

UNIVERZITA KARLOVA

PRÁVNICKÁ FAKULTA

JUDr. ROMANA HOLEČKOVÁ

DŮCHODOVÉ ZABEZPEČENÍ HORNÍKŮ V ČESKÉ REPUBLICE

PENSION SECURITY OF MINERS IN THE CZECH REPUBLIC

DISERTAČNÍ PRÁCE

Školitelka: doc. JUDr. Margerita Vysokajová, CSc.

Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1. října 2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že předloženou disertační práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. října 2016

Romana Holečková

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala své školitelce doc. JUDr. Margeritě Vysokajové, CSc., za cenné rady a připomínky, které mi poskytla při psaní této disertační práce. Zároveň děkuji panu Václavu Šantrůčkovi, bývalému vedoucímu meritorně-právního oddělení České správy sociálního zabezpečení, za přínosné náměty a postřehy.

Rodině děkuji za lásku a podporu.

ANOTACE

Tato práce se zabývá rozbořem důchodového zabezpečení horníků v České republice od jeho historických počátků až po současnost, s hlavním zaměřením na právní úpravu *de lege lata*. Vybraný okruh zaměstnanců v hornictví je v českém právu důchodového pojištění oproti jiným pojištěncům zvýhodněn při stanovení důchodového věku a stanovení výše starobního důchodu. Tato zvýhodnění jsou prozatím časově omezena, aktuálně je však prosazováno, aby byly uvedené preference ve veřejném důchodovém systému zakotveny natrvalo. Hlavní těžiště práce proto představuje analýza platné právní úpravy týkající se nároku horníků na starobní důchod s přihlédnutím ke zvláštnímu důchodovému věku a stanovení výše tohoto důchodu. Práce se dotýká též dalších důchodových dávek vyplácených z českého důchodového systému, a to invalidního důchodu a pozůstalostních důchodů. Dále jsou zmíněny některé nároky vyplývající z odškodňovacích předpisů a vybraná témata z mezinárodněprávní problematiky, která mohou mít vliv i na plnění vyplácená horníkům z českého důchodového systému (zejména dorovnávací přídavek).

Klíčová slova: horníci, důchody, důchodové pojištění, starobní důchod, snížený důchodový věk, invalidní důchod, pozůstalostní důchody, dorovnávací přídavek

ABSTRACT

This thesis deals with the analysis of the pension security of miners in the Czech Republic from its historical beginnings to the present day, with the main focus on the legislation *de lege lata*. The selected range of employees in mining industry is in Czech law of pension insurance in comparison with other insured persons favoured in determination of retirement age and the determination of amount of the old-age pension. These benefits are limited for the time being; however, currently the preferences are enforced to be listed in the public pension system permanently. The main focus of work is therefore an analysis of the legislation relating to the entitlement of miners to an old-age pension, taking into account the specific retirement age and the determination of the amount of this pension. The work also touches other pension benefits paid out of the Czech pension system, i.e. disabled pension and survivors' pensions. Mentioned are also some of the claims arising from compensation legislation and the selected topics of international legal issues that

may have an effect on the performance of paid to the miners from the Czech pension system (particularly the top-up allowance).

Key words: miners, pensions, pension insurance, old-age pension, lower retirement age, disabled pension, survivor's pensions, the top-up benefit

OBSAH

ÚVOD	9
I. OBECNÁ ČÁST	
1. POJEM HORNÍK A HORNICKÝ DŮCHOD	15
1.1. HORNÍK.....	15
1.2. HORNICKÝ DŮCHOD	17
2. VÝVOJ DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ HORNÍKŮ DO ROKU 1956.....	19
2.1. HISTORICKÉ KOŘENY DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ HORNÍKŮ	19
2.2. VÝVOJ V OBDOBÍ OD ROKU 1918 DO ROKU 1938	23
2.3. VÝVOJ V OBDOBÍ OD ROKU 1939 DO ROKU 1945	27
2.4. VÝVOJ V POVÁLEČNÉM OBDOBÍ DO 30. ZÁŘÍ 1948.....	29
2.5. VÝVOJ OD 1. ŘÍJNA 1948 DO ROKU 1956.....	31
3. DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ HORNÍKŮ V OBDOBÍ OD ROKU 1957 DO ROKU 1995	37
3.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA.....	37
3.2. PRACOVNÍ KATEGORIE	41
3.3. STAROBNÍ DŮCHOD.....	46
3.4. INVALIDNÍ DŮCHOD	54
3.5. POZŮSTALOSTNÍ DŮCHODY.....	58
4. PRÁVNÍ ÚPRAVA PO ROCE 1995 A JEJÍ CHARAKTERISTIKA.....	60
4.1. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY PO ROCE 1995	60
4.2. OSOBNÍ A VĚCNÝ ROZSAH DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ	66
4.3. DOBA POJIŠTĚNÍ A NÁHRADNÍ DOBA POJIŠTĚNÍ	68
4.3.1. Doba pojištění.....	68
4.3.2. Náhradní doba pojištění.....	69
4.4. DÁVKOVÁ FORMULE.....	70
4.5. SROVNÁVACÍ VÝPOČET DŮCHODU.....	72
5. PREFEROVANÁ ZAMĚSTNÁNÍ V HORNICTVÍ A JEJICH PROKAZOVÁNÍ	74
5.1. PRACOVNÍ KATEGORIE.....	74
5.1.1. Vymezení pracovních kategorií.....	74
5.1.2. Zásady pro hodnocení zaměstnání v I. pracovní kategorii	76
5.1.3. Prokazování dob zaměstnání v I. pracovní kategorii	85
5.2. ZAMĚSTNÁNÍ V HLUBINNÉM HORNICTVÍ.....	98
5.2.1. Vymezení zaměstnání v hlubinném hornictví.....	98
5.2.2. Prokazování dob zaměstnání v hlubinném hornictví	99

II. ZVLÁŠTNÍ ČÁST

6. STAROBNÍ DŮCHOD.....	104
6.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA.....	104
6.2. OBECNÉ PODMÍNKY NÁROKU NA STAROBNÍ DŮCHOD	106
6.2.1. Potřebná doba pojištění	106
6.2.2. Důchodový věk.....	107
6.3. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK 50 LET.....	110
6.3.1. Zvláštní důchodový věk podle mimořádného opatření z roku 1968	110
6.3.2. Mimořádný hornický starobní důchod.....	111
6.3.3. Zvláštní důchodový věk podle § 74a odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb.	120
6.4. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK 55 LET.....	121
6.4.1. Zvláštní důchodový věk podle mimořádného opatření z roku 1965.	121
6.4.2. Zvláštní důchodový věk podle § 74 zákona č. 155/1995 Sb.	122
6.4.3. Zvláštní důchodový věk podle § 74a odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb.	126
6.5. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK V DALŠÍCH PŘÍPÁDECH.....	128
6.5.1. Zvláštní důchodový věk 58 let.....	128
6.5.2. Zvláštní důchodový věk podle § 174 zákona č. 100/1988 Sb.....	129
6.5.3. Zvláštní důchodový věk podle nařízení vlády č. 363/2009 Sb.....	133
6.5.4. Zvláštní důchodový věk podle zákona č. 213/2016 Sb.....	136
6.6. NÁROK NA STAROBNÍ DŮCHOD PŘED DOSAŽENÍM DŮCHODOVÉHO VĚKU.....	145
6.7. NÁROK NA STAROBNÍ DŮCHOD OD DOSAŽENÍ VĚKU 65 LET A VYŠŠÍHO.....	147
6.8. VÝŠE STAROBNÍHO DŮCHODU.....	148
7. ZVLÁŠTNÍ ÚPRAVA STAROBNÍCH DŮCHODŮ HORNÍKŮ	151
7.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA.....	151
7.2. ZVÝŠENÍ STAROBNÍHO DŮCHODU PODLE § 76 ODS. 3 ZÁKONA Č. 155/1995 SB.....	152
7.3. FAKULTATIVNÍ NÁROKY NA ZVÝŠENÍ STAROBNÍHO DŮCHODU	154
7.4. ZVÝŠENÍ STAROBNÍHO DŮCHODU PODLE § 76A ZÁKONA Č. 155/1995 SB.	160
7.5. ZVÝŠENÍ STAROBNÍHO DŮCHODU V DALŠÍCH PŘÍPÁDECH	164
8. INVALIDNÍ DŮCHOD	167
8.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA.....	167
8.2. OBECNÉ PODMÍNKY NÁROKU NA INVALIDNÍ DŮCHOD.....	168
8.2.1. Stavovská invalidita	169
8.2.2. Potřebná doba pojištění	172
8.2.3. Pracovní úraz a nemoc z povolání.....	173
8.3. VÝŠE INVALIDNÍHO DŮCHODU.....	175
9. POZŮSTALOSTNÍ DŮCHODY	179
9.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA.....	179

9.2. VDOVSKÝ A VDOVECKÝ DŮCHOD	179
9.2.1. Obecné podmínky nároku na dávkové plnění.....	179
9.2.2. Výše vdovského a vdoveckého důchodu	182
9.3. SIROTČÍ DŮCHOD	183
9.3.1. Obecné podmínky nároku na sirotčí důchod.....	183
9.3.2. Výše sirotčího důchodu	184
10. DOPAD NĚKTERÝCH ODŠKODŇOVACÍCH PŘEDPISŮ NA DŮCHODOVÉ NÁROKY HORNÍKŮ	185
10.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA	185
10.2. SOUDNÍ REHABILITACE	187
10.3. MIMOSOUDNÍ REHABILITACE	190
11. VYBRANÉ OTÁZKY Z MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ PROBLEMATIKY	192
11.1. PRINCIP ASIMILACE FAKTŮ	192
11.2. DOROVNÁVACÍ PŘÍDAVEK	199
11.3. BILATERÁLNÍ SMLOUVY O SOCIÁLNÍM POJIŠTĚNÍ (ZABEZPEČENÍ)	205
12. EXKURS K „PŘEDDŮCHODŮM“	210
12.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA	210
12.2. OBECNÉ PODMÍNKY NÁROKU NA „PŘEDDŮCHOD“ A JEHO VÝPLATU	213
ZÁVĚR.....	215
 SHRNUTÍ.....	 224
SUMMARY	227
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	230
SEZNAM TABULEK.....	250
SEZNAM PŘÍLOH.....	250

PŘÍLOHY

ÚVOD

V rámci současné etapy důchodové reformy se stále palčivějším problémem stává důchodové zabezpečení horníků, kteří byli v minulosti výrazněji zvýhodňováni v sociální sféře, zejména pokud jde o stanovení důchodového věku a výši důchodu. V doktríně se pro toto zvýhodnění vžilo označení **preference**, které mělo poukázat na společensky významnější „hodnotu“ určitých skupin zaměstnanců s ohledem na náročné a rizikové pracovní podmínky.¹ Část z těchto preferencí přetrvala dodnes, ačkoliv se předpokládalo, že v souvislosti s transformací „zabezpečovacího“ důchodového systému na systém pojistný postupně zaniknou nebo budou nahrazeny zaměstnaneckými penzijními systémy či jiným doplňkovým penzijním spořením. V praxi nebylo zrušení preferovaných pracovních kategorií u dotčených osob přijímáno s pochopením a není tedy překvapující, že byly a nadále jsou vznášeny požadavky, aby některé profese byly ve veřejném důchodovém systému zvýhodněny oproti jiným. Poskytování těchto zvýhodnění však představuje významný zásah do důchodového systému, včetně jeho základních principů, jakými je univerzálnost či rovnost pojištěnců. Zachování nebo vytváření nových preferencí ve stávajícím průběžném systému důchodového pojištění je nadto velmi výbušným tématem, které se neomezuje pouze na rovinu sociální, ale zasahuje též do hospodářské sféry.

Nelze zastírat, že důchodové zabezpečení horníků mělo v české historii vždy výjimečné postavení. To je dáno jednak hlubokými kořeny horního práva v českých zemích, jednak nesmírnou fyzickou namáhavostí profese spojenou s nezřídka trvalými zdravotními následky a v neposlední řadě též politickými konsekvencemi. Hmotné zabezpečení horníků pro případ stáří či invalidity bylo po celou dobu moderní historie spjato se společenským významem tohoto povolání, které bylo obzvláště zdůrazněno po roce 1956, kdy došlo k rozdělení zaměstnání do tří preferovaných pracovních kategorií. Vybrané hornické profese vykonávané v podzemí hlubinných dolů byly vždy zařazovány do I. pracovní kategorie s nejnižší možnou věkovou hranicí pro odchod do starobního důchodu a s nejvýhodnějším výpočtem důchodu. Preference byly promítnuty i do přechodných ustanovení zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále též „zákon č. 155/1995 Sb.“ nebo „DůchPoj“), který měl nahradit zastaralé sociální zákonodárství obsažené v právních předpisech platných do 31. prosince 1995. V těchto přechodných ustanoveních byly zakotveny pro vybrané okruhy zaměstnanců v hornictví časově omezené nároky na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu a na srovnávací výpočet důchodu. Později zesílily požadavky na širší normativní ochranu

---

¹ Srov. KALENSKÁ, Marie et al. *Československé právo sociálního zabezpečení*. Praha: Panorama, 1986, s. 199.

důchodových nároků horníků, které vedly k parametrickým úpravám některých ustanovení. V souvislosti s těmito úpravami došlo též k legislativnímu zakotvení pravidel pro specifickou úpravu procentní výměry starobních důchodů u vybraných skupin zaměstnanců v hornictví.

Přestože účelem přijetí zákona č. 155/1995 Sb. bylo mimo jiné postupné odbourání preferencí v systému veřejného důchodového pojištění, vývoj právní úpravy naznačuje, že vymezení těchto nároků není uzavřenou kapitolou. Asi nejvýrazněji se to projevilo v momentě, kdy jeden z největších producentů černého uhlí České republiky, společnost OKD, a.s., podal dne 3. května 2016 dlužnický insolvenční návrh s návrhem na povolení reorganizace.² Do diskuzí na toto téma se navíc zapojili i zástupci hnědouhelných revírů a horníci povrchových dolů s poukazem na srovnatelné pracovní podmínky. Ve světle politických i odborných debat pak byla přijata další významná novela zákona č. 155/1995 Sb., která prolomila dosavadní premisu o dočasnosti zvýhodněných důchodových nároků horníků. Projednávání vládního návrhu na změnu právní úpravy provázela cílená shromáždění hornických odborů na jeho podporu, nerozhodnost některých politických stran i mýty o hornických důchodech, z nichž některé zazněly též na půdě Poslanecké sněmovny.

Tato skutečnost poukazuje na ztíženou možnost seznámit se s podmínkami jednotlivých důchodových nároků horníků, jejichž vymezení je obsaženo nejen v zákonných normách a předpisech derivativní povahy, ale i v individuálních aktech vydaných v rámci institutu odstranění tvrdosti zákona. V odborné literatuře je důchodovému zabezpečení horníků věnována pozornost spíše okrajová, výjimkou jsou toliko monografie o dějinách sociálního práva, v nichž je nedílnou součástí historického výkladu i pojednání o hornickém pojištění. Z dosavadního průzkumu vyplývá, že komplexní příručka týkající se výlučně hornických důchodů byla vydána naposledy v roce 1983,³ jedná se tedy již o práci překonanou. Další příručka o hmotném zabezpečení horníků⁴ z roku 1991 sice přehledně popisuje některé nároky, nicméně po jejím vydání došlo k celé řadě legislativních změn. Aktuální poznatky o důchodových nárocích horníků lze tedy čerpat pouze z platné právní úpravy a dostupných důvodových zpráv, komentářů k zákonům a z několika odborných článků o tzv. hornických starobních důchodech.

---

² Tisková zpráva „Společnost OKD podala u Krajského soudu v Ostravě dlužnický insolvenční návrh spojený s návrhem o povolení reorganizace“ [online]. OKD, a.s., 2016-05-03 [cit. 2016-05-09]. Dostupné z [www: <http://www.okd.cz/cs/media/tiskove-zpravy/spolecnost-okd-podala-u-krajskeho-soudu-v-ostrove-dluznicky-1>](http://www.okd.cz/cs/media/tiskove-zpravy/spolecnost-okd-podala-u-krajskeho-soudu-v-ostrove-dluznicky-1).

³ Jedná se o publikaci SOUKUP, Jaroslav (red.). *Důchodové zabezpečení horníků*. Praha: Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH, 1983.

⁴ MIKYŠKA, M. et al. *Hmotné a sociální zabezpečení horníků: soubor vybraných předpisů s výkladem. Díl 1. Výklad právních předpisů a institutů o hmotném a sociálním zabezpečení horníků včetně praktických příkladů a přehledů jednotlivých dávek*. Ostrava: NEX, 1991.

Hlavním **cílem** předkládané disertační práce je provést rozbor důchodového zabezpečení horníků v České republice s akcentem na platnou právní úpravu. Předmětem zkoumání je tedy soubor právních norem a individuálních právních aktů upravujících důchodové nároky horníků, které vyplývají z titulu výkonu zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných (uranových) dolech. Zároveň bude pojednáno i o některých důchodových nárocích spojených s výkonem ostatních zaměstnání v hornictví vykonávaných pod zemí v hlubinných dolech, zaměstnání v hornictví vykonávaných pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na vymezené horniny a nerosty (kupř. uhlí, magnezit, kaolín, křemen apod.), a dále o některých nárocích vybraných skupin zaměstnanců v uranovém průmyslu. Pojmy horník nebo zaměstnanec v hornictví se proto v této práci rozumí povšechně zaměstnanci vykonávající shora uvedená zaměstnání, která se před 1. lednem 1993 zařazovala do I. pracovní kategorie, nikoliv jiné profese v hornictví zařazené do II. či III. pracovní kategorie bez nároku na snížení důchodového věku. Cílem práce je též nalezení odpovědi na otázku, zda vývoj právní úpravy důchodového zabezpečení horníků odpovídá procesu nastolenému od 1. ledna 1996, jehož výsledkem mělo být upuštění od preferencí ve veřejném důchodovém pojištění, či zda vývoj právní úpravy, včetně navrhovaných a přijatých změn, směřuje k trvalému zachování preferencí u vybraného okruhu zaměstnanců v hornictví. V rámci tohoto záměru se pokusím též formulovat některé obecné teze *de lege ferenda*.

Vzhledem k tématu a zaměření práce jsem při jejím zpracování vycházela z platné právní úpravy, důvodových zpráv, komentářů, odborných publikací a článků zabývajících se uvedenou problematikou. Dále jsem vycházela z judikatury obecných soudů a Ústavního soudu a z monografií o historii sociálního pojištění, o horním právu a hornictví. Velmi přínosnými pro mou práci byl též pracovní metodické příručky a některé z interních aktů vydávané orgány sociálního zabezpečení. Metody použité při zpracování práce pak odpovídají předestřenému cíli. Jedná se především o metodu deskripce, pokud jde o obecnou část práce, a dále o metodu analýzy, syntézy a interpretace.

Jak již bylo naznačeno výše, při zpracování daného tématu nelze přehlédnout zejména jeho historický vývoj. Po první kapitole, v níž je stručně vysvětlen význam pojmu horník a hornické důchody z hlediska aplikace práva důchodového pojištění, proto následují dvě rozsáhlejší kapitoly pojednávající o dějinách hornického pojištění a zabezpečení se zaměřením na stěžejní zákonné a podzákoné normy. Ačkoliv by se mohlo zdát, že se jedná o kapitoly poněkud rozvláčné, důvod pro takto zvolené zpracování je ten, že některé z nároků na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu

zakotvené v právních předpisech platných před 1. lednem 1996, o nichž pojednává třetí kapitola, byly zachovány dodnes, tj. do jisté míry ovlivňují i současné nároky. Z tohoto důvodu je největší důraz kladen na důchodové zabezpečení horníků ve stáří, byť pro úplnost jsou zmíněny i nároky na dávky podmíněné dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem a okrajově i pozůstalostní dávky. Po tomto historickém výkladu následuje charakteristika právní úpravy platné od 1. ledna 1996, kdy nabyl účinnosti zákon č. 155/1995 Sb. Záměrem této kapitoly je uvést stručný přehled přijatých legislativních změn, které se týkaly důchodových nároků zaměstnanců v hornictví, s vymezením základních institutů a veličin, jež jsou nezbytné pro stanovení dávkového plnění. Problematika preferovaných pracovních kategorií, resp. **preferovaných zaměstnání v hornictví**, a specifických odchylek při jejich prokazování, byla zahrnuta do samostatné páté kapitoly, neboť se jedná o rozsáhlejší materii a na základě těchto dob zaměstnání, popř. odfáraných směn, se dodnes odvozuje nárok na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu. Pro aplikaci současné právní úpravy je tedy nadále stěžejní znalost institutu pracovních kategorií a principů, jimiž se zařazování do těchto kategorií řídilo.

Poté se již práce soustředí na konkrétní důchodové dávky vyplácené z českého důchodového systému, tedy na starobní důchod, invalidní důchod a pozůstalostní důchody. Kapitola šestá a sedmá analyzují **starobní důchod** z hlediska jeho dávkového schématu, odlišností týkajících se nároků horníků na stanovení sníženého (zvláštního) důchodového věku a specifické zvýšení procentní výměry starobního důchodu. Kapitola osmá pojednává o **invalidním důchodu** se zaměřením na současné nároky horníků plynoucí z důchodového pojištění, které jsou v podstatě totožné s nároky ostatních pojištěnců, vyjma přechodného ustanovení § 78 DůchPoj, jež zachovalo některé nároky vyplývající z tzv. stavovské invalidity. Kapitola devátá, jakkoli se může jevit jako nadbytečná, stručně pojednává (za účelem uceleného zpracování tématu) o **pozůstalostních důchodech**, které jsou odvozovány od přímých důchodů horníků. V kapitole desáté jsou analyzovány hlavní principy **odškodnění** v oblasti sociálního zabezpečení zakotvené v některých odškodňovacích předpisech, jejichž účelem bylo odstranění křivd spáchaných v době nesvobody, a které se v některých svých ustanoveních dotkly i důchodových nároků horníků. Jedenáctá kapitola se věnuje vybraným otázkám z **mezinárodněprávní problematiky** se zaměřením na princip asimilace faktů a dorovnávací přídavek, se stručnou zmínkou o některých bilaterálních smlouvách, které obsahovaly odlišnou úpravu vztahující se na zaměstnance v hornictví. Poslední dvanáctá kapitola je pak exkursem k institutu tzv. **předdůchodů**, které měly být jakousi náhradou za původní zvýhodnění některých namáhavých profesí ve veřejném

mandatorním důchodovém pojištění, což se v praxi ne zcela podařilo. Některé zásadní procesní odlišnosti související se zkoumanou hmotněprávní úpravou nebyly zpracovány samostatně, ale jsou uvedeny u jednotlivých institutů, s nimiž jsou úzce provázány.

Práce je zpracována ve znění právní úpravy účinné ke dni 1. října 2016.

I. OBECNÁ ČÁST

1. POJEM HORNÍK A HORNICKÝ DŮCHOD

1.1. HORNÍK

Při jakékoli zmínce o důchodových nárocích zaměstnanců v hornictví je běžně používáno pojmu horník, ačkoliv preference plynoucí ze současného veřejného důchodového pojištění se nevztahují na všechny horníky, ale toliko na vybraný okruh zaměstnanců, jejichž profese byly podle právních předpisů platných před 1. lednem 1993 zařazeny do I. „hornické“ pracovní kategorie. Jedním z hlavních úskalí této práce se proto ukázalo přesné vymezení pojmu **horník** a jeho definičních znaků. Důvodem je určitá variabilita tohoto označení, které může mít napříč časem řadu významových rovin. Ve středověku se kupř. horníkem rozuměl plnoprávný občan horního města, který podnikal v hornictví, zatímco dělníci vykonávající práce v dole byli v pramenech označováni jako havíři či sekáči horní.⁵ Zlidovělé označení kovkopové je odlišovalo od pacholků (nádeníků), kteří byli považováni za nekvalifikovanou pracovní sílu.⁶ Novodobá odborná literatura pak „*horníka pracujícího v ražení, dobývání, při zakládání, v údržbě a ve zmáhání*“ označuje jako **havíře**,⁷ ačkoliv z laického pohledu jsou pojmy horník a havíř v obecném jazyce již téměř synonymy, neboť oba označují pracovníka dolu zaměstnaného při dobývání nerostných surovin.

Národní soustava povolání, která obsahuje databázi povolání za účelem monitorovat a evidovat nezbytné předpoklady pro výkon jednotlivých povolání, **horníka v dole** obecně vymezuje jako pracovníka, který „*provádí hornické práce v dole, obsluhuje důlní stroje a zařízení a vykonává další činnosti spojené s báňskou údržbou důlních děl a bezpečnosti práce při hornické činnosti nebo činnosti prováděné hornickým způsobem.*“⁸ Další podrobnosti jsou stanoveny u jednotlivých typových pozic, jako je kupř. horník rubání a ražení, vrtač v dole či obsluha zařízení a strojů v dole. Hornická činnost a činnost prováděná hornickým způsobem je vymezena v § 2 a § 3 zákona č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů, taxativním výčtem jednotlivých činností. Jedná se o kupř. o vyhledávání a průzkum ložisek vyhrazených nerostů; otvírku, přípravu a dobývání výhradních ložisek; zřizování, zajišťování a likvidaci důlních děl a lomů apod. Pro důchodové nároky odvozené

⁵ JANG, Ladislav. *České horní právo a báňská historie. Metodika báňsko-historického výzkumu*. Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 21. 2. doplněné vydání. Praha: Národní technické muzeum, 2010, s. 34.

⁶ NOVOTNÝ, J., O. Jak se kdysi dolovalo. In *Horník-Baník. Kalendář pro lid hornický. 1938*. LANGHAMMER, Otto. (red.), roč. 51, Praha: Hornicko-hutnické nakladatelství, s. 89.

⁷ GRYGÁREK, Jiří, HUDEČEK, Vlastimil, KRYL, Václav, PETROŠ, Vladimír. *Základy hornictví*. Dotisk 1. vydání, Ostrava: Vysoká škola báňská-Technická univerzita Ostrava, 2013, s. 14.

⁸ *Národní soustava povolání* [online]: Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2015-03-31]. Dostupné z [www: <http://katalog.nsp.cz/karta_p.aspx?id_jp=12>](http://katalog.nsp.cz/karta_p.aspx?id_jp=12).

z právních předpisů platných před 1. lednem 1996 je pak potřeba vycházet z popisu povolání uvedeného v **resortních seznamech**, které obsahovaly výčet zaměstnání zařazovaných do pracovních kategorií. Resortní seznamy příslušných resortů rozlišují jak profesi „horníka“ s širokým popisem kvalifikované činnosti, tak i „horníka-dělníka“ či „horníka v povrchové těžbě“. V podzemí hlubinných dolů se uplatňuje i celá řada jiných profesí, jež jsou spojeny s dobýváním nerostných surovin a zahrnují se pod obecné označení zaměstnanec v hornictví, nicméně v resortních seznamech jsou definovány podle jejich jednotlivých specifik (důlní elektromontér, důlní geomechanik, důlní zámečník, báňský záchranář, revírník apod.).⁹ Příslušné resorty pro svou potřebu vytvořily vlastní popis pracovní činnosti, který se v dílčích částech mohl lišit, byť profese sama o sobě byla označena stejně. Obdobně se rozlišují profese i při povrchové těžbě či při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy, profese vykonávané se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, ostatní zaměstnání vykonávaná pod zemí, zaměstnání technickohospodářských pracovníků (hlubinných dolů, povrchových dolů) apod. Tato různorodost sebou přináší i rozdíly v zařazení do pracovní kategorie a s tím spojené odlišnosti v důchodových nárocích, resp. podmínkách, které je nutno splnit pro nárok na snížení důchodového věku.

Na okraj je třeba poznamenat, že v posuzování nároků na snížení důchodového věku z titulu výkonu preferovaného zaměstnání v hornictví právní předpisy platné před 1. lednem 1996 a po 31. prosinci 1995 nečiní rozdíly mezi muži a ženami. V minulosti však mohla být většina profesí pod zemí v hlubinných dolech vykonávána pouze muži, neboť zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění účinném do 31. prosince 2011, v § 238 odst. 1 zakazoval zaměstnávat ženy pracemi pod zemí při těžbě nerostů nebo při ražení tunelů a štol.¹⁰ Výjimkou bylo pouze zaměstnání žen, které vykonávaly kupř. zdravotnické a sociální služby nebo práce spojené s kontrolní, dozorčí či studijní činností.¹¹ Shora uvedené ustanovení zákoníku práce pozbylo platnosti s účinností od 1. ledna 2012 v souvislosti s vypovězením Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 45 z roku 1935 o zaměstnávání žen podzemními pracemi v podzemí a dolech všech druhů.¹² Tato úmluva až na některé výjimky zakazovala zaměstnávat ženy pod zemí v dolech. V současnosti není znám žádný případ ženy zaměstnané pod zemí se stálým pracovištěm pod zemí

---

⁹ Srov. DOHNAL, Lubomír, JANOUSHKOVÁ, Marcela. *Abecední seznam zaměstnání zařazených do I. pracovní kategorie. I. díl*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1980 [vydáno pro úřední potřebu].

¹⁰ Obdobně srov. § 150 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce.

¹¹ Nejčastější bylo zaměstnávání žen ve zdravotnických zařízeních hornických organizací. Srov. HÁJEK, Lubomír. *Ženy v hornických profesích pod zemí* [online]. 2010-02-02 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z [www: <http://www.hornicky-klub.info/view.php?cisloclanku=2010010011>](http://www.hornicky-klub.info/view.php?cisloclanku=2010010011).

¹² Úmluva byla publikována pod č. 441/1990 Sb., sdělení Ministerstva zahraničních věcí o jejím vypovězení pod č. 55/2010 Sb. m. s. Text úmluvy je dostupný též z [www: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1172/045.pdf>](http://www.mpsv.cz/files/clanky/1172/045.pdf).

hlubinných dolů při rubání nerostů. Přestože tedy český jazyk zná výraz „havířka“, je zřejmé, že v praxi bude jeho význam spíše archaický.

1.2. HORNICKÝ DŮCHOD

Velmi vágním pojmem je též pojem hornický důchod, který je v praxi často používán, ovšem zákon č. 155/1995 Sb. jeho legální definici neobsahuje. Adresáti veřejné správy si ho spojují s jakýmkoliv starobním důchodem, který je přiznáván zaměstnancům v hornictví, naproti tomu orgány sociálního zabezpečení jej chápou v užším smyslu jako starobní důchod, pro jehož přiznání musí být splněny specifické podmínky, a to získání určité doby zaměstnání I. pracovní kategorie nebo příslušného počtu směn pod zemí v hlubinných dolech v rozsahu zakládajícím nárok na snížení důchodového věku. V přechodných ustanoveních zákona č. 155/1995 Sb., která zachovávají nároky na snížení důchodového věku zakotvené v právních předpisech platných před 1. lednem 1996, se s pojmem hornický důchod nelze setkat, stejně tak ho nepoužívá ani nařízení vlády č. 363/2009 Sb., o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993.

Je logické, že zákonodárce se při přijetí zákona č. 155/1995 Sb. použití pojmu hornický důchod v jakémkoli smyslu vyhýbal, neboť záměrem této právní úpravy mělo být zavedení důchodového pojištění bez preference vybraného okruhu profesí (ke zrušení pracovních kategorií došlo ostatně již v roce 1992). Ve zmocňovacím ustanovení § 107 odst. 2 DůchPoj a v citovaném nařízení je odkazováno toliko na zaměstnání v hornictví, jímž se však rozumí pouze zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm v hlubinných dolech, nikoli kupř. ostatní zaměstnání v hornictví v hlubinných dolech, která se zařazovala též do I. pracovní kategorie. Podobně pojem hornický důchod nepoužívá ani novela provedená zákonem č. 213/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 213/2016 Sb.“), jejímž účelem je snížit důchodový věk vybranému okruhu horníků až o sedm let.

Právní úprava účinná ke dni 31. prosince 1995 též pojem hornické důchody z obecného hlediska nikterak nedefinovala a omezila se pouze na vymezení starobního důchodu poskytovaného horníkům v mimořádných případech při splnění specifických podmínek uvedených v nařízení vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům (v současnosti je zachování nároku na tento důchod zakotveno v § 76 odst. 1 DůchPoj). V této souvislosti pak správní praxe rozlišuje

mimořádný hornický starobní důchod, označovaný zkratkou MHSD. Doktrína hornické důchody zpravidla interpretuje jako starobní důchody přiznávané z titulu výkonu vybraného zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných (uranových) dolech podle § 76 odst. 1 DůchPoj (tj. *de facto* jako shora uvedený mimořádný hornický starobní důchod), zároveň však poukazuje na „nepřesnost“ tohoto označení.¹³ Zúžení pojmu hornický důchod (jen) na mimořádný hornický starobní důchod by v podstatě z této „kategorie“ vyloučilo starobní důchody přiznávané horníkům zaměstnaným se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech s nárokem na snížení důchodového věku podle jiných ustanovení zákona č. 155/1995 Sb. nebo podle nařízení vlády č. 363/2009 Sb. Pojem hornický důchod je tedy pojem vytvořený praxí jako jakási pracovní pomůcka, pomocí níž se odlišují starobní důchody se specificky stanovenými podmínkami pro snížení důchodového věku a přiznávané horníkům hlubinných dolů.

V souladu se správní praxí se v této práci pojmem hornický starobní důchod označuje starobní důchod přiznávaný horníkům, kteří vykonávali či vykonávají **zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných (uranových) dolech**. Pojmem mimořádný hornický starobní důchod je pak označován starobní důchod vybraných zaměstnanců v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných (uranových) dolech přiznávaný podle § 76 odst. 1 DůchPoj. Nutno však podotknout, že vymezení hornických důchodů se pojmově dotýká výlučně starobních důchodů. Pokud jde o invalidní důchod, v praxi se používá pojmu stavovský invalidní důchod, který byl přiznáván i pracovníkům jiných profesí, i když byl původně určen právě pracovníkům v hornictví. Od koncepce stavovské invalidity však bylo s přijetím zákona o důchodovém pojištění upuštěno, v současnosti se lze s těmito nároky tedy setkat pouze sporadicky.

---

¹³ VOŘÍŠEK, Vladimír. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 115.

2. VÝVOJ DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ HORNÍKŮ DO ROKU 1956

2.1. HISTORICKÉ KOŘENY DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ HORNÍKŮ

Hornické profese se již od nepaměti řadily do skupiny povolání, jež zasluhují zvláštní úpravu v pracovní i sociální sféře. Česká republika může v tomto ohledu „těžit“ z dlouholeté tradice dobývání rud na jejím území, která sahá hluboko do středověku.¹⁴ Právě rozmach hlubinného dolování a vytěžování stříbrorudných ložisek učinil ze zemí Koruny české jednu z velmocí střední Evropy a brzy si vyžádal důkladnější úpravu horního práva. Tuto skutečnost si zřetelně uvědomoval i Václav II., jehož pozornost se po nezdařeném pokusu o kodifikaci zemských práv zaměřila na roztržité horní právo a vytvoření uceleného kodexu, který by upravoval báňské podnikání a právní vztahy s ním spojené. Výsledkem této snahy byl **Horní zákoník Václava II.** (*Ius regale montanorum*), jedna z nejvýznamnějších právních památek českých zemí,¹⁵ která vznikla přibližně kolem roku 1300. Zákoník, který byl ovlivněn dosavadním (zejména jihlavským a kutnohorským) horním právem, se sice nezabýval zabezpečením horníků pro případ stáří či invalidity, nicméně v jeho ustanoveních lze nalézt minimální úpravu pracovních podmínek dělníků. Podle zákoníku měl být kupř. pracovní den rozdělen na čtyři šichty po šesti hodinách, přičemž bylo zakázáno pracovat ve dvou šichtách za sebou, aby se dělníci nevyčerpávali a v důsledku toho nedocházelo ke smrtelným úrazům. Další ustanovení se týkala též termínů a podmínek výplaty mezd.¹⁶

Konkrétní formy zabezpečení přestárých a nemohoucích horníků nelze z této doby dokladovat, nicméně existence hornické obce, jež v hornických městech (Jihlava, Kutná Hora, Jáchymov apod.) spolupůsobila vedle obce městské, je dokladem o formování sociálních vztahů mezi horníky, těžaři a lénhavíři, jejichž nezbytným předpokladem bylo i poskytování vzájemné pomoci v nepříznivých životních situacích. Po vzoru cechů se ve středověku začala utvářet **hornická bratrstva**, která zakládala pokladny na podporu

---

¹⁴ K rozmachu těžby stříbra na Jihlavsku a v kutnohorské oblasti a k jihlavskému privilegii srov. kupř. ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských 1198-1253. Proměna státu a společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, marg. č. 309 a násl.

¹⁵ Ladislav Jangl k *Ius regale montanorum* poznamenává, že Václav II. tímto legislativním počinem předstihl „svou dobu o více než dvě staletí po formální stránce a na dlouhá staletí po morální stránce.“ JANGL, Ladislav. *České horní právo a báňská historie. Metodika báňsko-historického výzkumu*, s. 150. K významu Horního zákoníku Václava II. blíže srov. též MALÝ, Karel et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. přepracované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2005, s. 111, nebo JÁNOŠÍKOVÁ, Pavla, KNOLL, Vilém, RUNDOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 38 a násl.

¹⁶ § 15 a § 17 kapitoly IV., § 6 kapitoly IX., § 8 kapitoly IX. a kapitola XII a XV. In *Ius regale montanorum aneb Právo královské horníkuov*. Kutná Hora: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš – Kuttna, 2000, s. 29, 34-36 a 38. (Srov. ibid., pozn. č. 52, č. 71 a 92). K tomu srov. BÍLEK, Jaroslav. *Vznik, obsah, charakter a osud Ius regale montanorum*. In *Ius regale montanorum aneb Právo královské horníkuov*. Kutná Hora: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš – Kuttna, 2000, s. 6

svých členů a jejich pozůstalých v případě neschopnosti k práci nebo úmrtí živitele. Tato hornická bratrstva představovala svépomocné a samosprávné podpůrné spolky, v nichž si jejich členové prostřednictvím zvolených starších poskytovali navzájem pomoc mezi sebou, ať už materiální či finanční.¹⁷ Z tohoto důvodu jsou tyto hornické bratrské pokladny doktrínou obecně vymezovány též jako vzájemnostní pokladny.¹⁸ Zmínky o nich lze v písemných pramenech nalézt od 16. století, a to zejména v horních řádech jednotlivých revírů,¹⁹ které se zpravidla zabývaly i sociální oblastí, byť jen okrajově. Např. jáchymovský horní řád z roku 1518 zakotvil nárok havířů na vyplacení ušlé mzdy a náhradu za ošetření u lékaře v případě úrazu.²⁰ Obdobné nároky obsahoval i pozdější královský horní řád Ferdinanda I. z roku 1548 vydaný pro město Jáchymov, který kromě nároku na výplatu plné mzdy minimálně po dobu čtyř týdnů v době zotavování se z pracovního úrazu utrpeného v dole a nároku na úhradu nákladů za ošetření a léky zakotvil též povinnost odvádět do hornických bratrských pokladen povinné příspěvky z vyplácených mezd.²¹ Jáchymovský horní řád, který panovník vydal jako pozemková vrchnost, se však neprosadil jako výlučný horní řád pro české země a až do 18. století koexistoval vedle kutnohorského horního práva.²²

Na konci 16. století rudné hornictví zaznamenalo útlum, k němuž docházelo zřejmě v důsledku vnitropolitického napětí a cenových skoků.²³ Zabezpečení horníků nebylo v této době nikterak legislativně upraveno a bylo nadále ponecháno hornickým podpůrným pokladnám, z jejichž prostředků se vyplácely příspěvky havířům, kteří již nemohli vlivem stáří vykonávat svou profesi, anebo byli postiženi nepříznivou životní situací (nemoc, úraz). Tyto hornické podpůrné pokladny byly zřetelným projevem již zcela rozvinutých sociálních a hospodářských vazeb hornického bratrstva, přestože snahy o spolčování a organizaci hornického dělnictva byly potlačovány. Úprava pracovních

---

¹⁷ Srov. ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských 1198-1253. Proměna státu a společnosti*, marg. č. 309 a 311. Termínem *lénhavíř* se označoval nájemce důlního pole, tzv. malopodnikatel, který neměl dostatek finančních prostředků na pořízení vlastního dolu. JANGL, Ladislav. *České horní právo a báňská historie. Metodika báňsko-historického výzkumu*, s. 131. Srov. též Kubátová, Ludmila. *Stručné dějiny Jáchymova do roku 1526*. In BOK, Václav, Filip, Vok, Václav, Kubátová, Ludmila. *Statuta horního města Jáchymova z roku 1526. Statuten der bergstadt Sankt Joachimsthal aus dem Jahre 1526*. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby MV ČR, 2012, s. 82, nebo MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Dotisk 1. vydání. Praha: Nakladatelství Libri, 2004, s. 59.

¹⁸ TOMEŠ, Igor et al. *Sociální právo České republiky*. Praha: Linde Praha, a.s., 2014, s. 24.

¹⁹ Zmínku o pokladně hornického bratrstva obsahuje kupř. Báňský řád Jana Pluha z Rabštejna pro cínové doly u Horního Slavkova z roku 1509. In JANGL, Ladislav. (překl.). *České horní právo 4. Báňské řády*, s. 104. Srov. též KAKŠ, J. [Jan]. *Počátky hornických bratrských pokladen v Čechách*. In *Horník-Baník. Kalendář pro lid hornický. 1938*. Langhammer, Otto (red.), roč. 51, Praha: Hornicko-hutnické nakladatelství, s. 128. Do roku 1546 se pak datuje sepsání nejstarší dochované knihy hornické bratrské pokladny z Jáchymova. Viz KUBÁTOVÁ, Ludmila. *Stručné dějiny Jáchymova do roku 1526*, s. 111.

²⁰ Článek 105 Báňského řádu Štěpána Šlika pro stříbrné doly v Jáchymově z roku 1518. In JANGL, Ladislav. (překl.). *České horní právo 4. Báňské řády*. B.m., b.n., 1979, s. 165-166.

²¹ JANGL, Ladislav. (překl.). *České horní právo 4. Báňské řády*, s. 282.

²² MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 122-125.

²³ *Ibid.*, s. 69.

podmínek měla stále svůj základ v Horním zákoníku Václava II. a v horních řádech jednotlivých báňských revírů. Později byla úprava nároků na hornické provise pracovníků zejména státních dolů obsažena v dekretch dvorské komory z let 1796 a 1801, které nárok na provisi garantovaly i vdovám a sirotkům. Horníkům neschopným k práci z důvodu úrazu měla náležet provise ve stanovené výši po osmiletém nepřetržitém výkonu práce ve státních dolech a starobní provise po odpracování 40 let.²⁴ Pravděpodobnost, že by se toho horník, vezmou-li se v úvahu tehdy panující pracovní podmínky, dožil, však nebyla velká. Přesto byly nároky na starobní penzi od druhé poloviny 18. století omezovány v rámci úsporných opatření a její přiznání bylo podmíněno souhlasem Dvorské komory ve Vídni. Oproti horníkům pracujícím v soukromých dolech byli horníci státních dolů do jisté míry zvýhodněni, neboť u soukromých dolů bylo vymezení penzijních nároků ponecháno na úpravě bratrských pokladen (tj. v podstatě na vůli majitele dolu), ačkoliv od roku 1790 měly být penzijní nároky horníků státních a soukromých dolů sjednoceny. Tento fakt měl za následek, že na konci 18. století se stala již neudržitelnou sociální situace oboustranných sirotků, která si vyžádala samostatnou úpravu nároku na sirotčí provisi.²⁵

Pro následující období 19. a počátku 20. století je pak charakteristická průmyslová a technická revoluce, která se významně odrazila i ve způsobu exploatace hlubinných ložisek a změně dobývacích metod. Docházelo též k pozvolnému přechodu z vodního pohonu na pohon parní a postupné elektrifikaci, což umožnilo zvýšit produktivitu hlubinné těžby. Tyto změny měly natolik dynamický průběh, že jsou v odborné literatuře označovány jako „kvalitativní přerod“ českého hornictví.²⁶ Právní úprava naproti tomu nadále pozůstávala z horních řádů, nařízení a směrnic, které v průběhu staletí navazovaly na tradici založenou Horním zákoníkem Václava II. Až do poloviny 19. století se tedy i přes četné reformy nepodařilo sjednotit partikulární úpravu horního práva. Pracovní doba byla v soukromých uhelných dolech po roce 1836 dvanáctihodinová, ve státních rudných a uhelných dolech od roku 1859 desetihodinová. Notně se využívala i dětská pracovní síla.²⁷ Teprve roku 1854 byla zastaralá právní úprava nahrazena **Obecným horním zákoníkem**, zvaným též Všeobecný horní zákon, který vydal dne 23. května 1854 císař František Josef I. patentem č. 146/1854 ř. z. Pro horníky měl tento zákoník význam mimo jiné i svou rámcovou úpravou bratrských pokladen obsaženou v ustanoveních § 210 až 214, neboť obecně zakotvil obligatorní členství horníků a povinnost majitelů dolů (ať už

²⁴ HOUSER, Jaroslav. *Vývoj hornického pojištění. K bojům našich horníků za kapitalismu*. Právněhistorická knižnice č. 5, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 24-25. V první polovině 19. století byl průměrný věk horníků cca 35 let. Srov. MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 152

²⁵ MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 150.

²⁶ Ibid., s. 89.

²⁷ HOUSER, Jaroslav. *Vývoj hornického pojištění. K bojům našich horníků za kapitalismu*, s. 89 a 194.

samostatně nebo ve spojení s jinými zaměstnavateli) zřizovat bratrské pokladny, do nichž měli jejich členové pravidelně přispívat. Výraznější změnu k lepšímu však nepřinesl, což bylo příčinou řady nepokojů a stávek.²⁸ Nespokojení horníci vznášeli požadavky na slučování bratrských pokladen, popř. na zřízení jednotné zemské pokladny, která by dle jejich názoru mohla lépe ochránit jejich příspěvky. Vlivem hornických bouří došlo též k určité regulaci dětské práce a pracovní doby, která byla provedena zákonem č. 115/1884 ř. z., o zaměstnávání mladistvých dělníků a ženštin, pak o denní pracovní době a o nedělním klidu při hornictví. Tento zákon s určitými výjimkami výslovně zakázal práci o nedělích a práci dětí mladších 14 let,²⁹ stanovil délku pracovní doby, jež nesměla přesahovat dvanáct hodin, z toho denní pracovní doba deset hodin. Z přestávek, u nichž byl stanoven minimální rozsah jeden a půl hodiny, se započítávala jen půl hodinová přestávka, pokud jí předcházelo minimálně pět hodin práce.³⁰

Mezitím byl připravován návrh zákona o bratrských pokladnách, který měl být jakýmsi kompromisem mezi požadavky horníků a majitelů dolů. Jeho konečné znění bylo přijato až 28. července 1889 v rámci tzv. Taaffeho reformy jako zákon č. 127/1889 ř. z., jímž upravují se poměry bratrských pokladen dle obecného zákona horního již nebo budoucně zřízených. Podstatou této právní úpravy bylo zakotvení obligatorního pojištění osob zaměstnaných při provozování hornictví ve smyslu § 131 Obecného horního zákoníku. Bratrské pokladny byly systematicky rozděleny na pokladnu nemocenskou a pokladnu zaopatřovací s odděleným účetnictvím. Členům bratrské pokladny byla poskytována nemocenská podpora a pohřebné v rozsahu a ve výši uvedené v § 6 až 8 zákona č. 33/1888 ř. z., o pojišťování dělníků pro případ nemoci, a dále podpory označené zákonem jako zaopatření, které zahrnovaly dávky vyplácené při nezpůsobilosti k práci z důvodu nemoci, úrazu či stáří, a podpory pozůstalým vdovám a sirotkům. Zákon upravil též podmínky převodu záložního podílu při přestupu do jiné bratrské pokladny a možnost nuceného sloučení bratrské pokladny s jinou při neschopnosti dostát svým závazkům. Nově podléhali příspěvkové povinnosti též majitelé dolů, čímž měla být ustálena finanční situace bratrských pokladen. Výše příspěvků horníků do bratrské pokladny byla ponechána na úpravě stanov.³¹

---

²⁸ K průběhu stávek a navrhovaným změnám na úpravu hornického provisičního pojištění blíže viz HOUSER, Jaroslav. *Vývoj hornického pojištění. K bojům našich horníků za kapitalismu*, s. 42-49.

²⁹ I přes uvedený obecný zákaz mohla být na základě žádosti rodičů a se svolením úřadů udělena individuální výjimka za účelem možnosti zaměstnávání dětí od 12 do 14 let na povrchu při lehčí práci, a pokud tím nebyly ohroženy jejich školní povinnosti. Ženy a dívky mohly být zaměstnány jen ve dne. Teprve zákonem č. 81/1901 ř. z. byla délka pracovní doby upravena na devět hodin. Srov. též MALÝ, Karel et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, s. 295 a 297.

³⁰ Srov. MALÝ, Karel et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, s. 295 a 297.

³¹ Srov. *ibid.*, s. 295 a 297.

Přestože tedy shora uvedená právní úprava byla přínosná, neboť částečně sjednotila nároky z hornického provisního pojištění, neodstranila partikularismus bratrských pokladen, které se v praxi potýkaly s dlouhodobým nedostatkem finančních prostředků na poskytování provisí, čímž se hornické pojištění propadalo do záporné bilance. Tím docházelo k prohlubování chudoby hornických dělníků a pozůstalých po nich.³²

2.2. VÝVOJ V OBDOBÍ OD ROKU 1918 DO ROKU 1938

Recepčním zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, byla právní úprava hornického pojištění převzata i do právního řádu Československa. Jednalo se o Obecný horní zákoník č. 146/1854 ř. z. a zákon č. 127/1889 ř. z., o bratrských pokladnách, včetně novel provedených zákonem č. 14/1890 ř. z., zákonem č. 3/1892 ř. z. a zákonem č. 178/1892 ř. z. Stav bratrských pokladen byl v tomto období nadále značně neuspokojivý, stejně tak jako sociální situace bývalých zaměstnanců v hornictví a jejich pozůstalých. Ke zlepšení poměrů nepřispěly ani předchozí válečné události, které vedly k značnému znehodnocení hornických provisí v důsledku inflace. V následujícím období se proto legislativní změny soustředily především na přijímání právních předpisů, jimiž docházelo k postupnému zvyšování vyplácených dávek. Jednalo se např. o zákon č. 608/1919 Sb., o prozatímním zvýšení zaopatřovacích platů hornických, kterým byl zvýšen mimořádný přídavek a zaopatřovací platy náležející dle stanov bratrské pokladny.³³ Obdobně byly dávky zvyšovány i v následujících letech, kdy byl za tímto účelem zřízen Ústřední zaopatřovací fond bratrských pokladen v Praze a v Brně.³⁴ Zákonem č. 207/1919 Sb., kterým se mění zákony o úrazovém pojištění dělníků, byla navíc zrušena samostatná právní úprava úrazového

---

³² HOUSER, Jaroslav. *Vývoj hornického pojištění. K bojům našich horníků za kapitalismu*, s. 64-65. Srov. též HOLEČKOVÁ, Romana. Geneze hornického provisního pojištění v období první republiky. In VYSOKAJOVÁ, Margerita (ed.). *Konference k 90. výročí sociálního pojištění v ČR*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2016, s. 28.

³³ Zákon č. 608/1919 Sb. však poněkud nekonzistentně rozdělil poživitele provisních dávek na starodůchodce, jimž byl důchod přiznán před 1. červencem 1919, a novodůchodce s důchody přiznanými po 30. červnu 1919, přičemž výše dávek starodůchodců byla nižší než u novodůchodců. Tím vznikly neodůvodněné rozdíly mezi výšemi provisí, které byly často předmětem kritiky. Sanační novela tento nedostatek napravila zavedením jednotných výší důchodů. Srov. *důvodovou zprávu k vládnímu návrhu zákona o pojištění u báňských bratrských pokladen*. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016 [cit. 2015-07-16]. Dostupné z www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0503_01.htm.

³⁴ Srov. vládní nařízení č. 357/1920 Sb., ve znění vládního nařízení č. 187/1923 Sb. Úpravy hornických zaopatřovacích platů, mimořádných přídaveků a drahotních přídaveků byly provedeny zákonem č. 248/1921 Sb., o dalším prozatímním zvýšení zaopatřovacích platů hornických, zákonem č. 303/1921 Sb., o prozatímním zvýšení zaopatřovacích platů hornických na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, vládním nařízením č. 474/1921 Sb., o dalším prozatímním zvýšení zaopatřovacích platů hornických na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, a změnami zákonů č. 2/1922 Sb., č. 187/1923 Sb. a č. 188/1923 Sb. Platnost zákonů upravujících prozatímní zvýšení zaopatřovacích hornických platů byla postupně prodloužována, a to zákonem č. 473/1921 Sb., a vládním nařízením č. 339/1922 Sb., jimiž byla prodloužena platnost zákona č. 248/1921 Sb., a vládním nařízením č. 340/1922 Sb., jímž byla prodloužena platnost zákona č. 474/1921 Sb.

pojištění horníků a došlo k jejímu včlenění do zákona č. 1/1888 ř. z., o pojišťování dělníků pro případ úrazu.

Všeobecné a komplexnější úpravy hornického pojištění se horníci dočkali až v roce 1922, kdy byl přijat **zákon č. 242/1922 Sb., o pojištění u báňských bratrských pokladen** (dále jen „zákon č. 242/1922 Sb.“), s poměrně dlouhou legisvakanční lhůtou, která trvala až do roku 1924. Dnem 1. října 1924, kdy zákon nabyl účinnosti, se započala i nová etapa hornického pojištění, které bylo sjednoceno nejenom věcně a teritoriálně,³⁵ ale i pokud jde o výši dávek. Z hlediska hornických profesí se jednalo o univerzálně platný právní předpis, podle něhož pojistné povinnosti při splnění podmínek stanovených zákonem podléhali všichni zaměstnanci v hornictví na území Československa.³⁶ Pojištění prováděla Ústřední bratrská pokladna se sídlem v Praze s působností na celém území Československa. Územní jednotky představovaly revírní bratrské pokladny zřizované pro obvod revírního báňského úřadu nebo pro souvislé obvody revírních báňských úřadů. Tyto pokladny samostatně prováděly pojištění pro případ nemoci jako nemocenské pokladny a vystupovaly též jako úřadovny Ústřední bratrské pokladny. Dosavadní bratrské pokladny byly zrušeny. Z penzijního provisičního pojištění se poskytoval důchod invalidní, starobní, vdovský a sirotčí, dále důchod vychovávací a drahotní přídavky k důchodům. K získání nároku na přímé provise zákon vyžadoval alespoň pětileté členství u Ústřední bratrské pokladny. Pokud pojistný případ nastal ještě před uplynutím této karenční lhůty a členství trvalo alespoň tři roky, náležely dávky ve snížené výměře dvou třetin základní částky. V případě pracovního úrazu se čekací doba považovala za dokonanou, i když dosud neuplynula.

Nárok na invalidní důchod z hornického pojištění vznikal, pokud se pojištěnec stal nezpůsobilým k výkonu svého povolání. Jestliže nadále vykonával výdělečnou činnost, výplata invalidního důchodu v takovém případě nenáležela bezpodmínečně, ale přihlíželo se k výši výdělku (včetně naturálních požitků). V případě, že výdělek spolu s invalidním důchodem přesáhl zákonem stanovenou hranici, výplata invalidního důchodu se přerušovala. Nárok na invalidní důchod pak nevznikal pojištěnci, který si nezpůsobilost k práci přivodil „zúmyslně, nadměru hrubým proviněním“,³⁷ anebo při jednání, pro které byl pravomocně uznán vinným ze spáchání zločinu nebo přečinu. Skutečnost, že si

---

³⁵ Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi se do té doby aplikovala zastaralá právní úprava bratrských pokladen uvedená v Obecném horním zákoníku z roku 1854.

³⁶ Osoby zaměstnané v hornictví, které podléhaly jinému povinnému penzijnímu pojištění, byly podle zákona č. 242/1922 Sb. pojištěny pouze pro případ nemoci. Této pojistné povinnosti je však mohlo za určitých podmínek zprostit báňské hejtmanství. Obdobně byli pro případ nemoci pojištěni provisionisté, kteří již pobírali invalidní nebo starobní důchod. Další podrobnosti týkající se účasti na pojištění byly uvedeny ve vládním nařízení č. 197/1923 Sb., jímž se provádí druhá část zákona o pojištění u báňských bratrských pokladen.

³⁷ § 24 zákona č. 242/1922 Sb.

pojištěnec svým úmyslným jednáním přivodil smrt, však nevylučovala nárok na pozůstalostní důchod. Důchod starobní se odvozoval od presumované neschopnosti k povolání, kterou nebylo třeba prokazovat, pokud pojištěnec dosáhl 55 let věku a byl zaměstnán alespoň 30 let v podniku, který podléhal pojistné povinnosti u bratrské pokladny, anebo dosáhl 60 let věku a dovršil 15 leté členství.³⁸ K zaopatřovacím platům poskytovala bratrská pokladna drahotní přírůstek „na dobu všeobecné neobyčejné drahoty“.³⁹ Důchod mohl být též zvýšen o vychovávací příplatek, pokud poživatel důchodu pečoval o dítě, které by po něm mělo v případě úmrtí nárok na sirotčí důchod, nebo z důvodu bezmocnosti. Nárok na vdovský a sirotčí důchod pak náležel po zemřelém poživateli důchodu nebo pojištěnci, který by měl v době úmrtí nárok na invalidní nebo starobní důchod.

Zákon č. 242/1922 Sb. představoval kompromis mezi požadavky báňských podnikatelů a horníků, bohužel svou koncepcí nevyhovoval ani jedné ze stran. Neochota báňských podnikatelů podřídit důchodové nároky svých zaměstnanců nové úpravě hornického pojištění se v praxi projevila výrazným propouštěním dělníků důlních podniků, které nastalo po nabytí účinnosti zákona, a s tím spojeným poklesem aktivních členů a nárůstu provisionistů. Příspěvky zaměstnavatele ve výši 54 Kč a zaměstnance ve výši 33 Kč nepostačovaly ke krytí nákladů Ústřední bratrské pokladny, která se neustále potýkala s finančními problémy.⁴⁰ Centralizace a zrušení převážné části bratrských pokladen tak nepřinesly zlepšení finanční stability hornického pojištění, neboť výdaje Ústřední bratrské pokladny vysoce převyšovaly její příjmy. Finanční situaci pokladny zhoršila též hospodářská krize a další propouštění starších horníků do penze, čímž se opětovně snižoval počet aktivních členů.⁴¹ V roce 1933 se již na půdě Národního shromáždění otevřeně hovořilo o finančním bankrotu hornického pojištění, neboť vybrané příspěvky nepokrývaly vyplácené důchody a docházelo k pravidelným schodkům, které byly uhrazovány výpůjčkami od státu.⁴²

---

³⁸ Podle zákona č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří, vznikl nárok na starobní důchod dosažením věku 65 let (za předpokladu uplynutí čekací doby a získání zákonem stanoveného počtu příspěvkových let).

³⁹ § 17 zákona č. 242/1922 Sb.

⁴⁰ *Důvodová zpráva k návrhu poslanců K. Brožíka, Ad. Pohla a soudr. ze dne 23. listopadu 1927 na změnu zákona ze dne 11. července 1922 č. 242 Sb. o pojištění u báňských bratrských pokladen.* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016 [cit. 2015-07-16]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t1292_02.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t1292_02.htm).

⁴¹ K návrhům na sanaci hornického pojištění viz HOUSER, Jaroslav. *Vývoj hornického pojištění. K bojům našich horníků za kapitalismu*, s. 106 a násl.

⁴² *Odůvodnění návrhu poslanců K. Procházky, Klimenta, Štětky, Hádky a soudr. ze dne 21. března 1933 na vydání zákona o sanaci pojištění u báňských bratrských pokladen a zachování jeho samostatnosti.* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016 [cit. 2015-07-16]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2202_00.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2202_00.htm). Srov. též *Stenoprotokol z 210. schůze NS konané dne 24. června 1929.* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016 [cit. 2015-07-16]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/210schuz/s210003.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/210schuz/s210003.htm).

V průběhu 20. a 30. let 20. století proto horníci ve spolupráci s odborovými svazy usilovali o sanaci hornického pojištění. Oproti předchozím letům již netrvali na sloučení hornického provisiho pojištění se všeobecným pojištěním dělníků, a naopak požadovali, aby byla ponechána diferenciace oborového hornického pojištění od pojištění všeobecného. Zároveň požadovali zvýšení vyplácených dávek a provedení sanace pojištění za podpory státu a vlastníků dolů. Několik vypracovaných návrhů na úpravu hornického pojištění nebylo přijato pro odpor ze strany horníků, neboť tyto návrhy povětšinou vedly ke snížení hornických důchodů. Teprve přepracovaný návrh na úpravu hornického pojištění z roku 1935 byl schválen celostátní konferencí horníků⁴³ a později přijat jako **zákon č. 200/1936 Sb., o pojištění u báňských bratrských pokladen** (tzv. sanační novela), který nabyl účinnosti dnem 1. července 1936. Tento zákon upravil zejména dávkové schéma, které přizpůsobil potřebám sanace hornického pojištění a podrobněji upravil podmínky pro přiznání jednotlivých dávek a stanovení jejich výše. Z penzijního provisiho pojištění se poskytovala provise starobní, invalidní, vdovská a sirotčí, a dále výbavné a odbytné. K získání nároku na přímé provise zákon vyžadoval splnění podmínky ukončení čekací doby v rozsahu 24 dokonaných příspěvkových měsíců a získání příslušného počtu započitatelných příspěvkových měsíců.⁴⁴ Věková hranice pro nárok na starobní provisi zůstala nezměněna, neboť nadále činila 55 let při získání 360 započitatelných příspěvkových měsíců (tj. 30 roků), anebo 60 let při získání 180 započitatelných příspěvkových měsíců (tj. 15 roků). Invalidní a starobní provise však náležela pouze za předpokladu, že pojištěnec již nadále nevykonával zaměstnání v hornictví a nepříslušel mu nárok na nemocenské z pojištění nemocenského. Oproti původnímu znění zákona č. 242/1922 Sb. došlo k určitému snížení provisi, na nároky vzniklé před 1. červencem 1936 však pamatovala přechodná ustanovení, která zaručovala, že na výši provise nebudou provisionisté poškozeni. Provise nebyla nižší ani u členů, kteří před 1. červencem 1936 již získali zákonem stanovenou čekací dobu. Provise mohla být dále zvýšena až o polovinu z důvodu bezmocnosti nebo o vychovávací příplatek. Nárok na vdovskou a sirotčí provisi byl pak tradičně odvozen od provise zemřelého, kterou pobíral zemřelý nebo na kterou by měl nárok. Podmínky nároku na tyto pozůstalostní dávky byly zpřesněny, popř. byly rozšířeny či specifikovány o další pojistné případy. Novela např. upravila nárok osvojenců, schovanců a osiřelých vnuků na sirotčí provisi a obecně prodloužila nárok na tuto dávku do 17 let věku.

Významné bylo zakotvení výše pojistného za každého člena a sanačních příspěvků

---

⁴³ HOUSER, Jaroslav. *Vývoj hornického pojištění. K bojům našich horníků za kapitalismu*, s. 118-129.

⁴⁴ Pokud pojištěnec zemřel nebo se stal neschopným k výkonu dosavadního povolání ještě před získáním čekací doby v důsledku úrazu utrpěného v zaměstnání odškodněného z úrazového pojištění, považovala se čekací doba za získanou.

a dávek, které byly odváděny Ústřední bratrské pokladně. Stát měl na sanaci hornického pojištění přispívat po dobu deseti let ode dne účinnosti novely částkou 90 miliónů ročně, z níž se převážně hradil státní příspěvek k vypláceným provisím. Zaručil se i za závazky Ústřední bratrské pokladny vzniklé do dne nabytí účinnosti zákona č. 200/1936 Sb. Sanační novela upravila též podmínky vyplácení převodních částek při přestupu do jiného zaměstnání podléhajícího povinnému pojištění a tzv. zajišťovací pojistné hrazené Ústřední sociální pojišťovně. I přes shora uvedené změny však nebyla finanční situace hornického provisiho pojištění příznivá.⁴⁵

2.3. VÝVOJ V OBDOBÍ OD ROKU 1939 DO ROKU 1945

V průběhu 2. světové války bylo provedeno několik dílčích úprav hornického pojištění, kterými došlo zejména ke změně čekací doby, zvýšení invalidních a starobních penzí o výchovavací příspěvek v závislosti na počtu vychovávaných dětí, stanovení minimální výše vdovské a sirotčí provise, úpravě dobrovolného pojištění a zvýšení penzí za dobu dobrovolného pojištění.⁴⁶ K hornickým provisím byly vládními nařízeními přiznávány též jednorázové mimořádné přídavky.⁴⁷ Další úpravy hornického provisiho pojištění byly provedeny vládním nařízením č. 398/1941 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o pojištění u báňských bratrských pokladen, podle něhož vznikala nárok na starobní provisi od dosažení věku 55 let a získání 360 započitatelných příspěvkových měsíců (tj. 30 roků), popř. od dosažení 60 let a získání 180 započitatelných příspěvkových měsíců (tj. 15 roků) nebo od dosažení 65 let a získání 60 započitatelných příspěvkových měsíců (tj. 5 roků). Došlo též ke zvýšení základní částky a zvyšovacích částek. Vládní nařízení č. 420/1941 Sb., o některých přechodných opatřeních z důvodu války v oboru veřejnoprávního sociálního pojištění, pak se zpětnou účinností od 1. července 1941 umožnilo souběh nekráceného důchodu a výdělku ze zaměstnání.

O dva roky později bylo přijato **vládní nařízení č. 70/1943 Sb., o pojištění u bratrských pokladen** (dále jen „vládní nařízení č. 70/1943 Sb.“), kterým byly podrobněji upraveny podmínky nemocenského pojištění a penzijního pojištění, včetně nároků na jednotlivé druhy dávek. Zároveň došlo k rozdělení penzijního (proviziho) pojištění na pojištění horníků a pojištění hutníků. Provisní pojištění prováděla Ústřední bratrská

---

⁴⁵ HOLEČKOVÁ, Romana. Geneze hornického provisiho pojištění v období první republiky. In VYSOKAJOVÁ, Margerita (ed.). *Konference k 90. výročí sociálního pojištění v ČR*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2016, s. 28 a násl.

⁴⁶ Vládní nařízení č. 144/1939 Sb., o pojištění u báňských bratrských pokladen, vládní nařízení č. 167/1940 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o pojištění u báňských bratrských pokladen.

⁴⁷ Srov. kupř. vládní nařízení č. 427/1940 Sb., o jednorázových mimořádných přídavcích k důchodům invalidního a starobního pojištění dělnického a hornického pojištění na provisi, či vládní nařízení č. 100/1942 Sb., o zlepšení dávek v provisiho pojištění horníků.

pokladna se sídlem v Praze, nositelem nemocenského pojištění byly revírní bratrské pokladny, které zároveň vystupovaly jako úřadovny pro provádění provizního pojištění. Hornické pojištění bylo upraveno v § 110 a násl. vládního nařízení č. 70/1943 Sb. Horníci měli nárok na pravidelnou hornickou provisi, hornickou plnou (invalidní) provisi, starobní odměnu a hornickou výsluhu, odbytné, vrácení příspěvků a léčebnou péči. Z provizního pojištění se dále vyplácela i vdovská provise, vdovská plná provise a sirotčí provise.

Nárok na hornickou provisi vznikal pojištěnci, který byl trvale neschopen vykonávat své dosavadní povolání nebo byl přechodně neschopen vykonávat povolání, jestliže tato neschopnost výkonu povolání trvala nepřetržitě 365 dnů nebo po ukončení nároku na nemocenské ještě trvala. Zároveň musela být splněna podmínka dosažení předepsané čekací doby, která zpravidla činila 60 příspěvkových měsíců, a zachování čekatelství. Hornická plná provise pak náležela pojištěnci, který byl buď trvale invalidní, nebo přechodně invalidní, pokud invalidita trvala nepřetržitě 365 dnů či trvala nadále po ukončení nemocenského, anebo dosáhl věku 65 let. I v těchto případech musela být dokončena čekací doba a zachováno čekatelství. Výše hornických provisí byla obdobná předchozí právní úpravě, neboť se skládala ze základní částky, zvyšovacích částek a z přídatku na děti. Před přiznáním hornické (plné) provise mohl pojištěnci vzniknout též nárok na starobní odměnu nebo hornickou výsluhu. Starobní odměna se poskytovala pojištěnci, pokud dosáhl 55 let věku a získal 300 příspěvkových měsíců, z toho alespoň 180 příspěvkových měsíců při výkonu podstatně hornických prací, a zachoval si čekatelství. Nárok na ni zanikal přiznáním hornické (plné) provise.

Novinkou bylo zavedení institutu podstatně hornických prací, jež byly specifikovány ve výnosu ministra hospodářství a práce č. 900 ze dne 21. prosince 1943 o podstatně hornických pracích, který byl publikován v Úředním listu č. 301/1943 Ú. l. Podstatně hornické práce byly výnosem definovány jako všechny práce v dolech, které „*následkem zvláštní povahy hornictví jsou spojeny se zvláštním nebezpečím pro zdraví nebo způsobují předčasné opotřebování pracovní síly.*“⁴⁸ Jednalo se kupř. o havíře, rubače, plniče, zaplavovače apod. Pojištěnec, který vykonával podstatně hornické práce, měl nárok na vyšší provisi než ostatní pojištěnci podléhající hornickému pojištění již po nejméně pětiletém výkonu podstatně hornických prací. Jestliže vykonával nejméně 180 měsíců podstatně hornické práce, dosáhl 50 let věku a po 31. březnu 1943 nadále pracoval jako havíř pod zemí, měl nárok na hornickou výsluhu, která se poskytovala jednorázově k hornické provisi nebo hornické plné provisi. Pokud pojištěnec zemřel před přiznáním hornické (plné) provise, poskytla se hornická výsluha pozůstalým.

---

⁴⁸ § 1 a násl. výnosu ministra hospodářství a práce č. 900 ze dne 21. prosince 1943 o podstatně hornických pracích.

Do nároků plynoucích z hornického pojištění zasáhly i následné dílčí změny, které byly provedeny vládním nařízením č. 246/1944 Sb., o vybudování pojištění u bratrských pokladen. V dávkovém systému bylo kupř. omezeno odbytné a došlo k úpravě zvyšovacích částek.

2.4. VÝVOJ V POVÁLEČNÉM OBDOBÍ DO 30. ZÁŘÍ 1948

Změny v dalším období souvisely s vnitropolitickým vývojem po roce 1945, který se nutně promítl i v sociální sféře. Především došlo ke zrušení některých předpisů, které byly přijaty v době nesvobody, a byla vydána organizační opatření, na základě nichž měla být po přechodnou dobu zajištěna správa sociálního pojištění a upravena výplata dávek, podmínky pro zápočet doby činnosti v odboji nebo omezení osobní svobody pro nárok na dávky z pojištění.⁴⁹ Právní úprava musela nutně reflektovat i proces znárodňování dolů, který probíhal od roku 1945 do roku 1948. V tomto období započalo též intenzivní vytěžování uranu, které dalo vzniknout odvětví uranového hornictví ve státní režii a nechvalně proslulým jáchymovským dolům.⁵⁰

K další významnější změně v oblasti důchodového pojištění horníků došlo až s účinností od 1. ledna 1947 **zákonem č. 44/1947 Sb., o hornickém pensijním pojištění** (dále jen „zákon č. 44/1947 Sb.“), jímž měl být přebudován a sjednocen systém hornického pojištění v Československu. Tento zákon byl v době svého schválení považován za jeden z nejvýznamnějších právních aktů přijatých v oblasti sociálního pojištění a za „první etapu“ národního pojištění.⁵¹ Byl založen na principu pojistné povinnosti a navázal na předchozí koncepci dávkového schématu, v němž byli zvýhodněni zaměstnanci vykonávající práce pod zemí. Pojištění nadále prováděla Ústřední bratrská pokladna se sídlem v Praze s působností na území Čech a Moravy a Ústřední bratrská pokladna se sídlem v Bratislavě s působností na území Slovenska. Působnost Ústřední bratrské pokladny a revírních bratrských pokladen dle předchozích právních předpisů zůstala nedotčena. Tyto pokladny samostatně prováděly pojištění pro případ nemoci jako nemocenské pokladny a vystupovaly též jako úřadovny Ústřední bratrské pokladny. Penze

---

⁴⁹ Jednalo se kupř. o vyhlášku ministra sociální péče ze dne 20. prosince 1946 č. 11/1947 Ú.l. I, o některých organizačních opatřeních v oboru hornického pojištění v pohraničním území, nebo vyhlášku ministerstva ochrany práce a sociální péče ze dne 24. června 1946 č. č. 1474/46 Ú.l. I, kterou se vydávají pokyny osobám, které žádají o odstranění křivd podle zákona ze dne 5. března 1946, č. 47 Sb. o odstranění křivd a o některých ochranných opatřeních v oboru veřejnoprávního sociálního pojištění.

⁵⁰ KAFKA, Jan (ed.). *Rudné a uranové hornictví České republiky*. Ostrava: Nakladatelství ANAGRAM s.r.o., 2003, s. 132. K „zákulisí“ uranového hornictví a dohody uzavřené mezi Československem a SSSR ve věci těžby a zužitkování uranu srov. kupř. LEPKA, František. *Český uran. Neznámé hospodářské a politické souvislosti. 1945-2002*. Liberec: Květa Vinklátová – KNIHY 555, 2003, s. 7-23, nebo ADAMUS, Alois. *Mining Law*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita v Ostravě, 2005, s. 12-13.

⁵¹ Srov. úvod Františka Malíka, generálního tajemníka Svazu zaměstnanců v hornictví, k publikaci CITTERBART, Karel, SCHRUTZ, Josef, VRBA, Václav. *Hornické pensijní pojištění*. Praha: Orbis, 1948.

byly vypláceny z prostředků získaných platbami pojistného, dávkou z uhlí a státního příspěvku.⁵²

Věcný rozsah zákona byl vymezen v § 5 a podle dnešních měřítek byl poměrně rozsáhlý, neboť z povinného hornického penzijního pojištění se stejně tak jako v předchozích letech poskytovaly i vybrané jednorázové dávky, které přímo nesouvisely se zabezpečením ve stáří nebo pro případ invalidity či pozůstalých. Z povinného pojištění se tak poskytovala invalidní penze, starobní penze, vdovská (vdovecká) penze, sirotčí penze, penze rodičů a jiných pozůstalých, a dále příspěvek na sňatek, odbytné a léčebná péče. Obecnou podmínkou pro získání nároku na dávky bylo uplynutí čekací doby, která činila 60 příspěvkových měsíců, tj. 5 roků. V případě dosažení méně než 60 příspěvkových měsíců se čekací doba považovala za dokončenou, jen pokud pojištěnec do konce kalendářního roku, v němž dosáhl věku 45 let, získal 36 příspěvkových měsíců, anebo nastal-li pojistný případ následkem podnikového úrazu.⁵³

Nárok na invalidní penzi vznikl pojištěnci, který byl invalidní, přičemž invalidita byla specifikována jednak obecně jako neschopnost k výkonu povolání pro zdravotní stav, jednak jako tzv. profesní invalidita, která představovala nezpůsobilost k poslednímu nebo přiměřenému zaměstnání pod zemí, způsobu, jakým byl pojištěnec v něm zaměstnán, jeho postavení v něm a k jeho praktickému i teoretickému vzdělání. U horníků, kteří byli bezprostředně před vznikem invalidity zaměstnání alespoň po dobu pěti let pod zemí nebo z celkové doby účasti na pojištění do vzniku invalidity strávili alespoň polovinu doby výkonem prací pod zemí, byl vznik nároku na invalidní penzi z titulu profesní invalidity podmíněn vznikem této invalidity do 24 měsíců od výstupu ze zaměstnání, které podléhalo pojistné povinnosti podle zákona č. 44/1947 Sb. V případě, že nárok na invalidní důchod byl vyloučen z toho důvodu, že si pojištěnec invaliditu způsobil úmyslně nebo při spáchání úmyslného trestného činu, pro který byl pravomocně odsouzen, bylo možné poskytovat invalidní penzi rodinným příslušníkům, vůči nimž měl pojištěnec vyživovací povinnost. Výše invalidní penze se skládala ze základní částky a z částek zvyšovacích. Základní částka byla tradičně stanovena pevnou sazbou, částky zvyšovací se odvozovaly procentní sazbou z průměrného ročního výdělku pojištěnce. Při výkonu zaměstnání pod zemí se výše penze podstatně zvýšila (kupř. při získání 120 příspěvkových měsíců práce pod zemí se základní částka zvyšovala o 20 % průměrného ročního výdělku).⁵⁴

Pokud jde o nárok na starobní penzi, i zde právní úprava doznala jen mírných změn oproti předválečnému stavu. Byla zachována věková hranice pro odchod do

---

⁵² Srov. § 69 zákona č. 44/1947 Sb.

⁵³ § 6 a násl. zákona č. 44/1947 Sb.

⁵⁴ § 8 a násl. zákona č. 44/1947 Sb.

starobního důchodu 55 let při získání alespoň 300 příspěvkových měsíců v zaměstnání pod zemí, nebo nejméně 420 příspěvkových měsíců zaměstnání v hornictví, a z toho alespoň 120 příspěvkových měsíců v zaměstnání pod zemí. Nárok na starobní penzi od dosažení věku 55 let však vznikl pouze tehdy, pokud pojištěnec tohoto věku dosáhl ve lhůtě do 24 měsíců od výstupu ze zaměstnání zakládajícího pojistnou povinnost. Pokud pojištěnec získal nižší počet příspěvkových měsíců, mohl mu vzniknout nárok na starobní penzi dosažením 60 let věku při splnění podmínky získání alespoň 180 příspěvkových měsíců povinného pojištění, z toho nejméně 120 příspěvkových měsíců v zaměstnání v hornictví. Vznik nároku na starobní penzi byl podmíněn vystoupením ze zaměstnání zakládajícího pojistnou povinnost ve všech odvětvích důchodového pojištění. Vstupem do takového zaměstnání po přiznání penze nárok na ni zanikal. Výjimky mohl povolit ministr sociální péče po dohodě s ministrem financí.⁵⁵ Výše starobní penze se stanovila stejným způsobem jako invalidní penze.

Od nároku na penze přímé se odvozoval nárok na vdovskou penzi a penzi sirotčí.⁵⁶ Za určitých podmínek měli nárok na pozůstalostní penzi též rodiče, sestry či dcery, pokud již nebylo jiných oprávněných, kteří by měli po zemřelém nárok na pozůstalostní důchod.⁵⁷ Z hornického penzijního pojištění bylo dále vypláceno zvýšení důchodu pro bezmocnost, příspěvek na sňatek a příspěvek na domácnost v rámci léčebné péče.

2.5. VÝVOJ V OBDOBÍ OD 1. ŘÍJNA 1948 DO ROKU 1956

Události, ke kterým došlo v Československu po únorovém převratu v roce 1948, měly zásadní vliv i na koncepci důchodového systému, neboť jedním z prosazovaných úkolů bylo zavedení všeobecné soustavy sociálního pojištění, která by dopadala nejenom na zaměstnance, ale i na osoby samostatně výdělečně činné a spolupracující členy rodiny. Ještě před negativními zásahy totalitní moci do pojistné sféry se však podařilo schválit dlouho připravovaný **zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění** (dále jen „zákon č. 99/1948 Sb.“), jehož ustanovení o důchodovém pojištění nabyla účinnosti dnem 1. října 1948. Jednalo se o zákon pokrokový, který byl koncepčně postaven na principu pojištění *ipso iure*, tedy na principu povinného pojištění vznikajícího přímo ze zákona.⁵⁸ Významný rozdíl oproti předchozím právním úpravám představovala též jednotnost a všeobecnost

⁵⁵ § 11 zákona č. 44/1947 Sb. Nárok na starobní penzi v 55 letech věku tedy nenáležel, pokud pojištěnec dosáhl 55 let věku až po uplynutí 24 měsíců od výstupu ze zaměstnání zakládajícího pojistnou povinnost.

⁵⁶ § 20 a násl. zákona č. 44/1947 Sb.

⁵⁷ § 31 a násl. zákona č. 44/1947 Sb.

⁵⁸ Srov. RYBA, Jan. Vývoj sociálního zákonodárství a sociálního zabezpečení v Československu v letech 1945-1989. In MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav. (usp.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989. Sborník příspěvků*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004, s. 496.

pojištění, neboť osobní rozsah byl rozšířen téměř na všechny kategorie osob.⁵⁹ Z povinného pojištění se poskytovaly dávky nemocenského pojištění, dávky důchodového pojištění a všeobecná péče o pojištěnce a rodinné příslušníky. Dávky důchodového pojištění zahrnovaly jak dávky přímé, tj. starobní důchod a invalidní důchod, tak odvozené, tj. vdovský důchod, důchod družky, důchod manželky a sirotčí důchod. Dále se z důchodového pojištění vyplácelo i výbavné, zvýšení důchodu pro bezmocnost a výchovné. Důchody vdovecké, rodičů, sester a dcer byly nahrazeny sociálním důchodem.⁶⁰ Pojištění prováděla nově zřízená Ústřední národní pojišťovna se sídlem v Praze.

Obecný důchodový věk činil 65 let (popř. za určitých podmínek 60 let) a jeho dosažením a získáním minimálního počtu let pojištění⁶¹ vznikal pojištěnci nárok na starobní důchod.⁶² Kromě těchto obecných věkových hranic pro vznik nároku na starobní důchod zákon stanovil též nižší důchodový věk pro některé skupiny pojištěnců podléhajících zvláštním druhům pojištění, které byly upraveny ve čtvrté části zákona č. 99/1948 Sb. Mezi tyto odchylky se řadilo i **důchodové pojištění horníků** upravené v § 138 až § 141 citovaného zákona. Zákon zde převzal preferenci hornických povolání z předchozího systému hornického pojištění, včetně základních východisek, jimiž se důchodové zabezpečení horníků řídilo i v následujících letech. Především se jednalo o společenské uznání hornického povolání, jakožto fyzicky namáhavé činnosti, jejíž výkon zasluhuje poskytování výhodnějších důchodových nároků v podobě snížené věkové hranice pro odchod do starobního důchodu.

V § 138 odst. 1 zákona č. 99/1948 Sb. bylo vymezeno, kteří zaměstnanci se považovali za horníky, na něž dopadala speciální ustanovení o důchodovém pojištění horníků. Jednalo se o osoby, které na základě pracovního (služebního) nebo učňovského poměru byly zaměstnány pod zemí nebo na povrchu v hornictví (tj. vykonávaly práce spojené s vyhledáváním a dobýváním vyhrazených nerostů v podnicích uvedených § 131

---

⁵⁹ Srov. § 3 a násl. zákona č. 99/1948 Sb.

⁶⁰ § 270 odst. 4 zákona č. 99/1948 Sb.

⁶¹ K uznání nároku na dávkové plnění bylo potřeba, aby pojištěnec byl v posledních pěti letech před vznikem nároku na dávku nebo před svou smrtí pojištěn alespoň čtyři roky. Pokud pojištěnec získal dobu pojištění alespoň jeden rok, kladly se na roveň dobám pojištění nově zavedené náhradní doby (kupř. doba studia na středních, odborných nebo vysokých školách, doba vojenské služby, doba pracovní neschopnosti, v níž měl pojištěnec nárok na dávky nemocenského pojištění apod.), pokud spadaly do doby pěti let přede dnem vzniku nároku na důchod. V některých specifických případech, v nichž by získání doby pojištění bylo v podstatě nerealné, nebo by jejímu dosažení bránily vnější okolnosti, se považovala podmínka minimálního počtu let pojištění přede dnem vzniku nároku na dávku za splněnou. Jednalo se kupř. o situaci, kdy celková doba pojištění trvala deset let a doba od prvního vstupu do zaměstnání do dne vzniku nároku na dávku byla alespoň ze čtyř pětín kryta dobou pojištění; doba ode dne zániku pojištění do dne vzniku nároku na dávku však nesměla být delší pěti let. Další případy zmírnění podmínky minimálního počtu let pojištění se týkaly invalidity nebo smrti pojištěnce (§ 61 zákona č. 99/1948 Sb.).

⁶² Srov. § 62 zákona č. 99/1948 Sb. Do 31. prosince 1948 platil též zákon č. 87/1947 Sb., o některých opatřeních k provedení národní mobilisace pracovních sil, který umožňoval neomezený souběh výplaty důchodu a mzdy.

obecného horního zákona), v podnicích (závodech) na dobývání živců, v podnicích (závodech) na dobývání kaolinu, žáruvzdorných jílnů, lupku, živce, sádrovce a křemence, dále křemene používaného pro výrobu ohnivzdorných výrobků a formovacích písků, pokud k dobývání těchto nerostů docházelo „po hornicku“ a bylo podrobeno horně-policejnímu doзору.⁶³ Důchodovému pojištění horníků podléhali též dělníci bányšní inspekční asistenti a tajemníci Svazu zaměstnanců v hornictví, kteří dříve pracovali alespoň 10 let v hornictví. Kromě tohoto pozitivního vymezení právní úprava v odstavci 2 obsahovala též negativní vymezení, neboť výslovně stanovila i okruh zaměstnanců, na které se důchodové pojištění horníků nevztahovalo. Jednalo se v podstatě o zaměstnance, jejichž práce přímo nesouvisela s dobýváním nerostů, ale byla zaměřena na administrativní, stavební, obchodní, provozní, vzdělávací či zdravotně léčebnou nebo záchranářskou činnost.⁶⁴ Určitou výjimku představovaly činnosti zaměstnanců zařazených k práci pod zemí, které tyto osoby vykonávaly ve funkci člena závodní (podnikové) rady nebo z provozních důvodů přechodně na povrchu, neboť tato činnost se též uznávala za práci pod zemí. U zaměstnanců, kteří byli zařazeni k práci na povrchu a kteří jen po přechodnou dobu z provozních důvodů vykonávali práci pod zemí, se při stanovení počtu let získaných v zaměstnání pod zemí přihlíželo jen ke skutečně odfáraným směnám.⁶⁵ Výčet prací, které se považovaly za **práce pod zemí**, byl původně obsažen ve vyhlášce ministra sociální péče č. 951/1947 Ú. l. I., o hornických pracích pod zemí, později byla konkrétní zaměstnání zařazovaná do kategorie zaměstnání pod zemí specifikována ve vyhlášce Ministerstva práce a sociální péče č. 291/1951 Ú. l. I., kterou se vymezuje pojem hornických prací pod zemí. Podle této vyhlášky se za práce pod zemí považovaly práce v hlubinných dolech na vyhrazené nerosty a na suroviny uvedené v § 138 odst. 1 písm. c) zákona 99/1948 Sb. Jednalo se v podstatě o práce, které bezprostředně souvisely s exploatací hlubinných ložisek.⁶⁶

Výhody plynoucí z důchodového pojištění horníků oproti obecným nárokům jiných pojištěnců pak spočívaly zejména ve snížených věkových hranicích pro odchod do

---

⁶³ Výčet nerostných ložisek, resp. závodů na dobývání těchto ložisek, obsahovalo vládní nařízení č. 147/1943 Sb., o vyhledávání a dobývání nerostných ložisek.

⁶⁴ Jednalo se např. o práce vykonávané za účelem rychlého odstranění poruch, záchranářské práce při nehodách, pokud se dalo předpokládat, že tyto služby podle své povahy nebudou trvat déle než měsíc, dále práce při stavbě domů, silnic, drah a mostů, činnosti související s obchodním odbytem, práce v zdravotních apod.

⁶⁵ § 138 zákona č. 99/1948 Sb.

⁶⁶ Vyhláška příkladem uvádí práce, které vykonávali důlní technici a důlní měřiči; havíři (rubáči, kopáči, lamači, mladší havíři); hlubiči jámy, skalníci, překopáři; brázdiči; plniči; palní; dřevíči, tesaři, důlní zedníci, betonáři a jejich pomocníci; voziči (těžiči); vozači (běhači při ruční těžbě); brzdaři; vrátkaři; řidiči lokomotiv; narážeči a odjímači (a to i na ohlubení jámy); správkaři jámy; drahaři; trubkaři; překladači žlabů a pásů; rabovači; pleniči; nakladači; zaplavovači a základkáři; větraři (hlídači ohňů), práskovači a kropiči. Vyjma takto stanovených prací se za práce pod zemí považovaly vždy práce závodních, důlních techniků jim přidělených a závodních důlních měřičů; podnikových báňských inspektorů, pokud řídili provoz několika závodů; dělnických báňských inspekčních asistentů; závodních bezpečnostních techniků a mistrů havířů při výcviku učňů.

starobního důchodu. Horník měl nárok na starobní důchod (za předpokladu, že nebyl poživitelem starobního důchodu nebo invalidního důchodu podle obecných ustanovení zákona č. 99/1948 Sb.), pokud již nevykonával zaměstnání v rozsahu zakládajícím účast na povinném pojištění, dosáhl věku 55 let a získal dobu pojištění alespoň 25 let při práci pod zemí, nebo dobu pojištění alespoň 35 let z titulu zaměstnání v hornictví a z toho alespoň 10 let při práci pod zemí, anebo 60 let věku a získal dobu pojištění v rozsahu alespoň 15 let z titulu zaměstnání v hornictví. Nárok na starobní důchod však nenáležel, pokud pojištěnec dosáhl věku 55 let nebo 60 let až po uplynutí dvou let od výstupu z hornického zaměstnání.⁶⁷

Nárok na invalidní důchod obecně vznikal pojištěnci, u něhož nastala ztráta nebo podstatný pokles výdělku jako následek nepříznivého zdravotního stavu (nemoci nebo poklesu tělesných či duševních schopností), a to za předpokladu, že tento stav byl trvalý, anebo byl neschopen jakékoliv výdělečné činnosti. K ekonomické ztrátě muselo dojít v rámci dosavadní výdělečné činnosti nebo jiné výdělečné činnosti přiměřené dosavadnímu zaměstnání pojištěnce.⁶⁸ V případě, že pojištěnec zanechal výdělečné činnosti z jiných důvodů než pro nepříznivý zdravotní stav, vznikala nárok na invalidní důchod jen tehdy, pokud nepříznivý zdravotní stav nastal u pojištěnce ve lhůtě dvou let po ukončení výkonu výdělečné činnosti.⁶⁹ Nad rámec těchto obecných podmínek vzniku nároku na invalidní důchod zákon zvýhodňoval horníky, kteří byli bezprostředně před vznikem invalidity po dobu pěti let zaměstnáni pod zemí nebo kteří alespoň z poloviny celkové doby od prvního vstupu do důchodového pojištění (pensiijního zaopatření) do vzniku invalidity pracovali pod zemí. Těmto osobám vznikala nárok na invalidní důchod i tehdy, pokud byly nuceny zanechat svého posledního povolání a nemohly vykonávat ani jiné zaměstnání pod zemí přiměřené jejich dosavadní profesi. Pokud nastala invalidita při práci pod zemí v důsledku pracovního úrazu, považovala se podmínka trvání zaměstnání pod zemí za splněnou. Uvedené zvýhodnění se odráželo i v nárocích na vdovský důchod, neboť pokud pojištěnec v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání zemřel, považovala se podmínka patnáctiletého trvání manželství pro nárok na vdovský důchod po zaměstnanci v hornictví za splněnou. Zde již bylo nerozhodné, zda pracovní úraz nastal při práci pod zemí nebo na povrchu.⁷⁰ Jinak musela vdova pro nárok na vdovský důchod splnit obecné podmínky vymezené v § 65 zákona č. 99/1948 Sb. Naproti tomu sirotky po hornících právní úprava stejně tak jako v minulosti nijak zvlášť nezvýhodňovala a pro

---

⁶⁷ § 139 odst. 1 a 2 zákona č. 99/1948 Sb.

⁶⁸ Srov. GALLAS, Jan, MAŘÍK, Jaromír, MIMRA, Stanislav. *Zákon o národním pojištění*. Praha: Práce, 1948, s. 193.

⁶⁹ § 63 zákona č. 99/1948 Sb.

⁷⁰ § 139 odst. 3 a 4 zákona č. 99/1948 Sb.

nárok na sirotčí důchod musely být též splněny obecné podmínky stanovené zákonem.⁷¹

Pro zaměstnance v hornictví zákon stanovil i určité odchylky týkající se výpočtu důchodu. Obecně se výše důchodu skládala z částky základní a z částek zvyšovacích, kdy základní částka činila ročně 8 000 Kčs a 20 % průměrného ročního výdělku, tj. ročního průměru vyměřovacích základů získaných za posledních pět kalendářních let před vznikem nároku na dávku (popř. za kratší období, po které pojištění trvalo), nejdříve však od roku 1946. Zvyšovací částky pak činily za prvních 20 let pojištění 0,4 % průměrného ročního výdělku za každý rok, a za každý další rok pojištění 0,8 % průměrného ročního výdělku. Za dobu pojištění získanou po 60 roce věku se důchod zvyšoval o 2 % průměrného ročního výdělku (minimální úhrn zvyšovacích částek činil 8 % průměrného ročního výdělku). Minimální výše starobního (invalidního) důchodu činila 9 600 Kčs ročně, maximální výše mohla činit nejvýše 85 % průměrného ročního výdělku.⁷² Výměra hornického důchodu se oproti obecné úpravě zvyšovala za každý rok strávený v zaměstnání v hornictví o 1,2 % průměrného ročního výdělku a za dobu zaměstnání v podzemí o 2 % průměrného ročního výdělku. Minimální výše hornického starobního důchodu činila 14 400 Kč ročně, maximální výše mohla činit nejvýše 90 % průměrného ročního výdělku.⁷³

Vzhledem k tomu, že zavedení nové soustavy národního pojištění představovalo významnou změnu v dosavadní koncepci důchodového pojištění, musela se právní úprava vypořádat i s nároky plynoucími ze zvláštních penzijních systémů, které byly zavedeny před účinností zákona č. 99/1948 Sb. Pokud jde o horníky, důchody vyplácené z předchozího hornického penzijního pojištění byly s účinností od 1. října 1948 transformovány na důchody vyplácené podle zákona č. 99/1948 Sb. se zachováním nároku na dávku a její výši podle dosavadních předpisů. Příspěvkové doby byly kladeny na roveň dobám pojištění, přičemž započitatelné počty z hornického pojištění se považovaly za výdělek pro výpočet průměrného ročního výdělku. V přechodných ustanoveních zákona č. 99/1948 Sb. bylo též garantováno, že výše důchodu stanovená podle tohoto zákona nesmí být nižší než výše důchodu, na který vznikl nárok podle dosavadních právních předpisů.⁷⁴

V podobě, v jaké byl zákon č. 99/1948 Sb. přijat, však neměl mít dlouhého trvání, neboť již v roce 1951 byl schválen zákon č. 102/1951 Sb., o přebudování národního pojištění, který oddělil důchodové pojištění od nemocenského a zcela zřetelně deklaroval

---

⁷¹ Srov. § 67 zákona č. 99/1948 Sb.

⁷² § 71 zákona č. 99/1948 Sb.

⁷³ § 140 zákona č. 99/1948 Sb.

⁷⁴ § 267 a násl. zákona č. 99/1948 Sb.

záměr vytvořit novou soustavu sociálního zabezpečení po vzoru Sovětského svazu.⁷⁵ Tímto právním předpisem byl odstartován proces v odborné literatuře označovaný jako „sovětizace československého sociálního práva,“ který vedl k upuštění od pojistného principu a k cílenému přechodu na sociálně zabezpečovací systém založený na financování ze státního rozpočtu a výrazném zdůraznění pracovních zásluh.⁷⁶

---

⁷⁵ Srov. § 1 zákona č. 102/1951 Sb.: „...Učíte se ze zkušeností Sovětského svazu, přebudujeme národní pojištění tak, aby podporovalo rozvoj výroby, aby všestranně a stále dokonaleji pečovalo o pracujícího člověka, aby pracující v něm byli sami hospodáři a sami za ně přímo odpovídali a aby tak pojištění v souladu s rozvojem výroby bylo nástrojem k trvalému zvyšování životní úrovně všech pracujících.“

⁷⁶ RÁKOSNÍK, Jakub. Sociální zabezpečení. 1948-1960. In KUKLÍK, Jan et al. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011, s. 172-173. Blíže k této problematice a její souvislosti s měnovou reformou srov. též RÁKOSNÍK, Jakub. *Sovětizace sociálního státu. Lidově demokratický režim a sociální práva občanů v Československu 1945-1960*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2010, s. 282 a násl.

3. DŮCHODOVÉ ZABEZPEČENÍ HORNÍKŮ V OBDOBÍ OD ROKU 1957 DO ROKU 1995

3.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

Zatímco v zákoně č. 99/1948 Sb. byla úpravě důchodových nároků horníků vyhrazena zvláštní část, následující právní předpisy o sociálním zabezpečení ji rozmělnily do řady ustanovení vztahujících se k obecnému dávkovému schématu. Na zvýhodněném postavení horníků se však pranic nezměnilo, neboť nadále byl jejich důchodový věk nižší a výpočet důchodu výhodnější než u ostatní populace. Tato skutečnost nebyla nikterak zastírána a naopak byla prezentována jako cílené opatření směřující k posílení sociální péče o horníky.

Základní stavební kameny důchodového zabezpečení horníků, na nichž byla právní úprava postavena po celá desetiletí, byly položeny **zákonem č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení** (dále jen „zákon č. 55/1956 Sb.“), který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1957. Tímto právním předpisem byla výrazně přebudována dřívější soustava nemocenského a důchodového pojištění, tak aby odpovídala požadavkům své doby, která kladla důraz na paternalistický systém péče o občany v souladu s proklamovanými hesly o „zájmech pracujících“ a potřebách „výstavby socialismu“. Zvolený výraz „zabezpečení“, který byl použit již v zákoně č. 102/1951 Sb., o přebudování národního pojištění, a v nepřesném kontextu je používán dodnes, měl poukázat na nový důchodový systém, v němž stát v čele s vládnoucí dělnickou třídou bude pečovat o všechny sociální potřeby obyvatelstva.⁷⁷ V rámci důchodového zabezpečení bylo především upuštěno od pojistného principu a došlo k rozšíření věcného rozsahu poskytovaných dávek, který zahrnoval starobní důchod, invalidní a částečný invalidní důchod, invalidní a částečný invalidní důchod při pracovním úrazu, vdovský a vdovecký důchod, sirotčí důchod, důchod manželky, důchod za výsluhu let, osobní důchod a sociální důchod. K důchodu též za určitých podmínek náleželo výchovné a zvýšení důchodu pro bezmocnost. Zásadní změnou však bylo posílení zásluhovosti formou zavedení tří pracovních kategorií zaměstnanců. V důchodovém zabezpečení tak byli preferováni zejména zaměstnanci v hornictví, hutnictví, těžkém strojírenství, chemickém průmyslu, uranovém průmyslu apod. Jak uvedl Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 8. října 1958, č.j. Cz 399/58: *„Jednou ze zásad, na níž je založen zákon o sociálním zabezpečení, je důsledné odměňování podle zásluh zaměstnance. Tato zásada je provedena tím, že jsou zaměstnanci zařazeni do tří pracovních kategorií podle důležitosti*

⁷⁷ Srov. TOMKOVÁ, Milada. Sociální zabezpečení. In BOBEK, Michal, MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.). *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 674, nebo TOMEŠ, Igor et al. *Sociální právo České republiky*. Praha: Linde Praha, a.s., 2014, s. 26.

a obtížnosti jejich práce; zaměstnanci, kteří vykonávají zaměstnání, jež svým obsahem spadá do první a druhé pracovní kategorie, jsou proti ostatním zvýhodněni.“ Hornická zaměstnání v hlubinných dolech pod zemí přitom byla ideově vymezena jako nejpreferovanější skupina povolání, která měla nárok na výhodnější úpravu důchodových nároků, přičemž toto hledisko do určité míry přetrvalo dodnes.

Na systém preference důchodových nároků vybraných skupin zaměstnanců pak navázal **zákon č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení** (dále jen „zákon č. 101/1964 Sb.“), jehož úkolem bylo definitivně se oprostit od dřívějších pojistných systémů.⁷⁸ Stěžejním důvodem pro přijetí nové právní úpravy však byly především finanční problémy, s nimiž se systém potýkal, neboť štedré sociální zabezpečení nezůstalo bez následků pro státní rozpočet. Důvodová zpráva v této souvislosti uvádí řadu nedostatků předchozí právní úpravy, která byla podrobena kritice již krátce po jejím přijetí. Jednalo se zejména o nízkou motivaci k setrvání v zaměstnání, rozdíl mezi vyplácenými částkami důchodů odvozanými z hrubých výdělků a doby pojištění, denivelizaci důchodů a výhodnější stanovení výše invalidního důchodu oproti důchodu starobnímu. Důvodová zpráva též otevřeně zmínila již v té době palčivý problém stárnutí populace.⁷⁹ Stát tedy nutně hledal cesty k nalezení rovnováhy mezi výdaji na sociální zabezpečení a ideologickými proklamacemi o uplatňování sociálních hledisek v soustavě sociálního zabezpečení. Základním prostředkem regulace sociálních výdajů bylo zvoleno zpřesnění podmínek nároku na některé druhy dávek a stanovení jejich výše, popř. jejich rušení (např. vdovecký důchod) nebo jejich výrazné omezení, a mimo jiné též zavedení progresivního zdanění důchodů vyplácených od výše 700 Kčs měsíčně zvláštní daní z důchodu.⁸⁰ Změna právní úpravy přinesla též některé výhody. Pro důchodové účely se hodnotila doba zaměstnání bez ohledu na předchozí účast na pojištění, věková hranice žen pro nárok na starobní důchod byla nově diferencována podle počtu vychovaných dětí,

---

⁷⁸ Srov. preambuli zákona č. 101/1964 Sb.: „*Nároky z důchodového zabezpečení se zajišťují všem pracujícím na základě práce. Z důchodového zabezpečení se proto odstraňují pozůstatky dřívějších sociálně pojišťovacích kapitalistických zákonů.*“

⁷⁹ Srov. důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 101/1964 Sb., všeobecná část [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0193_06.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0193_06.htm). Dobové prameny k tomu obdobně uvádějí: „... výše starobního důchodu ke dni vzniku nároku na důchod při dovršení příslušné věkové hranice, zvláště v preferovaných pracovních kategoriích, se přibližovala čisté mzdě nebo v některých případech byla i vyšší než čistá mzda dosahovaná před odchodem do důchodu.“ LIŠKOVÁ, Zdenka, MAŘÍK, Jaromír, PIK, Ladislav, SOUKUP, Jaroslav. *Sociální zabezpečení*. Praha: Práce, nakladatelství ROH, 1964, s. 13-14. Srov. též KALINOVÁ, Lenka. *Společenské proměny v čase socialistického experimentu: K sociálním dějinám v letech 1945-1969*. Praha: Nakladatelství Academia, 2007, s. 253.

⁸⁰ Zvláštní daň z důchodu byla odstupňována podle výše důchodu od 1 % do 12,5 % a podléhaly jí důchody starobní, invalidní a částečně invalidní, na které vznikl nárok ode dne nabytí účinnosti nové právní úpravy, vdovské důchody a osobní důchody, pokud přesahovaly částku 700 Kčs měsíčně, popř. 900 Kčs měsíčně, náleželo-li důchodci výchovné na jedno dítě, nebo 1 100 Kčs měsíčně, náleželo-li důchodci výchovné na dvě děti (v případě, že důchodci náleželo výchovné na tři nebo více dětí, důchod zvláštní daní nepodléhal). Tabulky pro její výpočet vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí a z důchodu ji srážel Státní úřad sociálního zabezpečení. (§ 64 a násl. zákona č. 101/1964 Sb.).

nově se hodnotila i doba péče o děti do tří let věku. Rozhodující pro nárok na starobní důchod a invalidní důchod byla především délka doby zaměstnání (tj. již nikoliv pojištění), dále pracovní kategorie, do níž bylo vykonávané zaměstnání zařazeno, a výše výdělku. Pro toto období bylo též příznačné, že řada nároků a výhod poskytovaných zaměstnancům v hornictví ze systému důchodového zabezpečení byla upravena nikoliv normativním aktem publikovaným ve Sbírce zákonů, ale toliko interními směrnici vydávanými příslušnými orgány v rámci institutu odstranění tvrdosti zákona, které zpravidla prováděly usnesení vlády.

Dalším následovníkem dávkového schématu, který byl postaven na systému pracovních kategorií, se stal s účinností od 1. ledna 1976 **zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení** (dále jen „zákon č. 121/1975 Sb.“). Tato právní úprava podrobněji upravila důchodové nároky plynoucí z titulu výkonu preferovaného zaměstnání a legislativně zakotvila též některé z nároků, které byly doposud řešeny fakultativní cestou. Obecně bylo sociální zabezpečení založeno na univerzálním principu, neboť mu podléhali všichni občané státu, včetně družstevních rolníků, jejichž sociální zabezpečení bylo do 1. ledna 1976 upraveno samostatným zákonem. Zákon odstranil kritizované zdaňování důchodů, s ohledem na nárůst mezd zvýšil nejvyšší a nejnižší výměry důchodů, upravil důchody, které byly přiznány v minulosti, a provedl některé dílčí změny v dávkovém schématu. Zabránit poklesu hodnoty důchodů se mu však nepodařilo.⁸¹ Za účelem zvýšení atraktivity některých zaměstnání nebo zlepšení sociální situace určitých skupin pracovníků byly též v tomto období vydávány cílené předpisy poskytující dílčí zvýhodnění. V oboru hornictví se jednalo kupř. o zákon č. 62/1983 Sb., o věrnostním přídatku horníků, nebo zákon č. 98/1987 Sb., o zvláštním příspěvku horníkům.

Podobně na systém pracovních kategorií navázal i **zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení** (dále jen „zákon č. 100/1988 Sb.“), který nabyl účinnosti dnem 1. října 1988. S ohledem na zdůraznění zásluhového principu měla nová právní úprava napravit kritizované nedostatky předchozího zákona, které vedly k nivelizaci vyplácených důchodů a setření rozdílů mezi důchody přiznávanými z vyšší pracovní kategorie a vyšších výdělků a důchody přiznávanými z nižší pracovní kategorie, popř. z nižších výdělků.⁸² Z tohoto důvodu byly provedeny legislativní změny u řady stěžejních institutů, přičemž důchodové nároky pracovníků, jejichž zaměstnání bylo zařazeno do I. a II. pracovní kategorie, byly (stejně tak jako v předchozích letech) v mnoha ohledech zvýhodněny oproti pracovníkům vykonávajícím zaměstnání III. pracovní kategorie. Předně byl rozšířen

⁸¹ TOMKOVÁ, Milada. Sociální zabezpečení. In BOBEK, Michal, MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.). *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*, s. 720.

⁸² *Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 100/1988 Sb.* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0074_08.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0074_08.htm).

výčet zaměstnání zařazovaných do preferovaných pracovních kategorií, byla modifikována dávková formule, zvýšeny nejvyšší výměry důchodů a provedeny další úpravy některých dávek. Nařízením vlády č. 118/1988 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu, byla přijata též opatření, která umožnila přiznat starobní důchod pracovníkům, kteří byli uvolněni ze zaměstnání z důvodů uvedených v § 46 odst. 1 písm. a) až c) zákona č. 65/1965 Sb., zákoníku práce, a to ode dne následujícího po dni uvolnění, jestliže byli zaměstnání 25 roků, do dosažení důchodového věku jim ke dni uvolnění chyběly dva roky a příslušný orgán státní správy jim nemohl zajistit vhodné zaměstnání.

Zákon č. 100/1988 Sb. byl v době své účinnosti významně novelizován s ohledem na změnu společenských a ekonomických poměrů, která nastala po roce 1989. Tyto změny se odrazily nejenom v rozsahu účasti na pojištění,⁸³ ale i ve věcném rozsahu poskytovaných dávek. Některé z fakultativních a obligatorních dávek byly zrušeny ještě v době účinnosti tohoto zákona, jiné přetrvaly až do 1. ledna 1996, kdy nabyl účinnosti zákon č. 155/1995 Sb., který je ve svých přechodných ustanoveních transformoval na jiné dávky. Ke dni 31. prosince 1995 se z důchodového zabezpečení poskytovaly obligatorní důchody přímé, tj. důchod starobní, invalidní a částečný invalidní a důchod za výsluhu let (od 1. ledna 1996 transformován na částečný invalidní důchod nebo starobní důchod v případě pojištěnců, kteří ke dni 31. prosince 1995 dosáhli důchodového věku), obligatorní důchody nepřímé (odvozené), tj. vdovský a vdovecký důchod, sirotčí důchod a důchod manželky (od 1. ledna 1996 transformován na plný invalidní důchod nebo starobní důchod v případě pojištěnek, které ke dni 31. prosince 1995 dosáhly důchodového věku), a dále fakultativní dávka zvaná sociální důchod (od 1. ledna 1996 transformována na plný invalidní důchod nebo starobní důchod v případě pojištěnců, kteří ke dni 31. prosince 1995 dosáhli důchodového věku, popř. byl sociální důchod sloučen s jiným pobíraným důchodem a nárok na něj zanikl). K důchodům při splnění podmínek stanovených zákonem náleželo zvýšení důchodu pro bezmocnost, výchovné k důchodům, příplatek k výchovnému, popř. zvýšení k důchodu, který byl jediným zdrojem příjmu. Osobní důchod, který byl z rozhodnutí zvláštní komise zřízené při Federálním ministerstvu práce a sociálních věcí přiznáván zasloužilým pracovníkům z různých oborů a pozůstalým po nich, byl zrušen s účinností od 1. května 1990 novelou provedenou zákonem č. 110/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 100/1988 Sb. a zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců.

---

⁸³ Srov. § 6 zákona č. 100/1988 Sb.

3.2. PRACOVNÍ KATEGORIE

Jak již bylo zmíněno v předchozí části, z hlediska důchodového zabezpečení horníků bylo v období po roce 1956 nejpodstatnější změnou rozdělení zaměstnání do pracovních kategorií. **Zákon č. 55/1956 Sb.** v podstatě převzal sovětskou úpravu preference určitých skupin občanů v důchodovém zabezpečení⁸⁴ a zavedl celkem tři pracovní kategorie, do nichž byla zařazována zaměstnání s ohledem na rizika spojená s jejich výkonem, ať už se jednalo o přímá rizika zdravotní nebo ohrožení nemocí z povolání, četnost pracovních úrazů či namáhavost a obtížnost vykonávané práce.⁸⁵ Do I. pracovní kategorie se zařazovala zaměstnání v dolech a zaměstnání výkonných letců, do II. pracovní kategorie zaměstnání za zvlášť těžkých pracovních podmínek. Ostatní zaměstnání spadala do III. pracovní kategorie. Zařazení zaměstnání do I. pracovní kategorie přinášelo snížení důchodového věku a do I. a II. pracovní kategorie výhodnější výměru důchodu oproti jiným zaměstnancům. Zaměstnání, která se pro důchodové účely považovala za zaměstnání pod zemí v dolech, byla specifikována ve vyhlášce Státního úřadu sociálního zabezpečení č. 115/1957 Ú. l., jíž se stanoví, která zaměstnání se považují za zaměstnání pod zemí v dolech a za zaměstnání výkonných letců. Jednalo se kupř. o zaměstnání důlních zaměstnanců vykonávané v dolech pod zemí, zaměstnání v geologickém průzkumu a důlní výstavbě (investicích) pod zemí, zaměstnání důlně technických zaměstnanců, jejichž výkon funkce (zaměstnání) vyžadoval soustavné fárání pod zem do dolů apod. V povrchových dolech a lomech na vyhrazené nerosty se za zaměstnání pod zemí v dolech považovala jednak zaměstnání pod spodní úrovní nadloží, jednak zaměstnání v dopravě vykonávané pod spodní úrovní nadloží po převážnou část pracovní doby.⁸⁶ V praxi se však vyskytly nejasnosti ohledně zařazení činností vykonávaných při dobývání nerostů, které byly těženy v lomech (např. vápenec). Tato nejasnost byla částečně napravena až v pozdějších letech, kdy došlo k zařazení prací vykonávaných při dobývání hnědého uhlí a některých vybraných nerostů na povrchu hlubinných dolů do I. pracovní kategorie.⁸⁷ Doby cizozemského zaměstnání v dolech se

---

⁸⁴ Srov. RÁKOSNÍK, Jakub. *Sověťizace sociálního státu. Lidově demokratický režim a sociální práva občanů v Československu 1945-1960*, s. 420.

⁸⁵ Srov. KALENSKÁ, Marie et al. *Československé právo sociálního zabezpečení*, s. 199-200, nebo RÁKOSNÍK, Jakub, TOMĚŠ, Igor. et al. *Sociální stát v Československu. Právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*. Praha: Auditorium, 2012, s. 260 a 264.

⁸⁶ § 3 vyhlášky č. 115/1957 Sb., jíž se stanoví, která zaměstnání se považují za zaměstnání pod zemí v dolech a za zaměstnání výkonných letců. Pojem „pod spodní úrovní nadloží“ odlišoval určitý druh činností od prací vykonávaných při povrchové těžbě, tj. od zaměstnání na skrývce povrchové těžby uhlí a vyhrazených nerostů, které bylo zařazováno do II. pracovní kategorie. *Nadloží* je v odborné literatuře označována vrstva, která leží nad vrstvou uhlí nebo jiného nerostu. GRYGÁREK, Jiří, HUDEČEK, Vlastimil, KRYL, Václav, PETROŠ, Vladimír. *Základy hornictví*, s. 23.

⁸⁷ DOHNAL, Lubomír, JANOUŠKOVÁ, Marcela. *Pracovní kategorie v důchodovém zabezpečení*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČSR, 1979 [vydáno pro úřední potřebu], s. 8.

hodnotily dle § 3 odst. 7 zákona č. 17/1947 Sb., o uznání nároků získaných u cizozemských nositelů sociálního pojištění, jako doby zaměstnání I. pracovní kategorie jen po odpracování alespoň čtyř let v dolech na území Československa a z toho nejméně jednoho roku po květnu 1945.⁸⁸

Konkrétní výčet jednotlivých profesí, které se zařazovaly do I. a II. pracovní kategorie, obsahovaly resortní seznamy zaměstnání vydávané po projednání s příslušným odborovým svazem a po dohodě se státním úřadem sociálního zabezpečení, Ministerstvem paliv, hutního průmyslu a rudných dolů a stavebnictví a Ústřední správou výzkumu a těžby radioaktivních surovin.⁸⁹ Zaměstnavatel byl při vykazování zaměstnání v preferované pracovní kategorii povinen postupovat podle těchto resortních seznamů, resp. vykázat v preferované pracovní kategorii jen takovou profesi, která byla v resortním seznamu uvedena. Zároveň bylo nutno vyřešit i zařazení zaměstnání do pracovní kategorie v případě neúplné evidence, neboť rozdělení zaměstnání do pracovních kategorií bylo v podstatě novum a část z těchto dob se týkala kupř. období okupace. V tomto směru je pochopitelné, že příslušné ústřední orgány vycházely zaměstnancům vstříc a doporučovaly zřizovat v dotčených organizacích zvláštní komise, které měly za úkol pomoci došetřit potřebné skutečnosti týkající se zařazení zaměstnání do příslušné preferované pracovní kategorie. Uvedená komise se skládala ze zástupců závodu, zástupců odborové organizace a dlouholetých pracovníků závodu, tzv. pamětníků. Zjištěné skutečnosti, včetně výpovědí přizvaných svědků, se pak protokolárně zapisovaly a předkládaly závodu. Zaměstnancům, kteří vykonávali střídavě zaměstnání na povrchu a střídavě pod zemí a pro důchodové účely se jim jako doba zaměstnání I. pracovní kategorie hodnotila pouze ta směna, která byla odpracována pod zemí, bylo doporučováno, aby si pořídili číslovaný deník, v němž by si zaznamenávali údaje o odpracovaných směnách pod zemí a tyto údaje pak mohli porovnávat s evidencí vedenou zaměstnavatelem v tzv. fáracích knihách.⁹⁰

Zákon č. 101/1964 Sb. do koncepce pracovních kategorií významněji nezasáhl, pouze zpřesnil výčet zaměstnání zařazovaných do I. pracovní kategorie. Dle § 5 tohoto zákona se, pokud jde o hornické profese, do I. pracovní kategorie kromě zaměstnání v hornictví pod zemí v hlubinných dolech výslovně zařazovala též zaměstnání v hornictví

---

⁸⁸ K tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. května 1959, č.j. Cz 130/59. Pokud tuto podmínku zaměstnanec nesplnil, podle Nejvyššího soudu „... vzhledem k celé souvislosti a smyslu uvedených předpisů [lze] dospět k takovému výkladu, že takový zaměstnanec by měl být posuzován jako horník pracující na povrchu (a to i v případě, že by pracoval pod zemí) a prokázaná doba takového zaměstnání by měla být zhodnocena jako doba zaměstnání II. pracovní kategorie vzhledem k ustanovení odst. B vyhl. č. 251/1956 Ú.l.“

⁸⁹ § 5 vyhlášky č. 115/1957 Sb., jíž se stanoví, která zaměstnání se považují za zaměstnání pod zemí v dolech a za zaměstnání výkonných letců.

⁹⁰ Směrnice č. 80 Ministerstva paliv – resortní seznamy zaměstnání I. a II. pracovní kategorie sektoru paliv pro účely důchodového zabezpečení. In PEXIDR, Jiří, PLACHÝ, František, VRBA, Václav. *Důchodové zabezpečení horníků*. Praha: PRÁCE, 1959, s. 237-238.

vykonávaná pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na uhlí a na radioaktivní suroviny s nárokem na starobní důchod v 58 letech věku, která se před účinností zákona č. 101/1964 Sb. zařazovala do II. pracovní kategorie.⁹¹ Okruh prací, které odůvodňovaly zařazení do I. nebo II. pracovní kategorie, byl uveden ve vládní vyhlášce č. 107/1964 Sb., o zařazování zaměstnání do I. a II. pracovní kategorie pro účely důchodového zabezpečení, jejíž přílohu tvoří „Seznam druhů prací, které odůvodňují zařazení zaměstnání do I. a II. pracovní kategorie pro účely důchodového zabezpečení.“ Podle této vyhlášky a připojeného dvoudílného seznamu se do I. pracovní kategorie zařazovala zaměstnání, v nichž se vykonávaly soustavně nebo alespoň převážně práce, při kterých za současného stavu vědy a techniky docházelo k častým a trvalým poruchám zdraví pracovníků vlivem působení škodlivých fyzikálních činitelů a chemických škodlivin. Do I. pracovní kategorie se zařazovala i zaměstnání některých vybraných skupin zaměstnanců profesních odborových organizací (kupř. pracovníků Odborového svazu zaměstnanců v hornictví a energetice apod.), jestliže před vstupem do zaměstnání v příslušném svazu získali dobu zaměstnání v I. pracovní kategorii alespoň 20 let a s výkonem nového zaměstnání byla spojena povinnost pravidelně navštěvovat pracoviště pod zemí v dolech. Určité výjimky pro hodnocení zaměstnání v preferované pracovní kategorii platily i pro okruh zaměstnanců ideologických složek. Jako doba zaměstnání v preferované pracovní kategorii se dále hodnotila doba učebního poměru nebo jiné přípravy k výkonu zaměstnání mimo učební poměr, pokud byl v rámci učebního plánu prováděn odborný výcvik na pracovištích nebo v provozech, kde se vykonávalo zaměstnání I. nebo II. pracovní kategorie.⁹² Usnesením vlády č. 430 ze dne 30. listopadu 1966 bylo dále stanoveno, že výhody, které zákon č. 101/1964 Sb. přiznával horníkům vykonávajícím práce pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na uhlí a radioaktivní suroviny, dopadaly i na zaměstnance pracující pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na rudy, z nichž lze průmyslově vyrábět kovy, na magnezit, osinek (azbest), tuhu, kaolín, žáruvzdorné jíly, keramické lupky, sádrovec, živec a na křemen a křemenec, pokud se hodí k chemickotechnologickému zpracování nebo k zpracování tavením.⁹³

Zákonem č. 121/1975 Sb. byla zaměstnání zařazovaná do preferovaných pracovních kategorií opět rozšířena o další činnosti, což se odrazilo zejména v rozsahu profesí, které spadaly do I. pracovní kategorie. Druhy prací, které odůvodňovaly zařazení

---

⁹¹ Změna byla odůvodněna tím, že „práce skrývkové jsou organickou součástí vlastního dobývání, dopravy, odvodňování a dalších druhů činností souvisejících s povrchovou těžbou a že mají vliv i na bezpečnost práce.“ DOHNAL, Lubomír, JANOŠKOVÁ, Marcela. *Pracovní kategorie v důchodovém zabezpečení*, s. 10.

⁹² Srov. též LIŠKOVÁ, Zdenka, MAŘÍK, Jaromír, PIK, Ladislav, SOUKUP, Jaroslav. *Sociální zabezpečení*, s. 24-25.

⁹³ *Důchodové zabezpečení pracujících*. I. díl. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČSR, 1971 [vydáno pro úřední potřebu], s. 43.

do I. nebo II. pracovní kategorie, byly uvedeny v nařízení vlády č. 136/1975 Sb., o zařazování zaměstnání do I. a II. pracovní kategorie pro účely důchodového zabezpečení (dále jen „nařízení vlády č. 136/1975 Sb.“), jehož přílohu tvoří „Seznam druhů prací, které odůvodňují, aby zaměstnání, v nichž se tyto práce vykonávají, byla zařazena do I. a II. pracovní kategorie pro účely důchodového zabezpečení.“ Doba výkonu zaměstnání, které bylo do preferované pracovní kategorie zařazeno až zákonem č. 121/1975 Sb. a následně uvedeno v příslušném resortním seznamu, se hodnotila v této pracovní kategorii již ode dne prokázaného výkonu, nejdříve od 28. října 1918.⁹⁴ Nejpodstatnější změnou z hlediska pracovních kategorií však bylo rozdělení zaměstnání I. pracovní kategorie vykonávaných v hornictví v hlubinných dolech do dvou samostatných skupin, které bylo realizováno **zákonem č. 73/1982 Sb.**, o změnách zákona o sociálním zabezpečení a předpisů o nemocenském pojištění. S účinností od 1. července 1982 byla tato zaměstnání rozčleněna na *zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech* a *ostatní zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví vykonávaná pod zemí v hlubinných dolech*, která měla představovat zaměstnání převážně „*technicko-správního aparátu*“, jehož hlavní náplní nebyl výkon hlubinné těžby.⁹⁵ Účelem této změny bylo odlišit zaměstnance vykonávající nejrizikovější a nejnáročnější hornické profese v hlubinných dolech a snížit dobu zaměstnání vyžadovanou pro nárok na odchod do starobního důchodu v 55 letech věku z 20 let na 15 let, popř. na 10 let v případě horníků pracujících se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných uranových dolech. Další podrobnosti byly uvedeny v nařízení vlády č. 74/1982 Sb., o některých úpravách v nemocenském pojištění a důchodovém zabezpečení pracujících v hornictví, v jehož příloze 1 byla v části I seznamu vybraných zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví taxativně uvedena zaměstnání, která se pro účely důchodového zabezpečení považovala za zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech. Tato zaměstnání zde byla specifikována názvem profese a číslem resortního seznamu závazného pro jednotlivé resorty.⁹⁶

Rozdělení zaměstnání v I. pracovní kategorii v hornictví v hlubinných dolech na shora uvedené samostatné „podkategorie“ bylo převzato i **zákonem č. 100/1988 Sb.**, podle něhož se do I. pracovní kategorie obecně zařazovala zaměstnání, v nichž byly

---

⁹⁴ *Důchodové zabezpečení pracujících*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČSR, 1985 [vydáno pro úřední potřebu], s. 53.

⁹⁵ *Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 73/1982 Sb., o změnách zákona o sociálním zabezpečení a předpisů o nemocenském pojištění* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1981fs/tisky/t0043_00.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1981fs/tisky/t0043_00.htm).

⁹⁶ Např. profese „vrtný dělník“ byla specifikována číslem 01-07-01, 05-06-01 až 03 pro resort Federálního ministerstva paliv a energetiky, číslem 01-06-01/1 pro resort Federálního ministerstva hutnictví a těžkého strojírenství, číslem 01-07-01 pro resort Českého geologického úřadu a číslem 01-07-01 pro resort Slovenského geologického úřadu.

vykonávány soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně práce rizikové, při kterých docházelo k častým a trvalým poruchám zdraví zaměstnanců v důsledku působení škodlivých fyzikálních a chemických vlivů. Hornické profese byly vymezeny v § 14 odst. 2 písm. a), b) a j) zákona č. 100/1988 Sb., jako *zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech; ostatní zaměstnání v hornictví vykonávaná pod zemí v hlubinných dolech a zaměstnání v hornictví vykonávaná pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na uhlí, na radioaktivní nerosty a na nerosty, z nichž lze průmyslově vyrábět kovy, na magnezit, osinek, tuhu, kaolín, žáruvzdorné jíly, keramické lupky, sádrovec, živec a na křemen a křemenec k chemickotechnologickému zpracování nebo ke zpracování tavením*. Nařízení vlády č. 136/1975 Sb. bylo nahrazeno **nařízením vlády č. 117/1988 Sb.**, o zařazování zaměstnání do I. a II. pracovní kategorie pro účely důchodového zabezpečení, které v příloze 1 obsahovalo výčet zaměstnání zařazovaných do I. a II. pracovní kategorie (dále jen „nařízení vlády č. 117/1988 Sb.“). Nedílnou součástí tohoto nařízení jsou též přílohy č. 2 a 3, které obsahují seznam zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech a seznam zaměstnání vybraných vedoucích technickohospodářských pracovníků hlubinných dolů a geologického průzkumu prováděného hornickým způsobem a vedoucích technických pracovníků státní báňské správy. Ostatní zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví vykonávaná pod zemí v hlubinných dolech v nařízení vlády č. 117/1988 Sb. výslovně specifikována nebyla, byť se za určitých podmínek a v určitých případech hodnotila pro důchodové účely jako zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech.

Po roce 1989, kdy se započalo s přípravami nové koncepce důchodového pojištění, byl zákonodárce postaven před rozhodnutí, jakým způsobem se vypořádat i s dosavadní preferencí v důchodovém zabezpečení, od níž mělo být postupem času upuštěno. Po změně společenských poměrů již nebylo třeba zastírat, že stát, který „*ve značné míře předurčoval technické, technologické i hygienické podmínky výkonu práce, úroveň bezpečnosti práce a s tím související zdravotní důsledky, „poskytoval“ z celospolečenských zdrojů i kompenzace vznikající, popř. očekávané újmy na zdraví. Možnosti podniků ovlivnit zásadním způsobem uvedené faktory a úroveň ochrany zdraví při práci byly omezené, a proto jim systém preferovaných pracovních kategorií vyhovoval. Umožňoval ponechávat bez větších protestů pracovníků i odborů v chodu zastaralá, zdraví škodlivá nebo nebezpečná strojní zařízení, technologické procesy nebo provozy a přenášel část „rizikových příplatků“ za práce v riziku na stát, resp. na všechny daňové poplatníky. Současně odkládal platbu za vzniklé nebo pravděpodobné újmy plynoucí z dlouhodobého výkonu rizikových prací do*

*vzdálenějšího období pobírání důchodu.*⁹⁷ Z tohoto pohledu bylo zřejmé, že systém pracovních kategorií, tak jak byl konstruován tehdejšími právními předpisy, nemůže v moderním pojetí důchodového pojištění obstát. **Zákonem č. 235/1992 Sb.**, o zrušení pracovních kategorií a dalších změnách v sociálním zabezpečení, bylo proto přistoupeno (jak je zřejmé z jeho názvu) ke zrušení zařazování zaměstnání do pracovních kategorií, s tím, že zaměstnání vykonávané po 31. prosinci 1992 se pro účely důchodového zabezpečení považuje za zaměstnání III. pracovní kategorie. Zákon zároveň garantoval zachování dosavadních nároků a zmírnění některých nepříznivých dopadů na dotčené pracovníky. Důchodové nároky z veřejného mandatorního důchodového systému měly být do budoucna omezeny toliko na ochranu nabytých práv s tím, že nové nároky již budou ponechány tržnímu mechanismu.

3.3. STAROBNÍ DŮCHOD

Zařazení zaměstnání do I. pracovní kategorie bylo při získání stanoveného počtu let v příslušné pracovní kategorii významným faktorem ovlivňujícím důchodové nároky, zejména nárok na starobní důchod. Podle **zákona č. 55/1956 Sb.** vznikal tento nárok osobám, které byly zaměstnány nejméně 20 let v zaměstnání zařazeném do I. pracovní kategorie a v době trvání zaměstnání nebo nejpozději do dvou let po výstupu z něj dosáhly věku 55 let. Důchodový věk horníků byl tedy při splnění zákonem stanovených podmínek o pět let nižší, než činil obecný důchodový věk pro muže, který byl stanoven na 60 let. V případě, že horník nezískal potřebný počet let zaměstnání v preferované pracovní kategorii, vznikal nárok na důchod až v pozdějším věku po jeho dosažení. Pro nárok na starobní důchod v 55 letech věku tedy zákon vyžadoval splnění dvou základních podmínek, a to získání potřebného počtu let v preferované pracovní kategorii, tj. 20 roků zaměstnání v I. pracovní kategorii, a trvání zaměstnání v této kategorii ke dni vzniku nároku na důchod, popř. v nově zavedené ochranné lhůtě, která činila dva roky od výstupu ze zaměstnání či pět let ode dne změny zaměstnání, jestliže k této změně došlo ze zdravotních důvodů nebo v obecném zájmu.⁹⁸

Výše starobního důchodu se skládala ze základní výměry stanovené procentní sazbou z průměrného ročního výdělku vypočteného z dosažených hrubých výdělků za

---

⁹⁷ *Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 235/1992 Sb.* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1400_01.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1400_01.htm).

⁹⁸ V případě více než pětiletého přerušení zaměstnání bylo ve smyslu § 7 zákona č. 55/1956 Sb. nutno pro zápočet doby zaměstnání získané před přerušením nastoupit do nového zaměstnání a v něm setrvat alespoň tři roky. Jinak nebylo možné dobu zaměstnání před přerušením hodnotit, ledaže se jednalo o dobu pobírání invalidního nebo částečného invalidního důchodu nebo důchodu za výsluhu let, popř. příčinou přerušení zaměstnání byly jiné vážné důvody a toto přerušení trvalo více než dva roky.

rozhodné období deseti kalendářních let před vznikem nároku na důchod⁹⁹ a ze zvyšovacích částek. Osoby, kterým vznikl nárok na starobní důchod z titulu výkonu zaměstnání I. pracovní kategorie, měly zvýhodněnou výměru důchodu, která činila 60 % průměrného ročního výdělku, a od 21. roku zaměstnání se zvyšovala za každý rok zaměstnání o 2 % průměrného ročního výdělku.¹⁰⁰ U osoby, která kupř. získala 35 let zaměstnání v I. pracovní kategorii, tak výměra starobního důchodu činila 90 % průměrného ročního výdělku, což byla i nejvyšší možná výměra, kterou mohl starobní důchod a invalidní důchod zaměstnanec I. pracovní kategorie dle § 19 zákona č. 55/1956 Sb. dosáhnout. V případě, že zaměstnanec vykonával činnost zařazenou střídavě do různých pracovních kategorií, započítávala se do 20 let zaměstnání nejdříve doba získaná v nižší pracovní kategorii (bez ohledu na časovou posloupnost), zatímco doba získaná v I. pracovní kategorii se do doby zaměstnání včítala naposledy, tak aby za tuto dobu zaměstnání náležela pokud možno nejvyšší sazba zvyšovacích částek.¹⁰¹

Zákon č. 55/1956 Sb. navázal též na úpravu náhradních dob uvedenou v předchozí právní úpravě a umožnil jejich hodnocení, pokud zaměstnanec získal dobu zaměstnání v délce alespoň jednoho roku. Pro nárok na důchod se započítávaly jako doba zaměstnání v preferované pracovní kategorii, pokud bylo takové zaměstnání přerušeno jen jimi, tj. pokud byla náhradní doba obklopena dobou zaměstnání I. pracovní kategorie. Zvýhodnění bylo poskytováno, i pokud jde o přepočítání starobního důchodu z důvodu výkonu další pracovní činnosti po vzniku nároku na důchod a nejvyšší výměru starobního a invalidního důchodu. Za určitých podmínek byla zachována též výplata starobního důchodu v plné výši při souběhu s výkonem výdělečné činnosti.¹⁰² Další zvýhodnění zaměstnanců I. pracovní kategorie náleželo v době, kdy jim bylo vypláceno nemocenské, neboť těmto zaměstnancům se starobní důchod vyplácel v plné výši, zatímco ostatní zaměstnanci mladší 65 let nebo zaměstnankyně mladší 60 let vykonávající práce zařazené do II. nebo III. pracovní kategorie měli při souběhu s výplatou starobního důchodu a nemocenského nárok na výplatu starobního důchodu jen ve výši jedné třetiny.¹⁰³ Později novela provedená zákonem č. 17/1959 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o sociálním zabezpečení, zavedla mimo jiné nejvyšší výměru starobního a invalidního důchodu, která

---

⁹⁹ § 8 zákona č. 55/1956 Sb. V případě, že pro zaměstnance bylo výhodnější rozhodné období posledních tří kalendářních let před vznikem nároku na důchod, stanovil se průměrný roční výdělek z tohoto období. U zaměstnanců I. pracovní kategorie starších 55 let se navíc průměrný roční výdělek vypočítal z hrubých výdělků získaných před dosažením tohoto věku jen, bylo-li to pro zaměstnance výhodnější.

¹⁰⁰ U zaměstnanců II. pracovní kategorie zákon stanovil výměru ve výši 55 % průměrného ročního výdělku a zvýšení o 1,5 % za každý rok zaměstnání II. pracovní kategorie od 21. roku zaměstnání. U zaměstnání zařazeného do III. pracovní kategorie činila výměra 50 % průměrného ročního výdělku a zvýšení v sazbě 1 % se poskytovalo až od 26. roku takového zaměstnání.

¹⁰¹ § 10 zákona č. 55/1956 Sb.

¹⁰² § 9 a násl. zákona č. 55/1956 Sb.

¹⁰³ § 42 zákona č. 55/1956 Sb.

u zaměstnance I. pracovní kategorie v souběhu s jiným důchodem činila částku 2 200 Kčs, u zaměstnance II. pracovní kategorie částku 1 800 Kčs a u zaměstnance III. pracovní kategorie částku 1 600 Kčs.

Za obdobných podmínek vznikala nárok na starobní důchod i podle **zákona č. 101/1964 Sb.** Věková hranice pro odchod do starobního důchodu zůstala nezměněna a nadále u osob, které vykonávaly nejméně 20 let zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví pod zemí v hlubinných dolech a byly zaměstnány celkem 25 let, činila 55 let za podmínky, že při dosažení tohoto věku uvedené zaměstnání trvalo. Zaměstnancům vykonávajícím práce v hornictví pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na uhlí a radioaktivní suroviny vznikala za obdobných podmínek nárok na starobní důchod v 58 letech (obecný důchodový věk nadále činil 60 let). Podmínka trvání zaměstnání v den vzniku nároku na důchod byla částečně zmírněna prováděcí vyhláškou č. 102/1964 Sb., která stanovila, že pro dosažení výhod z I. nebo II. pracovní kategorie je dostačující, jestliže od skončení zaměstnání I. nebo II. pracovní kategorie neuplynuly více než dva roky nebo takové zaměstnání skončilo z důvodů zdravotních, které uznala posudková komise sociálního zabezpečení okresního národního výboru, nebo z jiných vážných důvodů uznaných okresním národním výborem na podkladě vyjádření orgánu základní organizace ROH, a pokud tyto důvody trvaly.¹⁰⁴ Výpočet starobního důchodu horníků nedoznal zásadních změn a oproti důchodům zaměstnanců, kteří vykonávali zaměstnání zařazené do II. a III. pracovní kategorie, byl nadále podstatně zvýhodněn, což se odrazilo i ve stanovení nejvyšších výměr důchodů. Nejvyšší maximum, kterého mohl pracovník v hornictví dosáhnout, byl důchod (důchody) v celkové výši 2 500 Kčs, neboť do nejvyšší výměry 2 200 Kčs se nezahrnovalo zvýšení za dobu dalšího zaměstnání po vzniku nároku na důchod, které náleželo nad tuto výměru. Nejvýše však mohl starobní důchod činit 90 % neomezeného (neredukovaného) průměrného měsíčního výdělku sníženého o daň ze mzdy.¹⁰⁵

Po přijetí zákona č. 101/1964 Sb. byla shledána jako nedostačující úprava důchodových nároků některých skupin zaměstnanců pracujících v **uranovém průmyslu**,

---

¹⁰⁴ Při přerušení zaměstnání v preferované pracovní kategorii v délce netrvajících pět let se jako doba zaměstnání v I. nebo II. pracovní kategorii započítávala i doba zaměstnání vykonávaná v této kategorii před přerušením. Pokud přerušení zaměstnání trvalo bez vážného důvodu déle než pět let, započítávala se doba zaměstnání I. nebo II. pracovní kategorie před přerušením pro zachování výhod ze zaměstnání I. nebo II. pracovní kategorie jen za podmínky, že pracovník byl do dne vzniku nároku na důchod znovu zaměstnán v I. nebo II. pracovní kategorii alespoň tři roky. (§ 8 zákona č. 101/1964 Sb.)

¹⁰⁵ § 18 zákona č. 101/1964 Sb. Vzhledem k zavedení zdanění důchodů byly maximální výše důchodů fakticky o 200 Kčs až 275 Kčs nižší. Srov. *důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení, část D* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1981fs/tisky/t0043_00.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1981fs/tisky/t0043_00.htm). Srov. též *důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení*, [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/tisky/t0100_09.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1971fs/tisky/t0100_09.htm).

kteří byli vystaveni řadě zdravotních rizik. Právní úprava těchto nároků však nebyla provedena formou novely zákona, ale prostřednictvím institutu odstranění tvrdosti zakotveného v § 142 zákona č. 101/1964 Sb., na základě něhož byla v letech 1965 a 1968 přijata mimořádná opatření, kterými došlo ke snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu pod zákonem vymezenou hranici u vybrané skupiny zaměstnanců pracujících v uranovém průmyslu na pracovištích s rizikem ionizujícího záření. Prvním z nich bylo opatření bývalého předsedy Státního úřadu sociálního zabezpečení vydané na podkladě usnesení předsednictva ÚV KSČ ze dne 24. srpna 1965, jímž byl s účinností od 1. října 1965 při splnění stanovených podmínek snížen důchodový věk na 55 let pracovníkům, kteří byli zaměstnáni celkem alespoň 25 let a z toho nejméně 10 let vykonávali zaměstnání I. pracovní kategorie při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy. Dalším významným právním aktem byla opatření ministrů práce a sociálních věcí ČSR a SSR vydaná k provedení usnesení vlády ČSSR ze dne 17. prosince 1968 č. 465, jimiž byl uvedeným pracovníkům, kteří byli zaměstnáni celkem alespoň 25 let a z toho více než 10 let vykonávali zaměstnání I. pracovní kategorie při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy, s účinností od 21. února 1969 důchodový věk snížen na 50 let za předpokladu, že nastoupili na pracoviště s rizikem ionizujícího záření v uranovém průmyslu do 31. prosince 1968 a splnili další stanovené podmínky.¹⁰⁶ V rámci institutu odstranění tvrdosti zákona byla vydána i řada dalších opatření předsedy bývalého Státního úřadu sociálního zabezpečení nebo Ministerstva práce a sociálních věcí, kterými bylo stanoveno, že na určitou skupinu zaměstnanců v hornictví se vztahuje ustanovení o nejvyšší výměře důchodu 2 200 Kč nebo jim byly přiznány další výhody z titulu výkonu zaměstnání zařazeného do I. pracovní kategorie.¹⁰⁷ Právní úprava se tak stala více méně nepřehlednou, neboť řada stěžejních nároků u vybraných skupin zaměstnanců (jako byly kupř. snížené věkové hranice pro odchod do starobního důchodu) se opírala pouze o fakultativní opatření vydaná v rámci ustanovení o odstranění tvrdosti zákona.

Výhody poskytované horníků byly zakotveny i v **zákoně č. 121/1975 Sb.**, podle něhož byly základními podmínkami nároku na starobní důchod získání 25 roků

---

¹⁰⁶ *Důchodové zabezpečení pracujících, I. díl*, 1971, s. 41. Srov. též SOUKUP, Jaroslav. (red.). *Důchodové zabezpečení horníků*, s. 105-106. Vzhledem k tomu, že tato opatření jsou dosud aplikovatelná, je o nich blíže pojednáno v kapitole 6 této práce.

¹⁰⁷ Jednalo se kupř. o rozhodnutí z července 1964 týkající se báňských techniků zaměstnaných v I. pracovní kategorii v uhelných dolech pod zemí v rozsahu alespoň 10 let a následně přidělených „do řídicího aparátu nebo do vyšší funkce v závodě“, dále rozhodnutí z října 1964 týkající se horníků vykonávajících zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví po dobu alespoň 10 let, kteří následně „přešli do zaměstnání učitelů odborných hornických předmětů na hornických školách“, rozhodnutí z dubna 1966 týkající se pracovníků vykonávajících zaměstnání I. pracovní kategorie ve vyjmenovaných funkcích. Určitou kuriozitou bylo rozhodnutí předsedy bývalého Státního úřadu sociálního zabezpečení ze dne 4. července 1964 vydané dle § 142 zákona č. 101/1964 Sb., na základě něhož bylo možno hodnotit dobu pěstování žampionů „v opuštěných chodbách některých hlubinných dolů“ provozované horníky, kteří nemohli „pro snížení své pracovní schopnosti vykonávat svoje původní hornické zaměstnání“, jako výkon práce v I. pracovní kategorii. Cit. dle příručky *Důchodové zabezpečení pracujících, I. díl*, 1971, s. 41-43.

zaměstnání, dosažení důchodového věku a trvání zaměstnání v době dosažení důchodového věku.¹⁰⁸ Obdobně jako v předchozí právní úpravě se podmínka trvání zaměstnání považovala za splněnou také tehdy, pokud ke splnění všech podmínek nároku došlo nejpozději do dvou let od skončení zaměstnání.¹⁰⁹ Právní úprava v § 13 zákona č. 121/1975 Sb. navázala též na z minulosti známý institut přerušení zaměstnání a shodně vymezila podmínky, za jakých bylo možno v případech přerušení zaměstnání nebo skončení zaměstnání hodnotit dobu zaměstnání v I. pracovní kategorii. Po významné novele provedené zákonem č. 73/1982 Sb. vznikali horníkům, kteří vykonávali nejméně 15 let zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech nebo nejméně 10 roků v takovém zaměstnání v uranových dolech a byli zaměstnání celkem 25 let, nárok na starobní důchod dosažením věku 55 let.¹¹⁰ Zároveň bylo v těchto případech upuštěno od podmínky, aby zaměstnání I. pracovní kategorie trvalo v době dosažení tohoto věku. Zaměstnanci vykonávající tzv. ostatní zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví pod zemí v hlubinných dolech měli nárok na starobní důchod v 55 letech věku, pokud získali nejméně 20 let takového zaměstnání a toto zaměstnání v době dosažení důchodového věku trvalo.¹¹¹ Zaměstnancům vykonávajícím práce v hornictví pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na uhlí, radioaktivní suroviny a další rudy specifikované zákonem vznikala za obdobných podmínek nárok na starobní důchod v 58 letech, obecný důchodový věk pro muže byl přitom stanoven stejně tak jako v minulých letech na 60 let. Věková hranice 60 let pro vznik nároku na starobní důchod se vztahovala i na technickohospodářské pracovníky, kteří byli přeřazeni po nejméně desetiletém výkonu hornického zaměstnání zařazeného do I. pracovní kategorie do vybraných báňskotechnických funkcí v podnicích a nadřízených orgánech a v pracovní náplni těchto funkcí byla stanovena povinnost navštěvovat pravidelně pracoviště v dolech pod zemí nebo pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na nerosty.

---

¹⁰⁸ § 16 zákona č. 121/1975 Sb.

¹⁰⁹ § 13 odst. 3 zákona č. 121/1975 Sb. Tato ochranná lhůta se dle § 11 vyhlášky č. 128/1975 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, prodlužovala o dobu, po kterou zaměstnanec pobíral invalidní (částečný invalidní) důchod, důchod za výsluhu let nebo částečný důchod za výsluhu let.

¹¹⁰ Podle směrnice Federálního ministerstva práce a sociálních věcí č. F 32-867/80-1110 ze dne 10. července 1980 o poskytování výhod ze sociálního zabezpečení pracovníkům zaměstnaným v hornictví pod zemí v hlubinných dolech bylo možné přiznat výhody vztahující se na zaměstnance vykonávající zaměstnání I. pracovní kategorie též osobám, které splnily obecné podmínky pro nárok na důchod starobní, invalidní nebo částečný invalidní, a zároveň odpracovaly alespoň 15 let zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví pod zemí v hlubinných dolech odůvodňující nárok na starobní důchod v 55 letech a byly z tohoto zaměstnání uvolněny nebo převedeny z některého z důvodů vymezeného v § 46 odst. 1 písm. a) až d) zákona č. 65/1965 Sb., zákoníku práce. Nárok na důchod v takových případech vznikala při splnění časově poslední podmínky.

¹¹¹ Pro účely splnění podmínky trvání zaměstnání ke dni vzniku nároku na důchod v I. pracovní kategorii se brala v úvahu jakákoliv doba zařazená do I. pracovní kategorie (tj. I. AA, I. A, I. B i I. C), zatímco pro získání příslušného počtu let zaměstnání I. pracovní kategorie za účelem vzniku nároku na starobní důchod v 55 letech byla striktně vyžadována konkrétní I. pracovní kategorie (tj. dobu I. A pracovní kategorie bylo možné doplnit dobou I. AA pracovní kategorie, nikoliv však naopak).

V souvislosti s novelou provedenou zákonem č. 73/1982 Sb. byly upraveny i parametry pro výpočet důchodové dávky. Základní výměra starobního důchodu u osob, které získaly alespoň 15 roků zaměstnání I. pracovní kategorie se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech nebo 10 roků takového zaměstnání v uranových dolech nebo alespoň 20 roků ostatních zaměstnání I. pracovní kategorie, pokud zaměstnání této kategorie trvalo ke dni vzniku nároku na důchod, činila 60 % průměrného měsíčního výdělku a zvyšovala se od 21. roku zaměstnání za každý rok zaměstnání I. pracovní kategorie o 2 % průměrného měsíčního výdělku. Na výši starobního důchodu horníka se pozitivně odráželo i vymezení rozhodného období, v němž se pro účely stanovení průměrného měsíčního výdělku zjišťovalo pět výdělkově nejvýhodnějších kalendářních let. Zatímco obecně bylo rozhodným obdobím období deseti po sobě následujících kalendářních roků před rokem, ve kterém vznikl nárok na důchod, při splnění specifických podmínek to mohlo být i deset po sobě následujících kalendářních roků před rokem, ve kterém zaměstnanec naposledy skončil výkon zaměstnání v preferované pracovní kategorii. Jestliže tedy u horníka nebylo výhodné stanovit výši průměrného měsíčního výdělku z rozhodného období deseti kalendářních let před rokem, ve kterém vznikl nárok na důchod, přihlíželo se k hrubým výdělkům, kterých dosahoval v příslušném zaměstnání I. pracovní kategorie. Výhodnější nároky vyplývající z výkonu zaměstnání I. pracovní kategorie náležely, i pokud jde o nejvyšší a nejnižší výměru důchodu, hodnocení náhradních dob apod.¹¹² Oproti předchozí právní úpravě však byla nejvyšší výměra důchodu zvýšena, takže u horníků, kteří získali nejméně 15 roků zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech nebo v takovém zaměstnání v uranových dolech, činila 3 000 Kčs měsíčně, přičemž nebylo vyžadováno, aby takové zaměstnání trvalo ke dni vzniku nároku na důchod, jako tomu bylo u ostatních zaměstnanců I. pracovní kategorie. U nich byla nejvyšší výměra stanovena na 2 500 Kč měsíčně za předpokladu, že odpracovali 20 let v I. pracovní kategorii. Jestliže pracovník v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech nebo v takovém zaměstnání v uranových dolech vykonával toto zaměstnání kratší dobu než 15 let, popř. 10 let, pokud šlo o uranové doly, mohl se jeho starobní důchod vyměřit nad 2 150 Kč, avšak nejvýše do částky 2 500 Kčs měsíčně. Nejvyšší výměra starobního důchodu byla stanovena na 90 % neredukovaného (neomezeného) průměrného měsíčního výdělku sníženého o částku odpovídající dani ze mzdy. V této maximální procentní výši bylo zahrnuto i zvýšení za dobu zaměstnání po vzniku nároku na důchod.

Přijetím **zákona č. 100/1988 Sb.** se na dávkovém schématu, který zvýhodňoval zaměstnance v preferovaných pracovních kategoriích, příliš mnoho nezměnilo.

---

¹¹² § 15 a násl. zákona č. 121/1975 Sb.

V důchodovém systému tedy byla nadále zdůrazněna především zásluhovost a celospolečenský význam vykonávané práce. Jedinou podstatnější změnu, pokud jde o nárok na dávku, představovalo zrušení podmínky trvání zaměstnání I. (II.) pracovní kategorie ke dni dosažení důchodového věku. Již se tedy neaplikoval institut přerušení zaměstnání známý z předchozích právních úprav. V § 21 zákona č. 100/1988 Sb. byly podmínky nároku na starobní důchod z I. pracovní kategorie nadále diferencovány podle toho, zda se jednalo o zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných (uranových) dolech nebo o ostatní zaměstnání v hornictví vykonávaná pod zemí v hlubinných dolech. Nárok na starobní důchod dosažením věku 55 let vznikl osobám, které získaly nejméně 25 let zaměstnání a z toho vykonávaly nejméně 15 roků zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech nebo nejméně 10 roků v takovém zaměstnání v uranovém dole. Osobám, které vykonávaly ostatní zaměstnání v hornictví pod zemí hlubinných dolů, vznikl nárok na starobní důchod získáním 15 let v této preferované pracovní kategorii a celkové doby 25 let zaměstnání, jen jestliže byly z tohoto zaměstnání převedeny nebo uvolněny v souvislosti s prováděním racionalizačních a organizačních opatření nebo proto, že pozbyly vzhledem ke svému zdravotnímu stavu trvale způsobilost konat dále dosavadní práce nebo je nesměly konat pro onemocnění nemocí z povolání nebo pro ohrožení touto nemocí anebo pro dosažení nejvyšší přípustné expozice.¹¹³ Pokud nebyly splněny tyto podmínky, bylo pro nárok na starobní důchod v 55 letech věku vyžadováno získání alespoň 20 let tzv. ostatních zaměstnání I. pracovní kategorie pod zemí v hlubinných dolech. Osoby, které získaly 25 let zaměstnání a byly zaměstnány nejméně 20 roků v zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví specifikovaném v § 14 odst. 2 písm. j) zákona č. 100/1988 Sb., měly nárok na starobní důchod dosažením věku 58 let. V ostatních případech, tj. pokud horník nezískal potřebný počet let v preferované pracovní kategorii, činil důchodový věk 60 let.

Výše starobního důchodu se obdobně jako důchodový věk lišila podle druhu zaměstnání vykonávaného v preferované pracovní kategorii a v hlavních rysech byla v podstatě totožná s předchozí právní úpravou. Zaměstnanec, který získal alespoň 20 roků zaměstnání I. pracovní kategorie nebo 15 roků zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, popř. 10 roků takového zaměstnání v uranových dolech, nebo 15 roků ostatních zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví vykonávaných pod zemí v hlubinných dolech a byl z tohoto zaměstnání převeden nebo uvolněn z důvodů uvedených v § 12 odst. 3 písm. d) a e) zákona

---

¹¹³ Tyto nároky byly původně upraveny pouze fakultativně ve směrnici Federálního ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 10. července 1980 o poskytování výhod ze sociálního zabezpečení pracovníkům zaměstnaným v hornictví pod zemí v hlubinných dolech. Srov. *důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 100/1988 Sb., zvláštní část, k § 20 až 28*, [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0074_08.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0074_08.htm).

č. 100/1988 Sb.,¹¹⁴ měl nárok na stanovení základní výměry starobního důchodu ve výši 60 % průměrného měsíčního výdělku, pokud zároveň získal celkem 25 let zaměstnání. K této základní výměře se přičítaly od 21. roku zaměstnání za každý rok zaměstnání I. pracovní kategorie 2 % průměrného měsíčního výdělku. Zákon limitoval sumu zvyšovacích částek stanovením jejich maximální výše pomocí procentní sazby, která činila 30 % průměrného měsíčního výdělku u osob, jež získaly nejméně 10 roků zaměstnání I. pracovní kategorie. U pracovníků, kteří tento počet let v I. pracovní kategorii nezískali nebo byli zaměstnáni ve II. nebo III. pracovní kategorii, mohlo zvýšení základní výměry činit maximálně 25 % průměrného měsíčního výdělku. Toto omezení se nadále nevztahovalo na osoby, které splňovaly podmínky pro stanovení základní výměry ve výši 60 % průměrného měsíčního výdělku, a na zvýšení za dobu zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví v hlubinných dolech pod zemí nebo za dobu takového zaměstnání v uranových dolech.¹¹⁵ Pokud zaměstnanec vykonával zaměstnání v různých pracovních kategoriích, včítala se pro zvýšení základní výměry nejdříve doba zaměstnání v nejnižší pracovní kategorii (bez ohledu na časovou posloupnost).

Nová právní úprava přinesla též zvýšení maximálních výší důchodů. U pracovníků, kteří vykonávali 15 let zaměstnání zařazené mezi ostatní zaměstnání I. pracovní kategorie pod zemí v hlubinných dolech a byli z takového zaměstnání převedeni nebo uvolněni z důvodů uvedených v § 12 odst. 3 písm. d) a e) zákona č. 100/1988 Sb., činila nejvyšší výměra částku 3 250 Kč. U pracovníků, kteří získali nejméně 15 let zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech nebo nejméně 10 let takového zaměstnání v uranových dolech, činila nejvyšší výměra 3 800 Kč měsíčně. Tato částka byla též vůbec nejvyšší výměrou, kterou mohl jakýkoliv starobní důchod dosáhnout spolu se zvýšením za dobu dalšího zaměstnání po vzniku nároku na starobní důchod. Nejvyšší výměra zůstávala nadále ve výši 90 % neredukovaného (neomezeného) průměrného měsíčního výdělku. Nejnižší výměra starobního důchodu byla stanovena na částku 550 Kč měsíčně.¹¹⁶

Po roce 1989 musela právní úprava reagovat na společenské a hospodářské změny, a to nejen z hlediska věcného, pokud jde o okruh vyplácených důchodových dávek, podmínek nároku na jejich přiznání, výplatu a způsob jejich výpočtu, ale též z hlediska

---

¹¹⁴ Tyto úprava byla opět převzata ze směrnice Federálního ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 10. července 1980 o poskytování výhod ze sociálního zabezpečení pracovníkům zaměstnaným v hornictví pod zemí v hlubinných dolech. Srov. *důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 100/1988 Sb., zvláštní část, k § 29 až 36*, [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0074_08.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0074_08.htm).

¹¹⁵ § 22 zákona č. 100/1988 Sb.

¹¹⁶ § 24 a násl. zákona č. 100/1988 Sb. U starobního důchodu činila nejvyšší výměra obecně částku 2 800 Kč. U pracovníků, kteří vykonávali nejméně 20 let zaměstnání zařazené do II. pracovní kategorie, činila nejvyšší výměra částku 2 900 Kčs, u pracovníků vykonávajících nejméně 20 let zaměstnání I. pracovní kategorie, částku 3 250 Kč.

terminologického. Zároveň byla nucena reflektovat útlum rudného a uranového hornictví¹¹⁷ a rozhodnutí hlavního hygienika, který snížil nejvyšší přípustnou expozici v uranových a rudných dolech z 3 200 na 2 100 směn. K zajištění důchodových nároků zaměstnanců dolů, kteří v době rozhodnutí hlavního hygienika (prosinec 1990) již dosáhli nebo překročili nejvyšší přípustnou expozici, bylo vydáno nařízení vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům, které zakládalo nárok na starobní důchod dosažením 50 let věku. Zároveň nadále platila mimořádná opatření vydaná předsedou bývalého Státního úřadu sociálního zabezpečení na podkladě usnesení ÚV KSČ z 24. srpna 1965 a ministry práce a sociálních věcí ČSR a SSR k provedení usnesení vlády ČSSR č. 465 z roku 1968, která vymezenému okruhu pracovníků uranového průmyslu snižovala důchodový věk pro odchod do starobního důchodu na 55 a 50 let. Aplikovalo se též mimořádné opatření ministra práce a sociálních věcí ČSR ze dne 30. července 1985 vydané k úpravě nároků žen pracujících na pracovištích s rizikem ionizujícího záření při těžbě, úpravě a třídění uranové rudy, které vzhledem k zákazu zaměstnávání žen mladších 40 let při těžbě, úpravě a třídění uranové rudy nemohly splnit podmínku získání 20 let v I. nebo II. pracovní kategorii v uvedeném zaměstnání. Podle tohoto mimořádného opatření měly uvedené pracovnice nárok na starobní důchod z I. nebo II. pracovní kategorie, pokud získaly celkem 25 let zaměstnání a z toho 15 let zaměstnání I. nebo II. pracovní kategorie při těžbě, úpravě a třídění uranové rudy. Prakticky se to týkalo zaměstnankyň státního podniku Československý uranový průmysl Příbram.¹¹⁸

3.4. INVALIDNÍ DŮCHOD

Zákon č. 55/1956 Sb. věcně rozlišoval mezi invalidním důchodem a částečným invalidním důchodem a invalidním důchodem a částečným invalidním důchodem při pracovním úrazu. Definici invalidity však postrádal, což bylo odůvodňováno možnostmi lépe přizpůsobovat podmínky posuzování invalidity zkušenostem z praxe.¹¹⁹ Na základě zákonného zmocnění byla invalidita vymezena ve vyhlášce Státního úřadu sociálního zabezpečení č. 250/1956 Ú.l., o zásadách pro posuzování invalidity a částečné invalidity pro účely důchodového zabezpečení (pojištění), jako stav, kdy se zaměstnanec pro trvalé zhoršení zdravotního stavu „*stal neschopným k jakémukoliv soustavnému výdělečnému*

¹¹⁷ Těžba rud na území České republiky byla ukončena v roce 1994, stejně tak byla (až na jednu výjimku) ukončena těžba uranu. KAFKA, Jan (ed). *Rudné a uranové hornictví České republiky*, s. 132.

¹¹⁸ Cit. dle MIKYSKA, Martin et al. *Hmotné a sociální zabezpečení horníků: soubor vybraných předpisů s výkladem. Díl 1. Výklad právních předpisů a institutů o hmotném a sociálním zabezpečení horníků včetně praktických příkladů a přehledů jednotlivých dávek*, s. 160. Srov. též PŘIB, Jan, SAMEK, Vít. *Výklad k novému zákonu o sociálním zabezpečení. Práce a mzda*, 1988, roč. 36, č. 7-8, s. 25.

¹¹⁹ PEXIDR, Jiří, PLACHÝ, František, VRBA, Václav. *Důchodové zabezpečení horníků*, s. 113.

zaměstnání“, nebo byl „*sice schopen vykonávat soustavné výdělečné zaměstnání, avšak výkon tohoto zaměstnání by vážně zhoršil jeho zdravotní stav*“, nebo byl „*sice schopen vykonávat výdělečné zaměstnání, avšak zcela nepřiměřené jeho dřívějším schopnostem a společenskému významu dosavadního zaměstnání*.“ Částečná invalidita byla podmíněna podstatným poklesem výdělku z důvodu, že zaměstnanec pro trvalé zhoršení zdravotního stavu byl „*sice schopen vykonávat dosavadní či jiné přiměřené zaměstnání, avšak jen za zvláště ulehčených pracovních podmínek*“, nebo nebyl „*schopen vykonávat dosavadní zaměstnání*“, ale byl „*schopen vykonávat jiné přiměřené zaměstnání méně kvalifikované*.“ Trvalé zhoršení zdravotního stavu bylo vymezeno jako „*nepříznivý zdravotní stav, který podle poznatků lékařské vědy pravděpodobně potrvá déle než rok od vzniku pracovní neschopnosti*“. Obecnými podmínkami nároku na invalidní důchod byl vznik invalidity nebo částečné invalidity pro trvalé zhoršení zdravotního stavu v době trvání zaměstnání nebo do dvou roků po výstupu ze zaměstnání a získání potřebné doby zaměstnání, která byla odstupňována dle věkových pásem. U osob starších 28 let činila 5 let a zjišťovala se z rozhodného období posledních 10 let, které se počítali zpětně od vzniku invalidity (částečné invalidity).¹²⁰ Pokud zaměstnanec utrpěl pracovní úraz (nebo nemoc z povolání, která se kladla na roveň pracovnímu úrazu), poskytoval se invalidní nebo částečný invalidní důchod s přívlastkem „při pracovním úrazu“ bez ohledu na dosaženou délku zaměstnání. Jedinou podmínkou, kterou právní úprava pro nárok na tyto důchody stanovila, byla (obdobně jako u „obecného“ invalidního důchodu) podmínka vzniku invalidity v době trvání zaměstnání nebo nejpozději do dvou let od výstupu z tohoto zaměstnání.¹²¹ Výše invalidního důchodu byla opět odstupňována v závislosti na době zaměstnání získané v preferované pracovní kategorii. Základní výměra činila 50 % průměrného ročního výdělku, u invalidního důchodu při pracovním úrazu 65 % průměrného ročního výdělku. K této výměře se přičítaly, pokud zaměstnání trvalo do dne vzniku nároku na invalidní důchod déle než 15 let, 2 % průměrného ročního výdělku za 16. a každý další rok zaměstnání I. pracovní kategorie.¹²² Částečný invalidní důchod zaměstnance I. pracovní kategorie činil 35 % průměrného ročního výdělku, částečný invalidní důchod při pracovním úrazu zaměstnance I. pracovní kategorie 45 % průměrného ročního výdělku.¹²³ Pracujícím důchodcům, kteří byli nadále zaměstnáni v I. pracovní kategorii, se invalidní důchod zvyšoval za každý rok zaměstnání

---

¹²⁰ § 13 a násl. zákona č. 55/1956 Sb.

¹²¹ § 16 zákona č. 55/1956 Sb.

¹²² U zaměstnání II. pracovní kategorie se přičítalo 1, 5 % průměrného ročního výdělku, ve III. pracovní kategorii to bylo 1 % průměrného ročního výdělku.

¹²³ U zaměstnance II. pracovní kategorie 32 % (42 % při pracovním úrazu) průměrného ročního výdělku, u zaměstnance III. pracovní kategorie 30 % (40 % při pracovním úrazu) průměrného ročního výdělku. Srov. § 14 a § 17 zákona č. 55/1956 Sb.

do vzniku nároku na tento důchod (nejdříve od 16. roku celkové doby zaměstnání) o 2 % průměrného ročního výdělku.¹²⁴

Podle **zákona č. 101/1964 Sb.** se dávky podmíněné dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem (invalidní důchod, částečný invalidní důchod) poskytovaly při dlouhodobém poklesu nebo ztrátě pracovní schopnosti osobám, které byly zaměstnány po dobu potřebnou pro nárok na důchod, v době trvání zaměstnání nebo nejpozději do dvou let po jeho skončení se staly plně nebo částečně invalidními a nesplnily podmínky nároku na starobní důchod. Pokud invalidita vznikla následkem pracovního úrazu, mohl být invalidní důchod poskytován i po vzniku nároku na starobní důchod. Invalidita a částečná invalidita již byla vymezena přímo v zákoně, ale oproti předchozí právní úpravě se její definice výrazněji nezměnila, stejně tak byla zachována podmínka potřebné doby zaměstnání pro vznik nároku na dávkové plnění.¹²⁵ Základní výměra invalidního důchodu se naproti tomu u pracovníků zaměstnaných do vzniku nároku na důchod alespoň 25 let (popř. s přihlédnutím k přičtené době¹²⁶), z toho nejméně 20 roků v I. pracovní kategorii, zvýšila na 60 % průměrného měsíčního výdělku (za podmínky, že ke dni vzniku invalidity zaměstnání v této kategorii trvalo). Stejná výměra náležela i za situace, kdy se pracovník stal plně invalidním následkem pracovního úrazu utrpěného při plnění pracovních úkolů v zaměstnání I. pracovní kategorie nebo v přímé souvislosti s ním. K této základní výměře se přičítaly od 21. roku zaměstnání za každý rok zaměstnání I. pracovní kategorie 2 % průměrného měsíčního výdělku. Výjimkou byl invalidní důchod přiznaný v důsledku invalidity vzniklé pracovním úrazem, který se navyšoval o 10 % průměrného měsíčního výdělku. Výše invalidního důchodu osob, které byly zaměstnány méně než 25 let, činila za každý rok do dne vzniku nároku na invalidní důchod a za každý rok doby od vzniku nároku na plný invalidní důchod do dosažení věku 60 let u mužů a věku 57 let u žen 2 % průměrného měsíčního výdělku. Výše částečného invalidního důchodu pak činila polovinu invalidního důchodu.¹²⁷ Stejně tak jako u starobního důchodu i u invalidního důchodu byly stanoveny nejvyšší výměry, které nesměl invalidní důchod v souběhu s jiným důchodem přesáhnout.

Zákon č. 121/1975 Sb. ponechal rozdělení dávek podmíněných dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem na invalidní důchod a částečný invalidní důchod, oproti předchozí právní úpravě se však za plně invalidního nově považoval též zaměstnanec, který mohl vykonávat soustavné zaměstnání jen za zcela mimořádných podmínek (občané

---

¹²⁴ O 1,5 % v případě zaměstnání II. pracovní kategorie a o 1 % v případě zaměstnání III. pracovní kategorie

¹²⁵ § 20 a násl. zákona č. 101/1964 Sb.

¹²⁶ K získané době zaměstnání se přičítala doba od vzniku nároku na invalidní důchod do dosažení věku 60 let u mužů a 57 let u žen. Srov. § 23 odst. 1 zákona č. 101/1964 Sb.

¹²⁷ § 23 a násl. zákona č. 101/1964 Sb.

nevidomí, s velmi těžkými ortopedickými vadami apod.).¹²⁸ Nárok na invalidní (částečný invalidní) důchod vznikl při splnění podmínky uznání invalidity v době trvání zaměstnání, pokud již nebyly splněny podmínky nároku na starobní důchod (vyjma invalidity vzniklé pracovním úrazem), a podmínky potřebné doby zaměstnání, která u osob starších 28 let činila alespoň 5 let zaměstnání v posledních 10 letech před vznikem invalidity. Pokud plná (částečná) invalidita vznikla následkem nemoci z povolání, která se kladla na roveň pracovnímu úrazu, bylo nerozhodné, zda vznikla v době trvání zaměstnání. Zásady pro stanovení výše invalidního důchodu byly v podstatě totožné s předchozím zákonem o sociálním zabezpečení, lišily se jen v jednotlivostech odvislých od dílčích změn.¹²⁹

Také **zákon č. 100/1988 Sb.** navázal na předchozí právní úpravu a poznatky z praxe. Nárok na invalidní důchod vznikl uznáním invalidity a splněním podmínky potřebné doby zaměstnání, která byla stejně tak jako v minulých letech odstupňována dle věkových pásem (u osob starších 28 let činila alespoň 5 let zaměstnání v posledních 10 letech před vznikem invalidity), za předpokladu, že v době vzniku invalidity nebyly splněny podmínky nároku na starobní důchod. Vymezení částečné invalidity rozšířil i na situace, kdy dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav značně ztěžoval obecné životní podmínky, i když výdělek podstatně nepoklesl.¹³⁰ Oproti předchozí právní úpravě se obdobně jako u starobního důchodu též již nevyžadovalo, aby invalidita vznikla v době trvání zaměstnání nebo do dvou let po jeho ukončení. V případě vzniku invalidity následkem pracovního úrazu nebyl nárok na invalidní důchod podmíněn získáním doby zaměstnání ve stanoveném rozsahu. Výše invalidního důchodu se stanovila stejným způsobem jako starobní důchod, s dílčími odchylkami, přičemž nejvýraznějšího zvýhodnění, pokud jde o výši důchodové dávky, se opětovně dostávalo zaměstnancům, kteří získali stanovenou dobu zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, popř. 10 roků takového zaměstnání v uranových dolech.¹³¹ V případě, že zaměstnanec ani s přičtenou dobou nezískal 25 roků zaměstnání, stanovila se výše invalidního důchodu ve výši 2 % průměrného měsíčního

---

¹²⁸ Před přijetím zákona č. 121/1975 Sb. bylo posledně jmenované kritérium uvedeno toliko v § 17 odst. 3 vyhlášky Státního úřadu sociálního zabezpečení č. 102/1964 Sb.

¹²⁹ § 25 a násl. zákona č. 121/1975 Sb.

¹³⁰ *Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 100/1988 Sb., k § 37 až 39*, [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0074_08.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0074_08.htm). Rozšířením definice částečné invalidity byly v podstatě zakotveny dosavadní fakultativní nároky. Srov. PŘIB, Jan, SAMEK, Vít. Výklad k novému zákonu o sociálním zabezpečení. *Práce a mzda*, 1988, roč. 36, č. 7-8, s. 31-33.

¹³¹ Tato úprava byla opět převzata ze směrnice Federálního ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 10. července 1980 o poskytování výhod ze sociálního zabezpečení pracovníkům zaměstnaným v hornictví pod zemí v hlubinných dolech. Srov. *důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 100/1988 Sb., zvláštní část, k § 29 až 36*, [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0074_08.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0074_08.htm).

výdělku za každý odpracovaný rok zaměstnání a přičtené doby.¹³² Pokud se stal pracovník invalidním následkem pracovního úrazu, zvyšoval se invalidní důchod o 10 % průměrného měsíčního výdělku, ledaže příčinou úrazu byla opilost zaměstnance nebo zneužití omamných prostředků. Pokud jde o maximální výše invalidního důchodu, zákon v podstatě opět vycházel z úpravy maximálních částek starobních důchodů. Výše částečného invalidního důchodu pak činila polovinu invalidního důchodu, což platilo i pro nejvyšší a nejnižší možnou výměru důchodu.¹³³

3.5. POZŮSTALOSTNÍ DŮCHODY

Právní úprava v období let 1956-1995 v hlavních rysech stanovila konzistentní podmínky nároku na pozůstalostní důchody, v nichž se jen v dílčích jednotlivostech promítal výkon zaměstnání v hornictví zemřelého, po němž nárok na pozůstalostní důchod vznikl. Zvýhodněny byly v podstatě toliko ženy, u nichž zákonodárce pro určité specifické situace stanovil podmínky pro vznik nároku na vdovský důchod příznivěji. Obecně vdovský a sirotčí důchod náležel vdově nebo sirotkovi (sirotkům) po zaměstnanci, který byl zaměstnán po dobu potřebnou pro nárok na invalidní nebo starobní důchod, pokud od skončení zaměstnání do dne smrti neuplynuly více než dva roky, nebo po zaměstnanci, který zemřel následkem pracovního úrazu (nemoci z povolání), anebo po poživateli důchodu starobního nebo plného (částečného) invalidního důchodu, event. důchodu za výsluhu let. Podmínka, aby od skončení zaměstnání do dne úmrtí uplynuly nejvýše dva roky, byla zrušena až zákonem č. 100/1988 Sb. Všechny zákony o sociálním zabezpečení v uvedeném období shodně zvýhodňovaly vdovy po zaměstnancích I. pracovní kategorie, kteří zemřeli následkem pracovního úrazu, neboť těmto ženám vznikl po uplynutí jednoho roku od smrti manžela nárok na vdovský důchod, jestliže vdova ke dni úmrtí manžela dosáhla věku 40 let.¹³⁴ Výhodou bylo i stanovení pětileté lhůty pro možnost opětovného vzniku nároku na vdovský důchod v případě, že manžel zemřel následkem pracovního úrazu utrpěného při plnění pracovních úkolů v zaměstnání I. pracovní kategorie. Tato lhůta však byla zakotvena až v zákoně č. 101/1964 Sb., neboť předchozí právní úprava obecně vymezila toliko lhůtou dvouletou.¹³⁵

Pokud jde o nárok na vdovecký důchod, právní úprava nestavila žádné výhodnější nárok související s výkonem preferovaného zaměstnání v hornictví. Pro nárok na dávkové plnění podle zákona č. 55/1956 Sb. musely být splněny dvě specifické podmínky, a to

---

¹³² § 30 zákona č. 100/1988 Sb.

¹³³ § 37 zákona č. 100/1988 Sb.

¹³⁴ § 21 odst. 2 písm. f) zákona č. 55/1956 Sb., § 30 odst. 2 písm. f) zákona č. 101/1964 Sb., § 37 odst. 2 písm. f) zákona č. 121/1975 Sb.

¹³⁵ § 30 odst. 3 zákona č. 101/1964 Sb., § 37 odst. 3 zákona č. 121/1975 Sb.

prokázaná invalidita vdovce a jeho odkázanost výživou na zemřelou zaměstnankyni nebo důchodkyni poslední rok před její smrtí. Vdovecký důchod se za těchto podmínek vyplácel bez časového omezení. Zákonem č. 101/1964 Sb. byla tato dávka na základě úsporných opatření zrušena a k jejímu „obnovení“ došlo až zákonem č. 306/1991 Sb., kterým byl novelizován zákon č. 100/1988 Sb.

4. PRÁVNÍ ÚPRAVA PO ROCE 1995 A JEJÍ CHARAKTERISTIKA

4.1. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY PO ROCE 1995

Zákonem č. 155/1995 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996, měla být dokončena transformace důchodového systému ze systému čistě zabezpečovacího na systém pojistný. Současný průběžný systém veřejného důchodového pojištění však není pojistným systémem ve své ryzí podobě, neboť jsou v něm zachovány některé prvky, které byly vlastní spíše právní úpravě účinné před 1. lednem 1996. Doktrína v tomto smyslu hovoří o tzv. **převážně pojistném principu**, v němž je hlavní důraz kladen na princip pojistný se zachováním některých dílčích prvků principu zabezpečovacího, a to zejména v těch případech, v nichž převažuje veřejný zájem na poskytování dávek i tam, kde absentuje vazba mezi finančními vstupy a výstupy ze systému.¹³⁶ Typicky jde např. o nárok na invalidní důchod v mimořádných případech, který je poskytován při nulové nebo velmi krátké době pojištění, zápočet náhradních dob, které jsou v určitých případech postaveny na roveň dobám pojištění, popř. jsou hodnoceny v rozsahu 80 %, a nověji též zmírnění podmínek pro vznik nároku na sirotčí důchod, ke kterému došlo s účinností od 1. ledna 2012 zákonem č. 470/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Určitý solidární prvek lze v současné právní úpravě spatřovat i v trendu zachovat preference u vybraných skupin horníků, jejichž důchodové nároky jsou upraveny výhodněji než u jiných pojištěnců. Původním záměrem zákonodárce přitom bylo ponechat jim pouze dočasnou platnost a omezit preferenční zacházení na co nejnížší možnou míru. Zcela jednoznačně se v tomto směru vyjádřila důvodová zpráva k zákonu č. 155/1995 Sb., podle níž *„Nová důchodová soustava se navrhuje jako jednotná pro všechny fyzické osoby výdělečně činné na území České republiky. V systému tak nebudou žádné skupiny osob diskriminovány či zvýhodňovány na úkor ostatních (např. v minulosti pracovní kategorie, osobní důchody).“*¹³⁷ Z tohoto důvodu byly zákonem č. 155/1995 Sb. v podstatě převzaty preference jen z právní úpravy platné před 1. lednem 1996, které zákonodárce časově omezil, aniž by zakládal nové. Zachování nároků pojištěnců, kteří vykonávali před

¹³⁶ BREJCHA, Aleš, ŠANTRŮČEK, Václav. *Právo důchodového pojištění*. Praha: Linde Praha, a.s., 1998, s. 53-54.

¹³⁷ *Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 155/1995 Sb.* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t157400d.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t157400d.htm). K tomu srov. kupř. vyjádření Nejvyššího správního soudu uvedené v rozsudku ze dne 14. září 2011, č. j. 6 Ads 91/2011-98: *„Nejvyšší správní soud poukazuje na to, že zvýhodněné kategorie zaměstnání zavedené v období reálného socialismu byly zrušeny v rámci transformace, neboť nová koncepce sociálního zabezpečení v Československu směřující k demokratickému právnímu státu s tržní ekonomikou spočívala ve vytvoření jednotné základní soustavy státem garantovaného povinného veřejnoprávního sociálního pojištění, v němž se nebudou uplatňovat administrativní zásahy, popřípadě preference narušující rovnost pojištěnců.“*

1. lednem 1993 zaměstnání v preferované pracovní kategorii, tak zákonodárce včlenil mezi přechodná ustanovení zákona č. 155/1995 Sb., neboť měl za to, že budou mít pouze dočasnou platnost.

Zákonodárce zachování těchto nároků vymezil v § 74 DůchPoj, ve znění účinném do 2. prosince 1997, původně tak, že: *„Nároky na snížení věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchod podle předpisů platných před 1. lednem 1996 po odpracování stanovené doby zaměstnání v I. pracovní kategorii nebo v I. (II.) kategorii funkcí zůstávají zachovány do 31. prosince 2016.“* Tím zákonodárce dosáhl toho, že ačkoliv ostatním pojištěncům se postupně zvyšuje věková hranice pro odchod do starobního důchodu dle pravidel uvedených v § 32 DůchPoj, osobám, na jejichž důchodové nároky dopadá § 74 DůchPoj, zůstávají jejich věkové hranice v podstatě zakonzervovány. Dikcí *„nároky na snížení věkové hranice“* pak zákonodárce vymezil, že nárok na snížení důchodového věku dle tohoto ustanovení se týká jen těch zaměstnání I. pracovní kategorie, u nichž byl podle právních předpisů platných do 31. prosince 1995 důchodový věk nižší než obecný důchodový věk. Nárok na důchodový věk stanovený těmito předpisy tedy nebyl zachován osobám vykonávajícím zaměstnání I. pracovní kategorie s nárokem na odchod do starobního důchodu v 60 letech věku (tzv. I. C pracovní kategorie). Tato skutečnost v praxi nepřinášela výkladové rozpory, byť z laického hlediska nebyla pro některé pojištěnce zcela pochopitelná a považovali ji za nespravedlivou.

Ve sporu o „snížení“ důchodového věku na 60 let dle právních předpisů platných ke dni 31. prosince 1995 se jeden z dotčených pojištěnců obrátil i na Ústavní soud, který však v postupu obecných soudů porušení ústavních principů neshledal. V usnesení ze dne 23. října 2009, sp. zn. I. ÚS 1942/09, Ústavní soud odkázal (mimo jiné) na právní názor Nejvyššího správního soudu uvedený v napadeném rozsudku ze dne 14. května 2009, č. j. 3 Ads 4/2009-44, podle něhož *„jakkoliv byl stěžovatel zaměstnán v I. pracovní kategorii, doba nároku na starobní důchod byla podle předpisů platných před 1. lednem 1996 podmíněna dosažením věku 60 let a byla totožná s obecnou dobou nároku na starobní důchod podle § 22 odst. 1 písm. e) zákona č. 100/1988 Sb.; nárok na snížení věkové hranice mu proto nevznikl. Ustanovení § 74 zákona č. 155/1995 Sb. však ponechává zachované pouze nároky na snížení věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchod podle předpisů platných před 1. lednem 1996, neboť výslovně potvrzuje trvání časové účinnosti pro zachování snížené věkové hranice v případech uvedených v § 21 zákona č. 100/1988 Sb.“* Jinými slovy, v právní úpravě platné před 1. lednem 1996 se nejednalo o snížený důchodový věk, ale o obecný. Pokud jde o výši důchodu, nebyli tito pracovníci nikterak poškozeni, neboť na ně dopadalo přechodné ustanovení § 71 odst. 2 DůchPoj. Ústavní soud ve věci poukázal též na svůj nálezn ze dne 21. ledna 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02

(N 11/29 SbNU 79, č. 40/2003 Sb.), v němž uvedl, že „je pouze věcí zákonodárce, zda určité skupině stanoví více výhod než jiné, pokud přitom nepostupuje libovolně.“¹³⁸

Další z přechodných ustanovení, které pamatuje na osoby zaměstnané před 1. lednem 1993 v některé z preferovaných pracovních kategorií, představuje § 76 DůchPoj, jímž byly zachovány nároky zakotvené v nařízení vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům. Toto nařízení ve vymezených případech snížilo vybrané skupině horníků důchodový věk na 50 let. V § 71 DůchPoj pak byl garantován nárok na stanovení výše důchodu podle předpisů platných ke dni 31. prosince 1995. Přechodná ustanovení se dotýkala i poživatelů invalidních důchodů, kteří byli shledáni invalidními z důvodu tzv. stavovské invalidity, nebo poživatelů pozůstalostních důchodů.

Zákon č. 155/1995 Sb. byl v období od své účinnosti mnohokrát novelizován. Jedna z prvních novel, která se dotkla i důchodového zabezpečení horníků, byla provedena **zákonem č. 289/1997 Sb.**, jímž byl s účinností od 2. prosince 1997 prodloužen termín uvedený v § 74 DůchPoj až „do 31. prosince 2018“, tak aby bylo možno v praxi pro důchodové účely zohlednit i základní vojenskou službu zařazovanou do kategorie funkcí dle předpisů platných před 1. lednem 1993.¹³⁹ Touto novelou byla do § 74 DůchPoj doplněna též věta: „Snížená věková hranice pro vznik nároku na starobní důchod se považuje pro účely tohoto zákona za důchodový věk.“¹⁴⁰ Novelou provedenou zákonem č. 289/1997 Sb. byla zároveň rozšířena aplikace § 76 odst. 1 DůchPoj na pojištěnce, kteří 50 let dosáhli do 31. prosince 2005 (původně se vztahovala jen na pojištěnce, kteří tohoto věku dosáhli do 31. prosince 2000).¹⁴¹

Do dikce § 76 odst. 1 DůchPoj dále zasáhla s účinností od 1. ledna 1998 novela provedená zákonem č. 134/1997 Sb., ve znění zákona č. 289/1997 Sb., která do textu tohoto ustanovení přidala odkaz na větu druhou § 74 DůchPoj a pravidlo týkající se zvýšení procentní výměry starobního důchodu za dobu výdělečné činnosti vykonávané po

¹³⁸ Srov. též VOŘÍŠEK, Vladimír. „Hornické“ starobní důchody. *Národní pojištění*, 2013, roč. 44, č. 8-9, s. 14.

¹³⁹ Článek I bod 13 zákona č. 289/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 134/1997 Sb., zákon č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů, a zákon České národní rady č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. Srov. *důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 289/1997 Sb., zvláštní část, k bodu 13* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t022500.htm#_h>](http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t022500.htm#_h).

¹⁴⁰ Původně měla být zákonem č. 134/1997 Sb. do § 74 DůchPoj vložena věta „Snížená věková hranice pro vznik nároku na starobní důchod se přitom považuje pro účely tohoto zákona za důchodový věk s tím, že podle § 31 nárok na starobní důchod před dosažením tohoto důchodového věku vzniká, chybí-li do dosažení tohoto důchodového věku nejvýše tři roky, jsou-li splněny ostatní podmínky stanovené v § 31.“ Tato úprava však nikdy nenabyla účinnosti, neboť krátce po jejím přijetí byla novelizována právě zákonem č. 289/1997 Sb., a to s ohledem na změnu dikce § 31 DůchPoj

¹⁴¹ Článek I bod 14 zákona č. 289/1997 Sb.

vzniku nároku na starobní důchod.¹⁴² Zákon č. 134/1997 Sb., ve znění zákona č. 289/1997 Sb., též s účinností od 1. ledna 1998 prodloužil časovou hranici pro možnost provedení srovnávacího výpočtu dle § 71 odst. 2 DůchPoj „do 31. prosince 2018“.¹⁴³

Změnám se nevyhnul ani způsob stanovení výše důchodových dávek, který byl odlišný od předchozí právní úpravy. Vzhledem k rozdílné konstrukci výpočtu se u nároků vzniklých po nabytí účinnosti nové právní úpravy starobní důchody přiznávané horníkům několik let nadále vypočítávaly podle právní úpravy platné před 1. lednem 1996, která pro ně byla výhodnější. Starobní důchody horníků, které byly přiznány po 31. prosinci 1995 a jejichž výše byla stanovena podle § 71 DůchPoj zpravidla v jednotné výši (procentní výměra byla dle § 4 zákona č. 76/1995 Sb., o zvýšení vyplácených důchodů a důchodů přiznávaných v roce 1995, omezena na částku 5 100 Kč), byly navíc často valorizovány nižší procentní sazbou než hornické starobní důchody přiznané před 1. lednem 1996. Problém výše hornických starobních důchodů se tak stával čím dál více palčivější, až skupina zainteresovaných poslanců předložila návrh na změnu zákona č. 155/1995 Sb., tak aby byly odstraněny namítané nerovnosti formou zvýšení procentní výměry u určitého okruhu pojištěnců.¹⁴⁴ Způsob úpravy procentní výměry starobního důchodu byl založen na jednoduchém principu, podle něhož byla procentní výměra zvýšena ode dne přiznání důchodu „podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne, který předchází dni, od něhož se přiznává tento důchod“. Tato novela, která byla provedena **zákonem č. 188/2001 Sb.**, však byla koncipována velice úzce, neboť se týkala pouze horníků, jimž byl důchod přiznán po 31. prosinci 1995 s přihlédnutím k § 76 odst. 1 DůchPoj a vyměřen podle § 71 odst. 1 a 4 DůchPoj. Ostatní skupiny horníků v tomto postupu spatřovaly další nespravedlnost, a tak byla problematika výše hornických starobních důchodů následně řešena cestou odstranění tvrdosti zákona.¹⁴⁵ Další zvýhodnění důchodových nároků zaměstnanců v hornictví přinesla novela provedená **zákonem č. 264/2006 Sb.**, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákoníku práce, jež legislativně zakotvila dosavadní fakultativní nároky na snížení

¹⁴² Článek I bod 69 zákona č. 134/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, zákon České národní rady č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů. Technicky byla tato novela přijata ještě před schválením zákona č. 289/1997 Sb., který jej novelizoval, tudíž v pořadí byl druhou novelou zákona o důchodovém pojištění. K mimořádnému hornickému starobnímu důchodu blíže viz kapitola 6 této práce.

¹⁴³ Článek I bod 66 zákona č. 134/1997 Sb.

¹⁴⁴ Srov. důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 188/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=773&CT1=0: „...zvýšování však ztrácí svůj význam u popsaného okruhu osob, kde „základní“ výše je jednotná, neboť je určena podle „zakonzervovaného“ způsobu výpočtu, avšak výsledná částka se postupně liší podle toho, v kolikátém roce účinnosti zákona o důchodovém pojištění byl důchod přiznán, a tedy kolik valorizačních nařízení vlády výslednou částku ovlivnilo. Rozdíl mezi důchodem přiznaným v roce 1996 a přiznaným v roce 2000 již činí 1 855 Kč měsíčně, a pro postižené horníky jsou uvedené rozdíly nepochopitelné.“

¹⁴⁵ K tomu blíže viz kapitola VI.

důchodového věku na 50 let a 55 let skupině pojištěnců zaměstnaných před 1. lednem 1993 při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy, a zároveň umožnila v širěji vymezených případech výhodněji stanovit procentní výměru starobního důchodu jejím specifickým zvýšením podle předpisů o zvyšování důchodů.

Významnější změnu důchodového schématu (nikoliv však preferencí zakotvených v přechodných ustanoveních) přinesla novela provedená **zákonem č. 306/2008 Sb.**, jejímž účelem bylo zahájit důchodovou reformu s cílem „*přispět k lepší finanční udržitelnosti základního důchodového pojištění a k odstranění některých mikroekonomických neefektivností a zajistit tak jeho lepší dlouhodobou stabilitu.*“¹⁴⁶ Provedené změny se dotkly všech stěžejních institutů, zejména doby pojištění, náhradní doby pojištění, důchodového věku a výplaty starobního důchodu. Dávkové schéma invalidních důchodů bylo zcela přebudováno tak, že částečný invalidní důchod a plný invalidní důchod byly sloučeny do jednoho invalidního důchodu, jehož výše se odvozuje od uznané míry poklesu pracovní schopnosti. Změn tedy doznalo i stanovení výše invalidních důchodů a koncepce invalidity. Dílčí změny se týkaly též výpočtu pozůstalostních důchodů. Uvedené parametrické úpravy výrazným způsobem ovlivnily i důchodové nároky horníků, což bylo patrné zejména po přijetí **nařízení vlády č. 363/2009 Sb.**, o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993 (dále jen „nařízení vlády č. 363/2009 Sb.“), zvláště pokud jde o prodloužení doby pojištění a zvýšení obecné věkové hranice pro odchod do starobního důchodu. Toto nařízení s účinností od 1. července 2010 umožnilo snížit důchodový věk na 55 let a 6 měsíců nebo na věk o pět let nižší než je obecný důchodový věk dalším osobám, které nastoupily do zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech před 1. lednem 1993, ale nezískaly nárok na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu dle právních předpisů platných před 1. lednem 1996 nebo dosavadních právních předpisů.¹⁴⁷

---

¹⁴⁶ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, I. Obecná část, [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=435&CT1=0>](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=435&CT1=0).

¹⁴⁷ K přijetí tohoto nařízení byla vláda zmocněna § 107 odst. 2 (původně odst. 4) DůchPoj, který byl do tohoto zákona doplněn s účinností od 1. července 2009 zákonem č. 108/2009 Sb., o jednorázové peněžní částce nahrazující příspěvek k důchodu a zvláštní příspěvek k důchodu a o změně některých zákonů. Dle tohoto zmocňovacího ustanovení „*Vláda může nařízením stanovit, že u pojištěnců, kteří začali před 1. lednem 1993 vykonávat zaměstnání v hornictví, uvedené v § 76a větě první, se důchodový věk s přihlédnutím k délce zaměstnání v hornictví stanoví v nižších věkových hranicích, než jsou věkové hranice stanovené podle tohoto zákona, podmínky pro stanovení těchto nižších věkových hranic, přičemž tyto nižší věkové hranice a podmínky pro jejich stanovení nebudou stanoveny výhodněji, než tomu bylo podle právních předpisů účinných k 31. prosinci 1992, a dále způsob, jak se toto zaměstnání vykonávané po 31. prosinci 1992 prokazuje; zaměstnavatelé, kteří po 31. prosinci 1992 zaměstnávali tyto pojištěnce, jsou přitom povinni výkon tohoto zaměstnání potvrzovat. Vláda dále může stanovit, jakým způsobem se přepočtou starobní důchody pojištěnců uvedených ve větě první, kteří splnili podmínky pro stanovení těchto nižších věkových hranic.*“

Nelze přehlédnout, že na přijetí tohoto nařízení se značnou měrou podílel mimo jiné Odborový svaz pracovníků hornictví, geologie a naftového průmyslu.¹⁴⁸

Všeobecný význam měla i novela provedená **zákonem č. 220/2011 Sb.**, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, jež byla přijata v reakci na nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/07 (N 61/56 SbNU 653), který byl publikován pod č. 135/2010 Sb. Tímto nálezem byl dnem 30. září 2011 zrušen § 15 DůchPoj ve znění účinném do 29. září 2011, neboť dle Ústavního soudu dvě redukční hranice v tomto ustanovení „*za existence systému odvodů do důchodového pojištění bez efektivního „zastropování“*“, vytváří výrazné disproporce mezi výší příspěvku do pojistného systému, výší příjmů a výší přiznané důchodové dávky u části pojištěnců, čímž porušuje ustanovení čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny.“ Ústavní soud upozornil též na netransparentnost výpočtu důchodu a snižující se náhradový poměr, v čemž v kontextu zrušovaného ustanovení a dalších parametrů výpočtu spatřoval mimo jiné porušení práva na hmotné zabezpečení ve stáří garantovaného článkem 30 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Zákonodárce byl tedy nucen přijmout takové legislativní řešení, které by dostalo výtkám Ústavního soudu, a zároveň by jím nebyly výrazněji navýšeny výdaje důchodového systému. V souvislosti s tímto zákonem proto byly přijaty i další zásadní parametrické úpravy, které se dotýkají všech dávek důchodového pojištění, z nichž některé nabyly účinnosti od 30. září 2011, některé od 1. ledna 2012. Hlavní změny představovala úprava důchodového věku za účelem rychlejšího sjednocení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu u obou pohlaví, úprava podmínek nároku na vdovský a vdovecký důchod, prodloužení rozhodného období, o něco výraznější znevýhodnění výpočtu starobního důchodu přiznávaného před dosažením důchodového věku, úprava pravidel pro valorizaci důchodů a zastropování vyměřovacího základu pro pojistné na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.¹⁴⁹

Otázka stanovení důchodového věku u horníků pracujících v hlubinných dolech se opětovně otevřela po ohlášení záměru soukromého majitele uzavřít uhelný Důl Paskov a s tím související hrozbou hromadného propouštění. Ze dvou legislativních návrhů, jejichž účelem mělo být snížení důchodového věku horníkům pracujícím pod zemí v hlubinných dolech, byl původně přijat pouze jeden, a to návrh **nařízení vlády, kterým se mění nařízení vlády č. 363/2009 Sb.**, o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních

¹⁴⁸ Srov. TĚŠÍK, A. Co dělal a dělá Odborový svaz PHGN pro hornické důchody? *Horník, geolog, naftař* [online], 2013, roč. 43, č. 7, s. 3-4, [cit. 2015-03-31]. Dostupné z [www: http://www.ihornik.cz/archiv/hornik-2013-07.pdf/](http://www.ihornik.cz/archiv/hornik-2013-07.pdf/).

¹⁴⁹ Srov. *důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=277&CT1=0>](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=277&CT1=0).

důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993.¹⁵⁰ Tento návrh byl přijat vládou dne 25. března 2015 a jeho podstata spočívá v tom, že z podmínek nároku na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu byla vypuštěna omezující podmínka získání odpracovaných směn do 31. prosince 2008. Nařízení vlády č. 363/2009 Sb., ve znění nařízení vlády č. 69/2015 Sb., tak od nabytí účinnosti této změny dopadá i na pojištěnce, kteří získali příslušný počet odpracovaných směn kdykoliv po 31. prosinci 1992 za předpokladu, že zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech začali vykonávat již před 1. lednem 1993. Zainteresované odbory však nadále trvaly na prolomení časového omezení uvedeného v § 74 DůchPoj pro nárok na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu.¹⁵¹ Podání insolvenčního návrhu na počátku května 2016 ze strany OKD, a.s. proces vyjednávání o důchodových nárocích horníků urychlilo a tak dne 4. května 2016 Poslanecká sněmovna vyslovila souhlas s vládním návrhem zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a poslaneckým pozměňovacím návrhem, jímž byl snížen důchodový věk u vybraného okruhu zaměstnanců v hornictví o sedm let, než činí obecný důchodový věk.¹⁵² Tím se otevřela cesta k trvalému zakotvení preferencí vybraných skupin zaměstnanců v českém veřejném důchodovém pojištění.

4.2. OSOBNÍ A VĚCNÝ ROZSAH DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ

Okruh osob, které jsou obligatorně účastny důchodového pojištění v České republice, je taxativně vymezen v § 5 DůchPoj. Z hlediska důchodových nároků horníků je stěžejní účast na důchodovém pojištění z titulu výkonu závislé práce v pracovním poměru, který byl do 31. prosince 2006 vymezen v zákoně č. 65/1965 Sb., zákoník práce, od 1. ledna 2007 v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoník práce (za předpokladu, že tento pracovní poměr zakládá účast na nemocenském pojištění).¹⁵³ Negativní vymezení osobního rozsahu je pak obsaženo v § 5 odst. 4 DůchPoj, podle něhož osoby nejsou účastny důchodového pojištění, pokud jsou zaměstnanci zahraničního zaměstnavatele, jehož sídlo je na území

---

¹⁵⁰ Srov. *Tisková zpráva „Výsledky 142. zasedání LRV dne 29. 1. 2015“* [online]. Vláda České republiky, ©2009-2016 [cit. 2015-03-31]. Dostupná z [www: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/tiskove-zpravy/vysledky-142--zasedani-lrv-dne-29--1--2015-126385>](http://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/tiskove-zpravy/vysledky-142--zasedani-lrv-dne-29--1--2015-126385).

¹⁵¹ Srov. SÍBRT, Marek. Jednání o předčasných odchodech horníků do důchodu pokračují. *Horník* [online], 2015, č. 8 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z [www: <http://www.ihornik.cz/index.php/archiv-isel/virtualni-pdf.html>](http://www.ihornik.cz/index.php/archiv-isel/virtualni-pdf.html).

¹⁵² *Usnesení Poslanecké sněmovny č. 1205 ze 44. schůze ze dne 4. května 2016* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016 [cit. 2016-05-09]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&v=US&ct=1205>](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&v=US&ct=1205).

¹⁵³ Srov. § 8 odst. 1 DůchPoj.

státu, s nímž Česká republika neuzavřela mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení, a jsou činní v České republice ve prospěch tohoto zaměstnavatele. Zákon č. 155/1995 Sb. v § 6 umožňuje též dobrovolnou účast na důchodovém pojištění, která slouží k „zaplnění“ případných mezer v dobách pojištění a lze jimi doplnit celkovou dobu pojištění potřebou pro nárok na starobní důchod.

Okruh dávek vyplácených z českého důchodového systému odpovídá (až na jednu výjimku) standardní koncepci důchodových systémů založených na průběžně financovaném pojistném modelu (*pay-as-you-go*) a je v podstatě totožný jak pro horníky, tak pro ostatní pojištěnce. Při splnění podmínek stanovených zákonem vzniká na dávku důchodového pojištění právní nárok a její poskytování je garantováno státem. Dávkové plnění vymezené zákonem je plněním obligatorní povahy, čímž se odlišuje od fakultativního plnění poskytovaného na základě institutu odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení, které spočívá na vlastním uvážení ministra práce a sociálních věcí.¹⁵⁴ Z důchodového pojištění jsou tedy vypláceny přímé důchody starobní a invalidní a odvozené důchody vdovské, vdovecké a sirotčí.

S účinností od 1. prosince 2013 je z důchodového systému vyplácen též dorovnávací přírůstek, byť není výslovně uveden v § 4 odst. 1 DůchPoj. Jedná se o specifickou obligatorní dávku *sui generis*, která byla do zákona o důchodovém pojištění včleněna novelou provedenou zákonem č. 274/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. Její zakotvení v právu důchodového pojištění souvisí s vypořádáním důchodových nároků pojištěnců, u nichž je presumováno znevýhodnění při stanovení výše důchodu z důvodu hodnocení doby zabezpečení (pojištění) získané před 1. lednem 1993 na území ČSFR slovenským nositelem pojištění. Před 1. prosincem 2013 se obdobná dávka (ve správní praxi zvaná též rozdíl, dorovnání či vyrovnávací příspěvek) poskytovala na základě rozhodnutí Ústavního soudu či obecných soudů, nebo fakultativně dle individuálních rozhodnutí nebo obecného pověření ministra práce a sociálních věcí v rámci institutu odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení.¹⁵⁵

---

¹⁵⁴ Srov. § 4 odst. 3 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁵ K dorovnávacímu přírůstku blíže viz kapitolu 11 této práce.

4.3. DOBA POJIŠTĚNÍ A NÁHRADNÍ DOBA POJIŠTĚNÍ

4.3.1. DOBA POJIŠTĚNÍ

Doba pojištění je jednou z nejvýznamnějších právních skutečností, neboť získáním potřebné doby pojištění je podmíněn nárok na dávky důchodového pojištění vyplácené ze současného důchodového systému (vyjma dávky jediné, a to invalidního důchodu v mimořádných případech dle § 42 odst. 1 DůchPoj). Za dobu pojištění po 31. prosinci 1995 se považuje doba účasti na pojištění osob taxativně vymezených v § 5 odst. 1 a 4 DůchPoj a doby účasti na dobrovolném důchodovém pojištění dle § 6 DůchPoj, za které bylo v České republice ve smyslu § 11 odst. 1 DůchPoj zapláceno pojistné (u osob dobrovolně účastných na pojištění lze dobu pojištění hodnotit až ode dne zaplacení pojistného).¹⁵⁶ Podmínkou pro to, aby se tyto doby (vyjma doby účasti osob samostatně výdělečně činných) hodnotily jako doba důchodového pojištění, je, že podléhají účasti na nemocenském pojištění.¹⁵⁷

Transformace dob zaměstnání hodnocených podle právních předpisů platných před 1. lednem 1996 na doby pojištění byla provedena § 13 odst. 1 DůchPoj, podle něhož se doby zaměstnání získané před 1. lednem 1996 podle předpisů platných před tímto dnem považují za dobu pojištění, s výjimkou doby studia po dosažení věku 18 let. Další výjimka platí i pro dobu zaměstnání v cizině před 1. květnem 1990, neboť tato doba se hodnotí jen tehdy, pokud za ni bylo zapláceno pojistné, a to nejdříve ode dne zaplacení pojistného. Pojistné na důchodové pojištění za dobu zaměstnání v cizině před 1. lednem 1996 bylo přitom možné dle článku V odst. 4 zákona č. 134/1997 Sb. zaplatit pouze do 31. prosince 2009.¹⁵⁸

Z podmínky získání potřebné doby pojištění pro nárok na starobní důchod plyne pro osoby, které mají z titulu výkonu preferovaného zaměstnání v hornictví nárok na snížení důchodového věku, dvojí závěr. Pro nárok na dávkové plnění musí získat jednak předepsanou povinnou dobu pojištění vymezenou v § 29 a násl. DůchPoj, jednak potřebný počet let zaměstnání v příslušné preferované pracovní kategorii nebo potřebný počet směn. Odpracováním zákonem stanovené délky preferovaného zaměstnání v hornictví a dosažením sníženého důchodového věku tedy nárok na starobní důchod nevzniká, pokud není zároveň získána obecná doba pojištění, a naopak. Naproti tomu pro nárok na

---

¹⁵⁶ Výjimky pro posuzování doby pojištění některých osob jsou uvedeny v § 11 odst. 2 DůchPoj.

¹⁵⁷ Srov. § 8 DůchPoj.

¹⁵⁸ Výjimku z tohoto pravidla představuje doba studia v cizině, za níž nemusí být dle právního názoru Nejvyššího správního soudu v některých specifických případech pojistné hrazeno. Srov. kupř. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. ledna 2008, č.j. 6 Ads 23/2007-101, č. 5/2008 Sb. NSS, nebo rozsudek téhož soudu ze dne 23. září 2009, č.j. 3 Ads 65/2009-41.

invalidní důchod je počet let odpracovaný v preferované pracovní kategorii nebo počet odfáraných směn nerozhodný.

4.3.2. NÁHRADNÍ DOBA POJIŠTĚNÍ

Pro vznik nároku na důchod a výši procentní výměry důchodu se podle § 12 a § 13 odst. 2 DůchPoj za určitých podmínek hodnotí stejně jako doba pojištění i náhradní doba pojištění získaná po 31. prosinci 1995 a náhradní doba získaná před 1. lednem 1996 podle předpisů platných před tímto dnem. Z označení této doby jako „náhradní“ vyplývá, že se jedná o dobu, která není klasickou dobou pojištění, neboť za ni není hrazeno pojistné. Z tohoto důvodu by současné tendence měly směřovat spíše k omezování rozsahu náhradních dob než k jeho rozšiřování.

Doby, které se považují po 31. prosinci 1995 za náhradní dobu pojištění, jsou vymezeny v § 12 DůchPoj, který odkazuje na § 5 odst. 2 DůchPoj. Zákon stanoví některé omezující podmínky pro jejich hodnocení, přičemž mezi primární podmínky se řadí [vyjma hodnocení doby uvedené v § 5 odst. 2 písm. h) DůchPoj] trvání doby pojištění alespoň jeden rok a získání těchto náhradních dob pojištění na území České republiky. V období po 31. prosinci 2011 se pro hodnocení náhradních dob pojištění vyžaduje též splnění další podmínky založené na přímé či odvozené účasti na pojištění (důchodovém, nemocenském, popř. zdravotním) ve vymezených případech.

Podle § 13 odst. 2 DůchPoj se za náhradní dobu pojištění považují i náhradní doby získané před 1. lednem 1996 podle předpisů platných před tímto dnem¹⁵⁹ a doba pobírání důchodu za výsluhu let. Zároveň je podle tohoto ustanovení náhradní dobou pojištění doba studia získaná před 1. lednem 1996 podle předpisů platných před tímto dnem, a to po dobu prvních šesti let tohoto studia po dosažení věku 18 let. U horníků právní úprava platná před 1. lednem 1996 nad rámec obecných podmínek pro hodnocení náhradních dob stanovila též specifické podmínky, za kterých bylo možno náhradní dobu hodnotit jako dobu zaměstnání v příslušné preferované pracovní kategorii. Zaměstnancům vykonávajícím zaměstnání I. pracovní kategorie se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech je možné hodnotit v této pracovní kategorii dobu, po kterou měli nárok na nemocenské nebo na ošetřování člena rodiny.¹⁶⁰ Ostatní náhradní doby se při splnění podmínky obklopenosti shora uvedenou dobou zaměstnání hodnotí jako doba zaměstnání v I. A pracovní kategorii.¹⁶¹

---

¹⁵⁹ Srov. § 9 zákona č. 100/1988 Sb.

¹⁶⁰ § 18 zákona č. 100/1988 Sb.

¹⁶¹ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 3. února 2009, sp. zn. IV. ÚS 1036/08: „Doba služby v československých ozbrojených silách patřila podle zákona č. 100/1988 Sb. mezi náhradní doby uvedené v § 9

4.4. DÁVKOVÁ FORMULE

Pro stanovení výše důchodu je nezbytná znalost některých základních institutů, které představují též primární veličiny, bez nichž je zjištění správné výše důchodu vzhledem k zákonné konstrukci výpočtu nemožné. Zákonem kvalifikovaný způsob výpočtu důchodu je doktrínou označován jako **dávková formule**, kterou odborná literatura definuje jako „konkrétní postup při stanovení základu, z něhož se vyměřuje výše důchodové dávky a samotné vyměření této dávky za aplikace exaktně matematických pravidel.“¹⁶² V době nabytí účinnosti zákona č. 155/1995 Sb. byl výpočet důchodu přísně univerzální a i v současné době lze více méně hovořit o jednotném způsobu výpočtu pro všechny pojištěnce. Výpočet důchodu je konstruován dvousložkově tak, aby se v něm prolínal princip solidarity s principem ekvivalence.

První složkou je **základní výměra**, která je jednotná pro všechny poživatele důchodu a v období od 1. ledna 1996 do 29. září 2011 byla vymezena pevnou částkou. Od 30. září 2011, kdy nabyla účinnosti novela provedená zákonem č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, se stanoví ve výši 9 % z průměrné mzdy (v roce 2016 se jedná o částku 2 440 Kč měsíčně).¹⁶³ Právě v základní výměře se realizuje princip solidarity v důchodovém pojištění, a zároveň jejím prostřednictvím dochází k „navyšování“ náhradového poměru u nízkopříjmových pojištěnců.¹⁶⁴ Druhou složkou důchodu je **procentní výměra**, která je odvozována z výpočtového základu a procentní sazby závislé na dosažené délce doby pojištění.¹⁶⁵ Rozhodujícími prvky pro stanovení procentní výměry důchodu je především rozhodné období, vyloučené doby, vyměřovací základ, všeobecný vyměřovací základ, přepočítací

---

odst. 1 [§ 9 odst. 1 písm. a)]. Tuto náhradní dobu však nelze zaměňovat s náhradní dobou uvedenou v § 9 odst. 1 písm. f) téhož zákona – tedy dobou, po kterou měl občan nárok na nemocenské nebo podporu při ošetřování člena rodiny. Přitom z ustanovení § 18 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. v jeho znění do 31. 5. 1992 je zcela jednoznačné, že jako doba zaměstnání uvedeného v § 14 odst. 2 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb. – tedy zaměstnání I. AA pracovní kategorie, se z náhradních dob započítávala pouze doba, po kterou měl občan nárok na nemocenské nebo podporu při ošetřování člena rodiny. Jiné náhradní doby, tedy i doba výkonu základní vojenské služby, se započítával[y] jako doba zaměstnání uvedeného v § 14 odst. 2 písm. b) zákona č. 100/1988 Sb., tedy jako doba I. A pracovní kategorie.“

¹⁶² BREJCHA, Aleš, ŠANTRŮČEK, Václav. *Právo důchodového pojištění*, s. 129. V právní teorii se používá též pojem *důchodová formule*. Srov. GALVAS, Milan, GREGOROVÁ, Zdeňka. *Sociální zabezpečení*. 2. aktualizované vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2005, s. 246.

¹⁶³ Uvedená procentní sazba v roce 2011 odpovídala tehdejší základní výměře ve výši 2 230 Kč, která se obdobně jako v předchozích letech stanovila pevnou částkou, nicméně byla odvozována z průměrné mzdy. Srov. *důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, zvláštní část, k části první, k čl. I, k bodům 1, 12, 16, 20 a 21* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=277&CT1=0.

¹⁶⁴ K základním principům důchodového pojištění blíže srov. TRÖSTER, Petr et al. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 143-145. Srov. též GALVAS, Milan, GREGOROVÁ, Zdeňka. *Sociální zabezpečení*, s. 217-218, nebo GREGOROVÁ, Zdeňka. *Zásada sociální solidarity jako jedna ze základních zásad sociálního zabezpečení*. In BĚLINA, Miroslav, KALENSKÁ, Marie (eds.). *Pocta Petru Trösterovi k 70. narozeninám*, Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 132-133.

¹⁶⁵ Srov. § 4 odst. 2 DůchPoj.

koeficient, koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu, roční vyměřovací základ, osobní vyměřovací základ, výpočtový základ a v některých případech též zachovaný výpočtový základ

U většiny z těchto prvků nejsou v platné právní úpravě stanovena žádná specifika, která by dopadala odlišným způsobem na zaměstnance v hornictví, popř. je zvýhodňovala oproti jiným pojištěncům, vyjma případů, na které se vztahují difference právní úpravy platné před 1. lednem 1996. Jedná se zejména o hodnocení vyměřovacího základu, který je v § 16 odst. 3 větě první DůchPoj definován jako vyměřovací základ pro stanovení pojistného podle zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (dále jen „zákon č. 589/1992 Sb.“), přičemž za dobu před 1. lednem 1996 se za vyměřovací základ považuje hrubý výdělek stanovený pro účely důchodového zabezpečení podle předpisů platných před 1. lednem 1996.¹⁶⁶ Pro horníky měl kromě zápočtu dosažených hrubých výdělků význam též zápočet věrnostního přídatku horníků a odměn členů báňských záchranných sborů při záchrannářských zásazích, které se v období před 1. lednem 1993 považovaly za hrubý výdělek ze zaměstnání vykonávaného v pracovním poměru, a zápočet zvláštního příspěvku horníkům. Věrnostní přídatek horníků, který se poskytoval podle zákona č. 62/1983 Sb., o věrnostním přídatku horníků, za účelem „uznání a ocenění věrnosti hornickému povolání“, se podle § 5 odst. 2 zákona č. 589/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, již do vyměřovacího základu nezahrnuje. Hodnotil se však v období před 1. lednem 1993, a to v příslušném kalendářním roce, ve kterém byl vyplacen. Zvláštní příspěvek horníkům byl podle zákona č. 98/1987 Sb., o zvláštním příspěvku horníkům, poskytován organizací zaměstnanci původně zaměstnanému v I. pracovní kategorii v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech jako speciální sociální dávka „ke zmírnění hmotných a sociálních důsledků spojených se změnou zaměstnání nebo s uvolněním k výkonu veřejné funkce“.¹⁶⁷ Tento zvláštní příspěvek je možné jako vyměřovací základ hodnotit v období do 31. prosince 1995.

Finální veličinou rozhodnou pro stanovení procentní výměry důchodu je v podstatě výpočtový základ, neboli „příslušným způsobem indexovaný a redukovaný měsíční platový průměr během pracovního života.“¹⁶⁸ Odvozuje se od osobního vyměřovacího základu, který je následně redukován v závislosti na jeho výši, období, v němž je důchod přiznáván, a výši příslušných redukčních hranic platných v tomto období. Novelou provedenou zákonem č. 220/2011 Sb. byly redukční hranice nově

¹⁶⁶ Srov. § 12 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb. Podrobnosti týkající se hrubého výdělku byly stanoveny v § 11 a násl. vyhlášky č. 149/1988 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení.

¹⁶⁷ § 1 zákona č. 98/1987 Sb., o zvláštním příspěvku horníkům.

¹⁶⁸ CIPRA, Tomáš. *Penze: kvantitativní přístup*. Praha: Ekopress, s.r.o., 2012, s. 312.

vymezeny tak, aby byl posílen princip zásluhovosti v důchodovém systému, jehož nedostatek byl Ústavním soudem zejména kritizován. Výše jednotlivých redukčních hranic jsou odvozovány z průměrné mzdy, přičemž v období po roce 2014 činí v kalendářním roce první redukční hranice 44 % průměrné mzdy a druhá redukční hranice činí 400 % průměrné mzdy.¹⁶⁹ Do částky první redukční hranice se v tomto období počítá 100 %, z částky nad první redukční hranici do druhé redukční hranice se počítá 26 % a k částce nad druhou redukční hranici se nepřihlíží. Částky redukčních hranic se zaokrouhlují na celé koruny směrem nahoru.

4.5. SROVNÁVACÍ VÝPOČET DŮCHODU

Princip zachování výše důchodu podle předpisů platných ke dni 31. prosince 1995 je zakotven v § 71 DůchPoj, podle něhož výše starobního důchodu, plného invalidního důchodu a částečného invalidního důchodu, na který vznikne nárok v době od 1. ledna 1996 do 31. prosince 2005, nesmí být nižší než výše důchodu, která by náležela, kdyby důchod byl přiznán podle předpisů platných ke dni 31. prosince 1995. U pojištěnců, kteří před 1. lednem 1993 získali alespoň jeden rok zaměstnání zařazeného podle předpisů platných před 1. červnem 1992 do I. (II.) pracovní kategorie nebo do I. (II.) kategorie funkcí, byla tato garance zachována až do 31. prosince 2018.¹⁷⁰ Význam tohoto institutu postupem času klesá, neboť vzhledem k vývoji legislativy se lze již jen sporadicky setkávat s případy, v nichž by výše důchodu stanovená dle právních předpisů platných ke dni 31. prosince 1995 byla výhodnější, než výše důchodu stanovená podle zákona č. 155/1995 Sb. Až do zakotvení zvláštního způsobu zvýšení procentní výměry starobního důchodu některých horníků však měl podstatný význam pro pracovníky, jejichž zaměstnání bylo před 1. lednem 1993 zařazeno do I. pracovní kategorie, neboť dávková formule podle předpisů platných ke dni 31. prosince 1995 byla k těmto osobám příznivější než k osobám, jejichž zaměstnání bylo zařazeno do II. nebo III. pracovní kategorie.

Zákon č. 155/1995 Sb. v § 71 odst. 4 výslovně uvádí, že pro účely srovnávacího výpočtu se použije *„ustanovení těchto předpisů o průměrném měsíčním výdělku, včetně určení rozhodného období pro jeho výpočet, o výši důchodu a o nejvyšší a nejnižší výměře*

---

¹⁶⁹ Vzhledem k tomu, že zákon č. 155/1995 Sb. v případě stanovení redukčních hranic operuje s pojmem „průměrná mzda“, definuje též, že „za průměrnou mzdu se pro účely tohoto zákona považuje částka, která se vypočte jako součin všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází kalendářnímu roku, pro který se průměrná mzda zjišťuje, a přepočítacího koeficientu pro úpravu tohoto všeobecného vyměřovacího základu.“ Výsledná částka se zaokrouhluje na celé koruny směrem nahoru. Obdobně jako všeobecný vyměřovací základ, ani průměrná mzda stanovená pro daný kalendářní rok nesmí být nižší, než průměrná mzda stanovená v předcházejícím roce.

¹⁷⁰ Tento termín souvisel se zachováním nároků na snížení věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchod dle § 74 DůchPoj, ve znění účinném do 30. září 2016, kterým byly tyto nároky zachovány též do 31. prosince 2018.

důchodu...; přitom při určení výdělků za dobu po 31. prosinci 1995 se postupuje podle § 16 odst. 3 a 4 a při určení dopočtené doby se postupuje podle § 41 odst. 4.“ Pro správné stanovení výše důchodu osob, které vykonávaly alespoň jeden rok zaměstnání v preferované pracovní kategorii, je tedy podstatná i znalost institutů důchodového zabezpečení před 1. lednem 1996. Jedním z nich je právě průměrný měsíční výdělek, který byl vymezen jako měsíční průměr hrubých výdělků dosažených v pěti výdělkově nejlepších kalendářních letech v rozhodném období. Pokud připadalo v úvahu více rozhodných období, považoval se za průměrný měsíční výdělek měsíční průměr hrubých výdělků z toho rozhodného období, v němž byl tento průměr nejvyšší.¹⁷¹ Po stanovení rozhodného období se zjišťovalo pět výdělkově nejlepších kalendářních let porovnáním hrubých výdělků za jednotlivé celé kalendářní roky. Jaké příjmy se považovaly za hrubé výdělky, bylo vymezeno v § 11 vyhlášky č. 149/1988 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení. Jednalo se zejména o hrubou mzdu (příjem) dosaženou v zaměstnání vykonávaném v pracovním poměru, který podléhal dani ze mzdy, popř. z něhož se neprováděla srážka daně ze mzdy jen proto, že výdělek nedosahoval zdanitelné výše. Pro výši starobního nebo invalidního důchodu podle zákona č. 100/1988 Sb. byla dále podstatná především délka získané doby pojištění a preferovaná pracovní kategorie, do níž bylo zaměstnání zařazeno. V případě hornických povolání zařazených do I. pracovní kategorie činila základní výměra důchodu 60 % průměrného měsíčního výdělku při získání potřebného počtu let v příslušné pracovní kategorii. Za každý rok od 21. roku zaměstnání, nejdříve však po dosažení 18 let věku, se pak k této základní výměře přičítaly za každý rok zaměstnání I. pracovní kategorie 2 % průměrného měsíčního výdělku. Nejvýše mohla výměra důchodu činit 90 % neredukovaného (neomezeného) průměrného měsíčního výdělku. U hornických důchodů činila nejvyšší výměra ke dni 31. prosince 1995 částku 5 100 Kč.¹⁷²

---

¹⁷¹ § 12 odst. 1 zákona č. 100/1988 Sb.

¹⁷² Změny v částkách nejvyšší výměry přinesl nejdříve zákon č. 547/1992 Sb., o zvýšení důchodů v roce 1993, který ji stanovil na 4 200 Kč, poté byla zákonem č. 255/1993 Sb., o druhém zvýšení důchodů v roce 1993 a o zvýšení důchodů přiznaných v roce 1994, upravena na částku 4 500 Kč. Novela provedená zákonem č. 183/1994 Sb., o zvýšení vyplácených důchodů a důchodů přiznávaných v roce 1994 a v roce 1995, nejvyšší výměru zvýšila na částku 4 800 Kč a transformovala ji na procentní výměru důchodu (základní výměra byla stanovena pevnou částkou ve výši 420 Kč). Zákonem č. 76/1995 Sb., o zvýšení vyplácených důchodů a důchodů přiznávaných v roce 1995, byla nejvyšší výměra procentní výměry omezena na 5 100 Kč (základní výměra činila 680 Kč).

5. PREFEROVANÁ ZAMĚSTNÁNÍ V HORNICTVÍ A JEJICH PROKAZOVÁNÍ

5.1. PRACOVNÍ KATEGORIE

5.1.1. VYMEZENÍ PRACOVNÍCH KATEGORIÍ

Pojem pracovní kategorie je sám o sobě pojmem obecným, který nepřináší výkladové rozpory. V právních předpisech není obsažena jeho legální definice a ani z hlediska judikaturního či doktrinárního nebyl důvod tento pojem podrobněji charakterizovat. Pracovní kategorie jsou v podstatě tři normativně vymezené skupiny zaměstnání, do nichž byly podle právních předpisů platných před 1. lednem 1993 taxativně zařazovány jednotlivé profese (pracovní činnosti) s ohledem na jejich zdravotní a bezpečnostní rizika a společenský význam.¹⁷³ Zařazení do preferované pracovní kategorie mělo významný vliv na vznik nároku na starobní důchod a na výši starobního důchodu (kromě důchodu poměrného), plného a částečného invalidního důchodu a pozůstalostních důchodů.

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, preference horníků spočívající ve snížení důchodového věku a výhodnějším stanovení výše důchodu jsou v právu důchodového pojištění spojovány s okruhem zaměstnání v hornictví, které bylo podle právních předpisů platných před 1. lednem 1993 zařazeno do I. pracovní kategorie. Za významný milník v procesu utváření institutu pracovních kategorií lze z tohoto hlediska označit rozdělení zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví v hlubinných dolech do dvou skupin, které bylo provedeno s účinností od 1. července 1982 zákonem č. 73/1982 Sb., o změnách zákona o sociálním zabezpečení a předpisů o nemocenském pojištění. Tato novela v podstatě vymezila zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech jako jedno z nejpreferovanějších zaměstnání se vznikem nároku na odchod do starobního důchodu v 55 letech věku. Tím byla tato skupina odlišena a zároveň zvýhodněna oproti ostatním zaměstnáním I. pracovní kategorie v hornictví pod zemí v hlubinných dolech, jejichž výkon sice též odůvodňoval snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu na 55 let věku, ovšem pouze při splnění dalších specifických podmínek.¹⁷⁴ Výjimku v tomto období představovali pouze pracovníci uranového průmyslu, jimž byl v rámci institutu odstranění tvrdosti zákona důchodový věk snížen na 50 let již od roku 1969. Dalším významným milníkem bylo zrušení pracovních kategorií, které bylo provedeno zákonem č. 235/1992 Sb., o zrušení

---

¹⁷³ K tomu srov. kupř. KALENSKÁ, Marie et al. *Československé právo sociálního zabezpečení*, s. 199.

¹⁷⁴ K tomu blíže viz kapitola 6 této práce.

pracovních kategorií a dalších změnách v sociálním zabezpečení. Tento právní předpis novelizoval zákon č. 100/1988 Sb. mimo jiné tak, že do 31. prosince 1992 byla zaměstnání zařazována do pracovních kategorií podle resortních seznamů platných před 1. červnem 1992, zaměstnání vykonávané po 31. prosinci 1992 se považovalo za zaměstnání III. pracovní kategorie.

Posledním právním předpisem, který rozděloval zaměstnání do tří pracovních kategorií, byl tedy zákon č. 100/1988 Sb., v jehož § 14 je obsažen taxativní výčet zaměstnání zařazených do I. a II. pracovní kategorie. Zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví byla vymezena v § 14 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb. takto:

- zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech [§ 14 odst. 2 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb.],
- ostatní zaměstnání v hornictví vykonávaná pod zemí v hlubinných dolech [§ 14 odst. 2 písm. b) zákona č. 100/1988 Sb.] a
- zaměstnání v hornictví vykonávaná pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na uhlí, na radioaktivní nerosty a na nerosty, z nichž lze průmyslově vyrábět kovy, na magnezit, osinek, tuhu, kaolín, žáruvzdorné jíly, keramické lupky, sádrovec, živec a na křemen a křemenec k chemickotechnologickému zpracování nebo ke zpracování tavením [§ 14 odst. 2 písm. j) zákona č. 100/1988 Sb.].

Další podrobnosti byly stanoveny v nařízení vlády č. 117/1988 Sb., jehož součástí je příloha č. I (část I) „Seznam druhů prací odůvodňujících zařazení zaměstnání, v nichž se tyto práce vykonávají, do I. pracovní kategorie pro účely důchodového zabezpečení.“ Mezi tyto práce se řadily zejména práce v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných uhelných, uranových a ostatních rudných a nerudných dolech, včetně jejich výstavby a rekonstrukce a geologického průzkumu; práce v ostatních zaměstnáních v hornictví pod zemí v hlubinných uhelných, uranových a ostatních rudných a nerudných dolech, včetně jejich výstavby a rekonstrukce a geologického průzkumu; práce při úpravě a konečném zpracování radioaktivních surovin v prostředí ohrožujícím ve významné míře ionizujícím zářením; práce pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na uhlí, radioaktivní nerosty a nerosty, z nichž lze průmyslově vyrábět kovy, na magnezit, osinek, tuhu, kaolín, žáruvzdorné jíly, keramické lupky, sádrovec, živec a na křemen a křemenec k chemickotechnologickému zpracování nebo ke zpracování tavením. V příloze č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. pak byly vyjmenovány konkrétní profese, které se zařazovaly do I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí

v hlubinných dolech.¹⁷⁵

Zákon č. 155/1995 Sb. pracovní kategorie zmiňuje buď přímo v přechodných ustanoveních (§ 74a, § 76a DůchPoj), nebo spolu s odkazem na právní předpisy platné před 1. lednem 1996, event. před 1. lednem 1993 (§ 74 DůchPoj, § 37b odst. 2 DůchPoj, ve znění zákona č. 213/2016 Sb.) a na nařízení vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům (§ 76 odst. 1 DůchPoj). Přestože tedy zařazování zaměstnání do pracovních kategorií bylo zrušeno již zákonem č. 235/1992 Sb., jsou pracovní kategorie v některých zákonem vymezených případech nadále rozhodné pro posouzení nároku na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu a stanovení výše tohoto důchodu.

5.1.2. ZÁSADY PRO HODNOCENÍ ZAMĚSTNÁNÍ V I. PRACOVNÍ KATEGORII

Hodnocení zaměstnání v příslušné preferované pracovní kategorii se řídilo přesně danými pravidly, která byla obecně specifikována v zákoně č. 100/1988 Sb. Pro zařazení určité profese do I. nebo II. pracovní kategorie byla podstatná dvě kritéria, a to **převážnost** vykonávané práce a její **soustavnost**. Podmínka převážnosti se přitom sledovala v období jednoho kalendářního měsíce, přičemž organizace byly povinny vést pro tyto účely příslušnou evidenci.¹⁷⁶ Pro zařazení zaměstnání do preferované pracovní kategorie byla tedy rozhodující časová převaha vykonávané práce, což bylo prvořadě zejména u pracovníků, kteří vykonávali různé druhy pracovních činností. Za této situace se měl v jednotlivých měsících sledovat výkon práce po jednotlivých hodinách a zařazení do preferované pracovní kategorie se pak provádělo podle činnosti, která převažovala.¹⁷⁷

Dalším z nezbytných a zároveň neopomenutelných předpokladů pro to, aby zaměstnanci byla pro důchodové účely hodnocena doba výkonu zaměstnání v I. nebo II. pracovní kategorii, je uvedení této činnosti (profese) v příslušném **resortním seznamu** zaměstnání zařazených do I. nebo II. pracovní kategorie. Resortní seznamy vydávaly federální ústřední orgány státní správy a ústřední orgány státní správy republik, v jejichž oborech působnosti se vyskytovala zaměstnání vykonávaná za podmínek, které odůvodňovaly zařazení této činnosti do preferované pracovní kategorie. Uspořádané

---

¹⁷⁵ Jednalo se o tyto profese: *důlní elektromontér; důlní zámečnický; horník-dělník, vrtný dělník, vzorkač, dělník v geologickém průzkumu, karotážník; horník, vrtač, střelmistr, strojník báňského zařízení (s obsluhou v podzemí); báňský záchranář; žák středního odborného učiliště hornického; revírník, mistr důlní, vrtník, směnový technik, mechanik – elektromechanik úseku, mistr strojní a elektroúdržby v dole; směnový technik hlavní a obvodní báňské záchranné stanice (samostatný odborný provozně technický pracovník); vedoucí úseku (pole), vrchní mistr (naddůlní); mistr odborné výchovy pro důl; skladník výbušnin v dole; provozní inženýr (úseku).*

¹⁷⁶ § 14 odst. 2 a 5 zákona č. 100/1988 Sb.

¹⁷⁷ *Důchodové zabezpečení občanů.* Praha: Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí ČSR, 1989, s. 100. Srov. též BURDOVÁ, Eva et al. *O důchodovém zabezpečení pracujících.* Praha: Práce, 1988, s. 74-76.

resortní seznamy těchto zaměstnání pak byly vydávány formou výnosu v tištěné formě pro potřeby organizací a orgánů sociálního zabezpečení. Za ostatní ústřední orgány a organizace vydávalo resortní seznamy Federální ministerstvo práce a sociálních věcí a za ústřední orgány a organizace republik příslušné Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí republiky vždy po dohodě s Federálním ministerstvem práce a sociálních věcí.¹⁷⁸

Resortní seznamy kromě výčtu jednotlivých profesí a jejich charakteristiky obsahovaly také čísla těchto profesí dle (tarifně) kvalifikačních katalogů za účelem přesného označení vykonávaného zaměstnání pro mzdové a důchodové účely. Údaje týkající se jednotlivých profesí zařazených do I. nebo II. pracovní kategorie byly obsaženy v šesti sloupcích. Z nich se na evidenčním listu důchodového pojištění (zabezpečení) uváděly údaje o počtu dnů odpracovaných v zaměstnání v preferované pracovní kategorii za kalendářní rok, název druhu činnosti dle druhého sloupce resortního seznamu (kupř. „*skladník výbušnin v dole*“) a jeho pořadové číslo, které se skládalo ze tří dvojčíslí oddělených mezerou a z čísla pracovní kategorie (kupř. „01 34 01 IAA“, „05 35 01 IAA“). První dvojčíslí odkazovalo na díl (část nebo odvětví) resortního seznamu (pokud resortní seznam nebyl členěn do více dílů, uvádělo se označení 01), druhé dvojčíslí představovalo pořadové číslo povolání dle prvního sloupce resortního seznamu. Třetí dvojčíslí vyjadřovalo pořadové číslo příkladu pracovní činnosti, které se uvádělo ve čtvrtém sloupci resortního seznamu.¹⁷⁹ V úvodu některých resortních seznamů byly též uváděny zásady pro zařazování zaměstnání do I. nebo II. pracovní kategorie. Bylo poukazováno zejména na skutečnost, že seznam v nich obsažený „*je taxativní a zvýhodnění nelze přiznávat dalším v seznamu neuvedeným zaměstnáním srovnávacím způsobem, i když charakter je obdobný nebo stejný. Označení pracoviště za rizikové nebo přiznání příplatků za ztížené a zdraví škodlivé prostředí se řídí odchylnými předpisy a není ještě důvodem pro zařazení do důchodové preference. (...) Organizace nesmí a nemůže označit jako zaměstnání I. /II. pracovní kategorie zaměstnání, které není uvedeno v jeho resortním seznamu, a to ani tehdy, je-li uvedeno v jiném resortním seznamu.*“¹⁸⁰ Výčet zaměstnání a popis pracovní činnosti mohl být tedy měněn či doplňován pouze výnosem příslušného ústředního orgánu. Z upřednostňování zásady uzavřeného výčtu zaměstnání v resortních seznamech lze vysledovat snahu, aby nedocházelo k obcházení postupů stanovených tehdejšími právními předpisy pro vydávání resortních seznamů a zařazování zaměstnání do preferovaných pracovních kategorií. Resortní seznamy též v úvodu obsahovaly výklad některých pojmů používaných při popisu jednotlivých pracovních činností (např. uzavřené prostory,

¹⁷⁸ § 17 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb., ve znění účinném do 30. dubna 1990.

¹⁷⁹ DOHNAL, Lubomír, JANOŠKOVÁ, Marcela. *Pracovní kategorie v důchodovém zabezpečení*, s. 52-53.

¹⁸⁰ Cit. dle resortního seznamu Federálního ministerstva hutnictví a těžkého strojírenství, který byl vydán výnosem č. 033/947/78 ze dne 20. prosince 1978.

polouzavřené prostory, čistírny odpadních vod, montáže mimo závod apod.). Nebyly však neměnné, neboť v průběhu času docházelo k jejich rozšiřování a doplňování.

V souvislosti s novelou provedenou zákonem č. 73/1982 Sb., jež rozdělila zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví v hlubinných dolech na zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech a ostatní zaměstnání v hornictví pod zemí v hlubinných dolech, byl pro snazší orientaci v resortních seznamech vydaných před 1. lednem 1976 publikován též výnos Federálního ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 10. srpna 1982 č. j. F 43-5324-4303-82, jehož obsahem byl srovnávací seznam vybraných zaměstnání v hornictví. Tento seznam vymezil, která zaměstnání uvedená v dřívějších resortních seznamech lze považovat za zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech.¹⁸¹ S ohledem na tuto změnu byly též ve správní praxi zavedeny zkratky jednotlivých zákonem upravených variant nároků na snížení důchodového věku, jež byly spojeny s výkonem shora uvedených zaměstnání. Ustálená správní praxe tedy rozlišuje:

- **I. AA-URAN pracovní kategorii** = zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných uranových dolech;¹⁸²
- **I. AA pracovní kategorii** = zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech neuranového typu;
- **I. A pracovní kategorii** = ostatní zaměstnání I. pracovní kategorie vykonávaná pod zemí v hlubinných dolech.

Další skupina zaměstnání vymezená v 14 odst. 2 písm. j) zákona č. 100/1988 Sb., tj. zaměstnání v hornictví vykonávaná pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na uhlí, na radioaktivní nerosty a na nerosty, z nichž lze průmyslově vyrábět kovy, na magnezit, osinek, tuhu, kaolín, žáruvzdorné jíly, keramické

---

¹⁸¹ Výnos byl otištěn kupř. v SOUKUP, Jaroslav. (red.). *Důchodové zabezpečení horníků*, s. 145 a násl. Federálním ministerstvem práce a sociálních věcí byl vydán též metodický návod č. j. 411-6285-4404-1503 83 k prokazování, zařazování a vykazování doby zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolů, v němž byla mimo jiné uvedena některá specifika týkající se tzv. sporných profesí (metodický návod příkladmo uvádí profese jako figurant, vzorkař, vrtač, operátor pro větrání a dozimetři, výrobní kontrolor, požární preventista, lamač-instruktor, racionalizátor a některý důlní elektromontér a důlní zámečnický). U těchto profesí bylo pro zařazení zaměstnání do I. pracovní kategorie se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, tj. do I. AA pracovní kategorie, rozhodující kritérium „závodu“, tj. zda byl pracovník „organizačně začleněn do důlního závodu (důlního provozu, důlního úseku nebo důlního pracoviště)“. Toto organizační začlenění se nazývalo „kontování na důl“. Další pomocné kritérium představovalo uvedení či neuvedení místa výkonu práce pod zemí v hlubinném dole. V případě, že místo výkonu práce bylo „pod zemí v hlubinném dole“, mohly se jako zaměstnání I. pracovní kategorie se stálým pracovištěm pod zemí vykazovat pouze směny skutečně odfárané pod zemí. Naproti tomu osobám, které takto určené místo výkonu práce pod zemí v hlubinném dole neměly, nemohly být v této pracovní kategorii vykazány směny ani skutečně odfárané pod zemí. Cit. dle metodického návodu Federálního ministerstva práce a sociálních věcí č. j. 411-6285-4404-1503 83. In KOBLIHOVÁ, Eva, ROKNIČOVÁ, Eva, BREJCHA, Aleš, VOŘÍŠEK, Vladimír. *Soubor meritorních pokynů pro provádění dávkové agendy v ÚDZ*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Praha: Úřad důchodového zabezpečení v Praze, 1984, s. 82. Tento metodický návod byl otištěn též v SOUKUP, Jaroslav. (red.). *Důchodové zabezpečení horníků*, s. 202-210.

¹⁸² V odborné literatuře někdy označovaná též jako I. UA pracovní kategorie. Srov. kupř. PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír. *Důchodové předpisy s komentářem*, s. 324.

lupky, sádrovec, živec a na křemen a křemenec k chemickotechnologickému zpracování nebo ke zpracování tavením, se označuje jako **I. B pracovní kategorie**. Ostatní zaměstnání I. pracovní kategorie technickohospodářských pracovníků se (za předpokladu, že se nehodnotila jiným způsobem) označovala jako **I. C pracovní kategorie**.

Pokud pracovník nezískal v příslušné preferované pracovní kategorii potřebný počet let pro nárok na starobní důchod, započítávala se tato doba pro nárok na důchod jako doba zaměstnání v nejbližší nižší pracovní kategorii. Za „nižší“ pracovní kategorii se pro tyto účely považovala i I. B pracovní kategorie, jež zakládala nárok na starobní důchod od 58 let věku, nebo I. C pracovní kategorie, jež zakládala nárok na starobní důchod od 60 let věku. Tyto doby tedy nebylo možno sčítat s dobou zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod od dosažení věku 55 let. Při nedostatku počtu let „vyšší“ pracovní kategorie tak zaměstnanci mohl vzniknout nárok na důchod z „nižší“ preferované pracovní kategorie, nikoliv naopak.

Kromě specifikace zaměstnání I. pracovní kategorie nařízení vlády č. 117/1988 Sb. obsahovalo též v § 5 a § 6 výčet dob, jež byly postaveny na roveň dobám zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech (tj. I. AA pracovní kategorie). Podle těchto ustanovení se při splnění podmínky „obklopenosti“ dobou zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech jako doba zaměstnání v této pracovní kategorii hodnotily:

- dny pracovního klidu;
- doba dovolené na zotavenou, dodatkové dovolené, zvláštní dodatkové dovolené a další dovolené;
- doba náhradního volna za práci přesčas a ve dnech pracovního klidu;
- doba převedení pracovníka na jinou práci, k němuž byla organizace oprávněna i bez jeho souhlasu;
- doba, po kterou pracovník nemohl konat práci pro překážky v práci na straně organizace, včetně přerušení práce způsobené nepříznivými povětrnostními vlivy;
- doba, po kterou pracovník nemohl konat práci pro důležitou osobní překážku v práci v rozsahu stanoveném pracovněprávními předpisy, pokud pracovníkovi náležela náhrada mzdy;
- doba překážek v práci na straně pracovníka z důvodu obecného zájmu taxativně vyjmenovaných v § 6 odst. 1 nařízení vlády č. 117/1988 Sb.¹⁸³

---

¹⁸³ Jednalo se o výkon některých politických funkcí (např. výkon funkce neuvolněného poslance Federálního shromáždění apod.), občanských „práv“ a „povinností“ (např. výkon volebního práva; výkon občanských povinností svědka apod.) či účast na některých obecně prospěšných úkonech (např. dárceství krve, povinná lékařská prohlídka apod.).

Negativně byla doba zaměstnání I. nebo II. pracovní kategorie vymezena v § 5 odst. 3 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. s použitím demonstrativního výčtu. Podle tohoto ustanovení nebylo možné jako dobu zaměstnání I. nebo II. pracovní kategorie započítat zejména dobu pracovního volna bez náhrady mzdy, neomluvené absence a výkonu trestu odnětí svobody, a to ani za předpokladu, že odsouzený vykonával práce, které se jinak zařazovaly do I. nebo II. pracovní kategorie.

Další doba, po kterou nemohl pracovník zaměstnaný v I. AA (URAN) pracovní kategorii vykonávat práci pro překážku v práci z důvodu obecného zájmu (nešlo-li o dobu zaměstnání), a doba převedení tohoto pracovníka na jinou práci v zájmu ochrany zdraví jiných osob před přenosnými nemocemi, se hodnotily jako doba I. A pracovní kategorie, pokud byly obklopeny dobou zaměstnání I. AA (URAN) pracovní kategorie. V případě, že touto dobou obklopeny nebyly, hodnotily se jako doby zaměstnání (náhradní doby), které těmto dobám předcházely nebo na ně navazovaly. Podmínka obklopenosti se však nevyžadovala u doby účasti horníka na léčebných pobytech v určených zdravotnických zařízeních nebo regeneračně rekondičních pobytech v zařízeních k tomu určených a tato doba se vždy hodnotila jako doba zaměstnání I. AA pracovní kategorie. Výhodnějšími pravidly se dle § 3 odst. 1 a 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. řídilo též zařazování doby výkonu funkce členů různých ideologických složek (kupř. závodního výboru základní organizace ROH apod.), kteří byli pro výkon této funkce uvolněni ze zaměstnání I. nebo II. pracovní kategorie. Tato doba se bez dalšího automaticky hodnotila jako doba zaměstnání v I. nebo II. pracovní kategorii.¹⁸⁴

U ostatních zaměstnání I. a II. pracovní kategorie se při splnění podmínky obklopenosti dobou pracovní kategorie hodnotily jako doby zaměstnání v příslušné pracovní kategorii kromě shora uvedených dob též doby převedení pracovníka na jinou práci v zájmu ochrany zdraví jiných osob před přenosnými nemocemi nebo převedení na jinou práci těhotné ženy nebo matky dítěte mladšího devíti měsíců pro výkon práce, kterou nesmějí být tyto ženy zaměstnávány.¹⁸⁵ Z náhradních dob se jako doba zaměstnání I. pracovní kategorie se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech (tj. jako I. AA pracovní kategorie) hodnotila jen doba, po kterou měl pracovník nárok na nemocenské

---

¹⁸⁴ U ostatních funkcionářů složek ROH a Národní fronty uvolněných ze zaměstnání pro výkon funkce nebo poslancům Národního výboru a členům orgánů lidové kontroly (u nichž se doba výkonu funkce považovala za dobu zaměstnání), kteří byli zaměstnání v I. nebo II. pracovní kategorii, se doba výkonu těchto funkcí hodnotila jako doba zaměstnání v příslušné preferované pracovní kategorii, jen pokud se tyto osoby vrátily ihned po skončení výkonu funkce do zaměstnání I. nebo II. pracovní kategorie. Takto se postupovalo i v případech, v nichž nárok na přímý důchod nebo důchod pozůstalosti po funkcionáři vznikl v době výkonu funkce. Dle výslovného znění § 3 odst. 3 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. se však doba výkonu shora uvedených funkcí nehodnotila jako doba zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech (tj. jako I. AA pracovní kategorie), ale pouze jako doba výkonu ostatních zaměstnání v hornictví vykonávaných pod zemí v hlubinných dolech (tj. jako doba I. A pracovní kategorie).

¹⁸⁵ § 5 a násl. nařízení vlády č. 117/1988 Sb.

nebo podporu při ošetřování člena rodiny. Při splnění podmínky obklopenosti shora uvedenou dobou zaměstnání se ostatní náhradní doby hodnotily jako doba zaměstnání I. A pracovní kategorie.¹⁸⁶

V souvislosti s pojmem „obklopenosti“ lze zmínit stanovisko Nejvyššího správního soudu uvedené v rozsudku ze dne 30. října 2008, č.j. 4 Ads 38/2008-40, v němž byla potvrzena panující správní praxe, tedy že době, která má být hodnocena jako doba zaměstnání v I. nebo II. pracovní kategorii, musí bezprostředně předcházet a na ni bezprostředně navazovat doba zaměstnání zařazená do preferované pracovní kategorie. Podle Nejvyššího správního soudu toto pravidlo platí i v případech, *„kdy na dobu zaměstnání (výkon práce) zařazeného do I. (II.) pracovní kategorie bezprostředně navazuje postupně více započitatelných dob a poté znovu doba zaměstnání (výkon práce) zařazeného [do] I. (II.) pracovní kategorie“*, nebo kdy *„občanu za trvání započitatelné doby, navazující na dobu zaměstnání (výkon práce) zařazeného do I. (II.) pracovní kategorie, vznikl nárok na starobní, invalidní nebo částečný invalidní důchod.“* Výjimku představují pouze náhradní doby a doby uvedené v § 5 odst. 1 a v § 6 odst. 1 nařízení vlády č. 117/1988 Sb., které trvaly ke dni 31. prosince 1992, a pro jejichž hodnocení jako doby zaměstnání v I. nebo II. pracovní kategorii se nevyžadoval návrat do zaměstnání v příslušné preferované pracovní kategorii.¹⁸⁷

Při posuzování podmínky získání potřebného počtu let v preferované pracovní kategorii se v praxi ukázal problematickým též výklad pojmu „převedení pracovníka na jinou práci“. S ohledem na zákonnou dikci nelze dovodit jiný závěr než ten, že pro účely aplikace § 5 odst. 1 písm. d) nařízení vlády č. 117/1988 Sb. je relevantní toliko převedení zaměstnance v rámci jeho zaměstnavatelské organizace. K této otázce se jednoznačně vyjádřil i Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 14. ledna 2005, č. j. 4 Ads 45/2003-132, č. 11/2006 NSS, když judikoval, že: *„Převedení na jinou práci je ve smyslu pracovněprávních předpisů platných jak v době vydání nařízení vlády ČSSR č. 117/1988 Sb., tak v době vydání přezkoumávaného rozhodnutí správního orgánu (viz § 37 zákoníku práce), možné pouze v rámci organizace, tj. v rámci jednoho subjektu práva. Jakékoli „převedení“ pracovníka dohodou mezi dvěma zaměstnavatelskými organizacemi jako subjekty práva nelze pod ustanovení § 5 odst. 1 písm. d) cit. nařízení zahrnout, a to ani za použití rozšiřujícího výkladu, protože takový výklad by šel zjevně za rámec záměru zákonodárce vyjádřeného v § 5 odst. 1 cit. nařízení vlády právě tím, že skutkové podstaty tam definované se týkají situací, kdy pracovník je stále v pracovněprávním vztahu k původnímu zaměstnavateli.“* Nejvyšší správní soud tento právní názor zopakoval i v rozsudku ze dne 26. května 2010,

---

¹⁸⁶ § 18 zákona č. 100/1988 Sb.

¹⁸⁷ § 7 nařízení vlády č. 117/1988 Sb.

č.j. 3 Ads 13/2010-35, ve sporu téhož pojištěnce o nárok na starobní důchod v 50 a 55 letech věku. Stěžovatel v daném případě neuspěl ani u Ústavního soudu, neboť ústavní stížnost podaná proti shora uvedenému rozsudku Nejvyššího správního soudu byla odmítnuta usnesením Ústavního soudu ze dne 7. října 2010, sp. zn. I. ÚS 2256/10, jako zjevně neopodstatněná.

Další specifická pravidla byla stanovena i pro hodnocení doby studia žáka středního odborného učiliště připravovaného pro zaměstnání I. nebo II. pracovní kategorie nebo přípravy k výkonu povolání zaškolením. Pro důchodové účely se tato doba hodnotila jako doba zaměstnání v příslušné preferované pracovní kategorii jen tehdy, pokud se praktické vyučování nebo zaškolení provádělo pravidelně na pracovištích nebo v provozech, kde se vykonávalo zaměstnání I. (II.) pracovní kategorie. Žákům, v jejichž případě se praktické vyučování provádělo na pracovištích v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, se doba studia hodnotila od počátku školního roku, v němž se žák podle učebního plánu pravidelně připravoval na budoucí povolání na pracovištích v podzemí.¹⁸⁸ Jako doba zaměstnání v preferované pracovní kategorii se tedy nehodnotila doba studia na jiných školách, byť se jednalo o studium se zaměřením na přípravu k výkonu povolání v preferované pracovní kategorii (např. na vysoké škole báňské).¹⁸⁹

Odlišně byly upraveny podmínky pro zařazování zaměstnání do preferovaných pracovních kategorií u **technickohospodářských zaměstnanců** hlubinných dolů, kteří nebyli v pravém slova smyslu horníky (rozuměj havíři), jejich zaměstnání se však za určitých podmínek zařazovalo do I. AA pracovní kategorie. Základní vodítko pro hodnocení jejich zaměstnání v příslušné preferované pracovní kategorii je uvedeno v § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb., podle něhož se zaměstnání technickohospodářských pracovníků hlubinných dolů zařazují do I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, jestliže se vykonávají soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně na pracovištích v podzemí hlubinných dolů. Vyžaduje se zde tedy splnění podmínky soustavnosti a převážnosti, která se sleduje v časovém období

---

¹⁸⁸ § 3 nařízení vlády č. 117/1988 Sb.

¹⁸⁹ Srov. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 7. 1994, č.j. (Rc) 2 Cao 82/94: „...v preferované pracovní kategorii se nehodnotí doba studia na školách, a to ani tehdy, jde-li o studium na odborných školách takového zaměření, které dává předpoklady budoucího výkonu preferovaného zaměstnání (např. střední odborná průmyslová či vysoká škola báňská apod.), neboť tomu brání citované ustanovení, upravující pouze zápočet doby studia žáka středního odborného učiliště.“ Obdobně judikoval i Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 28. listopadu 2012, č.j. 6 Ads 33/2012-54, podle něhož „v Seznamu zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm v podzemí v hlubinných dolech uvedeného v Příloze 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. je uveden pouze žák středního odborného učiliště hornického. Odkaz žalobce na příslušná ustanovení vyhlášky č. 102/1964 Sb. není důvodný, protože v § 2 odst. 1 uvedené vyhlášky je pamatováno pouze na dobu učebního poměru učeně vychovávaného pro zaměstnání I. pracovní kategorie, a pokud ustanovení § 2 odst. 2 této vyhlášky uvádí, že ustanovení předchozího odstavce platí obdobně i pro osoby připravující se k výkonu zaměstnání mimo učební poměr, lze za takovéto osoby považovat pouze osoby, které se zapracovávají k zaměstnání vykonávanému v I. pracovní kategorii; v žádném případě se to však netýká studentů středních škol.“

jednoho kalendářního měsíce. Odlišně bylo posuzováno zaměstnání vybraných vedoucích technickohospodářských pracovníků hlubinných dolů a geologického průmyslu prováděného hornickým způsobem a vedoucích technických pracovníků státní báňské správy,¹⁹⁰ které se hodnotilo v I. A pracovní kategorii, přičemž pro toto hodnocení je ve smyslu § 15 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb. rozhodující počet odfáraných směn. Dle tohoto ustanovení se mohl uvedeným zaměstnancům hodnotit celý kalendářní rok zaměstnání v I. A pracovní kategorii jen tehdy, pokud v průběhu kalendářního roku odpracovali nejméně 110 pracovních dnů na pracovištích pod zemí v hlubinných dolech, popř. úměrný počet dnů, jestliže zaměstnání netrvalo po celý kalendářní rok. Při odfáraní nižšího počtu pracovních dnů se hodnotila v I. pracovní kategorii jen poměrná část kalendářního roku odpovídající tomuto počtu dnů vypočtená jako násobek počtu odfáraných směn a podílu počtu dnů v kalendářním roce a hodnoty 110, tj. počet odfáraných směn $\times (365 \div 110)$. Zlomky dnů se zaokrouhlovaly směrem nahoru.¹⁹¹ Cílem této úpravy bylo dle důvodové zprávy zohlednit zásluhové hledisko „*při zařazování zaměstnání do I. pracovní kategorie některých vedoucích pracovníků důlních podniků (hlavní inženýr, vedoucí útvaru řízení výroby, ředitel podniku apod.), kteří by za současného stavu při prokazatelně značné době strávené na rizikových pracovištích nemohli ve většině případů splnit hledisko převahy rizikových prací v průběhu kalendářního měsíce.*“¹⁹² Těmto pracovníkům však dle § 5 odst. 2 nařízení vlády č. 177/1988 Sb. nebylo možné započítat náhradní doby a další doby vymezené v § 5 odst. 1 nařízení vlády č. 177/1988 Sb. jako dny odpracované na pracovištích pod zemí v hlubinných dolech. Zaměstnání vykonávané u více organizací nebo u téže organizace s přerušením se posuzovalo samostatně.

Zaměstnání technickohospodářských pracovníků hlubinných dolů a geologického průzkumu prováděného hornickým způsobem a technických pracovníků státní báňské správy (s výjimkou pracovníků uvedených shora, na které dopadá § 15 odst. 2 a 3 zákona č. 100/1988 Sb.), technickohospodářských pracovníků povrchových dolů (lomů) uvedených v § 14 odst. 2 písm. j) zákona č. 100/1988 Sb. a technických pracovníků báňských výzkumných ústavů se zařazovalo do I. pracovní kategorie jen tehdy, jestliže tito pracovníci vykonávali zaměstnání soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně na pracovištích, kde ostatní pracovníci vykonávali zaměstnání zařazená do I. pracovní kategorie. V případě, že shora uvedení technickohospodářští pracovníci a techničtí pracovníci byli po nejméně deseti letech tohoto zaměstnání přearženi do vybraných báňskotechnických funkcí, hodnotilo se následné zaměstnání v I. pracovní kategorii

¹⁹⁰ Seznam těchto zaměstnání je uveden v příloze č. 3 nařízení vlády č. 117/1988 Sb.

¹⁹¹ *Důchodové zabezpečení občanů*, 1989, s. 102-103.

¹⁹² *Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 100/1988 Sb., zvláštní část, k § 14 až 18* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0074_08.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0074_08.htm).

s nárokem na starobní důchod podle § 21 odst. 1 písm. e) zákona č. 100/1988 Sb. (tj. od dosažení věku 60 let), jestliže tito pracovníci v rámci stanovené pracovní náplně pravidelně navštěvovali pracoviště hlubinných nebo povrchových dolů (lomů), kde ostatní pracovníci vykonávali zaměstnání zařazené do I. pracovní kategorie.¹⁹³

V souvislosti se zrušením pracovních kategorií, které bylo odůvodněno společensko-hospodářskými změnami, se ve správní praxi po roce 1992 začalo aplikovat další hledisko týkající se zařazování zaměstnání do preferovaných pracovních kategorií, které souviselo s tím, že některé z organizací, v nichž se vykonávala zaměstnání zařazená do I. nebo II. pracovní kategorie, byly privatizovány ještě před zrušením pracovních kategorií. Nositel pojištění v této záležitosti při posuzování nároku na hodnocení doby zaměstnání vykonávaného do 31. prosince 1992 v preferované pracovní kategorii zkoumal, zda se jedná o podnik privatizovaný zcela nebo zčásti, kdy po privatizaci zůstala alespoň část akcií ve vlastnictví státu, jiného státního podniku nebo fondu národního majetku. Zatímco zaměstnancům, kteří pracovali pro podnik, který byl privatizován s účastí státu, se doba zaměstnání u uvedené organizace nadále hodnotila v preferované pracovní kategorii, u zaměstnanců zcela privatizovaných podniků tomu tak nebylo. Okamžikem privatizace tito zaměstnanci ztráceli nárok na zařazení jimi vykonávaného zaměstnání do preferované pracovní kategorie, čímž docházelo i ke snižování počtu roků, které bylo těmto osobám možno hodnotit pro nárok na snížení důchodového věku a stanovení výše důchodu z preferované pracovní kategorie. Uvedený výklad nositele pojištění byl shodný s doktrinárním výkladem, podle něhož *„Pokud došlo k privatizaci podniku před 1. lednem 1993, zaniklo přiznávání pracovních kategorií v takovém podniku již okamžikem privatizace a od tohoto okamžiku je nutné vykazovat pro účely důchodového zabezpečení všechna zaměstnání v tomto podniku ve III. pracovní kategorii.“*¹⁹⁴ Zaměstnání u zčásti privatizovaných podniků bylo naproti tomu nadále vykazováno v příslušné preferované pracovní kategorii.

S touto správní praxí se však neztotožnil Nejvyšší správní soud, který v rozsudku ze dne 21. dubna 2010, č.j. 6 Ads 122/2009-59, č. 8/2010 Sb. NSS, dospěl k právnímu závěru, že neexistují žádné důvody, které by mohly legitimizovat odlišné zacházení, pokud jde o zaměstnance privatizovaných a neprivatizovaných podniků. Dle Nejvyššího správního soudu *„Státní moc v demokratickém právním státě nemůže akceptovat po libosti privilegované či méně privilegované režimy, to vyplývá z principu rovnosti jako zákazu svévole. Státní orgány v demokratickém právním státě mohou rozlišovat jen tam, kde pro to mají legitimní důvod. Takovým legitimním důvodem by mohla být skutečnost, že zisk*

---

¹⁹³ § 15 odst. 4 a 5 zákona č. 100/1988 Sb.

¹⁹⁴ PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír. *Zákon o sociálním zabezpečení a související předpisy. Komentář*, s. 24.

soukromého podniku mohl být dosahován na úkor pracovních podmínek zaměstnanců, jež stát „kompenzoval“ v důchodovém zabezpečení. S ohledem na krátkost tranzitního období (1990 - 1991) však Nejvyšší správní soud neshledává, že by tato jinak důvodná odlišnost mohla v tomto období založit odchylné zacházení.“ Nejvyšší správní soud v tomto rozsudku pak na základě provedeného rozboru geneze pracovních kategorií formuloval dvě podmínky, které je nutno splnit pro uznání zaměstnání vykonávané v privatizovaném soukromém podniku v období před 1. lednem 1993 jako doby zaměstnání v preferované pracovní kategorii, a to:

- zaměstnání bylo dle právních předpisů platných před 1. lednem 1993 zařazeno do preferované pracovní kategorie a „i po změně vlastnické formy zaměstnavatele bylo nadále vykonáváno za stejných (identických) podmínek jako v době, kdy bylo zaměstnání zařazeno do zvýhodněné pracovní kategorie“, a
- organizace, v níž bylo toto zaměstnání vykonáváno, vznikla transformací nebo privatizací státem vlastněného podniku.¹⁹⁵

Nejvyšší správní soud též upozornil, že zaměstnání v soukromém podniku nelze hodnotit v preferované pracovní kategorii zpětně pouze na základě analogie a závěry uvedené v tomto rozsudku tedy „nemohou být aplikovány na všechna zaměstnání vykonávaná u soukromého zaměstnavatele, která mají charakter obdobný zaměstnání zařazenému do zvýhodněné I. pracovní kategorie; to by bylo ostatně nespravedlivé paušální zvýhodnění soukromých zaměstnavatelů, kteří zaměstnance v rizikových provozech využívali, avšak nijak se nepodíleli na zvýšených nákladech spojených s jejich důchodovým zvýhodněním.“¹⁹⁶

5.1.3. PROKAZOVÁNÍ DOB ZAMĚSTNÁNÍ V I. PRACOVNÍ KATEGORII

Prokazování, zda a do jaké preferované pracovní kategorie byl výkon konkrétního zaměstnání v hornictví zařazen, má určitá specifika. Je zcela jisté bez diskuze, že stěžejním nárokovým podkladem je v tomto případě řádně vyplněný **evidenční list důchodového pojištění** (zabezpečení) s uvedením číselného znaku, čísla a názvu jednotlivé profese dle příslušného resortního seznamu. Jestliže pracovní kategorii nelze prokázat evidenčním listem, popř. došlo-li ke změně v zařazení určité profese do pracovní kategorie, lze k prokázání této doby využít též **tiskopisu nositele pojištění** zvaného „Příloha k žádosti o důchod podle zákona o důchodovém pojištění k průkazu zaměstnání patřících do

---

¹⁹⁵ Bod 24 a 25 rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 21. dubna 2010, č.j. 6 Ads 122/2009-59, č. 8/2010 Sb. NSS.

¹⁹⁶ Ibid., bod 27.

I. a II. pracovní kategorie podle nařízení vlády ČSSR č. 117/1988 Sb.“, v praxi označovaného jako příloha č. 126. Splnění podmínek stanovených pro nárok na tzv. mimořádný hornický starobní důchod podle nařízení vlády č. 557/1990 Sb. se prokazuje tiskopisem označeným jako „*Potvrzení o skutečnostech rozhodných pro vznik nároku na starobní důchod poskytovaný podle nařízení vlády ČSFR ze dne 30. 11. 1990 o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům*“. I při vyplňování těchto příloh je však nutno respektovat postupy stanovené dřívějšími právními předpisy a výnosy jednotlivých ústředních orgánů pro hodnocení zaměstnání v příslušné preferované pracovní kategorii.

V případech rozporných údajů uvedených na evidenčních listech důchodového pojištění (zabezpečení) a na shora uvedených tiskopisech, popř. pokud pojištěnec záznamy na evidenčních listech zpochybní, by měl nositel pojištění vyzvat organizaci k vysvětlení tohoto rozporu, popř. přihlédnout i k jiným listinným dokladům (kupř. k listinám prokazujícím stálé pracoviště pod zemí apod.). Nositel pojištění tak v řadě případů činí, ze soudní praxe je však zřejmý jeho zamítavý postoj k „prokazování“ preferované pracovní kategorie pouze formou čestného prohlášení pojištěnce, o jehož důchodovou záležitost se jedná. Možnost takto dokládat dobu zaměstnání v I. nebo II. pracovní kategorii právní předchůdci nositele pojištění nepřipouštěli ani v minulosti, kdy se k prokázání preferované pracovní kategorie za výjimečných situací (zničení dokladů o odfáraných směnách ještě před vyhotovením evidenčního listu důchodového zabezpečení apod.) využívalo institutu **komise pamětníků**. Členy těchto komisí byli dlouholetí pracovníci organizace a jejich úkolem bylo opatřit listiny, záznamy, výpovědi spolupracovníků žadatele a další podklady, na základě nichž by organizace mohla potvrdit dobu zaměstnání v preferované pracovní kategorii či nikoliv (nevystupovali tedy pouze jako svědci, kteří by vypovídali o zařazení žadatele do preferované pracovní kategorie). Zjištění komise pamětníků se protokolárně zapisovala a bylo na organizaci, aby po „*podrobném zvážení*“ vydala příslušné potvrzení (s doložkou, že doba byla potvrzena na základě šetření komise pamětníků).¹⁹⁷ Dobu zaměstnání v preferované pracovní kategorii tedy nebylo možné, jak bylo výslovně uvedeno v metodickém pokynu Federálního ministerstva práce a sociálních věcí č. j. 411-6285-4404-1503 83, prokázat prohlášením žadatele o důchod podepsaným dvěma svědky.¹⁹⁸

---

¹⁹⁷ SOUKUP, Jaroslav (red.). *Důchodové zabezpečení horníků*, s. 205. Tyto komise jsou v praxi využívány i po zrušení pracovních kategorií, např. v DIAMU, s.p., odštěpný závod Správa uranových ložisek Příbram byla zřízena „*Komise pro zařazování zaměstnanců do kategorií*“. Srov. HLAVÁČ, Hynek, TUHÁČEK, Jiří. Prokazování dob zaměstnání v preferované pracovní kategorii. *Národní pojištění*, 2011, roč. 42, č. 11, s. 7.

¹⁹⁸ Cit. dle metodického pokynu Federálního ministerstva práce a sociálních věcí č. j. 411-6285-4404-1503 83, který byl otištěn v SOUKUP, Jaroslav (red.). *Důchodové zabezpečení horníků*, s. 206. „*Doby zaměstnání v preferované pracovní kategorii nelze prokazovat formou prohlášení ověřeného dvěma svědky. Touto formou se prokazuje pouze doba zaměstnání, pokud není možné prokázat tuto dobu jiným způsobem, nikoli zařazení do preferované pracovní kategorie.*“ Ibid., s. 115. Dokládat pracovní kategorii čestným prohlášením bylo

Této ustálené a dlouhodobé správní praxi však nepřisvědčil Nejvyšší správní soud, který kupř. v rozsudku ze dne 28. listopadu 2012, č.j. 6 Ads 33/2012-54, konstatoval, že nositel pojištění je vázán § 51 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, podle kterého „lze k provedení důkazu užít všech důkazních prostředků, které jsou vhodné ke zjištění stavu věci a které nejsou získány nebo provedeny v rozporu s právními předpisy.“ Dle Nejvyššího správního soudu tak nelze souhlasit s výkladem nositele pojištění, podle něhož čestné prohlášení lze použít k prokázání doby pojištění (zaměstnání), nikoliv však k prokázání doby zaměstnání v pracovní kategorii, resp. druhu pracovní kategorie. Nejvyšší správní soud sice vycházel z dikce § 85 odst. 5 zákona č. 582/1991 Sb., nicméně zůstává otázkou, zda tento výklad není příliš extenzivní, když obecné prokázání doby účasti na důchodovém pojištění (zabezpečení) staví na roveň prokázání druhu pracovní kategorie, v níž byl zaměstnanec po dobu trvání jeho zaměstnání zařazen. Nelze zastírat, že podobně nekompromisní ohledně problematiky dokazování je i veřejný ochránce práv, který poukázal na to, že řízení o přiznání důchodu je ovládáno inkviziční zásadou a nositel pojištění je tedy povinen vypořádat se i se svědeckými výpověďmi spolupracovníků žadatele o důchod, resp. neměl by je ignorovat, pokud je provedení tohoto důkazu navrženo žadatelem o důchod.¹⁹⁹ Na druhou stranu nelze opomenout skutečnost, že v některých případech je v podstatě nutno prokázat skutečný počet odfáraných směn (*de facto* den po dni), což je s ohledem na dlouhý časový odstup v praxi těžko proveditelné pouze výsledkem svědka. Kupř. u tzv. střídavě fárajících profesí, u nichž je hodnocení doby zaměstnání v I. pracovní kategorii vázáno na skutečný počet odfáraných směn, by se musel správní orgán dotazovat svědka, ve kterých konkrétních dnech cca před 20 až 35 lety účastník řízení odfáral směnu a ve kterých nikoliv. Takovýto postup by se jistě nesetkal s pochopením nejen svědka či účastníka řízení, ale i obecných soudů. I přes shora uvedené stanovisko Nejvyššího správního soudu jsem proto toho názoru, že svědecká výpověď nebo čestné prohlášení účastníka řízení v případech, v nichž je nutno dodatečně prokázat druh vykonávané pracovní kategorie, by měla být spíše podpůrným důkazním prostředkem, nikoliv důkazním prostředkem výlučným.²⁰⁰

Naproti tomu nelze nic namítat proti právnímu názoru, který byl publikován již v minulosti pod č. 1/1978 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu,

---

umožněno pouze za výjimečné situace, např. za účelem doložení pracovní kategorie v období před rokem 1957.

¹⁹⁹ Srov. stanovisko veřejného ochránce práv sp. zn. 2819/2005/VOP/KPV. In MOTEJL, Otakar et al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Důchody* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2009 [cit. 2015-03-31], s. 216. Dostupné z [www: http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/duchody.pdf](http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/duchody.pdf).

²⁰⁰ K tomu srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. června 2012, č.j. 3 Ads 7/2012-28, v němž tento soud ve sporu o nárok na snížení důchodového věku pro vznik nároku na starobní důchod konstatoval, že „Svědecké výpovědi ....[by] přicházely v úvahu pouze podpůrně v případě, kdy by zcela či v částech chyběly listinné důkazy o zaměstnání v preferovaných pracovních kategoriích apod.“

(zveřejněným též jako stanovisko Cpjf 46/77 ze dne 10. října 1977), podle něhož „*Soudy nejsou oprávněny rozhodnout o tom, že do I. nebo II. kategorie spadá určitá práce, která není zahrnuta do seznamu druhů prací uvedených v příloze k nařízení vlády č. 136/1975 Sb., popřípadě není uvedena v resortních seznamech vydaných ústředními orgány (§ 12 odst. 3 zákona č. 121/1975 Sb.). Soudy však mohou podle výsledků provedeného dokazování vyslovit, že pracovník splňuje podmínky I. nebo II. pracovní kategorie v případě, že práce jím vykonávaná odpovídá zcela některému zaměstnání zařazenému do I. nebo II. pracovní kategorie.*“ Na tento závěr navázal v řadě svých rozsudků též Nejvyšší správní soud, když uvedl, že „*pokud soud na základě provedeného dokazování v řízení o žalobě proti rozhodnutí žalované dospěje k jednoznačnému závěru o hodnocení doby zaměstnání v rámci preferovaných pracovních kategorií, může v rámci právního závěru vysloveného ve zrušujícím rozsudku (§ 78 odst. 5 s. ř. s.) zavázat stěžovatelku, aby takovéto hodnocení doby zaměstnání vzala v dalším řízení za zjištěné.*“²⁰¹ Praktická aplikace tohoto právního názoru je však omezena provedeným dokazováním, které je s ohledem na časový odstup značně ztíženo.

Jak ilustruje soudní spor vedený u Nejvyššího správního soudu pod č.j. 6 Ads 221/2014, správné určení příslušné pracovní kategorie je problematické v případech, v nichž se účastník řízení domáhá přeřazení jeho pracovní činnosti do výhodnější pracovní kategorie, ačkoliv se dochovaly řádně vyplněné evidenční listy důchodového pojištění (zabezpečení). Nejvyšší správní soud přisvědčil názoru nositele pojištění, že nelze zpochybňovat věrohodnost evidenčního listu důchodového pojištění (zabezpečení) jen na základě osobního vyjádření žalobce, aniž by krajský soud svůj právní názor o nevěrohodných údajích řádně odůvodnil. Dle Nejvyššího správního soudu má krajský soud posoudit „*do jakých pracovních kategorií lze podřadit žalobcem vykonávané práce, a to v návaznosti na resortní seznam. V případě, že žalobcem vykonávaná práce odpovídala zcela některému zaměstnání zařazenému do I. nebo II. pracovní kategorie, podřadí ji soud pod některou z těchto kategorií (nelze však do I. nebo II. kategorie zařadit ty druhy práce, jež nejsou v resortním seznamu uvedeny).*“²⁰² Posledně uváděný pokyn krajskému soudu je přitom podstatný, neboť potvrzuje skutečnost, že krajský soud je ve svém úsudku o žalobcem vykonávané preferované pracovní kategorii limitován resortními seznamy. Pod jednotlivé popisy pracovních činností v resortním seznamu tedy nelze podřazovat profese jen na základě podobnosti.

---

²⁰¹ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. května 2009, č. j. 4 Ads 12/2009-83, nebo ze dne 12. června 2013, č. j. 4 Ads 8/2013-31.

²⁰² Cit. dle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 15. června 2015, č. j. 6 Ads 221/2014-28, část III. Závazný právní názor.

Hodnocení určité profese v preferované pracovní kategorii bývá předmětem sporu nejen před obecnými soudy, ale i před Ústavním soudem, přestože se ani tak nejedná o ústavněprávní problematiku, jako spíše o otázku hodnocení důkazů. Z tohoto důvodu bývá také řada ústavních stížností odmítána pro zjevnou neopodstatněnost. Jednu z výjimek představuje nálezn Ústavního soudu ze dne 23. srpna 2010, sp. zn. I. ÚS 1415/10 (N 168/58 SbNU 457), kterým bylo vyhověno ústavní stížnosti stěžovatele ve sporu o zařazení jeho profese do preferované pracovní kategorie, a to z důvodu porušení práva na spravedlivý proces. Tento stěžovatel byl zaměstnán v hlubinných uranových dolech, a to v období od roku 1974 do roku 1978 v profesi označené jako „úsekový měřič“ a v době od roku 1979 do roku 1987 v profesi označené jako „důlní měřič“ či „samostatný důlní měřič“. Bývalý zaměstnavatel stěžovatele tuto profesi neposoudil jako zaměstnání I. AA-URAN pracovní kategorie dle přílohy č. 2 bodu 3 nařízení vlády č. 117/1988 Sb., ale pouze jako zaměstnání I. A pracovní kategorie. Vzhledem k této skutečnosti byla stěžovateli zamítnuta žádost o přiznání starobního důchodu dle nařízení vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům. Žaloba podaná proti tomuto rozhodnutí byla rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 18. února 2009, č. j. 42 Cad 200/2008-20, zamítnuta. Proti tomuto rozsudku stěžovatel brojil kasační stížností, která byla taktéž zamítnuta rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 17. února 2010, č. j. 6 Ads 74/2009-43. Stěžovatel v ústavní stížnosti vyjádřil nesouhlas s právním názorem Nejvyššího správního soudu, který se týkal vymezení činnosti „práce v oblasti důlního měřičství“, resp. s tím, že jeho profese „měřič úseku“ a „samostatný důlní měřič“ nebyla hodnocena v I. AA-URAN pracovní kategorii, ale pouze v I. A pracovní kategorii, v důsledku čehož mu nevznikl nárok na starobní důchod od dosažení věku 50 let. Ústavní soud obecným soudům vytknul, že za situace, kdy stěžovatel rozporoval údaje uvedené v potvrzení zaměstnavatele o zařazení výkonu jeho zaměstnání do I. A pracovní kategorie, se vůbec nezabývaly charakterem skutečně vykonávané práce v podzemí ve vztahu k příslušným předpisům o sociálním zabezpečení, ale že pouze mechanicky převzaly zařazení této činnosti do pracovní kategorie, jak je učinil bývalý zaměstnavatel stěžovatele. Ústavní soud proto výklad příslušných ustanovení právních předpisů provedený obecnými soudy označil za interpretaci vybočující z ústavních mezí, která zasáhla do práva na spravedlivý proces dle článku 36 Listiny základních práv a svobod. Neučinil závěr o zařazení profese stěžovatele do preferované pracovní kategorie, nicméně konstatoval, že *„pod některé ze zaměstnání uvedených v příloze 2 nebo 3 nařízení vlády č. 117/1988 Sb., vzhledem k doposud nezpochybněnému charakteru práce pod zemí v oboru důlního měřičství spadat musí.“*

I když se stěžovateli dostalo jistého zadostiučinění v podobě shora uvedeného

rozhodnutí Ústavního soudu, následný rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 21. prosince 2011, č. j. 42 Cad 200/2008-20, byl opět zamítavý. Krajský soud na základě výtek Ústavního soudu provedl důkaz mimo jiné znaleckým posudkem znalce z oboru bezpečnosti práce, ekonomiky a těžby (odvětví těžby nerostů), který se vyjádřil tak, že „zaměstnání důlního měřiče (či samostatného důlního měřiče) nebylo činností dělníka, ale technicko-hospodářského pracovníka a není tudíž vybraným zaměstnáním v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí hlubinných dolů, s nímž nařízení vlády č. 557/1990 Sb. spojuje nárok na mimořádný hornický starobní důchod při dosažení věku 50 let.“²⁰³ Námitkám žalobce nepřisvědčil ani Nejvyšší správní soud, který rozsudkem ze dne 28. prosince 2012, č.j. 4 Ads 22/2012-21, zamítl podanou kasační stížnost, když s odkazem na provedené dokazování dospěl k závěru, že činnost stěžovatele byla činností technickohospodářského pracovníka dle bodu 5 přílohy č. 3 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. a stěžovateli se tedy nepodařilo prokázat zařazení jeho profese „důlní měřič“ a „samostatný důlní měřič“ do I. AA-URAN pracovní kategorie. Uvedený spor je zajímavý též tím, že kromě shrnutí právní úpravy o zařazování zaměstnání do pracovních kategorií Nejvyšší správní soud v odůvodnění rozsudku cituje vyjádření státního podniku DIAMO, odštěpného závodu Správa uranových ložisek se sídlem v Příbrami, ze dne 1. října 2011, v němž je popsán denní režim důlního měřiče:

„Pokud jde o rozdíl v pracovní době u různých profesí, (...) zaměstnanci, kteří byli zařazeni do I. AA kategorie, například lamači, naražeči, horizontální doprava i pomocník důlního měřiče – figurant, fáráli do dolu od 5.55 hod. do 6.25 hod. podle grafu fárání a vyfáráli podle téhož grafu v době od 13.20 hodin do 13.50 hodin. Maximální doba strávená v podzemí u těchto zaměstnanců byla až 7 a půl hodiny denně, tedy každý den. Naopak technicko hospodářští pracovníci včetně techniků s dolovou působností fáráli tzv. technickou klecí, která začínala fárat okolo 8.30 hodin a končila okolo 12.30 hodin. Do této kategorie patřili vedle geologů, geofyziků, bezpečnostních techniků, techniků větrání také důlní měřiči. Tato kratší část pracovní doby odpracovaná pod zemí přímo vyplývala ze zařazení uvedených zaměstnanců, protože určitou část práce vykonávali v kanceláři na svém pracovišti na povrchu dolu, na rozdíl od zaměstnanců dělnických kategorií. Maximální délka odpracované směny v podzemí přesahovala mírně 4 hodiny denně, tito zaměstnanci však mohli vyfárat i dříve. Byli zařazeni do tzv. vyšší služby a jednou z výhod bylo, že mohli fárat sami bez naražečů. Sledovat jejich pohyb v podzemí bylo velmi obtížné a evidence doby strávené v podzemí vycházela z jejich podkladů. (...) Na rozdíl od figuranta, který před šestou hodinou ranní se dostavil do kanceláře důlního měřiče, kde se dozvěděl, na které patro dolu, na kterou čelbu a důlní dílo se ten den půjdou provádět měřičské práce a v 5.55 až 6.25 sfáral společně s ostatními horníky do podzemí dolu i příslušným měřičským vybavením, důlní měřič nejprve ve své kanceláři předal figurantovi výše uvedené potřebné informace a po jeho odchodu se připravoval na měření, probíral výsledky předchozích měření a v dokumentaci vedené k důlnímu dílu zjišťoval, jak byla plněna opatření z předešlých dnů, seznamoval se s aktuálním stavem pracoviště zaneseném v provozní dokumentaci, včetně mapové části. Porovnával stav pracoviště potvrzený předchozími měřeními s plánovaným záměrem. Poté zhruba v 8.30 hodin sfáral s ostatními techniky na příslušné patro v podzemí a důlním vláčkem nebo i pěšky se dostal na místo měření. Spolu s figurantem provedl měření na pracovišti a zaznamenal naměřené hodnoty. Předákoví pracoviště poté udělil pokyny pro směry další ražby. Vyfáral z dolu zhruba ve 12.30 hod. a ve zbytku pracovní doby (do 14. hod.) zapracovával po provedené očištění naměřené údaje do měřičské dokumentace. (...)“²⁰⁴

²⁰³ Cit. dle odůvodnění rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 28. prosince 2012, č. j. 4 Ads 22/2012-21.

²⁰⁴ Ibid.

Stěžovatel se následně opět obrátil na Ústavní soud s ústavní stížností, v níž namítal nesprávné posouzení otázky zařazení jeho zaměstnání „úsekového měřiče“, resp. „důlního měřiče“, do příslušné preferované pracovní kategorie. Podle stěžovatele měla být tato profese zařazena do I. AA pracovní kategorie (tj. nikoliv I. A pracovní kategorie) dle přílohy č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. Ústavní soud v nálezu ze dne 15. září 2015, sp. zn. III. ÚS 1015/13, překvapivě shledal ústavní stížnost důvodnou a ve své argumentaci odkázal na § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb., podle něhož se zaměstnání technickohospodářských pracovníků hlubinných dolů zařazovala do I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech (tj. do I. AA pracovní kategorie), jestliže se vykonávala soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně na pracovištích v podzemí hlubinných dolů. Z toho Ústavní soud dovozuje, že *„Byl-li přitom tento předpoklad splněn v případě úsekového, resp. důlního měřiče, pak muselo být možné i podřazení tohoto zaměstnání pod některý z okruhů zaměstnání této kategorie podle přílohy 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. Tyto okruhy měly totiž zahrnovat všechna zaměstnání splňující podmínku uvedenou v § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. Jiná koncepce příslušné přílohy nařízení by neodpovídala jejímu hlavnímu účelu, jímž bylo sjednocení a zjednodušení aplikace tohoto zákona tím, že dojde k bližší specifikaci těchto zaměstnání.“* Skutečnost, že nařízení vlády č. 117/1988 Sb. explicitně uvádí profesi „vedoucího (samostatného) důlního měřiče“ v příloze č. 3 (Seznam zaměstnání vybraných vedoucích technickohospodářských pracovníků hlubinných dolů a geologického průzkumu prováděného hornických způsobem) je dle Ústavního soudu nerozhodná, neboť uvedená *„příloha totiž plnila zcela jinou funkci, jež spočívala v tom, že vymezovala seznam zaměstnání vybraných vedoucích technickohospodářských pracovníků hlubinných dolů a geologického přezkumu prováděného hornickým způsobem a vedoucích technických pracovníků státní báňské správy ve smyslu § 15 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb., tedy kategorií, v jejímž případě bylo její zařazení do I. pracovní kategorie (nikoliv do I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech) závislé na splnění jiných podmínek. V případě těchto pracovníků nelze mluvit o stálém pracovišti pod zemí v hlubinných dolech. Zákonodárce přesto považoval za účelné zohlednit, že i oni se při plnění svých úkolů zdržují v této oblasti, v důsledku čehož jsou rovněž vystaveni obdobným negativním důsledkům pro zdraví jako zaměstnanci pracující převážně v dolech. U těchto pozicí zákon přirozeně nepředpokládá, že by jejich vykonavatelé museli v podzemí hlubinných dolů pracovat soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně. Kdyby tomu tak bylo, pak by v případě zaměstnání technickohospodářských pracovníků hlubinných dolů došlo k jejich zařazení do I. pracovní kategorie již na základě § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. a zvláštní právní úprava by vůbec nebyla nezbytná.“*

Tento výklad dle názoru Ústavního soudu „opodstatňuje závěr, že pro zařazení zaměstnání důlního měřiče pod některý z okruhů zaměstnání podle přílohy 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. bylo rozhodující, zda bylo vykonáváno soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně na pracovištích v podzemí hlubinných dolů. Správní soudy proto pochybily, jestliže se ve svých úvahách touto podmínkou odmítly zabývat, a soustředily se v podstatě jen na slovní vymezení jednotlivých okruhů zaměstnání, jež však s ohledem na výše uvedené nebylo lze považovat za taxativní výčet těchto zaměstnání. Pod jednotlivé okruhy muselo být možné zařadit případně i jiná zaměstnání, byť tato v jejich názvu nebyla výslovně zmíněna. V případě zaměstnání stěžovatele tak přicházelo v úvahu jeho podřazení pod kategorii uvedenou pod č. 3 přílohy 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb., tedy "horník-dělník, vrtný dělník, vzorkař, dělník v geologickém průzkumu, karotážník".“ Další pochybení obecných soudů Ústavní soud spatřuje v tom, že „za určující kritérium pro podřazení zaměstnání stěžovatele pod některý z okruhů zaměstnání podle přílohy 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. považovaly to, zda jde o profesi dělnickou nebo odbornou či technickohospodářskou. Jak již bylo uvedeno, toto kritérium nemělo význam pro zařazení určitého zaměstnání do uvedené přílohy, ani se od něj neodvíjelo vzájemné odlišení okruhů zaměstnání, jež byly obsaženy v přílohách 2 a 3. Ostatně účel přílohy 2 nikterak nevylučoval, aby v ní byly obsaženy i zaměstnání odborná či technickohospodářská. Podstatné bylo pouze to, zda byly vykonávány soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně na pracovištích v podzemí hlubinných dolů. Pakliže se v příloze 3 objevuje kategorie "vedoucího (samostatného) důlního měřiče", je tím míněna pozice, u níž se s ohledem na náplň práce, v jejímž rámci převládají právě práce kontrolní, řídicí a další práce technickoadministrativního charakteru, nepředpokládá, že bude výše uvedená podmínka splněna. To však není případ zaměstnání úsekového, resp. důlního měřiče, jak ji na základě dokazování obsahově vymezily právě správní soudy. Nic na tom nemění ani závěr znalce, který přes jím podanou charakteristiku tohoto zaměstnání podřadil činnost stěžovatele právě pod posledně uvedenou kategorii. Tímto hodnocením, které mělo povahu právního závěru, nebyly soudy vázány, a znalec k němu nebyl povolán. (...) Posouzení účelu obou příloh bylo přitom nezbytným předpokladem pro jejich správnou aplikaci, neboť právě od něho záviselo, zda a pod jakou z kategorií uvedenou v těchto přílohách lze podřadit zaměstnání důlního měřiče. Správní soudy ve svém odůvodnění tento aspekt zcela pominuly a místo toho své úvahy založily na rozlišení, zda v případě tohoto zaměstnání převládá jeho dělnický nebo odborný či technickohospodářský charakter, pro které však právní předpisy dopadající na projednávanou věc neposkytovaly žádnou oporu. Rozhodující byla, jak již bylo opakovaně uvedeno, doba strávená v podzemí. V pouhé skutečnosti, že některá zaměstnání, jež splňovala tuto podmínku, byla více a jiná méně odborná nebo kvalifikovaná (což lze znázornit právě na příkladu úsekového, resp. důlního měřiče a jeho figuranta), nakonec ani

nelze nalézt žádný rozumný důvod pro odlišné zacházení.“

I přes respekt k právnímu názoru Ústavního soudu, lze mít k jeho argumentaci určité dílčí výhrady. Nejprve je nutno zrekapitulovat, že podle § 14 odst. 2 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb. se do I. pracovní kategorie zařazují zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech. Stálé pracoviště pod zemí v hlubinných dolech tato zaměstnání odlišuje od kategorie zaměstnání uvedeného v § 14 odst. 2 písm. b) zákona č. 100/1988 Sb., podle něhož se do I. pracovní kategorie zařazovala i ostatní zaměstnání v hornictví pod zemí v hlubinných dolech. Podle § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. se zaměstnání technickohospodářských pracovníků hlubinných dolů zařazovala do I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, jestliže se vykonávala soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně na pracovištích v podzemí hlubinných dolů. Z toho plyne, že ne každé zaměstnání technickohospodářského pracovníka hlubinného dolu se zařazovalo do I. AA pracovní kategorie. V případě, že v některém časovém období nebyla shora uvedená podmínka splněna, zařazovala se tato zaměstnání do I. A pracovní kategorie. S přihlédnutím k argumentaci Ústavního soudu ve vztahu k dikci § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. lze tedy dovodit, že dle jeho názoru byl stěžovatel technickohospodářským pracovníkem hlubinného dolu, u něhož bylo pro posouzení, zda se jeho zaměstnání v určitém časovém období zařazovalo do I. AA nebo I. A pracovní kategorie rozhodující, zda ho vykonával soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně na pracovištích v podzemí hlubinných dolů. Posouzení této skutečnosti pak dává odpověď na otázku, zda zaměstnání takového technickohospodářského pracovníka bylo možné zařadit do I. AA pracovní kategorie či nikoliv (nutno podotknout, že v průběhu jeho profesní kariéry mohlo být jeho zaměstnání zařazeno jak do I. A, tak i do I. AA pracovní kategorie, podle toho, v jakém časovém období byla splněna shora uvedená podmínka).

Druhou otázkou pak je splnění podmínek stanovených nařízením vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům, resp. § 76 odst. 1 DůchPoj, pro nárok na snížení důchodového věku na 50 let. V § 1 odst. 2 tohoto nařízení se výslovně uvádí, že vybranými zaměstnáními v hornictví se pro účely tohoto nařízení rozumějí zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech uvedená pod č. 1 až 7 a 11 v příloze č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. Jedná se o tato zaměstnání: důlní elektromontér; důlní zámečnický; horník-dělník, vrtný dělník, vzorkař, dělník v geologickém průzkumu, karotážník; horník, vrtač, střelmistr, strojník báňského zařízení (s obsluhou v podzemí); báňský záchranář; žák středního odborného učiliště hornického; revírník, mistr důlní, vrtmistr, směnový technik, mechanik – elektromechanik úseku, mistr strojní

a elektroúdržby v dole; skladník výbušnin v dole. Uvedené názvy jednotlivých profesí nebyly nahodilé či příkladné, ale svým označením odpovídaly činnostem vyjmenovaným v resortních seznamech.²⁰⁵ „Horník-dělník“ tedy z hlediska resortních seznamů není totéž co „horník“, stejně tak jako „důlní měřič“ není totéž co „horník-dělník“. Podle resortního seznamu vydaného výnosem Federálního ministerstva paliv a energetiky č. 6/78 ze dne 7. prosince 1978 (dále jen „resortní seznam FMPE z roku 1978“) bylo v části 01 (podzemí hlubinných dolů v uhelném průmyslu) u profese „*horník-dělník*“ jako popis pracovní činnosti uvedeno „*Provádění a spolupráce u prací v údržbě důlních děl, výztuže, výstroje větrných a protiprašných objektů a zařízení, protipožárních a protivýbuchových uzávěr a preventivní protipožární ochrany. Jednoduché práce, obsluha a údržba důlních zařízení, práce v oboru důlního měřičství, větrání a geologie v podzemí hlubinných dolů.*“ Tímto se tato profese odlišovala od profese „horníka“, který měl v popisu pracovní činnosti mimo jiné „*provádění prací a spolupráce při dobývání rud, uhlí a lupků, při ražení překopů, chodeb a prorážek, dopravě těživa a materiálu, báňské údržbě důlních děl v podzemí hlubinných dolů.*“ Dále resortní seznam rozlišoval i profesi „důlní měřič“ s popisem pracovní činnosti „*veškeré měřičské práce prováděné v podzemí hlubinných dolů.*“ Další specifikace, a to samostatně jak pro „horníka-dělníka“, tak pro „horníka“ a „důlního měřiče“ byla uvedena v části 05 (podzemí hlubinných uranových dolů), která se vztahovala na těžbu, výstavbu, důlní průzkum, báňské záchranné stanice a báňský výzkum v podzemí hlubinných dolů uranového průmyslu. Jedná se tedy o určité specializace a nelze souhlasit s názorem, že profesi „důlní měřič“ lze zahrnout pod profesi „horníka-dělníka“ (stejně tak jako kupř. nelze ztotožňovat profesi „důlního geologa“ a „horníka-dělníka“).

Výnosem Federálního ministerstva paliv a energetiky č. 5/1988 ze dne 29. září 1988, který nabyl účinnosti dnem 1. října 1988, byl vydán doplněk resortního seznamu FMPE z roku 1978, jímž byly shora uvedené popisy pracovních činností zpřesněny (rozšířeny) a u některých profesí bylo provedeno rozlišení ve smyslu § 15 odst. 2 a 3 zákona č. 100/1988 Sb. Např. vedoucí (samostatný) důlní měřič byl nadále uveden v části 01, ale spadal do kategorie zaměstnání vybraných vedoucích technickohospodářských pracovníků podle § 15 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb., profese „důlní měřič“ vykonávaná v hlubinném dole byla v části 01 zařazena do kategorie zaměstnání podle § 15 odst. 4 písm. a) a c) zákona č. 100/1988 Sb. s popisem pracovní činnosti „*veškeré měřičské práce*“.

---

²⁰⁵ Srov. BURDOVÁ, Eva et al. *O důchodovém zabezpečení pracujících*, s. 84, příklad č. 24, nebo *Výnos Federálního ministerstva paliv a energetiky č. 6/78 ze dne 7. prosince 1978 čj. 994/05*, kterým se vydává resortní seznam zaměstnání zařazených pro účely důchodového zabezpečení do I. a II. pracovní kategorie [vydáno pro úřední potřebu], či *Výnos Federálního ministerstva paliv a energetiky č. 5/1988 ze dne 29. září 1988 čj. 1966/03*, o změně a doplnění výnosu č. 6/1978, kterým se vydává resortní seznam zaměstnání zařazených pro účely důchodového zabezpečení do I. a II. pracovní kategorie, ve znění výnosů č. 2/1980, č. 8/1982, č. 4/1985 a č. 1/1987 [vydáno pro úřední potřebu].

v *podzemí hlubinných dolů*“. K témuž rozlišení došlo v části 05, v níž profese „důlní měřič“ nebyla zařazena do kategorie „zaměstnání se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech podle § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb.“, ale do kategorie „zaměstnání podle § 15 odst. 4 písm. a) a c) zákona č. 100/1988 Sb.“ Profese „důlní měřič“ (před 1. lednem 1979 úsekový měřič) tedy nezanikla, neboť byla nadále uváděna v resortním seznamu. Stále se jednalo o I. pracovní kategorii s nárokem na odchod do starobního důchodu v 55 letech věku, nicméně u profesí podřazených pod § 15 odst. 4 písm. a) a c) zákona č. 100/1988 Sb. bylo nutno splnit další podmínku, kterou představoval výkon pracovní činnosti soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně na pracovištích, kde ostatní pracovníci vykonávají zaměstnání zařazená do I. pracovní kategorie.

V resortním seznamu FMPE z roku 1978, ve znění jeho doplňku č. 5, bylo uvedeno rozlišení, zda určitá profese spadá pod § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb., tj. zda se jedná o technickohospodářského pracovníka hlubinného dolu, jehož zaměstnání se za určitých podmínek zařazovalo do I. AA pracovní kategorie, nebo pod § 15 odst. 4 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb., tj. zda se jedná o zaměstnání technickohospodářského pracovníka hlubinného dolu, které se zařazovalo do I. A pracovní kategorie, jestliže bylo vykonáváno soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně na pracovištích, kde ostatní pracovníci vykonávají zaměstnání zařazená do I. pracovní kategorie. Obě tyto skupiny technickohospodářských pracovníků hlubinných dolů měly za určitých podmínek nárok na starobní důchod od dosažení věku 55 let, v případě nařízení vlády č. 557/1990 Sb., je však situace odlišná, neboť toto nařízení svým odkazem na vybrané profese uvedené v příloze č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. neztotožňuje „horníka-dělníka“ a jiné profese s profesí „důlního měřiče“. V tomto se „důlní měřič“ odlišoval od tzv. pomocníka měřiče (figuranta), neboť z hlediska resortního seznamu se právě v tomto případě od 1. ledna 1979 jednalo o horníka-dělníka, který vykonával mimo jiné pomocné práce v oboru důlního měřičství (srov. též přílohu k nařízení vlády č. 74/1982 Sb.), tj. na evidenčních listech důchodového zabezpečení se tato profese ode dne platnosti resortního seznamu FMPE neměla označovat jako pomocník měřiče (figurant), ale jako „horník-dělník“. Jinými slovy, některé z pracovních činností vykonávané v hlubinných dolech, které se před rokem 1979 označovali různými specifickými názvy [průvodčí v dole, zavlažovač v porubech, práskař v dole, pomocník důlního měřiče (figurant) v dole, požární hlídač v dole, požárník v dole, čistič stok v dole, betonář v dole, figurant v dole atd.], se sloučily do profese označované jako „horník-dělník“ a vedle toho existovaly další specializace, jako byl kupř. „důlní

Na rozdíl od Ústavního soudu se tedy ve shodě s Nejvyšším správním soudem nedomnívám, že by stěžovateli svědčil nárok na snížení důchodového věku na 50 let podle nařízení vlády č. 557/1990 Sb. V daném případě je rozhodné, jakou pracovní činnost stěžovatel vykonával, tj. zda vykonával pracovní činnost „horníka-dělníka“ nebo „důlního měřiče“. Pokud stěžovatel vykonával veškeré měřičské práce pod zemí, zcela nepochybně se dle resortního seznamu jednalo o „důlního měřiče“ (nikoliv „horníka-dělníka“), který však byl technickohospodářským pracovníkem hlubinného dolu a podle resortního seznamu spadl do kategorie podřazované pod § 15 odst. 4 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb. Samostatnou profesí „důlního měřiče“ přitom dle mého názoru nelze uměle přetvářet na profesi „horníka-dělníka“, aby mohla být následně podřazena pod přílohu č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. I pokud by se zaměstnání tohoto technickohospodářského pracovníka zařadilo dle § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. do I. AA pracovní kategorie, stále by se jednalo o technickohospodářského pracovníka s označením „důlní měřič“, který vykonával svou profesi v rozsahu zakládajícím nárok na starobní důchod v 55 letech, nikoliv však v 50 letech podle nařízení vlády č. 557/1990 Sb. Zaměstnání důlního měřiče totiž primárně není zaměstnáním **se stálým pracovištěm** pod zemí v hlubinných dolech [§ 14 odst. 2 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb.]. Pokud by se totiž jednalo o zaměstnání se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, nebyla by pro tyto profese nutná speciální úprava v § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. Už z podstaty věci tedy plyne, že účelem přílohy č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. nebylo zahrnout všechna zaměstnání splňující podmínku uvedenou v § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb., ale specifikovat zaměstnání uvedené v § 14 odst. 2 písm. a) cit. zák.

Jestliže se tedy obecné soudy dle předchozí výtky Ústavního soudu zabývaly skutečným charakterem práce vykonávané pod zemí hlubinných dolů a najisto postavily, že se jednalo o profesi „důlního měřiče“ (stěžovatel ostatně tuto skutečnost nezpochybňoval), nemohly v podstatě dojít k jinému závěru, než že tato profese pro účely nařízení vlády č. 557/1990 Sb. není „vybraným zaměstnáním v hornictví“. Uvedené nařízení se totiž nevztahovalo na všechna zaměstnání vykonávaná se stálým pracovištěm pod zemí hlubinných dolů, ale pouze na některé ze zaměstnání vyjmenovaných v příloze č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. Přestože může být zavádějící, že § 17 odst. 1 písm. b) zákona č. 100/1988 Sb. dává vládě zmocnění ke stanovení *okruhu* zaměstnání I. pracovní kategorie se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, výčet těchto profesí je provázán s resortními seznamy, které však byly stanoveny pro jednotlivé resorty zvlášť.

²⁰⁶ Srov. Výnos Federálního ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 10. srpna 1982 č.j. F 43-5324-4303-82, kterým se vydává pro účely důchodového zabezpečení srovnávací seznam vybraných zaměstnání v hornictví. In SOUKUP, Jaroslav (red.). *Důchodové zabezpečení horníků*, s. 145 a násl.

Z tohoto důvodu ostatně znalec v předchozím řízení před obecnými soudy poukazoval na skutečnost, že činnost „důlního měřiče“ není dělnickou profesí, jako je tomu u „horníka-dělníka“, ale činností technickohospodářskou, přičemž tyto profese se navzájem lišili jednak co do míry odpovědnosti za výsledky měření („horník-dělník“ vykonával pomocné práce mimo jiné i v oboru důlního měřičství), jednak pokud jde o dobu strávenou v podzemí uranových dolů. Odtud plyne i rozlišení provedené v resortním seznamu FMPE s účinností od 1. října 1988. Lze jen těžko předpokládat, že by tato specifikace byla odtržená od reality, tedy že by „důlní měřič“ byl zaměstnancem se stálým pracovištěm pod zemí jako „horník-dělník“. U důlního měřiče se předpokládá, že výsledky měření musí zdokumentovat a tedy že část pracovní doby tráví mimo podzemí hlubinných dolů, ostatně znalec v tomto konkrétním případě odkázal na dochovanou evidenci, podle níž stěžovatel v některých dnech vůbec nefáral.²⁰⁷

Účelem nařízení vlády č. 557/1990 Sb. přitom nebylo snížit důchodový věk na 50 let všem zaměstnancům uvedeným v § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb., ale zaměstnancům se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech uvedeným v bodu 1-7 a 11 přílohy č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb., pokud získali 15 let takového zaměstnání, popř. 10 let, šlo-li o uranové doly a splnili další podmínky stanovení nařízením vlády č. 557/1990 Sb. Dle důvodové zprávy k návrhu nařízení vlády č. 557/1990 Sb. mělo jít o horníky (havíře) vybraných profesí nejvíce ohrožujících zdraví. Z dikce § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. nelze najisto postavit závěr, že zaměstnání technickohospodářského pracovníka hlubinného dolu *je* zaměstnáním se *stálým pracovištěm* pod zemí v hlubinných dolech, neboť uvedené ustanovení pouze určuje, do které pracovní kategorie se při splnění určité podmínky zařazuje, nikoliv, že se jím stává, tj. ani ve smyslu § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. by se „důlní měřič“ při splnění podmínky převáženosti a soustavnosti vykonávané práce v průběhu kalendářního měsíce nestal „horníkem-dělníkem“, ale byl by dále „důlním měřičem“, byť by se doba jeho pracovní činnosti hodnotila v I. AA pracovní kategorii. Odtud i plyne, že nařízení vlády č. 557/1990 Sb. se na tyto profese automaticky vztahovat nemělo, neboť doba strávená pod zemí v hlubinných dolech nebyla srovnatelná s dobou zaměstnání „horníka-dělníka“ nebo „horníka“ pracujícího při dobývání rud [zaměstnání se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech podle § 14 odst. 2 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb.]. Nález Ústavního soudu ze dne 15. září 2015, sp. zn. III. ÚS 1015/13, tak ve svém důsledku zvýhodňuje „důlního měřiče“ oproti zaměstnancům v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, konkrétně zaměstnancům uvedeným v příloze č. 2 bodu 8-10 nařízení vlády č. 117/1988 Sb., protože tito zaměstnanci jsou vyloučeni z osobního

---

²⁰⁷ Cit. dle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 28. prosince 2012 č.j. 4 Ads 202/2012-21, I. 26.

rozsahu nařízení vlády č. 557/1990 Sb., zatímco zaměstnanec, který není uveden výslovně v seznamu zaměstnání se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, by do osobního rozsahu nařízení vlády č. 557/1990 Sb. (dle názoru Ústavního soudu) spadat měl.

Jak již bylo uvedeno výše, další rozhodování v této záležitosti bude záviset na právním názoru Krajského soudu v Praze a postupu nositele pojištění. Předestřený případ však ilustruje složitost problematiky zařazování zaměstnání do pracovních kategorií, které je navíc ztíženo velkým časovým odstupem mezi výkonem příslušného zaměstnání a posuzováním podmínek pro dávkové plnění.

5.2. ZAMĚSTNÁNÍ V HLUBINNÉM HORNICTVÍ

5.2.1. VYMEZENÍ ZAMĚSTNÁNÍ V HLUBINNÉM HORNICTVÍ

Právním předpisem, v němž jsou zakotveny preference vybraného okruhu zaměstnanců v hornictví, je i nařízení vlády č. 363/2009 Sb., ve znění novely provedené nařízením vlády č. 69/2015 Sb., které v podstatě zakládá nárok na snížení důchodového věku na základě směn odpracovaných ve shora uvedeném zaměstnání nejen před 1. lednem 1993, ale i po tomto datu. V současném právu důchodového pojištění již tedy nelze operovat pouze s pojmem pracovní kategorie, který se vztahuje k dobám zaměstnání získaným před 1. lednem 1993, ale je nutné vymezit i preferovaná zaměstnání vykonávaná po 31. prosinci 1992. Situaci zjednodušuje skutečnost, že nařízení vlády č. 363/2009 Sb. odkazuje na zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, které bylo podle předpisů účinných před 1. lednem 1993 zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku alespoň 55 let (tj. *de facto* na I. AA pracovní kategorii). Pro toto zaměstnání pak zavedl legislativní zkratku „**zaměstnání v hornictví**“,²⁰⁸ a to bez ohledu na to, zda bylo vykonáváno před 1. lednem 1993 nebo po 31. prosinci 1992. Pro „překlopení“ z pracovních kategorií do režimu zaměstnání, které se již do pracovních kategorií nezařazuje, ale je nadále spojeno s nárokem na snížení důchodového věku, byl zákonodárcem zvolen **počet směn** odpracovaných ve shora uvedeném zaměstnání v hornictví.

Obdobně tento pojem převzala i vládní novela zákona č. 155/1995 Sb., provedená zákonem č. 213/2016 Sb., která rozšířila další nároky na snížení důchodového věku

---

²⁰⁸ Pojem zaměstnání v hornictví již zákonodárce použil v § 107 odst. 2 DůchPoj, který zmocňuje vládu stanovit nařízením nižší důchodový věk u pojištěnců, kteří začali před 1. lednem 1993 vykonávat zaměstnání v hornictví uvedené v § 76a větě první DůchPoj, tj. zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech nebo takové zaměstnání v uranových dolech.

u horníků zaměstnaných v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech. Novela pro toto zaměstnání zavedla legislativní zkratku „**zaměstnání v hlubinném hornictví**“. Připojení přívlastku „hlubinné“ zřejmě souvisí s tím, že nařízení vlády č. 363/2009 Sb. nároky na snížení důchodového věku spojuje se zaměstnáním se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, které bylo podle předpisů účinných před 1. lednem 1993 zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku alespoň 55 let, kdežto předmětná novela již takovou bližší specifikaci jako hlavní podmínku neobsahuje, i když se vlastně týká stejného zaměstnání. Jejím primárním účelem však není řešit důchodové nároky horníků, kteří toto zaměstnání vykonávali před 1. lednem 1993, ale těch, kterým nárok na snížení důchodového věku nevznikl v důsledku nesplnění podmínek dle dosavadní právní úpravy, neboť toto zaměstnání vykonávali až po tomto datu. Nicméně i tato novela počítá s tím, že řada horníků získá před 1. lednem 1993 zaměstnání I. AA pracovní kategorie, a proto pro zjištění požadovaného počtu směn zvolila stejný způsob přepočtu, tj. vynásobení koeficientem 0,6 se zaokrouhlením směrem nahoru.

5.2.2. PROKAZOVÁNÍ DOB ZAMĚSTNÁNÍ V HLUBINNÉM HORNICTVÍ

Úskalí aplikace nařízení vlády č. 363/2009 Sb. i vládní novely spočívá v prokazování směn odpracovaných po 31. prosinci 1992 v zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech. V době, kdy od zrušení pracovních kategorií uplynulo více než dvacet let, není evidence zaměstnavatelů vždy dostatečná pro posouzení důchodových nároků žadatelů o dávku. V nařízení vlády č. 363/2009 Sb. je uvedená problematika řešena pouze odkazem na potvrzení zaměstnavatele na tiskopise nositele pojištění. V souvislosti se zakotvením důchodového věku zaměstnanců pracujících v hlubinném hornictví až o sedm let nižšího než je obecný důchodový věk, bylo novelou provedenou zákonem č. 213/2016 Sb. vloženo přímo do zákona č. 582/1991 Sb. ustanovení, které přesněji specifikuje, jaké záznamy je zaměstnavatel u zaměstnanců vykonávajících zaměstnání v hlubinném hornictví povinen evidovat pro účely stanovení důchodového věku. Zaměstnavatelé by tak měli u těchto zaměstnanců vést jejich seznam, evidenci o směnách, v nichž bylo zaměstnání v hlubinném hornictví po převážnou část směny vykonáváno pod zemí v hlubinných dolech, název povolání s popisem pracovních činností a záznam o dni dosažení nejvyšší přípustné expozice.

Podstatnou diferencí oproti dřívějšímu vykazování zaměstnání v pracovních kategoriích však je, že pro účely označení názvu povolání a popisu pracovních činností novela odkazuje na názvy povolání a pracovní činnosti uvedené v Národní soustavě

povolání, což nelze považovat za příliš šťastné řešení. Národní soustava povolání totiž v odborném směru *hornická činnost a činnosti prováděné hornickým způsobem*, oblast *hlubinné dobývání* neobsahuje výčet všech profesí, které se před 1. lednem 1993 zařazovaly do I. AA (URAN) pracovní kategorie, a naopak obsahuje i některé profese, jež by se hodnotily pouze v I. A pracovní kategorii. Dle Národní soustavy povolání se v oblasti hlubinného dobývání jedná o tyto typové pozice: báňský inženýr pro hlubinnou těžbu (geomechanik, vedoucí důlní degazace, vedoucí větrání, závodní dolu), báňský technik pro hlubinnou těžbu (bezpečnostní technik v podzemí, mechanik důlní degazace, technický dozor v podzemí, technik přípravy důlní výroby, technik údržby těžní jámy, vedoucí důlní klimatizace), horník v dole (horník kombajnér rubání a ražení, horník předák rubání a ražení, horník rubání a ražení, horník v ostatních činnostech v dole), obsluha strojů a zařízení v dole, vrtač v dole), řidič lokomotivy v dole (řidič důlní kolejové lokomotivy, řidič závěsné lokomotivy v dole), střelmistr (střelmistr v dole). Kupř. pracovní podmínky bezpečnostního technika v podzemí či báňského projektanta jsou charakterizovány jako „Člověk není vystaven žádné významné zátěži.“²⁰⁹ Z toho lze dovodit, že tato zaměstnání nemají stále pracoviště pod zemí a jako taková by neměla být pro účely důchodového pojištění považována za zaměstnání v hlubinném hornictví, byť jsou Národní soustavou povolání zařazena do oblasti *hlubinné dobývání*. Naproti tomu báňský záchranář není Národní soustavou povolání zařazen v oblasti *hlubinné dobývání*, ale v oblasti *báňská záchranná služba, BOZP*. Dle charakteristiky pracovních podmínek je tento pracovník vystaven významné zátěži.²¹⁰ Povinnost vést evidenci názvu povolání a popisu pracovních činností dle Národní soustavy povolání je tedy matoucí, neboť vyvolává dojem, že pro nárok na snížení důchodového věku je rozhodující, zda se jedná o profesi uvedenou v Národním seznamu povolání pro oblast hlubinná těžba, ačkoliv ve smyslu § 37b a § 37c DůchPoj, ve znění zákona č. 213/2016 Sb., je rozhodující toliko **stálé pracoviště** pod zemí bez ohledu na profesi. V této souvislosti je nutno podotknout, že pro důchodové účely se nadále sleduje časová převaha vykonávané práce, neboť za odpracovanou směnu v zaměstnání v hlubinném hornictví se považuje jen taková směna, v níž pojištěnec vykonával toto zaměstnání po převážnou část pod zemí. Odpracované směny je zaměstnavatel povinen potvrdit na předepsaném tiskopise nositele pojištění. Z takto potvrzených údajů pak vychází nositel pojištění při své rozhodovací činnosti.

Nejvyšší správní soud nicméně v rozsudku ze dne 23. října 2013, č.j. 3 Ads 123/2012-32, připustil vedle potvrzení zaměstnavatele i použití jiných důkazních

²⁰⁹ *Národní soustava povolání* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2016-05-10]. Dostupné z [www: <http://katalog.nsp.cz/poziceOdbornySmer.aspx?kod_smeru=27>](http://katalog.nsp.cz/poziceOdbornySmer.aspx?kod_smeru=27).

²¹⁰ *Národní soustava povolání* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2016-05-26]. Dostupné z [www: <http://katalog.nsp.cz/karta_tp.aspx?id_jp=30849&kod_sm1=27>](http://katalog.nsp.cz/karta_tp.aspx?id_jp=30849&kod_sm1=27).

prostředků. Tento rozsudek se týkal případu stěžovatele, jemuž byla zamítnuta žádost o zvýšení starobního důchodu podle § 3 odst. 1 písm. b) nařízení vlády č. 363/2009 Sb., neboť dle nositele pojištění odpracoval v I. AA pracovní kategorii pouze 3 059 směn. Jednalo se v podstatě jen o směny za dobu před 1. lednem 1993, neboť směny za dobu po 31. prosinci 1992 se nepodařilo prokázat. DIAMO, s.p. se k uvedené záležitosti vyjádřilo tak, že po tomto datu „nemá k dispozici žádné záznamy o odfáraných směnách bývalých zaměstnanců Jihomoravských lignitových dolů, s.p. Hodonín.“ Stěžovatel se proto pokusil dobu zaměstnání v I. AA pracovní kategorii doložit čestným prohlášením čtyř spolupracovníků, kteří písemně uvedli, že stěžovatel v době od 1. ledna 1993 do 18. května 1994 vykonával „výhradně práci horníka-dělníka se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinném dolu,“ a oznámením Jihomoravských lignitových dolů, s.p. Hodonín o přiznání zvláštního příspěvku horníkům – útlumového dle zákona č. 98/1987 Sb., o zvláštním příspěvku horníkům. Zatímco Krajský soud v Brně se ztotožnil s názorem nositele pojištění, že čestnými prohlášeními bývalých spoluzaměstnanců lze prokázat toliko dobu pojištění (zaměstnání), nikoliv však druh pracovní kategorie, do níž bylo vykonávané zaměstnání zařazeno, dle Nejvyššího správního soudu nelze potvrzení vystavené zaměstnavatelem podle § 4 nařízení vlády č. 363/2009 Sb. považovat za výlučný důkazní prostředek, ale výkon určitého druhu zaměstnání lze prokázat i „standardními důkazními prostředky podle správního řádu, např. právě čestným prohlášením či výsledkem zaměstnanců, kteří v posuzovaném časovém období prokazatelně pracovali v téže či obdobné profesi a na témže pracovišti jako žadatel, osobně jej znali a mohou tak potvrdit, že vykonával zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech.“ Z rozsudku však neplyne pro nositele pojištění povinnost, aby dobu zaměstnání v preferované pracovní kategorii hodnotil jen na základě čestného prohlášení žadatele o důchod. Nejvyšší správní soud v něm poukazuje na nutnost shromáždit veškeré relevantní podklady, včetně vyjádření zaměstnavatele k vyjádření účastníka řízení a dalších svědků, a na základě těchto podkladů pak posoudit spornou dobu a zařazení do preferované pracovní kategorie. Obdobně Nejvyšší správní soud judikoval i v rozsudku ze dne 23. července 2014, č.j. 2 Ads 94/2014-26, v němž mimo jiné poukázal na to, že „v českém právním řádu neplatí tzv. zákonná teorie průvodní, podle které lze určitou skutečnost prokazovat jen určitým druhem důkazů“. Krajský soud je tedy oprávněn učinit si v otázkách skutkových (v daném případě o druhu vykonávané práce) vlastní úsudek na základě provedeného dokazování.

Na shora uvedených případech, které se týkaly bývalých zaměstnanců Jihomoravských lignitových dolů, s. p. (který po 31. prosinci 1992 nevedl evidenci o odfáraných směnách), lze ilustrovat možnost prokázání preferované pracovní kategorie

i jiným způsobem, než jen potvrzením zaměstnavatele, event. nástupnické organizace. Jde v podstatě o sled nepřímých důkazů, které by mohly být vodítkem i k závěru o dobách zaměstnání, resp. odfáraných směnách po 31. prosinci 1992. Za první klíčové vodítko by bylo možno považovat profesi vykonávanou ke dni 31. prosince 1992 a pracoviště, ve kterém byl pracovník zařazen k výkonu práce. U dělnických profesí hlubinných dolů („horník“, horník-dělník“ apod.) je vysoce pravděpodobné, že uvedenou profesi v témže rozsahu vykonávali i po prosinci 1992, zatímco u technickohospodářských pracovníků by mohla vzniknout pochybnost, pokud jde o počet odfáraných směn. Jako další vodítko by mohly sloužit záznamy uvedené v pracovních smlouvách, dodatcích k pracovním smlouvám, mzdových výkazech, v oznámení o přiznání zvláštního příspěvku horníkům podle zákona č. 98/1987 Sb., o zvláštním příspěvku horníkům, v potvrzení o počtu směn odpracovaných po 31. prosinci 1992, dále výsledky blízkých spolupracovníků apod. Každý takovýto případ je nutno řešit individuálně a nelze vytvářet zobecňující závěry o možnosti či nemožnosti hodnotit určité období v preferované pracovní kategorii bez ohledu na skutkový stav. I přes dnes již konstantní judikaturu Nejvyššího správního soudu se však nemohu ztotožnit se závěrem, že k prokázání druhu pracovní kategorie, resp. povolání lze dle § 85 odst. 5 zákona č. 582/1991 Sb. použít jako „důkaz“ toliko čestné prohlášení nejméně dvou svědků a žadatele o důchod nebo o úpravu důchodu, nelze-li tuto dobu prokázat jinak. Výkon preferovaného zaměstnání v hornictví totiž nemá vliv na hodnocení doby pojištění, která ve shora judikovaných případech v potřebném rozsahu prokázána byla, nejednalo se tedy o předmět sporu. Sporným bylo zařazení zaměstnání do preferované pracovní kategorie, popř. určení, zda se jednalo o směny odpracované v zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, které bylo podle předpisů účinných před 1. lednem 1993 zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku alespoň 55 let. K prokázání, zda se jednalo o preferovanou pracovní kategorii, resp. směnu v preferovaném zaměstnání v hornictví, tedy nelze dle mého názoru použít toliko čestného prohlášení dvou svědků nebo žadatele o důchod, neboť § 85 odst. 5 zákona č. 582/1991 Sb. tuto možnost připouští pouze u doby pojištění.

II. ZVLÁŠTNÍ ČÁST

6. STAROBNÍ DŮCHOD

6.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

Vzhledem k tomu, že při výkonu hornické činnosti dochází ponejvíce k opotřebením fyzických sil, lze se v moderním sociálním zákonodárství setkávat s výhodnější úpravou důchodových nároků horníků oproti jiným pojištěncům, a to především na sklonku jejich pracovní dráhy. Prostředky k dosažení optimální důchodové preference však bývají různé. Zatímco v anglosaském právním systému se veřejné důchodové pojištění horníků neprosadilo a benefity jsou poskytovány především ze zaměstnaneckého penzijního systému,²¹¹ v kontinentálním právu je kladen důraz na dávky z veřejného mandatorního důchodového systému, tj. *de facto* na (ne)přímou státní podporu zaměstnanců v hornictví.

V českém právu důchodového pojištění je vybranému okruhu horníků poskytováno zvýhodnění dvojím způsobem, a to snížením důchodového věku a specifickým zvýšením procentní výměry starobního důchodu. Obě tyto výhody byly částečně přeneseny z právní úpravy platné před 1. lednem 1996, částečně byly vytvořeny nově za účelem odstranit propad ve výších starobních důchodů přiznávaných horníkům, k němuž došlo po 31. prosinci 1995 v důsledku změny výpočtových pravidel. Poněkud nesystematicky, nikoliv však překvapivě, byly některé z těchto výhod zprvu poskytovány toliko jako fakultativní nároky přiznané ministrem práce a sociálních věcí v rámci jeho pravomoci odstraňovat tvrdosti, které by se vyskytly při provádění sociálního zabezpečení. Tato skutečnost měla za následek značnou nepřehlednost jednotlivých nároků, a zároveň tím nabourala dosavadní koncepci důchodového pojištění, v níž se měly preference zachovat toliko dočasně s odvoláním se na princip ochrany nabytých práv.

V praxi se v souvislosti se starobními důchody přiznávanými zaměstnancům v hornictví vytvořil pojem hornické starobní důchody, jejichž charakteristika již byla nastíněna v první kapitole této práce. Hornické starobní důchody lze v širším smyslu vymezit jako starobní důchody, pro jejichž přiznání od věku nižšího, než je obecný důchodový věk, jsou splněny zvláštní podmínky stanovené předpisy o důchodovém pojištění pro okruh zaměstnanců vykonávajících zaměstnání v hornictví pod zemí v hlubinných dolech, popř. tyto podmínky jsou splněny na základě aplikace individuálního normativního aktu ministra práce a sociálních věcí vydaného v rámci institutu odstranění

---

²¹¹ Příkladem budiž Velká Británie, kde se ze státního rozpočtu tradičně poskytuje pouze základní minimální penze a převážná část příjmů důchodců plyne s jiných zdrojů (zaměstnanecké penzijní plány, soukromé investice apod.). Srov. *State Pension* [online]. [cit. 2015-09-23]. Dostupné z [www: <https://www.gov.uk/browse/working/state-pension>](https://www.gov.uk/browse/working/state-pension). Srov. též LOUŽEK, Marek. *Důchodová reforma*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2014, s. 42.

tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení. V užším smyslu se za hornický starobní důchod považuje starobní důchod, pro jehož přiznání jsou splněny podmínky stanovené v nařízení vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům, resp. podmínky uvedené v § 76 odst. 1 DůchPoj (včetně jeho aplikace s přihlédnutím k pověření ministra práce a sociálních věcí, které prominulo některé z podmínek stanovených pro přiznání tohoto důchodu). Pro účely této kapitoly se však pojem hornický starobní důchod bude používat v jeho širším smyslu, tj. pro označení starobních důchodů, na něž vzniká nárok od dosažení sníženého důchodového věku z titulu výkonu preferovaného zaměstnání v hornictví **se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech**. Toto vymezení odpovídá i aktuálním legislativním změnám, které za relevantní profesi, jejíž výkon si zasluhuje snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu, považují právě zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech. Nárok na snížení důchodového věku však s ohledem na přechodná ustanovení zákona č. 155/1995 Sb. mají i další zaměstnanci v hornictví. Z tohoto důvodu považuji za vhodné se o nich v této kapitole též zmínit.

Starobní důchody přiznávané zaměstnancům v hornictví lze třídit podle několika hledisek. Základní dělení se opírá o časové hledisko spojené s právními předpisy, které byly aplikovány. Lze tedy rozlišovat starobní důchody, které byly přiznány podle právních předpisů platných před 1. lednem 1996 (v praxi označované jako „starodůchody“), a starobní důchody, které byly přiznány podle právních předpisů platných po 31. prosinci 1995. Jakkoli je uvedené dělení triviální, obě tyto skupiny starobních důchodů se až na výjimky podstatně liší především svou dávkovou formulí, což ve svém důsledku vedlo k novelizaci právní úpravy, pokud jde o stanovení výše procentní výměry. Dále lze tyto důchody dělit na obligatorní, tj. na ty, na něž vzniká právní a soudně vymahatelný nárok, a na fakultativní, jejichž přiznání je podmíněno vydáním individuálního aktu ministra práce a sociálních věcí v rámci institutu odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení, popř. aplikací pověření k odstranění tvrdosti ve vymezeném okruhu případů. Z hlediska zvláštního (sníženého) důchodového věku lze rozlišovat starobní důchody s věkovou hranicí pro odchod do starobního důchodu:

- od dosažení 50 let,
- od dosažení 55 let,
- od dosažení 55 let a 6 měsíců,
- od dosažení 56 až 59 let,
- od dosažení věku o pět let nižšího než činí důchodový věk stanovený v § 32 DůchPoj, ve znění účinném ke dni 1. ledna 2010 (u žen se postupuje stejně jako u mužů stejného data narození),

- od dosažení věku o sedm let nižšího než činí důchodový věk stanovený v § 32 DůchPoj (u žen se postupuje stejně jako u mužů stejného data narození).

V zákoně č. 155/1995 Sb. není pro úpravu důchodových nároků horníků vyčleněna samostatná zvláštní část, jako tomu bylo kupř. v minulosti v zákoně č. 99/1948 Sb., ale je rozptýlena v přechodných ustanoveních. Další nároky jsou upraveny v podzákonných předpisech nebo interních správních aktech vydaných v rámci institutu odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení. Pouze nárok na snížení důchodového věku o sedm let než činí obecný důchodový věk je upraven v dílu čtvrtém v části čtvrté hlavě první zákona č. 155/1995 Sb. Další ustanovení, která se vztahují k obecným podmínkám nároku na starobní důchod, na horníky též dopadají, nicméně jsou modifikována určitými zvláštnostmi, a to (jak bylo uvedeno shora) stanovením sníženého důchodového věku a speciální úpravou výše procentní výměry u vybraného okruhu zaměstnanců v hornictví. Z tohoto důvodu je tedy potřeba do určité míry pojednat i o základních podmínkách nároku na starobní důchod. Konkrétně se jedná o získání určité doby pojištění, kterou zákon č. 155/1995 Sb. vyžaduje pro vznik nároku na důchod, a obecný důchodový věk, od něhož je v některých případech odvozován důchodový věk horníků.

6.2. OBECNÉ PODMÍNKY NÁROKU NA STAROBNÍ DŮCHOD

6.2.1. POTŘEBNÁ DOBA POJIŠTĚNÍ

Současná právní úprava stupňuje délku doby pojištění, kterou je nutno získat pro vznik nároku na starobní důchod, podle roku, v němž pojištěnec dosáhne důchodového věku. V případě hornických starobních důchodů je tedy rozhodující, ve kterém roce horník dosáhl či dosáhne zvláštní (snížené) věkové hranice stanovené pro odchod do starobního důchodu.²¹² Potřebná doba pojištění pro nárok na starobní důchod je pak vymezena v § 29 odst. 1 DůchPoj v rozmezí od 25 let do 35 let. Kupř. u pojištěnců, kteří dosáhli důchodového věku v roce 2015, činí potřebná doba pojištění 31 let, při dosažení důchodového věku v roce 2016 činí potřebná doba pojištění 32 let, následující rok 33 let pojištění atd. Při dosažení důchodového věku po roce 2018 právní úprava vyžaduje získání 35 let pojištění. V § 29 odst. 2 a 3 DůchPoj následně zákonodárce vymezil podmínky, za kterých postačí získání nižšího počtu roků pojištění. Tento nižší počet let doby pojištění je v podstatě „vykompenzován“ zvýšenými věkovými hranicemi pro odchod do starobního důchodu v rozmezí od 65 let do věku o pět let vyššího, než je důchodový věk stanovený

²¹² Srov. VOŘÍŠEK, Vladimír. Co to jsou „hornické starobní důchody“? *Práce a mzda*, 2014, roč. 62, č. 6, s. 27.

podle § 32 DůchPoj. V případě, že pojištěnec dosáhl věku 65 let před rokem 2010, postačí mu pro získání nároku na starobní důchod 15 let doby pojištění. Pokud v roce 2010 dosáhl věku o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 DůchPoj, činí potřebná doba pojištění 16 let atd. Dosažení tohoto věku po roce 2013 je spojeno s podmínkou získání alespoň 20 let doby pojištění.

V § 29 odst. 3 DůchPoj je zakotven nárok na starobní důchod též pojištěnci, který dosáhne důchodového věku po roce 2014 a získá alespoň 30 let pojištění, ovšem bez náhradních dob. Novelou provedenou zákonem č. 267/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, byl v tomto ustanovení upraven nárok na starobní důchod dosažením věku alespoň o pět let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 DůchPoj pro muže stejného data narození, a získáním alespoň 15 let doby pojištění uvedené v § 11 a § 13 odst. 1 DůchPoj (tj. opět bez zápočtu náhradních dob). Touto novelou bylo odstraněno předchozí legislativní opomenutí, ke kterému došlo při přijetí zákona č. 306/2008 Sb. a které mělo *de facto* za následek porušení mezinárodních úmluv.²¹³

6.2.2. DŮCHODOVÝ VĚK

Druhou základní podmínkou pro vznik nároku na starobní důchod je dosažení předepsaného věku pro odchod do starobního důchodu. Teoreticky i prakticky lze rozlišovat jednak obecný důchodový věk, jednak snížený důchodový věk pro určité skupiny osob, přičemž v některých případech je pro stanovení sníženého důchodového věku zaměstnance v hornictví nutno vycházet z **obecného důchodového věku**. Ten je upraven v § 32 DůchPoj zvlášť pro muže a zvlášť pro ženy, u kterých se pro určité ročníky nadále stanoví dle počtu vychovaných dětí. Primárně je však důchodový věk určován podle roku narození pojištěnce. U mužů, kteří se narodili před rokem 1936, činí důchodový věk 60 let, u žen narozených před tímto datem činí 53 let, pokud vychovaly alespoň pět dětí, 54 let, pokud vychovaly tři nebo čtyři děti, 55 let, pokud vychovaly dvě děti, 56 let, pokud vychovaly jedno dítě, nebo 57 let. Pokud jde o pojištěnce narozené v období 1936 až 1977, jejich důchodový věk se od 1. ledna 2010 stanoví podle přílohy k zákonu č. 155/1995 Sb. Vzhledem k tomu, že důchodový věk se podle tohoto ustanovení

---

²¹³ Srov. důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 267/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, k článku XIV, k bodu 3 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=252&CT1=0: „... V důsledku této úpravy přestala ČR plnit čl. 29 odst. 2 části V Evropského zákoníku sociálního zabezpečení, resp. čl. 18 odst. 2 písmeno a) Úmluvy MOP č. 128, kde je stanoveno, že starobní důchod musí zajistit chráněnou osobu, která před tím, než nastala sociální událost, splnila kvalifikační dobu aspoň 15 příspěvkových let nebo let zaměstnání. Navrhovaná změna zajistí, že ČR bude shora uvedený požadavek plnit.“

zvyšuje rychleji ženám než mužům, je zde zřetelná snaha zákonodárce o dosažení stavu jednotných věkových hranic pro muže a ženy. U skupiny pojištěnců, kteří se narodili po roce 1977, se dle stávající právní úpravy zvyšuje důchodový věk nad 67 let tak, že k věku 67 let se přičítá počet kalendářních měsíců, který odpovídá dvojnásobku rozdílu mezi rokem narození pojištěnce a rokem 1977.²¹⁴

Sníženým důchodovým věkem, který je v odborné literatuře nazýván též zvláštní důchodový věk,²¹⁵ se označují zákonem stanovené snížené věkové hranice pro odchod do starobního důchodu u vymezené skupiny pojištěnců, pro které jsou tyto snížené věkové hranice ve smyslu § 74 věty druhé a § 94 písm. a) DůchPoj důchodovým věkem. Vzhledem k tomu, že původním záměrem zákonodárce bylo zakotvit nároky zaměstnanců v hornictví na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu pouze jako časově omezené, normativně je zakotvil toliko v přechodných ustanoveních. Zákonodárce přitom zvláštní ochranu přiznal pouze nárokům, které se odvozovaly od výkonu zaměstnání zařazeného do I. pracovní kategorie, jež byla spojena se snížením důchodového věku. Konkrétně se jedná o:

- zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných uranových dolech s nárokem na odchod do starobního důchodu v 55 letech, popř. v 50 letech u vybraného okruhu zaměstnanců v hornictví, po odpracování nejméně 10 let v příslušné preferované pracovní kategorii (I. AA-URAN pracovní kategorie);
- zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech s nárokem na odchod do starobního důchodu v 55 letech, popř. v 50 letech u vybraného okruhu zaměstnanců v hornictví, po odpracování nejméně 15 let v příslušné preferované pracovní kategorii (I. AA pracovní kategorie);
- ostatní zaměstnání v hornictví vykonávaná pod zemí v hlubinných dolech s nárokem na odchod do starobního důchodu v 55 letech po odpracování nejméně 20 let v příslušné preferované pracovní kategorii (I. A pracovní kategorie) a
- zaměstnání v hornictví vykonávaná pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na uhlí, na radioaktivní nerosty a na nerosty, z nichž lze průmyslově vyrábět kovy, na magnezit, osinek, tuhu, kaolín, žáruvzdorné jíly, keramické lupky, sádrovec, živec a na křemen a křemenec k chemickotechnologickému zpracování nebo ke zpracování tavením s nárokem na

---

²¹⁴ Takto stanovená věková hranice pro odchod do starobního důchodu bude zřejmě „snížena“, neboť vláda podpořila návrh Ministerstva práce a sociálních věcí na stanovení pevné hranice důchodového věku na 65 let. Srov. Tisková zpráva „Vláda schválila věkový strop, do důchodu se bude odcházet v 65 letech“ [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016-09-05 [cit. 2016-09-05]. Dostupné z [www: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/27824/TZ_MPSV_-_Do_duchodu_se_bude_odchazet_v_65_letech.pdf>](http://www.mpsv.cz/files/clanky/27824/TZ_MPSV_-_Do_duchodu_se_bude_odchazet_v_65_letech.pdf).

²¹⁵ Srov. VOŘÍŠEK, Vladimír. *Pomýšlíte na důchod?* 2. aktualizované vydání. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 62, nebo VOŘÍŠEK, Vladimír. *Starobní důchod 2004*. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 79.

odchod do starobního důchodu v 58 letech věku po odpracování nejméně 20 roků v příslušné preferované pracovní kategorii (I. B pracovní kategorie).²¹⁶

I po přechodu na pojistný systém je tedy zachována preference vybraného okruhu zaměstnanců v hornictví, kterým může za předpokladu splnění podmínek stanovených právními předpisy platnými před 1. lednem 1996 v některých případech vzniknout nárok na starobní důchod již dosažením 50 nebo 55 let věku. Nové zvláštní věkové hranice pro vybraný okruh zaměstnanců v hornictví pak byly s účinností od 1. července 2010 zakotveny nařízením vlády č. 363/2009 Sb. a následně novelou provedenou zákonem č. 213/2016 Sb., která nabyla účinnosti dnem 1. října 2016. Podle této novely se důchodový věk pojištěnců, kteří před 1. říjnem 2016 začali vykonávat zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech a odpracovali v tomto zaměstnání určený počet směn, stanoví tak, že od důchodového věku stanoveného podle § 32 se odečte sedm let (u žen se přitom postupuje stejně jako u mužů stejného data narození).²¹⁷

Nelze říci, zda zakonzervování snížených věkových hranic pro vybraný okruh zaměstnanců v hornictví bylo dobrou nebo špatnou volbou. Spíše lze hovořit o nezbytnosti takového opatření, které bylo politicky nejschůdněji prosaditelné a zároveň i administrativně méně náročné než transformace na zcela nový (zvláštní) systém. Původní časová hranice „do 31. prosince 2018“ uvedená v § 74 DůchPoj, ve znění účinném do 30. září 2016, pak poskytla zákonodárci, zaměstnavatelům i zaměstnancům prostor pro nalezení, popř. zvolení takového důchodového schématu, který by důchodové nároky horníků učinil více svázanými s pojistným systémem. Je však zřejmé, že tento prostor zůstal nevyužit, neboť dosavadní i nově přijaté právní předpisy převážně vychází z paternalistické koncepce založené právními předpisy platnými před 1. lednem 1996, podle níž bylo úkolem státu ocenit namáhavost vykonávané práce poskytnutím benefitů z veřejného důchodového systému. Nutno poznamenat, že tento způsob řešení důchodových nároků horníků je očividně podporován i zaměstnavateli.²¹⁸ Takto zakotvené věkové hranice pro odchod do starobního důchodu jsou přitom v rozporu s obecným trendem postupného zvyšování důchodového věku s ohledem na demografické prognózy a prodlužování střední délky života,²¹⁹ neboť snížený důchodový věk horníků zůstal při

²¹⁶ Srov. VOŘÍŠEK, Vladimír. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*, s. 222.

²¹⁷ § 37c DůchPoj, ve znění zákona č. 213/2016 Sb.

²¹⁸ K tomu srov. kupř. vyjádření ekonomicko-personálního ředitele OKD ze dne 15. května 2015: „... *Horníci v naší zemi se můžou cítit v porovnání se svými kolegy v zahraničí znevýhodnění. Jako by si stát jejich práce nevážil.*“ In SÍBRT, Marek. Jurášek: na změně v důchodech dále pracujeme. Jednání jsou náročná. *Horník* [online], 2015, roč. 45, č. 18, s. 4 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.ihornik.cz/archiv/hornik-2015-18.pdf>](http://www.ihornik.cz/archiv/hornik-2015-18.pdf).

²¹⁹ Srov. *Bílá kniha. Agenda pro přiměřené, udržitelné a spolehlivé důchody* [online]. Brusel: Evropská komise, 2012-02-16 [cit. 2015-09-23]. Dostupné z [www: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7341&langId=cs>](http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7341&langId=cs).

splnění podmínek stanovených v právních předpisech platných před 1. lednem 1996 a po 31. prosinci 1995 zachován a v případě nároků zakotvených v nařízení vlády č. 363/2009 Sb., ve znění nařízení vlády č. 69/2015 Sb., a v zákoně č. 213/2016 Sb. byl dokonce z časového hlediska rozšířen na další skupiny pojištěnců.

Vzhledem k tomu, že jednotlivé nároky na snížení věku stanoveného pro odchod do starobního důchodu vykazují dílčí specifika a průběhu let docházelo k jejich modifikacím na základě opatření vydaných ministrem práce a sociálních věcí dle § 4 odst. 3 zákona č. 582/1992 Sb., bude o nich podrobně pojednáno v následující části.

6.3. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK 50 LET

6.3.1. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK PODLE MIMOŘÁDNÉHO OPATŘENÍ Z ROKU 1968

Vůbec první z nároků na odchod do starobního důchodu ode dne dosažení 50 let věku byl upraven již s účinností od 21. února 1969 pro pracovníky uranového průmyslu v mimořádných opatřeních ministrů práce a sociálních věcí ČSR a SSR vydaných na základě zákonného zmocnění uvedeného v § 142 zákona č. 101/1964 Sb. k provedení usnesení vlády ČSSR č. 465 ze dne 17. prosince 1968. Tímto usnesením vláda vyslovila souhlas se snížením věkové hranice pro odchod do starobního důchodu u vybraného okruhu pracovníků uranového průmyslu na 50 let věku.²²⁰ Význam mimořádného opatření ministra práce a sociálních věcí ČSR vydané k provedení usnesení vlády ČSSR č. 465 ze dne 17. prosince 1968 (dále jen „mimořádné opatření z roku 1968“) je vzhledem k časovému odstupu již marginální, v praxi se však lze nadále s těmito nároky setkat (kupř. v rámci povyměřovací agendy).

Podle tohoto mimořádného opatření vzniká pojištěnci nárok na snížení důchodového věku na 50 let, pokud nastoupil v uranovém průmyslu na pracoviště s rizikem ionizujícího záření před 1. lednem 1969, získal potřebnou dobu pojištění pro nárok na starobní důchod a z toho více než 10 let vykonával zaměstnání I. pracovní kategorie odůvodňující nárok na starobní důchod v 55 letech věku při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy. Důchod však lze přiznat nejdříve ode dne ukončení výkonu zaměstnání při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy na pracovištích s rizikem ionizujícího záření. V opačném případě, tedy pokud zaměstnanec nadále pracoval v prostředí ionizujícího záření (bez ohledu na to, zda se jednalo o činnost zařazenou do I. nebo II. pracovní kategorie), nemohlo být mimořádné opatření aplikováno. Tato doba setrvání v zaměstnání v prostředí s rizikem ionizujícího záření také nezakládala nárok na

---

²²⁰ Zpravodaj Ministerstva práce a sociálních věcí ČSR. Praha: 1969, roč. V., č. 4, s. 6-8.

zvýšení důchodu za další zaměstnání získané po vzniku nároku na starobní důchod. Žadatel o důchod, resp. jeho poživatel však mohl vykonávat jiné zaměstnání.²²¹

Výkladem Federálního ministerstva práce a sociálních věcí bylo dále stanoveno, že za zaměstnání I. pracovní kategorie odůvodňující nárok na starobní důchod v 55 letech věku při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy je možno považovat pouze takové zaměstnání, které bylo do I. pracovní kategorie zařazeno v době přijetí opatření (potřebná doba zaměstnání však mohla být odpracována i po tomto datu). Tato skutečnost souvisela s přijetím výnosu Federálního ministerstva paliv a energetiky č. 3/1976, kterým byla s účinností od 1. ledna 1976 do I. pracovní kategorie s nárokem na odchod do starobního důchodu v 55 letech výslovně zařazena všechna zaměstnání vykonávaná při úpravě a konečném zpracování radioaktivních surovin v prostředí ohroženém ve významné míře ionizujícím zářením (fyzikální úprava a chemické zpracování uranových rud a radioaktivních surovin). Mimořádné opatření se tedy nevztahuje na zaměstnání vykonávaná při úpravě a konečném zpracování radioaktivních surovin v prostředí ohroženém ve významné míře ionizujícím zářením, která byla do I. pracovní kategorie s nárokem na starobní důchod v 55 letech věku zařazena výše uvedeným výnosem.²²² Výkon tohoto zaměstnání proto nezakládá nárok na snížení důchodového věku na 50 let ve smyslu shora uvedeného mimořádného opatření.

6.3.2. MIMOŘÁDNÝ HORNICKÝ STAROBNÍ DŮCHOD

Mimořádný hornický starobní důchod je „pracovní“ označení starobního důchodu, pro jehož přiznání jsou splněny specifické podmínky stanovené v § 76 odst. 1 DůchPoj, který v podstatě odkazuje na **nařízení vlády č. 557/1990 Sb.**, o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům, jež bylo přijato vládou na základě zmocňovacího ustanovení § 176 písm. b) zákona č. 100/1988 Sb.²²³ Uvedené nařízení zakládalo nárok na starobní důchod od dosažení věku 50 let (nejdříve však ode dne 1. ledna 1991, kdy nabylo účinnosti) omezenému okruhu zaměstnanců v hornictví, kteří získali celkem 25 let doby zaměstnání, věku 50 let dosáhli do 31. prosince 2000 a vykonávali tzv. vybraná zaměstnání v hornictví. Jak vyplývá z názvu nařízení, mělo se

²²¹ *Důchodové zabezpečení pracujících*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČSR, 1985, s. 91-92. Opatření se aplikovala i na zaměstnance, kteří se stali plně nebo částečně invalidními, a dále na zaměstnance vykonávající zaměstnání I. pracovní kategorie při čerpání radioaktivní vody pro Lázně Jáchymov.

²²² *Důchodové zabezpečení občanů*, 1989, s. 111-112. Srov. též MIKYŠKA, Martin et al. *Hmotné a sociální zabezpečení horníků: soubor vybraných předpisů s výkladem. Díl 1. Výklad právních předpisů a institutů o hmotném a sociálním zabezpečení horníků včetně praktických příkladů a přehledů jednotlivých dávek*, s. 158.

²²³ Podle tohoto ustanovení vláda mohla stanovit, že občanům, kteří vykonávali mimořádně obtížná a riziková zaměstnání, náleží starobní důchod ze zaměstnání I. pracovní kategorie, i když nesplňují podmínky stanovené zákonem o sociálním zabezpečení.

jednat o mimořádné opatření dočasné povahy, neboť jeho primárním účelem bylo důchodově zabezpečit horníky, kteří již dosáhli nebo překročili nejvyšší přípustnou expozici a nepředpokládalo se, že by mohli nadále pravidelně fárat.

Podle § 2 odst. 1 nařízení vlády č. 557/1990 Sb. vznikál nárok na starobní důchod zaměstnanci v hornictví, který byl zaměstnán nejméně 15 roků ve vybraných zaměstnáních v hornictví v dole neuranového typu, dosáhl nejvyšší přípustné expozice a skončil výkon vybraného zaměstnání v hornictví do 31. března 1991. V případě, že zaměstnanec nezískal potřebný počet roků ve vybraných zaměstnáních v hornictví nebo nedosáhl nejvyšší přípustné expozice do 31. března 1991, vznikál dle § 3 nařízení vlády č. 557/1990 Sb. nárok na mimořádný hornický starobní důchod též tehdy, pokud chybějící podmínku splnil a výkon vybraného zaměstnání ukončil do 31. prosince 1992. Podmínky nároku na mimořádný hornický starobní důchod dotčených zaměstnanců pracujících v hlubinných uranových dolech byly upraveny v § 2 odst. 2 nařízení vlády č. 557/1990 Sb., podle něhož vznikál nárok na starobní důchod zaměstnanci, který byl zaměstnán nejméně 10 roků ve vybraných zaměstnáních v hornictví v uranových dolech, překročil nejvyšší přípustnou expozici a skončil výkon vybraného zaměstnání v hornictví v uranových dolech do 31. prosince 1990 v souvislosti se snížením nejvyšší přípustné expozice.²²⁴

Po 31. prosinci 1995 byly nároky vyplývající z nařízení vlády č. 557/1990 Sb. zachovány v přechodném ustanovení **§ 76 odst. 1 DůchPoj**. Podle tohoto ustanovení nároky na snížení věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchod podle nařízení vlády č. 557/1990 Sb. zůstávají zachovány do 31. prosince 2000. Novelou, která byla provedena zákonem č. 134/1997 Sb., byly do textu tohoto ustanovení vloženy dvě věty, a to věta „*Ustanovení § 74 věty druhé platí zde obdobně*“, což znamenalo, že snížená věková hranice pro vznik nároku na mimořádný hornický starobní důchod se pro účely zákona č. 155/1995 Sb. považuje za důchodový věk, a dále věta: „*Výše procentní výměry starobního důchodu podle věty první se zvyšuje podle § 34 odst. 2 po dosažení 55 let věku*“. Tato druhá věta v podstatě napravila původní nedostatek § 76 odst. 1 DůchPoj, z něhož nebylo do té doby jednoznačně zřejmé, jakým způsobem se má pro výši důchodu hodnotit doba výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na mimořádný hornický starobní důchod, tj. po dosažení věku 50 let.²²⁵ Další z dílčích novel, která byla provedena zákonem

---

²²⁴ Nařízení vlády č. 557/1990 Sb. vzhledem ke svému původnímu účelu v § 4 stanovilo též omezující podmínku pro vznik a trvání nároku na mimořádný hornický starobní důchod. Dle tohoto ustanovení nárok na důchod nevznikl, pokud pojištěnec začal po splnění podmínek nároku znovu vykonávat vybrané zaměstnání v hornictví. Pokud mu již byl důchod přiznán, nárok na něj zanikl od prvního dne výkonu takového zaměstnání. V případě, že pojištěnec po vzniku nároku na mimořádný hornický starobní důchod vykonával jiné než vybrané zaměstnání v hornictví, nárok na důchod sice nezanikl, ale dle § 6 nařízení vlády č. 557/1990 Sb. se nevyplácel do dosažení věku 55 let. Tuto podmínku lze však po zrušení pracovních kategorií zákonem č. 235/1992 Sb. považovat za překonanou.

²²⁵ Do provedené novely byl způsob hodnocení doby pojištění po vzniku nároku na mimořádný hornický starobní důchod dovozován toliko výkladem, který se opíral o dikci § 5 nařízení vlády č. 557/1990 Sb., podle

č. 289/1997 Sb., umožnila, aby nárok na snížení důchodového věku na 50 letech byl zachován též pojištěncům, kteří dosáhli této věkové hranice v období od 1. ledna 2001 do 31. prosince 2005. Později byl hraniční termín 31. prosince 2005 pro dosažení věku 50 let prodloužen zákonem č. 24/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, **do 31. prosince 2010**, čímž bylo možné vztáhnout nařízení i na pojištěnce narozené v letech 1956 až 1960.²²⁶ V § 76 odst. 2 DůchPoj pak zákonodárce explicitně vyloučil možnost vzniku nároku na obecný starobní důchod podle zákona o důchodovém pojištění (tj. starobní důchod dle § 29 a § 31 DůchPoj, do 31. prosince 2006 též dle § 30 DůchPoj), v případě, že pojištěnci již byl pravomocně přiznán mimořádný hornický starobní důchod.

Dle současného znění § 76 odst. 1 DůchPoj tedy nárok na snížení důchodového věku na 50 let vzniká pojištěnci, jestliže získal celkovou potřebnou dobu pojištění pro nárok na starobní důchod, dosáhl 50 let věku do 31. prosince 2010 a

- byl zaměstnán nejméně 15 roků ve vybraných zaměstnáních v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v **hlubinných dolech** neuranového typu, dosáhl nejvyšší přípustné expozice a skončil výkon vybraného zaměstnání v hornictví ve lhůtě do 31. března 1991, nebo
- v případě, že nesplnil podmínku odpracování alespoň 15 roků ve vybraných zaměstnáních v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v **hlubinných dolech** neuranového typu nebo dosažení nejvyšší přípustné expozice ve lhůtě do 31. března 1991, splnil tuto chybějící podmínku a skončil výkon vybraného zaměstnání v hornictví ve lhůtě do 31. prosince 1992 (tato skutečnost měla význam zejména pro zaměstnance dolů, u nichž došlo ke stanovení nebo snížení nejvyšší přípustné expozice po 31. březnu 1991).

U pojištěnců, kteří před 1. lednem 1993 vykonávali vybrané zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v **hlubinných uranových dolech**, se pro získání nároku

---

něhož se doba zaměstnání získaná do dosažení 55 let věku pro účely výpočtu důchodu hodnotí jako doba zaměstnání III. pracovní kategorie. Srov. též *důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 134/1997 Sb., k bodu 69.* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t012100b.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t012100b.htm).

²²⁶ V obou případech se jednalo o pozměňovací návrhy k původnímu návrhu zákona. Zatímco v prvním případě poslanec Václav Krása svůj pozměňovací návrh odůvodnil poměrně stručně tak, že se ukázalo „*potřebné tuto hranici posunout obdobně, jako se stalo v zákoně č. 134/1997 Sb., čl. I, bod 68*“, ve druhém případě se poslanec Rudolf Tomíček omezil na konstatování, že pozměňovací návrh byl projednán se členy Výboru pro sociální politiku a zdravotnictví a s Ministerstvem práce a sociálních věcí. Srov. *stenoprotokol z 15. schůze Poslanecké sněmovny konané dne 14. října 1997* [online], Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016, dostupný z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/015schuz/s015006.htm#r11>](http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/015schuz/s015006.htm#r11), a *stenoprotokol ze 48. schůze Poslanecké sněmovny konané dne 21. října 2005* [online], Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016, dostupný z [www: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/048schuz/s048278.htm#r2>](http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/048schuz/s048278.htm#r2) [oba cit. 2015-08-11].

na snížení důchodového věku na 50 let kromě obecných podmínek vyžaduje získání nejméně 10 roků ve vybraných zaměstnáních v hornictví v uranových dolech a překročení nejvyšší přípustné expozice a skončení výkonu vybraného zaměstnání v hornictví v uranových dolech do 31. prosince 1990.²²⁷ Z podnětu veřejného ochránce práv, který intervenoval v konkrétním případě horníka, jemuž byla zamítnuta žádost o starobní důchod od dosažení 55 let věku, Ministerstvo práce a sociálních věcí přijalo níže uvedený výklad: „*Uranovým dolem se pro účely důchodového pojištění rozumí důl, v němž se těží nerosty obsahující uran a dále důl, v němž byl vliv ionizujícího záření srovnatelný s vlivem tohoto záření v dole s těžbou nerostu obsahujícího uran, pokud pro tento důl byla stanovena nejvyšší přípustná expozice 2100 směn a příčinou takto stanovené nejvyšší přípustné expozice byl tento vliv; není přitom rozhodné, do jaké organizační nebo resortní struktury takový důl patřil.*“²²⁸ Nároky vztahující se na vybraná zaměstnání v hornictví v uranových dolech tedy dopadají i na pracovníky uvedených rudných dolů, u nichž byla rozhodnutím hlavního hygienika stanovena (snížena) nejvyšší přípustná expozice na 2 100 směn.

Pro aplikaci § 76 odst. 1 DůchPoj je podstatný institut tzv. vybraných zaměstnání v hornictví. Těmi se rozumí zaměstnání I. pracovní kategorie se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, jež jsou vyjmenována v bodu 1 až 7 a 11 přílohy č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. Jedná se o tato zaměstnání:

- *důlní elektromontér* (řízení a provádění montáží rozvodů a zařízení rozvodu vysokonapěťové /nizkonapěťové/ sítě slaboproudých rozvodů, elektrických spotřebičů, periodických a kontrolních měření, signalizačního zařízení, telefonní a dispečerské sítě, včetně oprav a údržby prováděné v dole);
- *důlní zámečnick* (řízení a provádění montáží, demontáží a oprav důlních mechanismů v rámci opravářských cyklů, preventivních prohlídek, běžných a středních oprav a odstraňování provozních poruch, včetně obráběcích a svářečských prací v dolech, montáže a demontáže strojních zařízení pro jejich dopravu);
- *horník-dělník, vrtný dělník, dělník v geologickém průzkumu, karotážník* (provádění a spolupráce u prací v údržbě důlních děl, výztuže, výstroje větrných a protiprašných objektů a zařízení, protipožárních a protivýbuchových uzávěr a preventivní protipožární ochrany; jednoduché práce, obsluha a údržba důlních zařízení, práce v oboru důlního měřičství, větrání a geologie, vrtací práce, karotážní měření a perforační práce na vrtech, pomocné stělmistrovské práce, výdej výbušnin, odběr a měření vzorků a ovzduší, obsluha a zabezpečování vertikální a horizontální dopravy, plenění výztuže a výstroje, obsluha seismických automatických stanic v dole);
- *horník, vrtač, stělmistr, strojník báňského zařízení s obsluhou pod zemí* (provádění prací a spolupráce při dobývání rud, uhlí a ostatních nerudných surovin při ražení překopů, chodeb a prorážek, dopravě těživa a materiálu, báňské údržbě důlních děl, stělmistrovských prací, prací při vrtném procesu, karotážní měření a perforační práce na vrtech, plenění výztuže a výstroje; provádění speciálních prací a práce s dobývací razicí technikou v dole; ověřování a zavádění nových racionalizačních postupů v dole; řízení, obsluha a kontrola kompresorů, dmychadel a těžních strojů);

²²⁷ § 2 a 3 nařízení vlády č. 557/1990 Sb.

²²⁸ Stanovisko veřejného ochránce práv sp. zn. 3603/2007/VOP/PK. In MOTEJL, Otakar et al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Důchody* [online], s. 94-96, [cit. 2015-03-31]. Prakticky se jedná o doly: Rudné doly Příbram - závod důlně úpravárenský Příbram, včetně dolu Vranča, závod Netolice, závod Kutná Hora, závod Stannum Horní Slavkov, závod V. Řezáče Měděnec, závod Teplice (Harrachov, Jílové u D., Moldava, Cínovec), České lupkové a uhelné závody Nové Strašecí. Srov. ŠANTRŮČEK, Václav. Důchodové nároky některých horníků. *Národní pojištění*, 2010, roč. 41, č. 7, s. 7.

- *báňský záchranář* (veškeré záchranářské práce v báňském průmyslu, související jak s přípravou likvidací důlních nehod a odstraňování jejich následků, tak i jejich prevencí);
- *žák středního odborného učiliště hornického* (pravidelné provádění veškerých prací podle učebního plánu v období odborného rozvoje na vybraných pracovištích v dole);
- *revírník, mistr důlní, vrtmistr, směnový technik, mechanik-elektromechanik úseku, mistr strojní a elektroúdržby v dole* (organizace a řízení výroby a údržby na svěřených těžebních a přípravných pracovištích v dole, řízení a odpovědnost za udržování strojního zařízení v provozuschopném stavu v dole);
- *skladník výbušnin v dole* (zajišťování správné a bezpečné manipulace s výbušninami a jejich bezpečné uložení v dole).

Za vybraná zaměstnání v hornictví pro účely aplikace nařízení vlády č. 557/1990 Sb., resp. § 76 odst. 1 DůchPoj tedy nelze považovat žádná jiná zaměstnání I. pracovní kategorie se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech než shora uvedená, a to ani při podobnosti popisu pracovní činnosti. Příloha č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. se totiž odlišuje od přílohy č. 1 části I tím, že zatímco příloha č. 1 obsahuje seznam druhů zaměstnání zařazených do I. pracovní kategorie, příloha č. 2 obsahuje již konkrétní seznam zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech. Pouze tato zaměstnání se považují za zaměstnání I. AA (URAN) pracovní kategorie. Z tohoto důvodu také seznam v příloze č. 2 rozlišuje zaměstnání „horníka“, „horníka-dělníka“, „vrtače“, „střelmistra“ atd., s popisem pracovní činnosti použitelným pro vícero resorty.

Za dobu zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech se dále pro tyto účely považují též doby uvedené v § 18 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. a v § 5 odst. 1 písm. a) až f) nařízení vlády č. 117/1988 Sb., tj. doba, po kterou měl občan nárok na nemocenské nebo podporu při ošetřování člena rodiny, dny pracovního klidu, dny dovolené, doba náhradního volna za práci přesčas a ve dnech pracovního klidu, doba převedení na jinou práci, doba, po kterou pracovník nemohl konat práci pro překážky na straně zaměstnavatele (včetně přerušení práce způsobené nepříznivými povětrnostními vlivy), doba, po kterou pracovník nemohl konat práci pro důležitou osobní překážku v rozsahu stanoveném pracovněprávními předpisy, pokud pracovníkovi náležela náhrada mzdy. Podmínkou zápočtu uvedených dob v preferované pracovní kategorii je, že tyto doby byly obklopeny dobou v preferované pracovní kategorii.

Před 1. lednem 2001 bylo pro vznik nároku na mimořádný hornický starobní důchod při získání 10 let vybraného zaměstnání v hornictví v uranových dolech vyžadováno mimo jiné splnění podmínky skončení výkonu vybraného zaměstnání v hornictví v uranových dolech do 31. prosince 1990, a to **v souvislosti se snížením nejvyšší přípustné expozice** [§ 2 odst. 2 písm. c) nařízení vlády č. 557/1990 Sb.]. Ke zmírnění této podmínky došlo zákonem č. 118/2000 Sb., o ochraně zaměstnanců při

platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů, kterým byl s účinností od 1. ledna 2001 novelizován § 76 odst. 1 DůchPoj v tom smyslu, že se již nevyžadovalo skončení výkonu vybraného zaměstnání v hornictví v souvislosti se snížením nejvyšší přípustné expozice.²²⁹ Cílem této úpravy bylo zejména zohlednit nepříznivé zdravotní důsledky vyplývající z namáhavé práce v hlubinných dolech a důchodový věk těchto zaměstnanců sjednotit s důchodovým věkem pracovníků v uranovém průmyslu, kterým byl nárok na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu na 50 let věku zajištěn již mimořádným opatřením ministra práce a sociálních věcí ČSR vydaným k provedení usnesení vlády ČSSR č. 465 ze dne 17. prosince 1968. Touto novelou však byl podstatně změněn původní účel nařízení vlády č. 557/1990 Sb., jehož přijetí souviselo především s rozhodnutím hlavního hygienika ČR z prosince 1990 o snížení nejvyšší přípustné expozice, v důsledku čehož zaměstnanci, kteří již tuto expozici dosáhli, nemohli pokračovat ve výkonu své profese a ani nebylo žádoucí, aby nadále fáráli do dolu.²³⁰ Nárok na snížení důchodového věku na 50 let měl tedy podle § 2 odst. 2 nařízení vlády č. 557/1990 Sb. vzniknout toliko zaměstnancům, kteří zaměstnání skončili v souvislosti se snížením nejvyšší přípustné expozice, tj. až v prosinci 1990, nikoliv dříve. Vzhledem k absenci přechodného ustanovení nositel pojištění výkladem dovodil, že nárok na mimořádný hornický starobní důchod podle § 76 odst. 1 DůchPoj, ve znění zákona č. 118/2000 Sb., může vzniknout teprve od data účinnosti novely, tj. od 1. ledna 2001. Z toho pak též dovodil, že v případech, v nichž zaměstnání nebylo skončeno v souvislosti se snížením nejvyšší přípustné expozice, nárok na mimořádný hornický starobní důchod nevznikne, pokud pojištěnci vznikl před 1. lednem 2001 nárok na starobní důchod podle § 29 DůchPoj, s přihlédnutím k § 74 DůchPoj, nebo podle § 30 a § 31 DůchPoj.

Opačného názoru byl veřejný ochránce práv, který se zabýval podnětem horníka, v jehož případě nositel pojištění dospěl k závěru, že mu nevznikl nárok na mimořádný hornický starobní důchod, neboť mu byl již před 1. lednem 2001 přiznán starobní důchod s nárokem od dosažení věku 55 let podle § 29 a § 74 DůchPoj. Vzhledem k této skutečnosti mu nevznikl nárok ani na úpravu procentní výměry starobního důchodu podle článku II zákona č. 188/2001 Sb. a stejně tak byla zamítnuta jeho žádost o odstranění tvrdosti zákona v této věci. Veřejný ochránce práv vyslovil nesouhlas se shora uvedeným závěrem

---

²²⁹ Jednalo se o pozměňovací návrh k původnímu návrhu zákona obsažený v usnesení výboru pro sociální politiku a zdravotnictví č. 100 z 29. schůze konané dne 10. února 2000.

²³⁰ K tomu srov. kupř. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. srpna 2009, č.j. 4 Ads 157/2008-48, nebo rozsudek z téhož dne č.j. 4 Ads 187/2008-39: „Nejvyšší správní soud ve shodě s krajským soudem konstatuje, že zvýhodnění některých osob založené nařízením vlády č. 557/1990 Sb. vychází z objektivních a rozumných důvodů, které spočívaly v nezbytnosti řešit situaci spojenou s útlumem těžebního průmyslu a se snížením limitů nejvyšší přípustné expozice. Proto se předmětné nařízení vztahuje pouze na osoby, které danou podmínku splnily do 31. 12. 1990, tedy na osoby, jež měly v tomto okamžiku nově stanovenou nejvyšší přípustnou expozici již překročenu. Cílem nařízení nebylo umožnit horníkům, aby ukončili výkon zaměstnání v dolu a záměrně splnili stanovenou podmínku, ale naopak pomoci horníkům, kteří již výkon zaměstnání ukončili.“

nositele pojištění a poukázal na to, že § 76 odst. 2 DůchPoj sice vylučuje nárok na obecný starobní důchod podle zákona č. 155/1995 Sb., nicméně opačnou situaci zákon výslovně neupravuje a nárok na starobní důchod podle § 76 DůchPoj tak předchozím přiznáním starobního důchodu podle § 29 DůchPoj nezaniká. Veřejný ochránce práv též ze skutkového stavu dovodil, že žadatel splnil všechny podmínky nároku na mimořádný hornický starobní důchod stanovené nařízením vlády č. 557/1990 Sb. již k datu 19. ledna 1993 (přestože si o něj nepožádal), neboť získal 25 let doby pojištění, z toho nejméně 10 let zaměstnání v uranových dolech, dosáhl věku 50 let, překročil nejvyšší přípustnou expozici dne 30. října 1989 a skončil výkon vybraného zaměstnání v uranových dolech ke dni 31. října 1989.²³¹

Se shora uvedeným závěrem veřejného ochránce práv však lze polemizovat, neboť účastník řízení nemohl ke dni 19. ledna 1993 splnit podmínky nařízení vlády č. 557/1990 Sb. K tomuto dni bylo jednou z neopomenutelných podmínek pro vznik nároku na mimořádný hornický starobní důchod i skončení výkonu vybraného zaměstnání *v souvislosti se snížením nejvyšší přípustné expozice* [§ 2 odst. 2 písm. c) nařízení vlády č. 557/1990 Sb.], kterou dotýčný zcela evidentně nesplňoval, neboť výkon vybraného zaměstnání ukončil již ke dni 31. října 1989. Z toho *ipso facto* plyne, že se tak nemohlo stát v souvislosti se snížením nejvyšší přípustné expozice, když tato byla snížena rozhodnutím hlavního hygienika až v prosinci 1990. Účastník řízení si toho byl zřejmě vědom, neboť o přiznání mimořádného hornického starobního důchodu požádal až v roce 2005 právě s odkazem za novelu provedenou zákonem č. 118/2000 Sb., která uvedenou podmínku zrušila. Pokud by tedy požádal o mimořádný hornický starobní důchod v době, kdy dosáhl věku 50 let, byla by jeho žádost oprávněně zamítnuta pro nesplnění podmínek uvedených v nařízení vlády č. 557/1990 Sb. Tyto podmínky nesplňoval ani v době, kdy mu byl přiznán starobní důchod ode dne dosažení 55 let věku. Dle mého názoru byl tedy výklad nositele pojištění, podle něhož nárok na starobní důchod podle § 76 odst. 1 DůchPoj, ve znění zákona č. 118/2000 Sb., nevznikne, jestliže pojištěnci již byl před 1. lednem 2001 pravomocně přiznán starobní důchod podle § 30, § 31 nebo § 29 DůchPoj, odůvodněný.

Obdobný spor týkající se „zpětného“ nároku na mimořádný hornický starobní důchod byl projednáván i před Nejvyšším správním soudem a týkal se stěžovatele, který byl před 1. lednem 1993 zaměstnán v I. AA pracovní kategorii po dobu 18 roků a 31 dnů, nejvyšší přípustnou expozici dosáhl v prosinci 1991 a výkon vybraného zaměstnání v hornictví skončil dne 30. září 1992. Po skončení zaměstnání v hornictví byl dále

---

²³¹ Stanovisko veřejného ochránce práv sp. zn. 5722/2006/VOP/PK. In MOTEJL, Otakar et al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Důchody* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2009, s. 102-104 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z [www: <http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/duchody.pdf>](http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/duchody.pdf).

zaměstnán až do 31. prosince 2009, poté požádal o přiznání starobního důchodu od 1. ledna 2010. Stěžovatel měl na rozdíl od nositele pojištění za to, že splnil podmínky pro snížení důchodového věku na 50 let, neboť splnil podmínky uvedené v § 76 odst. 1 DůchPoj. Nejvyšší správní soud dal stěžovateli za pravdu, nicméně dospěl k závěru, že „Přiznání starobního důchodu s odkazem na opakovaně zmiňované nařízení vlády je možné jen do doby, než pojištěnec splní podmínky nároku na tutéž dávku podle § 29 zdp (starobní důchod podle § 4 písm. a) zdp, když mimořádný starobní důchod podle nařízení vlády je jen určitým druhem dříve přiznaného starobního důchodu).“ Dle právního názoru Nejvyššího správního soudu tedy stěžovateli v době, kdy mu již vznikl nárok na starobní důchod podle § 29 DůchPoj, není důvodné přiznávat starobní důchod podle nařízení vlády č. 557/1990 Sb. Nejvyšší správní soud tento závěr učinil i s přihlédnutím k tomu, že výši procentní výměry lze za další výdělečnou činnost vykonávanou po vzniku nároku na starobní důchod podle § 76 odst. 1 věty třetí DůchPoj zvýšit až za dobu po dosažení věku 55 let, neuznání nároku na starobní důchod od dosažení 50 let věku se tedy negativně neodrazilo na výši stěžovatelova důchodu.²³²

Z hlediska aplikace nařízení vlády č. 557/1990 Sb., resp. § 76 odst. 1 DůchPoj, mělo stěžejní význam i **rozhodnutí ministra práce a sociálních věcí**, který v rámci zákonného zmocnění k odstraňování tvrdostí, které by se vyskytly při provádění sociálního zabezpečení, promínil některé z podmínek nároku na mimořádný hornický starobní důchod. Toto dobrodiní souviselo s prodloužením data, do něhož bylo pro nárok na mimořádný hornický starobní důchod nutno dosáhnout 50 let věku, které v podstatě otevřelo možnost získat nárok na tento důchod dalším skupinám pojištěnců. V době, kdy by mohly podle právní úpravy uvedené v § 76 odst. 1 DůchPoj odejít do starobního důchodu ročníky 1951 a výše, totiž řada pojištěnců nesplňovala podmínku skončení výkonu vybraného zaměstnání v hornictví ve lhůtách stanovených v nařízení vlády č. 557/1990 Sb. Tito pojištěnci se posléze začali obracet na ministra práce a sociálních věcí s individuálními žádostmi o odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení dle § 4 odst. 3 zákona č. 582/1991 Sb. Zpravidla argumentovali tím, že ke skončení těchto zaměstnání ve stanovené lhůtě nebyli před změnou právní úpravy motivováni, neboť § 76 odst. 1 DůchPoj se na ně doposud nevztahoval (50 let dosáhli až po 31. prosinci 2000). Ministr práce a sociálních věcí proto po několika jednáních se zástupci hornických

---

²³² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. srpna 2013, č.j. 4 Ads 136/2012-16. Nejvyšší správní soud dále konstatoval, že bez vlivu na výši důchodu je i § 76a DůchPoj, neboť procentní výměra stěžovatele ke dni přiznání starobního důchodu činila 18 487 Kč, zatímco procentní výměra důchodů zvyšovaných podle citovaného ustanovení by (v té době) nepřesáhla 13 000 Kč měsíčně.

odborových svazů dodatkem č. 1 k příkazu ministra práce a sociálních věcí č. 27/2003²³³ pověřil nositele pojištění, aby s účinností od 20. října 2005 ve své působnosti odstraňoval tvrdosti, které by se vyskytly při provádění sociálního zabezpečení.

Shora uvedeným pověřením byla prominuta podmínka skončení výkonu vybraného zaměstnání ve lhůtě uvedené v § 2 odst. 1 písm. c) nebo § 2 odst. 2 písm. c) nařízení vlády č. 557/1990 Sb., byl-li ročník žadatele 1951 a vyšší. Ostatní podmínky stanovené citovaným nařízením musely být splněny. V praxi tak došlo k dalšímu rozšíření okruhu pojištěnců, kterým vznikl nárok na mimořádný hornický starobní důchod od dosažení věku 50 let, neboť pro nárok na tuto dávku se napříště vyžadovalo pouze splnění podmínky potřebné doby pojištění dle § 29 DůchPoj, dosažení 50 let věku do 31. prosince 2010 dle § 76 odst. 1 DůchPoj a získání nejméně 15 roků ve vybraných zaměstnáních v hornictví spolu s dosažením nejvyšší přípustné expozice do 31. prosince 1992, anebo získání nejméně 10 roků ve vybraných zaměstnáních v hornictví v uranových dolech spolu s překročením nejvyšší přípustné expozice do 31. prosince 1990 [§ 2 odst. 1 písm. a) a b) a § 2 odst. 2 písm. a) a b) nařízení vlády č. 557/1990 Sb.]. Po novele provedené zákonem č. 24/2006 Sb., kterým byla hranice pro dosažení věku 50 let uvedená v § 76 odst. 1 DůchPoj prodloužena do 31. prosince 2010, bylo možné pověření v praxi aplikovat i na další ročníky. Nárok podle pověření však mohl vzniknout nejdříve dnem nabytí účinnosti právní úpravy uvedené v zákoně č. 24/2006 Sb., tj. nejdříve od 1. února 2006.

Příkaz ministra práce a sociálních věcí č. 27/2003, včetně jeho dodatku, byl nahrazen příkazem ministra práce a sociálních věcí č. 30/2006, který nabyl účinnosti dne 25. listopadu 2006. Tento příkaz v části týkající se nároku na mimořádný hornický starobní důchod obsahuje obdobné pověření k odstraňování tvrdostí, které bylo uvedeno v předchozím příkazu. Jeho původní účel byl tedy více méně administrativního charakteru, neboť v něm byla sloučena pověření k odstraňování tvrdostí, která byla obsažena v dřívějších příkazech ministra práce a sociálních věcí dotýkajících se uvedené problematiky. Podmínka skončení výkonu vybraného zaměstnání ve lhůtách stanovených v § 2 odst. 1 písm. b) nebo § 2 odst. 2 písm. c) nařízení vlády č. 557/1990 Sb., která se promítá v případech pojištěnců, na které se vztahuje § 76 odst. 1 věty páté DůchPoj, je-li ročník žadatele 1951 a vyšší, je v novém pověření pouze zpřesněna tak, že podmínka dosažení nejvyšší přípustné expozice musí být splněna ve lhůtě do 31. března 1991, popř. ve lhůtě uvedené v § 3 nařízení vlády č. 557/1990 Sb., tj. do 31. prosince 1992.

---

²³³ Příkazem ministra práce a sociálních věcí č. 27/2003 byla Česká správa sociálního zabezpečení na základě § 4 odst. 3 zákona č. 582/1991 Sb. zmocněna, aby u vybraného okruhu pracovníků v hornictví zvyšovala procentní výměru nad rámec stanovený zákonem č. 155/1995 Sb. K tomu blíže viz kapitola 7 této práce.

Podmínka překročení nejvyšší přípustné expozice týkající se hlubinných uranových dolů musí být splněna do 31. prosince 1990.

Z procesního hlediska se nároky přiznané na základě pověření ministra práce a sociálních věcí liší od „běžných“ nároků na snížení důchodového věku tím, že nárok na mimořádný hornický starobní důchod vzniká na základě podané žádosti, a to od prvního dne kalendářního měsíce bezprostředně následujícího po měsíci, v němž byla tato žádost doručena nositeli pojištění nebo Ministerstvu práce a sociálních věcí, nejdříve však od 1. listopadu 2005. Pojištěncům, kteří dosáhli věku 50 let před tímto dnem, tedy nebylo možné mimořádný hornický starobní důchod přiznat zpětně. Vzhledem k tomu, že den přiznání se dle dikce pověření považuje za den vzniku nároku na starobní důchod, je toto datum přiznání individuální věkovou hranicí pro odchod do starobního důchodu, a tedy i jakýmsi „kvazisníženým“ důchodovým věkem dle § 76 odst. 1 DůchPoj.

6.3.3. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK PODLE § 74A ODST. 1 ZÁKONA Č. 155/1995 SB.

Fakultativní nárok na snížení důchodového věku horníků zaměstnaných v uranovém průmyslu na 50 let, který byl původně upraven jen v mimořádném opatření z roku 1968, byl zákonem č. 264/2006 Sb. s účinností od 1. července 2006 autoritativně zakotven v **§ 74a odst. 1 DůchPoj**, byť s určitými odchylkami. Uvedené ustanovení bylo formulováno následujícím způsobem:

„U pojištěnců, kteří vykonávali před 1. lednem 1993 aspoň po dobu 10 let zaměstnání při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy, které bylo podle předpisů účinných před 1. lednem 1969 zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku alespoň 55 let, činí důchodový věk 50 let, pokud tito pojištěnci nastoupili do zaměstnání v uranovém průmyslu na pracovištích s rizikem ionizujícího záření před 1. lednem 1969 a věku 50 let dosáhli po 30. červnu 2006.“

Na rozdíl od původního mimořádného opatření z roku 1968 tedy zákonná úprava navíc obsahuje podmínku dosažení 50 let věku **po** 30. červnu 2006, zatímco podmínka nastoupení do zaměstnání v uranovém průmyslu na pracovištích s rizikem ionizujícího záření **před** 1. lednem 1969 byla převzata z mimořádného opatření z roku 1968. Vzhledem k takto vymezeným podmínkám je zřejmé, že uvedené ustanovení je v praxi *de facto* neaplikovatelné.

Dle mého soudu bylo nadbytečné takto koncipované ustanovení, které nemá žádný praktický dopad, do zákona č. 155/1995 Sb. vložit jako „nový“ nárok. Komentář k zákonu č. 155/1995 Sb. k účelu § 74a odst. 1 poskytuje následující vysvětlení: *„Tento zdánlivý nonsens však má praktický význam: slouží jako základ pro odkaz učiněný v čl. LXVII bod 1 zákona č. 264/2006 Sb., neboť jednak obsah přechodného ustanovení ‚neopřeny‘ o pozitivní úpravu působí poněkud ‚vzduchoprázdňe‘, za druhé nelze v právním předpise odkazovat na ‚mimoprávní úpravu‘ a do třetice – vymezení podstaty této úpravy ‚až‘ v přechodném*

*ustanovení by jeho vyjádření učinilo prakticky nepřehledným.*²³⁴

K tomu lze toliko poznamenat, že článek LXVII bod 1 zákona č. 264/2006 Sb. upravuje (jak bude pojednáno v následující kapitole) zvýšení procentní výměry starobních důchodů přiznaných v období od 1. ledna 1996 do 30. června 2006 pojištěncům, kteří dosáhli věku před 1. červencem 2006 a (mimo jiné) splnili „*ostatní podmínky uvedené v § 74a odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění čl. LXVI*“ zákona č. 264/2006 Sb. Jestliže účelem článku LXVII bodu 1 zákona č. 264/2006 Sb. bylo zvýšit procentní výměru i u starobních důchodů, které byly přiznány dle mimořádného opatření z roku 1968, nebylo by dle mého názoru až tak velkým legislativním prohrěškem v článku na toto opatření odkázat (ostatně věta třetí shora uvedeného článku na „*mimoprávní úpravu*“, tj. opatření přijatá ministrem práce a sociálních věcí v rámci institutu odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení, odkazuje).

6.4. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK 55 LET

6.4.1. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK PODLE MIMOŘÁDNÉHO OPATŘENÍ Z ROKU 1965

Pro vznik nároku na starobní důchod v 55 letech věku má dodnes význam mimořádné opatření, které bylo přijato na základě zmocnění k odstraňování tvrdostí uvedeného v § 142 zákona č. 101/1964 Sb. Jednalo se o mimořádné opatření bývalého předsedy Státního úřadu sociálního zabezpečení vydané dne 24. srpna 1965, jímž došlo s účinností od 1. října 1965 ke snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu na 55 let u vybraného okruhu pracovníků uranového průmyslu (dále jen „mimořádné opatření z roku 1965“).

Toto mimořádné opatření z roku 1965 se vztahuje na pracovníky, kteří byli zaměstnáni alespoň 25 let, resp. po dobu potřebnou pro vznik nároku na starobní důchod, a z toho nejméně 10 let vykonávali zaměstnání I. pracovní kategorie při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy, odůvodňující nárok na starobní důchod v 55 letech. Uvedených 10 let zaměstnání se podle tohoto opatření považovalo za zaměstnání zakládající nárok na starobní důchod v 55 letech věku. Zpracováním uranové rudy se dle mimořádného opatření rozuměla „*fyzikální úprava a chemické zpracování uranových rud a radioaktivních surovin*“, avšak nikoliv zaměstnání v hornictví vykonávané pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na radioaktivní suroviny. Do rozhodné doby 10 let zaměstnání I. pracovní kategorie při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy pak bylo možno zahrnout jen dobu skutečného výkonu zaměstnání

---

²³⁴ Viz PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír. *Důchodové předpisy s komentářem*, s. 329.

v prostředí s rizikem ionizujícího záření. Pokud jde o náhradní doby, bylo možno pro tyto účely hodnotit při splnění podmínky obklopenosti dobou zaměstnání I. pracovní kategorie vykonávaném při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy pouze dobu pobírání nemocenského nebo podpory při ošetřování člena rodiny.²³⁵

V době, kdy bylo mimořádné opatření přijato, mělo význam především pro horníky pracující v hlubinných uranových dolech. Po přijetí zákona č. 73/1982 Sb., kterým byl s účinností od 1. července 1982 novelizován zákon č. 121/1975 Sb., se důchodové nároky horníků vykonávajících zaměstnání I. pracovní kategorie se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných uranových dolech posuzovali již podle této právní úpravy, nárok na starobní důchod ode dne dosažení věku 55 let jim tedy vznikl přímo ze zákona. Mimořádné opatření z roku 1965 se tak v praxi nadále odráželo jen v nárocích na snížení důchodového věku u ostatních zaměstnanců v uranovém průmyslu. S ohledem na zlepšující se pracovní podmínky v chemických úpravách uranové rudy však bylo později omezeno jen na pracovníky, kteří nastoupili do uvedených úprav do 31. prosince 1975.²³⁶

6.4.2. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK PODLE § 74 ZÁKONA Č. 155/1995 SB.

Zachování nároků na snížení důchodového věku z titulu výkonu zaměstnání v I. pracovní kategorii nebo v I. (II.) kategorii funkcí bylo zakotveno v již několikrát citovaném § 74 DůchPoj, který odkazuje na **právní předpisy platné před 1. lednem 1996**. Výhoda vyplývající z tohoto ustanovení spočívá mimo jiné v tom, že snížené věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchod se pro účely zákona č. 155/1995 Sb. považují za důchodový věk. Nevztahuje se na ně tedy princip zvyšování věkových hranic uvedený v § 32 odst. 2 a 3 DůchPoj. Tato právní úprava, která poskytuje zaměstnancům v hornictví dvojí zvýhodnění, je praktickým provedením zásady ochrany nabytých práv, nicméně pouze ve vztahu k vybrané skupině pojištěnců, kteří v období před 1. lednem 1993 získali potřebný počet let zaměstnání v I. pracovní kategorii. Ustanovení § 74 DůchPoj tedy nezakládá žádné nové nároky, pouze „přenáší“ zvláštní věkové hranice pro odchod do starobního důchodu do systému veřejného důchodového pojištění (původně s časovým omezením do 31. prosince 2018, které bylo zrušeno zákonem č. 213/2016 Sb. s účinností od 1. října 2016). Tím se odlišuje kupř. od nařízení vlády č. 363/2009 Sb., ve znění nařízení vlády č. 69/2015 Sb., které poskytuje zvýhodnění při stanovení důchodového věku nad rámec dosavadních právních předpisů.

---

²³⁵ Důchodové zabezpečení občanů, 1989, s. 111-112.

²³⁶ Ibid. Srov. též SOUKUP, Jaroslav (red.). Důchodové zabezpečení horníků, s. 105.

Právní předpisy platné před 1. lednem 1996 rozeznávaly dvě základní snížené věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchod z titulu výkonu zaměstnání v hornictví zařazeného do I. pracovní kategorie, a to věkovou hranici 55 let a 58 let. Důchodový věk 55 let byl převážně určen pro hornická zaměstnání pod zemí v hlubinných dolech a v československé právní úpravě jej lze nalézt již v předpisech platných v období první republiky. Po zavedení pracovních kategorií zákonem č. 55/1956 Sb. byl tento snížený důchodový věk z hlediska tehdejšího celospolečenského zájmu zcela logicky převzat i do tohoto zákona. Byl zakotven též v následných právních předpisech o sociálním zabezpečení, v nichž byly podmínky pro vznik nároku na snížení důchodového věku na 55 let postupně zpřesňovány. Nakonec se ustálily v zákoně č. 100/1988 Sb., podle něhož nárok na snížení důchodového věku na 55 let z titulu výkonu zaměstnání v hornictví vzniká získáním:

- nejméně 15 roků zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech [§ 21 odst. 1 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb.];
- nejméně 10 roků zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných uranových dolech [§ 21 odst. 1 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb.];
- nejméně 15 roků ostatního zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví vykonávaném pod zemí v hlubinných dolech, pokud pojištěnec byl z tohoto zaměstnání převeden nebo uvolněn v souvislosti s prováděním racionalizačních a organizačních opatření specifikovaných v prováděcím předpise nebo proto, že pozbyl vzhledem ke svému zdravotnímu stavu trvale způsobilost konat dále dosavadní práce nebo je nesměl konat pro onemocnění nemocí z povolání nebo pro ohrožení touto nemocí anebo pro dosažení nejvyšší přípustné expozice [§ 21 odst. 1 písm. b) zákona č. 100/1988 Sb.];
- nejméně 20 let ostatního zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví vykonávaném pod zemí v hlubinných dolech [§ 21 odst. 1 písm. c) zákona č. 100/1988 Sb.].²³⁷

Shora uvedené podmínky nároku na snížení důchodového věku na 55 let byly taktéž modifikovány cestou odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení. Ministr práce a sociálních věcí dodatkem č. 4 k příkazu č. 30/2006 pověřil nositele pojištění, aby odstraňoval tvrdosti vzniklé (mimo jiné) aplikací § 21 odst. 1 písm. a) a b) zákona

---

²³⁷ Pro úplnost je nutno uvést, že tyto věkové hranice pro odchod do starobního důchodu platí i pro ženy vykonávající zaměstnání v preferované pracovní kategorii, pokud pro ně není výhodnější věková hranice stanovená podle počtu vychovaných dětí uvedená v § 32 DůchPoj. Nárok na snížení důchodového věku na 55 let mají dle § 21 odst. 1 zákona č. 100/1988 Sb., ve spojení s § 74 DůchPoj, nárok též další osoby, které vykonávaly alespoň 20 let zaměstnání I. pracovní kategorie (kupř. pod zemí při provádění podzemních staveb hornickým způsobem, zaměstnání, v nichž se vykonávaly zvláště těžké a zdraví škodlivé práce v hutích nebo v těžkých chemických provozech, zaměstnání kesonářů a potápěčů atd.).

č. 100/1988 Sb., které spočívají v nezískání potřebného počtu let zaměstnání v preferované pracovní kategorii. Přijetí tohoto opatření uvítal i veřejný ochránce práv, na něhož se obracela řada stěžovatelů, kteří pracovali v uranovém hornictví a podmínku odpracování 10 let v zaměstnání I. pracovní kategorie se stálým pracovištěm pod zemí v uranových hlubinných dolech nemohli objektivně splnit z důvodu skončení výkonu tohoto zaměstnání pro dosažení nejvyšší přípustné expozice (paradoxně proto, že fáráli o sobotách či o svátcích).²³⁸

Pověření ministra práce a sociálních věcí se však netýká pouze pracovníků uranových dolů, ale dopadá na všechny horníky, kteří před 1. lednem 1993 vykonávali zaměstnání v I. AA pracovní kategorii. Pro jeho aplikaci je též charakteristické rozvolňování podmínek pro odstranění tvrdosti formou výkladů Ministerstva práce a sociálních věcí (v některých případech dle mého soudu až příliš extenzivními) a doplněním o další pověření prostřednictvím dodatku č. 6, který nabyl účinnosti dnem 1. července 2011. Pro účely snížení důchodového věku na 55 let podle § 21 odst. 1 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb. se pověřením ve znění dodatku č. 4 a č. 6 promíjí podmínka získání doby zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, jestliže doba chybějící do získání 15 let uvedeného zaměstnání nebo 10 let takového zaměstnání v uranových dolech činila méně než 365 dnů a příčinou nesplnění potřebného počtu let ve shora uvedeném zaměstnání bylo:

- překročení nejvyšší přípustné expozice, šlo-li o zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví v uranových dolech, nebo
- skončení zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech ze zdravotních důvodů,²³⁹ nebo
- vojenské cvičení konané v průběhu zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech.²⁴⁰

Pro účely aplikace § 21 odst. 1 písm. b) zákona č. 100/1988 Sb. byla ministrem práce a sociálních věcí ze stejných příčin prominuta podmínka získání alespoň 15 roků v ostatních zaměstnáních I. pracovní kategorie v hornictví vykonávaných pod zemí v hlubinných dolech, jestliže chybějící doba zaměstnání činila nejvýše 182 dnů.

V obou případech se zároveň vyžaduje, aby doba ode dne skončení výkonu zaměstnání se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech do 31. prosince 1992 byla kratší než doba chybějící do získání potřebného počtu let zaměstnání I. AA nebo I. A pracovní kategorie v hornictví stanoveného příslušnou právní normou pro vznik nároku

²³⁸ MOTEJL, Otakar et al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Důchody*. [online], s. 22 [cit. 2015-03-31].

²³⁹ Dle stanoviska Ministerstva práce a sociálních věcí č.j. 2008/60483-24 byla v těchto případech prominuta i podmínka trvání zaměstnání I. pracovní kategorie ke dni 31. prosince 1992.

²⁴⁰ Příkaz ministra práce a sociálních věcí č. 30/2006, ve znění dodatku č. 1-7.

na starobní důchod v 55 letech věku. Účelem této podmínky je zamezit případům, v nichž by byla pojištěncům neodůvodněně odstraňována tvrdost zákona, neboť by podmínku získání potřebného počtu let zaměstnání I. AA nebo I. A pracovní kategorie v hornictví nesplnili, ani pokud by výkon takového zaměstnání nebyli nuceni ukončit ze shora uvedených důvodů. Dodatkem č. 6 k příkazu ministra práce a sociálních věcí č. 30/2006 bylo dále stanoveno, že pro účely další aplikace uvedeného pověření se za skončení zaměstnání v I. AA pracovní kategorii ze zdravotních důvodů považuje i dosažení nejvyšší přípustné expozice v uranových nebo jiných hlubinných dolech.²⁴¹

V řadě případů však nelze starobní důchod přiznat ode dne dosažení věku 55 let, ale až od pozdějšího data, neboť na základě pověření ministra práce a sociálních věcí nárok na důchod vzniká, resp. je možno jej přiznat až od prvního dne kalendářního měsíce následujícího po měsíci, do něhož spadá den doručení žádosti o odstranění tvrdosti zákona nositeli pojištění nebo Ministerstvu práce a sociálních věcí, nejdříve však od 1. září 2008, popř. od data, od něhož jsou splněny podmínky pro přiznání starobního důchodu dle dodatku č. 4 k příkazu ministra práce a sociálních věcí č. 30/2006. Osobám, kterým již byl starobní důchod přiznán, lze na žádost důchod přepočítat s finanční účinností od splátky důchodu splatné v kalendářním měsíci následujícím po měsíci, do něhož spadá den doručení žádosti o odstranění tvrdosti zákona, a to tak, jako kdyby tyto osoby získaly potřebnou dobu zaměstnání v I. pracovní kategorii. Vzhledem k dikci pověření by však nemělo docházet k fiktivnímu navýšení počtu roků v I. pracovní kategorii pro další zvýšení starobního důchodu. Tato skutečnost by tedy měla mít v praxi vliv pouze u starobních důchodů, u nichž byla konstrukce výpočtu důchodu při jeho přiznání závislá na počtu let získaných v preferované pracovní kategorii (typicky v případech, v nichž byl výpočet proveden podle zákona č. 100/1988 Sb.).

Jiná interpretace by byla dle mého názoru až příliš extenzivní a bylo by možné polemizovat, zda již nepředstavuje zásah do výlučné pravomoci ministra práce a sociálních věcí odstraňovat tvrdosti, které by se vyskytly při provádění sociálního zabezpečení. Jedná se zejména o snahy zainteresovaných subjektů vztáhnout aplikaci pověření uvedeného v dodatku č. 4 k příkazu ministra práce a sociálních věcí č. 30/2006 i na ustanovení o specifickém zvýšení hornických starobních důchodů (v současnosti § 76a DůchPoj), byť uvedený postup je z hlediska účelu pověření ospravedlnitelný. Nebylo by totiž příliš logické, aby starobní důchody zaměstnanců v hornictví (se stálým pracovištěm) pod zemí v hlubinných dolech, jimž nárok na snížení důchodového věku vznikl v souvislosti s aplikací pověření ministra práce a sociálních věcí, nebyly vypočteny podle stejných pravidel a stejným způsobem jako ostatním zaměstnancům vykonávajícím totéž

---

²⁴¹ Ibid.

povolání s nárokem na snížení důchodového věku. Formálně se však jedná o odstranění tvrdosti odlišných ustanovení, tj. ustanovení týkajícího se nároku na snížení důchodového věku pro nárok na starobní důchod a ustanovení, které se týká specifického zvýšení procentní výměry starobního důchodu. Prominutí podmínek pro zvýšení procentní výměry starobního důchodu by proto mělo být explicitně uvedeno přímo v pověření ministra práce a sociálních věcí a nemělo by být dovozováno pouze výkladem.

6.4.3. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK PODLE § 74a Odst. 2 ZÁKONA č. 155/1995 Sb.

Ustanovení § 74a odst. 2 DůchPoj bylo do zákona č. 155/1995 Sb. vloženo zákonem č. 264/2006 Sb. z obdobných důvodů, jako tomu bylo v případě § 74a odst. 1 DůchPoj. V podstatě jím byl opět legislativně zakotven dosavadní fakultativní nárok na snížení důchodového věku na 55 let, který byl založen mimořádným opatřením z roku 1965. Na rozdíl od § 74a odst. 1 DůchPoj má však odstavec 2 i praktický význam, a to pro střídavě fárající profese zařazené do tzv. I. A pracovní kategorie (ostatní zaměstnání v hornictví vykonávaná pod zemí v uranových dolech).²⁴² S účinností od 1. července 2006 má tedy podle § 74a odst. 2 DůchPoj nárok na snížení důchodového věku na 55 let pojištěnec, který:

- vykonával před 1. lednem 1993 alespoň po dobu 10 let zaměstnání při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy, které bylo podle předpisů účinných před tímto dnem zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku alespoň 55 let,
- dosáhl věku 55 let po 30. červnu 2006 a
- zaměstnání při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy nebylo zaměstnáním vykonávaným pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na radioaktivní suroviny.

Při porovnání s původní dikcí mimořádného opatření z roku 1965 lze snadno dospět k závěru, že podmínky nároku na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu jsou v § 74a odst. 2 DůchPoj stanoveny podstatně volněji. Shora uvedené mimořádné opatření z roku 1965 se sice povšechně vztahovalo na osoby, které alespoň 10 let vykonávaly zaměstnání I. pracovní kategorie při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy odůvodňující nárok na starobní důchod v 55 letech, ale jeho aplikace byla omezena toliko na pracovníky, kteří nastoupili do těchto úpraven do 31. prosince 1975.

---

²⁴² Srov. MIKYSKA, Martin et al. *Hmotné a sociální zabezpečení horníků: soubor vybraných předpisů s výkladem. Díl 1. Výklad právních předpisů a institutů o hmotném a sociálním zabezpečení horníků včetně praktických příkladů a přehledů jednotlivých dávek*, s. 157.

Pro aplikaci § 74a odst. 2 DůchPoj je na rozdíl od mimořádného opatření z roku 1965 nerozhodné, kdy bylo zahájené zaměstnání při těžbě a zpracování uranové rudy zařazeno do resortního seznamu jako zaměstnání I. pracovní kategorie. Další rozdíl spočívá v hodnocení náhradních dob, neboť pro účely § 74a odst. 2 DůchPoj lze do úhrnu 10 let zaměstnání I. pracovní kategorie při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy započítat veškeré náhradní doby za předpokladu, že jsou obklopeny zaměstnáním v příslušné preferované pracovní kategorii, zatímco při aplikaci mimořádného opatření z roku 1965 bylo možno při splnění podmínky obklopenosti dobou zaměstnání I. pracovní kategorie vykonávaném při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy hodnotit pouze dobu pobírání nemocenského nebo podpory při ošetřování člena rodiny.²⁴³

V souvislosti s volnější úpravou těchto nároků v § 74a odst. 2 DůchPoj, ve znění zákona č. 264/2006 Sb., bylo orgány sociálního zabezpečení přistoupeno i ke změně výkladu (!) mimořádného opatření z roku 1965 tak, aby bylo v souladu se stávajícím zněním shora citovaného ustanovení. Tato skutečnost má význam především pro pojištěnce, kteří nesplnili podmínky stanovené v mimořádném opatření z roku 1965, ale splňují všechny podmínky uvedené ve shora uvedeném ustanovení, vyjma dosažení 55 let věku po 30. červnu 2006. Nárok v takovémto případě však může vzniknout nejdříve dnem 1. července 2006.²⁴⁴

Na okraj považuji za vhodné zmínit se o stanovisku veřejného ochránce práv ze dne 12. února 2010, sp. zn. 6712/2008/VOP/JKV, v němž se vyjadřuje k otázce, zda dikce § 74a odst. 2 DůchPoj není diskriminační z důvodu věku.²⁴⁵ Veřejný ochránce práv dospěl k závěru, že ano, neboť „není možné identifikovat legitimní cíl, který by mohl starším pojištěncům upřít právo na dřívější odchod do důchodu, tak jak je tomu u pojištěnců, kteří dosáhli věku 55 let po 1. červenci 2006.“ Ve své argumentaci se nezaměřil na konkrétní podmínky nároku dotčených zaměstnanců na snížení důchodového věku na 55 let, ale na obecný rozbor zásady rovnosti a zásady nediskriminace z důvodu věku z pohledu evropského práva, Ústavního soudu ČR a Nejvyššího správního soudu. Dle jeho názoru je podmínka dosažení věku 55 let po 30. červnu 2006, v důsledku níž jsou „starší“ pojištěnci oproti „mladším“ znevýhodněni pouze na základě data narození, diskriminační. Veřejný ochránce práv poukazuje též na to, že „tvrdość zákona, ke které v tomto případě došlo ve

²⁴³ Důchodové zabezpečení občanů, 1989, s. 111-112.

²⁴⁴ PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír. Důchodové předpisy s komentářem, s. 330. Srov. též VOŘÍŠEK, Vladimír. Zákon o důchodovém pojištění. Komentář, s. 228. Srov. též TĚŠÍK, Antonín. Podmínky přiznání starobního důchodu (se zaměřením na horníky) [online]. Odborový svaz pracovníků hornictví, geologie a naftového průmyslu, 2015-04-21, s. 9 [cit. 2016-05-23]. Dostupné z [www: <http://www.osphgn.cz/clanky/dokumenty/>](http://www.osphgn.cz/clanky/dokumenty/).

²⁴⁵ Stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 12. února 2010, sp. zn. 6712/2008/VOP/JKV, k posouzení ust. § 74a odst. 2 zákona o důchodovém pojištění [online]. Brno: Veřejný ochránce práv. [cit. 2016-03-10]. Dostupné z [www: <http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Stanoviska/stanovisko_6712_2008_JKV.pdf>](http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Stanoviska/stanovisko_6712_2008_JKV.pdf).

vztahu ke starším pojištěncům, by mělo odstraňovat přechodné ustanovení". Není zřejmé, zda veřejnému ochránci práv bylo při formulování shora uvedeného stanoviska známo mimořádné opatření z roku 1965 (ve stanovisku se o něm nezmiňuje), nicméně mám za to, že jeho existenci nelze při posuzování, zda je § 74a odst. 2 ve vztahu ke „starším“ pojištěncům diskriminační či nikoliv, pomíjet. Na nároky pojištěnců, kteří dosáhli 55 let věku před 1. červencem 2006, nadále dopadá mimořádné opatření z roku 1965, přičemž od 1. července 2006 je pro jeho aplikaci vyžadováno splnění mírnějších podmínek, než tomu bylo před tímto datem. Mám za to, že s tímto způsobem řešení důchodových nároků uvedených pojištěnců se při přípravě novely zákona č. 155/1995 Sb. svým způsobem počítalo, byť se jedná o mimozákonnou úpravu, která zakládá fakultativní nároky na dávkové plnění od věku nižšího než je obecný důchodový věk.²⁴⁶ Nedostatek § 74a odst. 2 DůchPoj nelze tedy ani tak spatřovat v jeho dikci, v důsledku níž se vztahuje pouze na pojištěnce, kteří dosáhli věku 55 let po 30. červnu 2006, jako spíše v tom, že podmínky nároku na starobní důchod u pojištěnců „starších“, na něž se vztahuje mimořádné opatření z roku 1965, jsou v zákonné úpravě nedohledatelné, což do značné míry narušuje princip právní jistoty a předvídatelnosti práva.

6.5. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK V DALŠÍCH PŘÍPÁDECH

6.5.1. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK 58 LET

Nárok na snížení důchodového věku na 58 let byl zakotven již v zákoně č. 101/1964 Sb. a týkal se vymezeného okruhu zaměstnanců, kteří vykonávali práce v hornictví pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na uhlí a radioaktivní suroviny. V současnosti je odvozován z **§ 21 odst. 1 písm. d) zákona č. 100/1988 Sb.** (s přihlédnutím k § 74 DůchPoj), podle něhož má občan nárok na starobní důchod, jestliže dosáhl věku alespoň 58 let a byl zaměstnán nejméně 20 roků v zaměstnání uvedeném v § 14 odst. 2 písm. i) až l) zákona č. 100/1988 Sb. Jedná se o tzv. I. B pracovní kategorii.

Nárok na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu od 58 let věku tak vzniká horníkům, kteří vykonávali zaměstnání v hornictví pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na uhlí, na radioaktivní nerosty a na nerosty, z nichž lze průmyslově vyrábět kovy, na magnezit, osinek, tuhu, kaolín, žáruvzdorné jíly,

---

²⁴⁶ Srov. PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír. *Důchodové předpisy s komentářem*, s. 329: „... z věcného hlediska nejde o novou úpravu – jde pouze o právní úpravu nároku v případech, kdy předpoklady pro přiznání starobního důchodu za určitých podmínek byly obsaženy v obecných opatřeních učiněných v rámci odstranění tvrdosti zákona...“.

keramické lupky, sádrovec, živec a na křemen a křemenec k chemickotechnologickému zpracování nebo ke zpracování tavením [§ 14 odst. 2 písm. j) zákona č. 100/1988 Sb.]. V praxi toto ustanovení nepřináší výkladové rozpory či nejasnosti a je prováděno konstantně v souladu se zákonnou dikcí.

6.5.2. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK PODLE § 174 ZÁKONA Č. 100/1988 SB.

V souvislosti se zrušením pracovních kategorií byly zavedeny zvláštní věkové hranice pro odchod do starobního důchodu, jež měly částečně zmírňovat nepříznivý dopad legislativních změn na pracovníky, kteří odpracovali větší část doby zaměstnání v I. pracovní kategorii. Tyto věkové hranice byly zakotveny v § 174, které bylo zákonem č. 235/1992 Sb., o zrušení pracovních kategorií a o některých dalších změnách v sociálním zabezpečení, s účinností od 1. června 1992 začleněno do části desáté hlavy druhé zákona č. 100/1988 Sb. S přihlédnutím k § 74 DůchPoj bylo zachování těchto nároků na snížení důchodového věku (v závislosti na skutečně získané době zaměstnání v I. pracovní kategorii) omezeno do 31. prosince 2018, tato časová hranice však byla zrušena zákonem č. 213/2016 Sb. s účinností od 1. října 2016.

Zvláštní důchodový věk vybraných zaměstnanců v hornictví lze dle **§ 174 zákona č. 100/1988 Sb.**, ve znění účinném do 31. prosince 1995, diferencovat podle profese, kterou tito zaměstnanci před 1. lednem 1993 vykonávali, tj. zda se jednalo o:

- zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech (I. AA pracovní kategorie) nebo takové zaměstnání v uranových dolech (I.AA-URAN pracovní kategorie);
- ostatní zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví pod zemí v hlubinných dolech (I. A pracovní kategorie) nebo
- ostatní zaměstnání uvedená v § 14 odst. 2 písm. j) zákona č. 100/1988 Sb. (I. B pracovní kategorie).

Důchodový věk je pak u jednotlivých skupin zaměstnanců stanoven v rozmezí od 56 let do 59 let, a to tím způsobem, že čím vyšší počet let v příslušné preferované pracovní kategorii zaměstnanec získal, tím nižší je věk odchodu do důchodu. Důchodový věk horníka tedy činí:

- 56 let, pokud byl zaměstnán alespoň 14 roků v I. AA pracovní kategorii nebo 9,5 roku v I. AA-URAN pracovní kategorii nebo 19 roků v I. A pracovní kategorii;
- 57 let, pokud byl zaměstnán alespoň 13 roků v I. AA pracovní kategorii nebo 9 roků v I. AA-URAN pracovní kategorii nebo 18 roků v I. A pracovní kategorii;
- 58 let, pokud byl zaměstnán alespoň 12 roků v I. AA pracovní kategorii nebo 8 roků

- v I. AA-URAN pracovní kategorii nebo 16 roků v I. A pracovní kategorii;
- 59 let, pokud byl zaměstnán alespoň 11 roků v I. AA pracovní kategorii nebo 7,5 roku v I. AA-URAN pracovní kategorii nebo 15 roků v I. A nebo I. B pracovní kategorii.

Přehled věkových hranic pro odchod do starobního důchodu dle § 174 zákona č. 100/1988 Sb., ve znění účinném do 31. prosince 1995, je uveden v následující tabulce:

Tabulka 1 – Přehled důchodového věku podle § 174 zákona č. 100/1988 Sb.

Důchodový věk	Počet let v pracovní kategorii			
	I. AA-URAN	I. AA	I. A	I. B
56	9,5	14	19	-
57	9	13	18	-
58	8	12	16	-
59	7,5	11	15	15

Zdroj: § 174 odst. 1 zákona č. 100/1988 Sb.

Získání potřebného počtu let zaměstnání v I. pracovní kategorii však není jedinou podmínkou pro snížení věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchod. Zákonodárce pro tyto případy v § 174 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb. zakotvil jako esenciální podmínku pro vznik nároku na starobní důchod též časovou hranici, když stanovil, že nárok na snížení důchodového věku podle odstavce 1 tohoto ustanovení vzniká jen tehdy, pokud zaměstnání I. pracovní kategorie trvalo ke dni 31. prosince 1992. Tato podmínka byla částečně zmírněna tím, že za zaměstnání se pro tento účel považují i náhradní doby a doby uvedené v § 5 odst. 1 a § 6 odst. 1 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. Jedná se především o doby dovolené na zotavenou, dodatkové dovolené, zvláštní dodatkové dovolené a další dovolené, dny pracovního klidu, doby náhradního volna za práci přesčas a ve dnech pracovního klidu apod., pokud byly obklopeny dobou zaměstnání v preferované pracovní kategorii. Z dikce § 174 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb. zároveň vyplývá, že zaměstnání I. pracovní kategorie trvající ke dni 31. prosince 1992 nemuselo nutně být tímž druhem I. pracovní kategorie, která z hlediska počtu odpracovaných let zakládala nárok na snížení důchodového věku.

Nositel pojištění při praktické aplikaci tohoto ustanovení důsledně lpěl na splnění shora uvedené časové podmínky, což bylo podrobena kritice ze strany Nejvyššího správního soudu. Problematickým se stal zejména výklad slov „*ke dni 31. prosince 1992*“. Důvodová zpráva k zákonu č. 235/1992 Sb., o zrušení pracovních kategorií a jiných změnách v sociálním zabezpečení, k tomu toliko uvádí, že „*podmínkou tohoto nároku je, že uvedené zaměstnání (služba) trvalo k datu 31. prosince 1992.*“ Doktrína tuto podmínku vysvětluje tak, že se muselo skutečně jednat o trvání zaměstnání, popř. některé z náhradních dob nebo dob uvedených v § 5 odst. 1 a § 6 odst. 1 nařízení vlády

č. 117/1988 Sb., ještě v den 31. prosince 1992, neboť jejím účelem bylo zajistit, aby nárok na snížení věkové hranice podle § 174 zákona č. 100/1988 Sb. vznikl pouze osobám, které nezískaly potřebný počet roků výlučně z důvodu zrušení pracovních kategorií.²⁴⁷ Jiný úhel pohledu do této věci vnesl Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 15. února 2012, č.j. 6 Ads 141/2011-87, podle něhož „Znění ustanovení § 174 zákona o sociálním zabezpečení nenasvědčuje tomu, že by pracovník musel vykonávat zaměstnání v preferované kategorii po celý rok, aby bylo možné využít dřívějšího důchodového věku dle tohoto ustanovení. Pokud by totiž stěžovatel měl vykázan v evidenčním listu důchodového pojištění celý kalendářní rok v I. kategorii (po odpracování 110 směn v podzemí), napadlo by žalovanou [tj. nositele pojištění] zkoumat, zda právě 31. 12. 1992 vykonával práci v podzemí hlubinných dolů? Stejně tak žalovaná zajisté nepostupovala v případě horníka, který vlivem rozvržení pracovní doby nefáral.“ Nejvyšší správní soud dále v uvedeném rozsudku konstatoval, že „výklad, že by se měl zkoumat výkon práce v preferované pracovní kategorii v poslední den roku 1992, se jeví být nepřiměřeně přísný a nepřesvědčivý.“

Osobně jsem toho názoru, že pokud podmínka stanovená v § 174 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb. je založena na „trvání“ zaměstnání I. pracovní kategorie (popř. náhradních dob nebo dob uvedených v § 5 odst. 1 a § 6 odst. 1 nařízení vlády č. 117/1988 Sb.) „ke dni 31. prosince 1992“, nikoliv na jeho faktickém výkonu (kupř. odfáření směny) a zaměstnavatel vykáže v souladu s postupy stanovenými pro hodnocení zaměstnání zařazeného do I. pracovní kategorie celý rok v této preferované pracovní kategorii, není důvodné se domnívat, že takové zaměstnání netrvalo ke dni 31. prosince 1992. Naproti tomu, pokud by zaměstnavatel vykázal na evidenčním listě důchodového pojištění (zabezpečení) část doby v I. A (I. AA) pracovní kategorii a část ve II. pracovní kategorii, nositel pojištění by měl zkoumat, zda ke dni 31. prosince 1992 trvalo zaměstnání v I. pracovní kategorii nebo ve II. pracovní kategorii. Pokud jde o vybrané vedoucí technickohospodářské a technické pracovníky hlubinných dolů, na které ve své otázce zřejmě naráží Nejvyšší správní soud, jejich zaměstnání se obecně zařazovalo do I. pracovní kategorie (byť se jednalo o I. C pracovní kategorii). Pokud tedy toto zaměstnání vykonávali ke dni 31. prosince 1992, splnili podmínku uvedenou v § 174 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb., i když by v roce 1992 fakticky neodfárali 110 směn a tento rok se jim celý nehodnotil v I. A pracovní kategorii. Naproti tomu u jiných vedoucích technickohospodářských pracovníků a technických pracovníků, jejichž zaměstnání se zařazovalo do II. pracovní kategorie, by mělo být rozhodující, zda ke dni 31. prosince 1992 vykonávali zaměstnání zařazené do I. nebo II. pracovní kategorie.

---

²⁴⁷ Srov. VOŘÍŠEK, Vladimír. „Hornické“ starobní důchody. *Národní pojištění*, 2013, roč. 44, č. 8-9, s. 15, nebo PŘIB, Jan. *Kdy do důchodu a za kolik*. 13. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 62-63.

Shora uvedená podmínka trvání zaměstnání v I. pracovní kategorii ke dni 31. prosince 1992 je však v řadě případů již obsoletní, neboť dodatek č. 4 k příkazu ministra práce a sociálních věcí č. 30/2006, jímž byl nositel pojištění s účinností od 1. srpna 2008 pověřen, aby odstraňoval tvrdosti ve vymezeném okruhu případů, se dotýká i aplikace § 174 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb. Uvedeným pověřením byla pro účely snížení důchodového věku prominuta podmínka trvání zaměstnání v I. pracovní kategorii ke dni 31. prosince 1992 za předpokladu, že ke skončení tohoto zaměstnání došlo v období od 1. ledna 1990 do 30. prosince 1992 z organizačních důvodů doložených potvrzením o skončení pracovního poměru podle § 46 odst. 1 písm. a), b), nebo c) zákona č. 65/1965 Sb., zákoníku práce. Ministr práce a sociálních věcí tak k ustanovení, jehož účelem bylo oslabit negativní sociální dopady zrušení pracovních kategorií v důchodové oblasti a zmírnit podmínky pro vznik nároku na snížení důchodového věku, připojil další (dle jeho názoru) relevantní důvod, a to skončení zaměstnání z organizačních důvodů.

Pověření ministra práce a sociálních věcí obsažené v dodatku č. 4 k příkazu č. 30/2006 a následně i v dodatku č. 6 k uvedenému příkazu však v návaznosti na prominutí podmínek uvedených v § 21 odst. 1 písm. a) a b) zákona č. 100/1988 Sb., zasáhlo do aplikace § 174 zákona č. 100/1988 Sb. též z hlediska dalších podmínek nároku. Pro účely snížení věkové hranice pro nárok na starobní důchod na 56 až 59 let věku došlo k prominutí podmínky získání zákonem určené doby zaměstnání I. pracovní kategorie se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, jestliže doba chybějící do získání potřebného počtu let uvedeného zaměstnání činila méně než 365 dnů a příčinou nesplnění potřebného počtu let ve shora uvedeném zaměstnání bylo:

- překročení nejvyšší přípustné expozice, šlo-li o zaměstnání v hornictví v uranových dolech, nebo
- skončení zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech ze zdravotních důvodů,²⁴⁸ přičemž za skončení zaměstnání ze zdravotních důvodů se považuje i dosažení nejvyšší přípustné expozice v uranových dolech i mimo uranové doly, nebo
- vojenské cvičení konané v průběhu zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech.²⁴⁹

I v tomto případě se vyžaduje, aby doba od data skončení výkonu zaměstnání se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech do 31. prosince 1992 byla kratší než doba chybějící do získání potřebného počtu let zaměstnání se stálým pracovištěm pod

---

²⁴⁸ Dle stanoviska Ministerstva práce a sociálních věcí č.j. 2008/60483-24 byla v těchto případech prominuta i podmínka trvání zaměstnání I. pracovní kategorie ke dni 31. prosince 1992.

²⁴⁹ Příkaz ministra práce a sociálních věcí č. 30/2006, ve znění dodatku č. 1-7 [nepubl.].

zemí v hlubinných dolech stanoveného právním předpisem pro vznik nároku na starobní důchod v 55 letech věku. Jak už bylo uvedeno v předchozí části, účelem této podmínky bylo zamezit, aby nedocházelo k neodůvodněnému odstraňování tvrdosti v případech, v nichž podmínka získání potřebného počtu let zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech nebyla splněna ani tehdy, pokud by výkon takového zaměstnání nebyl ukončen ze shora uvedených důvodů.

Shodná jsou i pravidla pro samotný vznik nároku na starobní důchod, který lze přiznat nejdříve od prvního dne kalendářního měsíce následujícího po měsíci, do něhož spadá den doručení žádosti o odstranění tvrdosti zákona nositeli pojištění nebo Ministerstvu práce a sociálních věcí, nejdříve však od 1. září 2008 (popř. ode dne kumulativního splnění všech podmínek pro přiznání starobního důchodu). Starobní důchod přiznaný před účinností pověření lze na žádost upravit tak, jako kdyby jeho poživateli vznikl nárok na výpočet důchodu z preferované pracovní kategorie již při jeho přiznání. Zvýšení lze provést od splátky důchodu splatné v měsíci následujícím po měsíci, do něhož spadá den doručení žádosti o odstranění tvrdosti zákona nositeli pojištění nebo Ministerstvu práce a sociálních věcí (nejdříve však od splátky splatné v září 2008).

6.5.3. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK PODLE NAŘÍZENÍ VLÁDY Č. 363/2009 SB.

Nařízení vlády č. 363/2009 Sb., jež nabylo účinnosti dnem 1. července 2010, umožňuje snížit důchodový věk další skupině horníků, kteří *„začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993“*. Podle § 1 se toto nařízení vztahuje na osoby, které před 1. lednem 1993 vykonávali zaměstnání se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, které bylo podle předpisů účinných před tímto dnem zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku alespoň 55 let. Nařízení č. 363/2009 Sb. se tedy nevztahuje na všechny horníky, ale jen na ty, kteří vykonávali či vykonávají zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných (uranových) dolech, tj. zaměstnání, které bylo před 1. lednem 1993 označováno jako I. AA (URAN) pracovní kategorie. Tím jsou z aplikace tohoto nařízení vyloučeny profese, které se před 1. lednem 1993 zařazovaly do I. A nebo I. B pracovní kategorie, tj. ostatní zaměstnání v hornictví vykonávaná pod zemí v hlubinných dolech a zaměstnání v hornictví pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na uhlí a další zákonem vymezené nerosty. Nařízení dále nedopadá na zaměstnance v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, kteří nesplnili podmínky uvedené v zákoně č. 100/1988 Sb., ve znění účinném ke dni 31. prosince 1995, pro stanovení důchodového věku na 55 let. Z názvu nařízení,

resp. z dikce „kteří začali vykonávat...“, lze též dovodit, že se nevztahuje na pracovníky, kteří preferované zaměstnání v hornictví vykonávaly výlučně jen před 1. lednem 1993, ale nárok na snížení důchodového věku jim podle právních předpisů platných před 1. lednem 1993 nevznikl z jiného důvodu. Opačný výklad by byl v rozporu se zmocňovacím ustanovením § 107 odst. 2 DůchPoj, podle něhož nižší věkové hranice a podmínky pro jejich stanovení nemají být vládou stanoveny výhodněji, než tomu bylo podle právních předpisů účinných ke dni 31. prosince 1992.

Zvláštní věková hranice pro odchod do starobního důchodu podle nařízení vlády č. 363/2009 Sb. je v podstatě dvojitá. Jednak jde o pevnou hranici 55 let a 6 měsíců v případech, v nichž pojištěnec splnil podmínky uvedené v § 174 zákona č. 100/1988 Sb. pro snížení důchodového věku, jednak o hranici pohyblivou v závislosti na důchodovém věku stanoveném v § 32 DůchPoj, ve znění účinném ke dni 1. ledna 2010, od něhož se odečítá pět let. V obou případech se takto stanovená věková hranice pro odchod do starobního důchodu považuje za důchodový věk podle zákona č. 155/1995 Sb. Primární podmínkou pro snížení důchodového věku je dosažení určitého počtu odpracovaných směn v podzemí v období před 1. lednem 1993 a po 31. prosinci 1992. Ve znění účinném před 1. červnem 2015 musel být potřebný počet směn získán v časovém období před 1. lednem 2009, nicméně tato podmínka byla zrušena nařízením vlády č. 69/2015 Sb. ze dne 25. března 2015. Uvedená změna byla reakcí na dlouho avizované omezování těžby v Dole Paskov a dalších lokalitách a s tím spojenými negativními sociálními dopady. Vypuštěním limitující časové hranice pro získání stanoveného počtu směn se možnost aplikace nařízení č. 363/2009 Sb. rozšířila na další skupinu horníků.

Pro vznik nároku na snížení důchodového věku na **55 let a 6 měsíců** se s účinností od 1. června 2015 tedy kumulativně vyžaduje, aby pojištěnec, na něhož se uvedené nařízení vztahuje:

- vykonával, resp. zahájil před 1. lednem 1993 výkon zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, které bylo podle předpisů účinných před tímto dnem zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku 55 let,
- odpracoval v uvedeném zaměstnání v hornictví celkem alespoň 3 300 směn, popř. 2 200 směn v případě uvedeného zaměstnání v hornictví v uranových dolech,²⁵⁰ nebo výkon uvedeného zaměstnání v hornictví skončil z důvodu dosažení nejvyšší

---

²⁵⁰ Pro účely aplikace tohoto nařízení se i zde za uranový důl dle výkladu Ministerstva práce a sociálních věcí považuje důl, v němž se těží nerosty obsahující uran, a dále důl, v němž byl vliv ionizujícího záření srovnatelný s vlivem tohoto záření v dole s těžbou nerostu obsahujícího uran, pokud pro tento důl byla stanovena nejvyšší přípustná expozice 2100 směn a příčinou takto stanovené nejvyšší přípustné expozice byl tento vliv. Srov. stanovisko veřejného ochránce práv sp. zn. 3603/2007/VOP/PK. In MOTEJL, Otakar et al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Důchody*. [online], s. 94-96, [cit. 2015-03-31].

přípustné expozice a odpracoval celkem alespoň 3 081 směn, popř. 1 981 směn v případě uvedeného zaměstnání v hornictví v uranových dolech, a

- nesplnil podmínky uvedené v zákoně č. 100/1988 Sb., ve znění účinném ke dni 31. prosince 1995, pro stanovení důchodového věku na 55 let, ale **splnil** podmínky pro stanovení důchodového věku podle § 174 zákona č. 100/1988 Sb., ve znění účinném ke dni 31. prosince 1995.

Pro snížení důchodového věku na **věk o pět let nižší** než činí důchodový věk stanovený podle § 32 DůchPoj, ve znění účinném ke dni 1. ledna 2010 (důchodový věk se přitom určí tak, že se od důchodového věku stanoveného dle § 32 DůchPoj, ve znění účinném ke dni 1. ledna 2010, odečte 5 let), se s účinností od 1. června 2015 vyžaduje, aby pojištěnec:

- vykonával, resp. zahájil před 1. lednem 1993 výkon zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, které bylo podle předpisů účinných před tímto dnem zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku 55 let,
- odpracoval v uvedeném zaměstnání v hornictví celkem alespoň 3 300 směn, popř. 2 200 směn v případě uvedeného zaměstnání v hornictví v uranových dolech, nebo výkon uvedeného zaměstnání v hornictví skončil z důvodu dosažení nejvyšší přípustné expozice a odpracoval celkem alespoň 3 081 směn, popř. 1 981 směn v případě uvedeného zaměstnání v hornictví v uranových dolech, a
- nesplnil podmínky uvedené v zákoně č. 100/1988 Sb., ve znění účinném ke dni 31. prosince 1995, pro stanovení důchodového věku na 55 let a **nesplnil** ani podmínky pro stanovení důchodového věku podle § 174 zákona č. 100/1988 Sb., ve znění účinném ke dni 31. prosince 1995.

Pro vznik nároku na snížení důchodového věku podle nařízení vlády č. 363/2009 Sb. se v období před 1. červnem 2015, tj. před účinností změny provedené nařízením vlády č. 69/2015 Sb., navíc vyžadovalo, aby vymezený počet směn byl získán v období před 1. lednem 2009. Pokud tedy kupř. horník vykonával zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v uranovém dole a v období do 1. ledna 2009 získal celkem 2036 směn, nárok na starobní důchod podle nařízení vlády č. 363/2009 Sb., ve znění účinném do 31. května 2015, mu nevznikl, ledaže by výkon práce v hornictví před tímto datem ukončil z důvodu dosažení nejvyšší přípustné expozice. Z dikce článku II písm. a) nařízení vlády č. 69/2015 Sb. lze pak dovodit, že v případě splnění podmínek uvedených v § 1 a § 2 nařízení vlády č. 363/2009 Sb., ve znění nařízení vlády č. 69/2015 Sb., v období po 31. prosinci 2008, lze starobní důchod přiznat nejdříve ode dne nabytí účinnosti nařízení vlády č. 69/2015 Sb., tj. ode dne 1. června 2015.

Nařízení vlády č. 363/2009 Sb. též upravuje možnost přepočtu starobního důchodu, který byl přiznán před nabytím účinnosti tohoto nařízení a jehož poživatel splňuje podmínky pro stanovení nižšího důchodového věku (např. poživatel důchodu, jemuž byl přiznán starobní důchod v 58 letech věku, splňuje podmínky pro snížení důchodového věku na 55 let a 6 měsíců). V takovém případě lze procentní výměru přiznaného starobního důchodu na žádost přepočítat s ohledem na tento nižší důchodový věk a další relevantní skutečnosti (případná výdělečná činnost vykonávaná po vzniku nároku na starobní důchod apod.), a poté upravit dle článku LXVII bodu 1 zákona č. 264/2006 Sb.²⁵¹ Obdobně se postupuje i po změně provedené nařízením vlády č. 69/2015 Sb. s tím, že starobní důchod lze zvýšit nejdříve od splátky splatné po 1. červnu 2015.

Vzhledem k tomu, že od 1. ledna 1993 již zaměstnavatelé neevidují zaměstnání svých zaměstnanců dle jejich zařazení do pracovních kategorií a resortních seznamů, muselo nařízení vlády č. 363/2009 Sb. též upravit, jakým způsobem bude kalkulován počet rozhodných směn. V § 1 písm. b) nařízení vlády č. 363/2009 Sb. bylo pro tyto účely stanoveno, že počet směn odpracovaných v období před 1. lednem 1993 se zjistí tak, že „počet kalendářních dnů zaměstnání v hornictví se vynásobí koeficientem 0,6 a zaokrouhlí směrem nahoru.“ Tento koeficient odpovídá počtu 220 směn za jeden kalendářní rok (tj. 220/365). Za odpracovanou směnu se pro tyto účely považuje ta směna, která splňuje podmínku převáznosti, tj. pojištěnec musel po převážnou část pracovní doby vykonávat činnost v hornictví pod zemí v hlubinných dolech.

6.5.4. ZVLÁŠTNÍ DŮCHODOVÝ VĚK PODLE ZÁKONA Č. 213/2016 SB.

Snahy o co nejsmírnější řešení sociální situace horníků dotčených útlumem hlubinné těžby²⁵² vyústily v odbornou debatu o způsobu možného řešení důchodových nároků horníků plynoucích z veřejného důchodového pojištění. Po několika jednáních s Odborovým svazem pracovníků hornictví, geologie a naftového průmyslu byl v listopadu 2013 bývalým předsedou vlády Ing. Jiřím Rusnokem uložen ministrovi práce a sociálních věcí úkol připravit návrh legislativy umožňující horníkům zaměstnaným se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech dřívější odchod do starobního důchodu.²⁵³

²⁵¹ Srov. ŠANTRŮČEK, Václav. Důchodové nároky některých horníků. *Národní pojištění*, 2010, roč. 41, č. 7, s. 7.

²⁵² Srov. CERQUIEROVÁ, Andrea. *Tikající bomba: snížení důchodového věku u horníků a dalších profesí* [online]. 2014-04-07 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z [www: <http://www.e-sondy.cz/aktualne/3860-3/tikajici-bomba-snizeni-duchodoveho-veku-u-horniku-a-dalsich-profesi>](http://www.e-sondy.cz/aktualne/3860-3/tikajici-bomba-snizeni-duchodoveho-veku-u-horniku-a-dalsich-profesi).

²⁵³ Srov. předkládací zprávu k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a předkládací zprávu k návrhu nařízení vlády, kterým se mění nařízení vlády č. 363/2009 Sb., o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své

Původní návrh, od něhož se očekávalo, že by měl vyřešit nepříznivou sociální situaci horníků v důsledku útlumu těžby v hlubinných dolech, se opíral o úpravu stávajícího znění § 74 a § 107 odst. 2 DůchPoj v podobě odstranění časových omezení, tj. data „do 31. prosince 2018“ pro zachování nároků na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu dle § 74 DůchPoj a data „před 1. lednem 1993“ uvedeného v § 107 odst. 2 DůchPoj, jež zmocnilo vládu k přijetí nařízení snižujícího důchodový věk vybranému okruhu zaměstnanců v hornictví. Touto změnou mělo být dle zpracovatele návrhu docíleno toho, aby nařízení vlády č. 363/2009 Sb. (po jeho předpokládané úpravě) dopadalo na širokou skupinu horníků, kteří by jinak podmínky pro snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu uvedené v tomto nařízení nesplňovali. Na základě připomínky Nejvyššího správního soudu o rozporu navrhované změny právní úpravy s ústavním pořádkem byly práce na tomto návrhu pozastaveny.²⁵⁴

Po dalším jednání s Odborovým svazem pracovníků hornictví, geologie a naftového průmyslu měly být namísto tohoto návrhu předloženy návrhy dva, a to návrh na změnu zákona č. 155/1995 Sb., který by snížení důchodového věku pro další skupiny horníků upravil komplexněji přímo v zákoně, a dále návrh na změnu nařízení vlády č. 363/2009 Sb., který by před přijetím zamýšlené změny zákona č. 155/1995 Sb. parametricky upravil toto nařízení tak, aby dopadalo na širší okruh zaměstnanců v hornictví. Cílem připravovaného návrhu zákona bylo „rozšířit okruh osob pracujících v hornictví, které mají snížený důchodový věk.“²⁵⁵ Základní premisu navrhované změny představovala teze, že důchodovým věkem pojištěnců, kteří vykonávají zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, má být věk o pět let nižší než je obecný důchodový věk upravený v § 32 DůchPoj. Při konstrukci podmínek nároku se vycházelo z dosavadní právní úpravy uvedené v nařízení vlády č. 363/2009 Sb., pokud

---

zaměstnání před rokem 1993 (obě dostupné online z [www: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX>](https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX) a [www: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHL95GP>](https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHL95GP)): „V říjnu 2013 se Odborový svaz pracovníků hornictví, geologie a naftového průmyslu (dále jen „OS PHGN“) obrátil na předsedu vlády ing. Jiřího Rusnoka s požadavkem, aby byly řešeny sociální dopady hrozivé situace OKD, a.s., a to tak, aby byla mimo jiné přijata legislativní úprava, která by umožnila horníkům dřívější odchod do starobního důchodu oproti stávající právní úpravě; tento požadavek vychází zejména ze zamýšleného postupného uzavření Dolu Paskov v rámci OKD, a.s. Tato legislativní úprava by měla spočívat mimo jiné v novelizaci nařízení vlády č. 363/2009 Sb., o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993, v tom směru, že budou odstraněna data, která osobní rozsah předmětného nařízení vlády limitují. Na základě tohoto požadavku uložil dne 5. listopadu 2013 předseda vlády Ing. Jiří Rusnok na jednání s předsedou OS PHGN Bc. Janem Sábalem a ministrem práce a sociálních věcí Ing. Františkem Koníčkem připravit právní úpravu reagující na tento požadavek OS PHGN.“

²⁵⁴ Srov. odůvodnění k návrhu nařízení vlády, kterým se mění nařízení vlády č. 363/2009 Sb., o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993 [online]. Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z [www: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHL95GP>](https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHL95GP).

²⁵⁵ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, [online]. Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z [www: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX>](https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX).

jde o počet odpracovaných směn, které je nutno získat, nově se však muselo jednat o zaměstnání vykonávané před rokem 2030. S uvedeným návrhem souvisela i navrhovaná změna zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, která se měla dotýkat povinnosti zaměstnavatelů evidovat ve vztahu k dotčeným osobám zejména popisy pracovních činností, směny, v nichž bylo zaměstnání v hornictví po převážnou část směny vykonáváno pod zemí v hlubinných dolech, a záznamy o dni dosažení nejvyšší přípustné expozice. Projednávání návrhu na změnu obou shora uvedených právních předpisů však bylo na 142. zasedání Legislativní rady vlády přerušeno s tím, že věcně by se jednalo o návrat k dřívějším pracovním kategoriím.²⁵⁶ Došlo tedy pouze ke schválení nařízení vlády č. 69/2015 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 363/2009 Sb., jímž byla z podmínek nároku na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu vypuštěna omezující podmínka získání odpracovaných směn do 31. prosince 2008.

Návrh na změnu zákona č. 155/1995 Sb. byl opakovaně předkládán na jednání vlády, k jeho konečnému schválení se však vláda odhodlala až dne 9. listopadu 2015.²⁵⁷ K projednávanému materiálu na změnu právní úpravy byl připojen „*Doplňující podklad pro jednání vlády ČR k materiálu čj. 1458/14 (novela zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění)*“, který se týká mezinárodního srovnání právní úpravy odlišného důchodového věku u horníků. Ministerstvo práce a sociálních věcí v tomto podkladu národní úpravy členských států rozdělilo do čtyř základních skupin:

- národní úpravy, v nichž je preference horníků v důchodovém pojištění plně financována z veřejného mandatorního důchodového systému (příkladem jsou uváděny státy Estonsko, Kypr, Maďarsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Španělsko);
- národní úpravy, v nichž jsou podmínky pro preferenci horníků v důchodovém pojištění významně modifikovány jejich postupným odstraňováním z veřejného mandatorního důchodového systému, event. jejich částečným navrácením (příkladem jsou uváděny státy Polsko, Belgie, Česká republika);
- národní úpravy, v nichž je preference horníků v důchodovém pojištění financována z doplňkových soustav na základě zvláštních příspěvků (příkladem jsou uváděny státy Bulharsko, Itálie, Německo, Slovinsko, Slovensko).

---

²⁵⁶ Tisková zpráva „Výsledky 142. zasedání LRV dne 29. 1. 2015“ [online]. Praha: Vláda České republiky. ©2009-2016. [cit. 2015-03-31]. Dostupná z [www: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/tiskove-zpravy/vysledky-142-zasedani-lrv-dne-29--1--2015-126385>](http://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/tiskove-zpravy/vysledky-142-zasedani-lrv-dne-29--1--2015-126385).

²⁵⁷ Srov. unesení vlády ČR ze dne 9. listopadu 2015 č. 908 k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů [online], Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016. [cit. 2016-03-21]. Dostupné z [www: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/VPRAA4BB8Y48>](https://apps.odok.cz/attachment/-/down/VPRAA4BB8Y48).

Vzhledem k odlišnému přístupu k řešení důchodových nároků horníků ve shora uvedených zemích, v nichž je povětšinou patrný odklon od zajištění těchto nároků výlučně z veřejného mandatorního důchodového systému, Ministerstvo práce a sociálních věcí poukázalo především na „*privilegované profesní postavení horníků v důchodových schématech dané nižším důchodovým věkem oproti ostatním profesím*“, což „*lze považovat za tradiční výhodu danou této profesi*.“ Dále poukázalo i na analýzu Ministerstva zdravotnictví vypracovanou v souvislosti s novelou zákona č. 155/1995 Sb. v roce 2013, která „*potvrdila výrazně specifický negativní vliv práce v hornictví ve srovnání s jinými profesemi. Potvrdila, že toto zaměstnání má nejen až zhoubný vliv na typické hornické choroby, jako jsou pneumokonióza (často provázená bronchitidou) nebo vaskulární onemocnění, nýbrž působí jako komplexní rizikový faktor, který ovlivňuje celou řadu fyziologických funkcí organismu*.“ S přihlédnutím k této analýze bylo doporučeno snížit důchodový věk horníků o pět let oproti obecnému důchodovému věku.²⁵⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí v závěru na podporu svých argumentů též odkázalo na nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2010 sp. zn. Pl. ÚS 8/07 (N 61/56 SbNU 653, č. 135/2010) ve věci návrhu na zrušení § 15 DůchPoj, z něhož dovodilo, že zakotvení preferenčního zacházení určité skupiny ve veřejném důchodovém systému je ústavně konformní, neboť „*Zákonodárce má určitý prostor k úvaze, zda takové preferenční zacházení zakotví. Musí přitom dbát o to, aby zvýhodňující přístup byl založen na objektivních a rozumných důvodech (legitimní cíl zákonodárce) a aby mezi tímto cílem a prostředky k jeho dosažení (právní výhody) existoval vztah přiměřenosti (viz např. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věcech Abdulaziz, Cabales a Balkandali z r. 1985, § 72; Lithgow z r. 1986, § 177; Inze z r. 1987, § 41)*.“²⁵⁹ Postoj Ministerstva práce a sociálních věcí tedy nenechává nikoho na pochybách, že podporuje požadavky zainteresovaných odborových svazů na trvalé snížení důchodového věku horníků v průběžném důchodovém systému, i když předložený a posléze i schválený návrh na změnu zákona (sněmovní tisk 654/0) tomu zcela neodpovídá, neboť obsahuje časovou podmínku zahájení výkonu preferovaného zaměstnání v hornictví před 1. říjnem 2016. Tato podmínka v podstatě znamená, že v budoucnosti, i když ne zcela blízké, nastane obdobná situace jako nyní. Pokud do té doby nedojde k uzavření všech hlubinných dolů na území České republiky, bude opětovně existovat skupina horníků, která již nebude splňovat podmínky stanovené zákonem

---

²⁵⁸ *Doplňující podklad pro jednání vlády ČR k materiálu čj. 1458/14 (novela zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění), který byl projednáván dne 22. července 2015, a jehož projednávání bylo přerušeno* [online]. Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016. 2015-09-01 [cit. 2015-09-23]. Dostupné z www:apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX.

²⁵⁹ Jedná se v podstatě o právní závěr vyjádřený Ústavním soudem ČSFR v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 22/92, Sbírka usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR, nález č. 11, str. 37 (vyhlášen v částce 96/1992 Sb.), na který Ústavní soud v nálezu publikovaném pod č. 135/2010 Sb. odkázal.

č. 155/1995 Sb. pro snížení důchodového věku a zvýšení procentní výměry starobního důchodu.

Rozpolcenost, s jakou politici představitelé přistupují k řešení důchodových nároků horníků, byla zřejmá i z legislativního procesu a jím přecházejícího připomínkového řízení.²⁶⁰ Časté upozorňování na situaci v OKD vede k závěru, že i přes následné popírání souvislosti předkládaného návrhu na snížení důchodového věku horníků se situací v Moravskoslezském kraji bylo avizované propouštění horníků hlavním podnětem pro vypracování návrhu, který snižuje důchodový věk horníků o několik let dříve než je obecný důchodový věk. Je nasnadě, že za stávající situace lze pro takový návrh zajistit více politické podpory, než by tomu bylo před lety.²⁶¹ Není proto překvapující, že v rámci projednávání vládního návrhu zákona byl předložen pozměňovací návrh, jehož cílem bylo snížit důchodový věk horníků vykonávajících zaměstnání v hlubinných dolech, nikoliv o původních pět let oproti obecnému důchodovému věku, ale o šest nebo sedm let. Návrh byl odůvodněn pouze tím, že s ohledem na zvyšování obecného důchodového věku je pětiletý „rozdílný mezi obecným důchodovým věkem a důchodovým věkem pro horníky pracující v podzemí“ nedostatečný.²⁶² Jakousi protiváhou k tomuto návrhu byl druhý pozměňovací návrh, který zejména rušil zvýhodnění týkající se výpočtu procentní výměry starobního důchodu spočívající v jejím zvýšení podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti již od 1. ledna 1996.²⁶³ Zatímco první z návrhů na snížení důchodového

---

²⁶⁰ Srov. *Prezentace k dřívějším odchodům horníků do starobního důchodu* [online]. Zprac. Ing. Jaromír Pytlík. Sdružení hornických odborů Havířov. 2015-04-18, s. 10 [cit. 2015-09-23]. Dostupné z [www: <http://www.odbory-sho.cz/clanky/hornicke-duchody/prezentace-sho>](http://www.odbory-sho.cz/clanky/hornicke-duchody/prezentace-sho). Tezi o nejhorších podmínkách odchodu do důchodu v celé Evropě patrně převzalo i Ministerstvo práce a sociálních věcí, které v tiskové zprávě „Michaela Marksová vítá změnu stanoviska ministra financí k hornickým důchodům“ ze dne 18. března 2015 uvádí, že „Česká republika je v evropském kontextu ve svém přístupu k odchodům horníků z hlubinných dolů unikátem, v současnosti bohužel v tom negativním slova smyslu. Ve většině ostatních zemí totiž horníci odcházejí do důchodu o několik let dříve než zaměstnanci z jiných profesí. Podle současné legislativy mohou odcházet do starobního důchodu dříve jen horníci, kteří začali fírat před rokem 1993 a odpracovali příslušný počet směn do roku 2008.“ [Tisková zpráva „Michaela Marksová vítá změnu stanoviska ministra financí k hornickým důchodům“ ze dne 18. března 2015 [online]. MPSV, 2015-03-18 [cit. 2015-09-23]. Dostupné z [www: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/20594/TZ_180315a.pdf>](http://www.mpsv.cz/files/clanky/20594/TZ_180315a.pdf).] Aktuální ucelenou srovnávací studii důchodových systémů členských států Evropské unie, pokud jde o hornické důchody, se mi nepodařilo nalézt (odborový svaz žádný zdroj ani dataci svých informací neuvádí).

²⁶¹ Srov. *Stenoprotokol z 39. schůze Poslanecké sněmovny konané dne 20. ledna 2016 - první čtení vládního návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk 654)* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2016-04-18]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/039schuz/s039093.htm#r1>](http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/039schuz/s039093.htm#r1).

²⁶² Srov. *pozměňovací návrh poslance Mgr. Romana Sklenáka k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk 654)* [online]. Stav projednávání ke dni 18. dubna 2016. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2016-04-18]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=654>](http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=654).

²⁶³ Srov. *pozměňovací návrh poslankyně Ing. Radky Maxové k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk č. 654/0)* [online]. Stav projednávání ke dni 18. dubna 2016. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2016-04-18]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=654>](http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=654).

věku až o sedm let byl podpořen Výborem pro sociální politiku Poslanecké sněmovny na schůzi konané dne 28. dubna 2016, druhý pozměňovací návrh nebyl doporučen ke schválení. Dle informací presentovaných v médiích mělo být hlavním důvodem, že návrh by v podstatě neumožnil dřívější odchod horníků do důchodu, zavedl by „dvojí metr“ ve výpočtu penzí u hornických profesí a byl by technicky v praxi neuplatnitelný.²⁶⁴ Vzhledem k parametrům týkajícím se výpočtu dávek a procesu jejich zpracování u nositele pojištění však tyto důvody pro nedoporučení pozměňovacího návrhu neodpovídají zcela realitě, neboť zrušení zvýhodněného výpočtu procentní výměry u starobních důchodů horníků v praxi žádné technické problémy nepřináší, spíše naopak, a není tedy překážkou pro snížení důchodového věku u vybraného okruhu hornických profesí. Jediným relevantním argumentem tedy je, že by existovaly dvě skupiny horníků, z nichž jedna by měla starobní důchod vypočten podle původních pravidel, tj. se zvýhodněnou výší procentní výměry důchodu, zatímco u druhé skupiny horníků by se procentní výměra stanovila podle obecných pravidel stanovených zákonem a platných pro ostatní pojištěnce. Pozměňovací návrh by tedy sice napravil disproporci ve vztahu k ostatním poživatelům důchodů, nicméně by zavedl disproporci novou, byť omezenou na úzce vymezenou skupinu horníků hlubinných dolů, kterým by vznikl nárok na snížení důchodového věku podle navrhované právní úpravy.

V podobném duchu by však bylo možné podrobit kritice i první z pozměňovacích návrhů, kterým dochází ke snížení důchodového věku až o sedm let dříve. Z historických dokumentů, důvodové zprávy ani jiných dostupných materiálů nelze dovodit žádný jiný důvod pro snížení důchodového věku o sedm let dříve než ten, aby se určité skupině horníků zaměstnaných v hlubinném hornictví přiblížil důchodový věk k hranici 55 let, ačkoliv ostatním pojištěncům se důchodový věk zvyšuje. Pokud by teoreticky obecný důchodový věk činil 65 let, pak po jeho snížení o sedm let by u horníků činil 58 let. S použitím § 31 DůchPoj by pak starobní důchod mohl být přiznán o tři roky dříve před dosažením důchodového věku. Případná „sankce“ v podobě krácení procentní výměry za dobu ode dne přiznání starobního důchodu do dne dosažení důchodového věku by pak v praxi v řadě případů neměla praktický význam v důsledku aplikace § 76a DůchPoj. Zvýhodnění oproti ostatním pojištěncům je tedy zcela zjevné, neboť se nedotýká pouze stanovení důchodového věku, ale též stanovení procentní výměry starobního důchodu.

Dle platného znění zákona č. 213/2016 Sb. tak dochází s účinností od 1. října 2016 ke zrušení časové hranice „do 31. prosince 2018“ uvedené v dikci § 74 DůchPoj pro

---

²⁶⁴ ČSSD: *Chceme, aby horníci mohli odejít do důchodu dříve* [online]. 2016-04-27 [cit. 2016-05-24]. Our Media, a.s. ©2009-2016. Dostupné z [www: <http://www.parlamentnilisty.cz/article.aspx?rubrika=1410&clanek=432905>](http://www.parlamentnilisty.cz/article.aspx?rubrika=1410&clanek=432905). (pozn. autor článku uveden po zkratkou PV).

zachování nároků na snížení důchodového věku podle předpisů platných před 1. lednem 1996, a dále k doplnění části čtvrté hlavy první (starobní důchod) zákona č. 155/1995 Sb. o díl čtvrtý, který zakotvuje nárok na snížení důchodového věku o sedm let dříve, než činí obecný důchodový věk:

„Díl čtvrtý

Zvláštní ustanovení o starobním důchodu některých pracujících v hornictví

§ 37b

(1) Ustanovení tohoto dílu se vztahují na pojištěnce, kteří

- a) před 1. říjnem 2016 začali vykonávat zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech (dále jen „zaměstnání v hlubinném hornictví“) a*
- b) v zaměstnání v hlubinném hornictví odpracovali celkem aspoň*
  - 1. 3 300 směn, popřípadě, jde-li o zaměstnání v hlubinném hornictví v uranových dolech, 2 200 směn, nebo*
  - 2. 3 081 směn, pokud zaměstnání v hlubinném hornictví skončilo z důvodu dosažení nejvyšší přípustné expozice, popřípadě, jde-li o zaměstnání v hlubinném hornictví v uranových dolech, 1 981 směn, pokud toto zaměstnání skončilo z důvodu dosažení nejvyšší přípustné expozice.*

(2) Směnou v zaměstnání v hlubinném hornictví za dobu po 31. prosinci 1992 se rozumí taková směna, v níž pojištěnec vykonával zaměstnání v hlubinném hornictví po převážnou část pod zemí. Počet směn v zaměstnání v hlubinném hornictví za dobu před 1. lednem 1993 se zjistí tak, že počet kalendářních dnů zaměstnání v hlubinném hornictví, které bylo podle předpisů účinných před tímto dnem zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku aspoň 55 let, se vynásobí koeficientem 0,6 a zaokrouhlí směrem nahoru.

(3) Ustanovení tohoto dílu se nevztahují na pojištěnce, jimž byl při přiznání starobního důchodu důchodový věk stanoven podle prováděcího právního předpisu vydaného podle § 107 odst. 2.

§ 37c

(1) Důchodový věk pojištěnce uvedeného v § 37b se stanoví tak, že od důchodového věku stanoveného podle § 32 se odečte 7 let; při stanovení důchodového věku tohoto pojištěnce se u žen postupuje stejně jako u mužů stejného data narození.

(2) Procentní výměra starobního důchodu pojištěnce, jehož důchodový věk je stanoven podle odstavce 1, se zvyšuje ode dne přiznání tohoto důchodu podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne, který předchází dni, od něhož se přiznává tento důchod. Zvýšení podle věty první však spolu s procentní výměrou důchodu nesmí přesáhnout nejvyšší výměru, která se stanoví tak, že nejvyšší částka výše důchodu podle § 4 odst. 1 věty druhé zákona č. 76/1995 Sb., o zvýšení vyplácených důchodů a důchodů přiznávaných v roce 1995, se zvýší podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne, který předchází dni, od něhož se přiznává starobní důchod. Zvýšení podle věty první a druhé se stanoví tak, jako kdyby starobní důchod byl přiznán ke dni 31. prosince 1995.“

Jak již bylo zmíněno výše, specifikem této právní úpravy je skutečnost, že se vztahuje toliko na pojištěnce, kteří začali vykonávat zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech před 1. říjnem 2016, tj. jeho výkon musel být zahájen alespoň ode dne 30. září 2016. Další základní podmínkou vzniku nároku na snížení důchodového věku je získání potřebného počtu směn odpracovaných v zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech bez ohledu na vykonávanou profesi. Dle dikce citovaného ustanovení tedy překvapivě není rozhodující druh vykonávaného zaměstnání v hornictví, ale místo výkonu práce specifikované jako **stálé pracoviště pod zemí v hlubinných dolech**. Tím se právní úprava odchýlila od

zásad uvedených v právních předpisech platných před 1. lednem 1996, které pro možnost hodnocení určitého zaměstnání v I. AA pracovní kategorii kladly důraz především na profesi uvedenou v příslušném resortním seznamu. Nová právní úprava tedy nedopadá kupř. na technickohospodářské pracovníky, kteří nemají stále pracoviště pod zemí v hlubinných dolech, byť by fáráli do dolu v rozsahu, který by podle právních předpisů účinných před 1. lednem 1996 zakládal nárok na snížení důchodového věku na 55 let.²⁶⁵ Vyloučení některých profesí, kterým podle právních předpisů platných před 1. lednem 1996 za určitých podmínek vznikala nárok na snížení důchodového věku na 55 let, z osobního rozsahu nově přijaté právní úpravy, může v praxi vyvolávat řadu sporů. Podle § 37 odst. 3 písm. c) zákona č. 582/1991 Sb., ve znění zákona č. 213/2016 Sb., bude sice zaměstnavatel pro účely stanovení důchodového věku podle § 37c odst. 1 DůchPoj povinen vést evidenci názvu vykonávaného povolání v hlubinném hornictví a popisy pracovních činností podle Národní soustavy povolání, nicméně tato soustava prozatím do oblasti hlubinného hornictví zařazuje i jiné profese, které nespádají do osobního rozsahu nové právní úpravy, zatímco profese, které do tohoto osobního rozsahu spadají, jsou zařazeny do jiné oblasti (např. báňská záchranná služba apod.).²⁶⁶ Národní soustavu povolání tedy z tohoto pohledu nelze považovat za rozhodující vodítko pro posouzení, zda se jednalo o zaměstnání v hornictví **se stálým pracovištěm** pod zemí v hlubinných dolech.

Bez ohledu na okolnosti přijetí této právní úpravy a nutnost řešení závažných sociálních důsledků vyvolaných situací v OKD, a.s. nelze přehlédnout skutečnost, že snížením důchodového věku až o sedm let než je obecný důchodový věk a specifickým výpočtem procentní výměry starobního důchodu stát vybranému okruhu zaměstnanců soukromého zaměstnavatele (s odvoláním se na náročnost jejich profese) v podstatě v rámci veřejného důchodového systému zajišťuje výhodnější postavení oproti jiným pojištěncům. Z řady připomínkových míst je proto zdůrazňována nesystémovost takového zvýhodnění v důchodovém systému.²⁶⁷ Na podporu vládního návrhu na změnu zákona

---

²⁶⁵ Srov. důvodovou zprávu k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. ©1995-2016 [cit. 2016-05-25]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=654&CT1=0>](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=654&CT1=0). Srov. VOŘÍŠEK, Vladimír. Nové důchodové nároky některých horníků. *Národní pojištění*, 2016, roč. 47, č. 8-9, s. 13-15.

²⁶⁶ Srov. *Národní soustava povolání* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2015-09-23]. Dostupné z [www: <http://katalog.nsp.cz/karta_p.aspx?id_jp=12>](http://katalog.nsp.cz/karta_p.aspx?id_jp=12).

²⁶⁷ Srov. kupř. stanovisko Českomoravské konfederace odborových svazů: „Je na místě zmínit, že jak odbory (i když ne bez výhrad a ne všechny odborové svazy stejnou měrou), tak zaměstnavatelé, pod tlakem doporučení Evropské komise ..., přijali názor, že předčasné důchody všech zaměstnanců, kteří v minulosti pracovali a dnes pracují v namáhavých a těžkých profesích, není možné řešit prostřednictvím veřejných důchodových systémů, nýbrž na principu individuální odpovědnosti zaměstnavatelů, kteří zaměstnance v takových profesích zaměstnávají.“ Vypořádání připomínek k materiálu s názvem: Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016. 2014-03-12, s. 7 [cit. 2015-09-23]. Dostupné z [www: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX>](https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX).

bylo naproti tomu poukazováno na obdobná zvýhodnění poskytovaná horníkům v jiných členských státech. V tomto kontextu je však potřeba si uvědomit, že v řadě členských států Evropské unie není pravidlem, že by toto zvýhodnění bylo financováno výlučně z veřejného důchodového systému. Např. v Bulharsku sice zůstaly nadále zachovány pracovní kategorie, nicméně od 1. ledna 2015 zaměstnanci v těchto profesích přispívají do „profesního penzijního fondu“ a jejich důchodový věk se po roce 2015 bude postupně zvyšovat.²⁶⁸ V Lotyšsku činí důchodový věk od 1. ledna 2015 v namáhavých profesích 60 let a šest měsíců a bude se též postupně zvyšovat až do roku 2025.²⁶⁹ Ve Velké Británii se ze státního důchodového systému zvláštní hornické penze nevyplácí vůbec.²⁷⁰ Ve Francii bylo od roku 2015 zavedeno schéma „*osobních kont ochrany před obtížností práce*“ s možným dřívějším odchodem do starobního důchodu podle počtu dosažených „bodů“, které se však neomezuje pouze na hornické profese.²⁷¹ Obdobně v Rumunsku zaměstnavatelé „*v případě náročných zaměstnání*“ odvádí do I. pilíře o 5 až 10 % vyšší příspěvky než u jiných zaměstnání.²⁷² V Německu mohou jít horníci vykonávající práce pod zemí do důchodu před dosažením důchodového věku již od 50 let, ale pouze při splnění specifických podmínek (horník se stane osobou se sníženou způsobilostí k výkonu profese horníka, omezení výkonu výdělečné činnosti po dobu pobírání důchod apod.), jinak důchodový věk horníka při získání 25 let doby zaměstnání pod zemí činí 60 let a postupně se zvyšuje na 62 let.²⁷³ Každý důchodový systém tedy vykazuje určité odlišnosti a při jejich srovnávání ve vztahu k důchodovým nárokům horníků se nelze orientovat pouze na snížený důchodový věk, ale je třeba porovnat i důchodový systém jako celek, včetně problematiky financování. V této souvislosti není od věci připomenout i stanovisko Nejvyššího správního soudu uvedené v rozsudku ze dne 21. dubna 2010, č.j. 6 Ads 122/2009-59, podle něhož hodnocení zaměstnání v soukromém podniku v preferované pracovní kategorii by znamenalo „*nespravedlivé paušální zvýhodnění soukromých zaměstnavatelů, kteří zaměstnance v rizikových provozech využívali, avšak nijak se nepodíleli na zvýšených nákladech spojených s jejich důchodovým zvýhodněním.*“

---

²⁶⁸ National Social Security Institute, Republic of Bulgaria. *Information about the pension rules of miners in Bulgaria* [online]. Message to: Romana Holečková. 2014-12-03 [cit. 2015-09-23]. Osobní komunikace.

²⁶⁹ State Social Insurance Agency, Latvia. *Answer – a pension security scheme of miners* [online]. Message to: Romana Holečková. 2014-11-25 [cit. 2015-09-23]. Osobní komunikace.

²⁷⁰ *State Pension* [online]. [cit. 2015-09-23]. Dostupné z www: <<https://www.gov.uk/browse/working/state-pension>>.

²⁷¹ *Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa* [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2014 [cit. 2015-08-17], s. 11. Dostupné z www: <http://www.vupsv.cz/sites/File/prispevky/duchod_reformy-2014-12.pdf>.

²⁷² *Ibid.*, s. 18.

²⁷³ *Bergleute und ihre Rente: So sind Sie gesichert* [online]. 10. vydání. Nr. 215. Berlin: Deutsche Rentenversicherung Bund, 2015, s. 6 a 16 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <http://www.deutsche-rentenversicherung.de/cae/servlet/contentblob/232612/publicationFile/56510/bergleute_und_ihre_rente.pdf>.

6.6. NÁROK NA STAROBNÍ DŮCHOD PŘED DOSAŽENÍM DŮCHODOVÉHO VĚKU

Platná právní úprava v současnosti v § 31 DůchPoj upravuje jen jeden druh starobního důchodu, který je možno přiznat před dosažením důchodového věku,²⁷⁴ a to starobní důchod označovaný praxí i doktrínou jako tzv. **trvale krácený předčasný starobní důchod**. Toto označení je odvozováno od skutečnosti, že krácení procentní výměry starobního důchodu za dobu od jeho přiznání do dosažení důchodového věku je trvalé a lze ho zvrátit pouze výdělečnou činností vykonávanou po přiznání starobního důchodu bez nároku na jeho výplatu (samozřejmě za předpokladu, že tato výdělečná činnost zakládá účast na důchodovém pojištění). V takovém případě se získaná doba pojištění z titulu výdělečné činnosti na žádost přičte k době pojištění získané před vznikem nároku na důchod, a zároveň se o tuto dobu zkrátí doba, za kterou byla snížena procentní výměra.²⁷⁵ Specifikum tohoto typu starobního důchodu dále spočívá v tom, že nárok na něj vzniká nejdříve ode dne podání žádosti o jeho přiznání.

Skutečnost, že snížené věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchod se považují pro účely zákona č. 155/1995 Sb. za důchodový věk, se podstatně odráží i v nároku na předčasný starobní důchod. Pojištěnec, kterému vznikne nárok na starobní důchod kupř. dosažením věku 55 let, může požádat o přiznání trvale kráceného předčasného starobního důchodu již od dosažení věku 52 let. Nárok na tento starobní důchod pak pojištěnci podle § 31 odst. 1 písm. a) DůchPoj vzniká, jestliže získal dobu pojištění stanovenou podle § 29 odst. 1 nebo § 29 odst. 3 písm. a) DůchPoj a do dosažení důchodového věku (který je nižší než 63 let) mu ode dne, od něhož se starobní důchod přiznává, chybí nejvýše 3 roky.²⁷⁶ Přiznáním uvedeného důchodu je pak vyloučen nárok na obecný starobní důchod podle § 29 DůchPoj.

V této souvislosti je možné zmínit jeden z alternativních návrhů na řešení důchodových nároků zaměstnanců vykonávajících tzv. namáhavé profese, který vypracovala Legislativní rada Českomoravské konfederace odborových svazů (dále jen „ČMKOS“) v připomínkách ze dne 11. srpna 2015, které byly uplatněny k návrhu *„věcného záměru zákona upravujícího zvyšování důchodového věku při dosažení 65 let a implementaci mechanismu pravidelné revize stanovení důchodového věku“*. V nich ČMKOS navrhla vlastní způsob řešení důchodových nároků těchto zaměstnanců, který je založen na požadavku

²⁷⁴ Tzv. dočasně krácený starobní důchod původně upravený v § 30 DůchPoj, ve znění účinném do 31. prosince 2009, bylo možno přiznat pouze do 31. prosince 2006.

²⁷⁵ Srov. § 36 odst. 2 DůchPoj.

²⁷⁶ Podle § 31 odst. 1 písm. b) DůchPoj vzniká nárok na starobní důchod před dosažením důchodového věku též pojištěnci, který získal dobu pojištění stanovenou v § 29 odst. 1 a § 29 odst. 3 písm. a) DůchPoj a do dosažení důchodového věku mu ode dne, od něhož se starobní důchod přiznává, chybí nejvýše pět roků, pokud jeho důchodový věk činí alespoň 63 let a dosáhl věku alespoň 60 let. Toto ustanovení má pro horníky praktický význam pouze tehdy, pokud z nějakého důvodu nesplňují podmínky pro snížení důchodového věku pod 63 let.

parametrických úprav podmínek stanovených pro nárok na přiznání starobního důchodu před dosažením důchodového věku a posílení role doplňkového důchodového spoření zavedením povinných odvodů zaměstnavatelů pro určitý okruh zaměstnanců. Pokud jde o parametrické úpravy veřejného důchodového pojištění, konkrétně je navrhováno zrušení krácení procentní výměry starobního důchodu za dobu chybějící od data přiznání „předčasného“ starobního důchodu do dosažení důchodového věku u vymezeného okruhu pojištěnců, kteří budou splňovat následující podmínky:

- dosažení věku o pět let nižšího než je zákonem stanovený důchodový věk;
- získání doby pojištění nejméně 30 let včetně náhradních dob pojištění“;
- výkon „*práce zařazené podle zvláštních právních předpisů (§ 103 ZP, zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a vyhlášky č. 423/2003 Sb., kterou se stanoví podmínky pro zařazování prací do kategorií z hlediska bezpečnosti a ochrany zdraví při práci) do kategorie třetí nebo čtvrté*“, po dobu alespoň 20 let, nebo výkon „*zaměstnání v hornictví, které zakládalo za podmínek stanovených právními předpisy účinnými do 31. prosince 1993 (nejméně 15 let zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech nebo nejméně 10 let zaměstnání v uranových dolech nebo při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy)*“, nárok na starobní důchod ve věku 55 let“;
- do dosažení důchodového věku ode dne, od něhož se starobní důchod přiznává, chybí pojištěnci „*nejvýše pět let s tím, že při výpočtu tohoto předčasného starobního důchodu se jako doba pojištění započítává i dopočtená doba, kterou je doba ode dne přiznání starobního důchodu do dosažení důchodového věku*“ (!).²⁷⁷

Návrh ČMKOS též počítá s tím, že zaměstnavatel by za tyto zaměstnance hradil pojistné na důchodové pojištění zvýšené o 2 % vyměřovacího základu a mohl by shora uvedené zvýhodnění vztáhnout i na jiné profese, jestliže „*jejich dlouhodobý výkon zanechává trvalé následky na zdraví, popřípadě snižuje jejich zaměstnatelnost ve věku blízkém důchodovému věku*“. Dalšími podmínkami, které návrh pro aplikaci shora uvedeného pravidla pro snížení důchodového věku předpokládá, je, že výčet těchto profesí bude uveden v kolektivní smlouvě nebo vnitřním předpise zaměstnavatele, a zároveň za tyto zaměstnance bude odváděno pojistné na důchodové pojištění zvýšené o 2 % vyměřovacího základu (což by dle ČMKOS mělo „*bránit zneužívání uvedeného opatření*“).²⁷⁸

Ačkoliv ČMKOS vyvrací tezi, že by takto koncipovaná právní úprava byla návratem

²⁷⁷ Stanovisko Českomoravské konfederace odborových svazů k návrhu věcného záměru zákona upravujícího zvyšování důchodového věku při dosažení 65 let a implementaci mechanismu pravidelné revize stanovení důchodového věku [online]. 2015-08-21. Odborový svaz pracovníků hornictví, geologie a naftového průmyslu, eStránky.cz, ©2016 [cit. 2015-09-23]. Dostupné z [www: <http://www.osphgn.cz/clanky/aktuality/stanovisko-cmkos-k-navrhu-vecneho-zameru-zakona-upravujiciho-zvyšování-duchodoveho-veku.....html>](http://www.osphgn.cz/clanky/aktuality/stanovisko-cmkos-k-navrhu-vecneho-zameru-zakona-upravujiciho-zvyšování-duchodoveho-veku.....html).

²⁷⁸ Ibid.

k dřívějším pracovním kategoriím, nutno podotknout, že v některých základních rysech tomu tak je. Primárně se jedná o snížení důchodového věku vybranému okruhu zaměstnanců, byť skrytého za „předčasný“ odchod do starobního důchodu, a poskytnutí určitého zvýhodnění, pokud jde o výpočet tohoto „předčasného“ starobního důchodu v porovnání s jinými poživateli starobních důchodů přiznaných před dosažením důchodového věku. Pozitivně však vnímám návrh na zvýšení pojistného, což by mělo částečně vyrovnat shora uvedenou disproporci při výpočtu starobního důchodu, samozřejmě pouze potud, pokud by se navržená právní úprava dotýkala pouze pojištěnců, kteří nově vstupují na pracovní trh, a nevznikl by jim nárok na snížení důchodového věku na základě stávajících právních předpisů. Je pak otázkou pro pojistné matematiky, zda takto zvýšená procentní sazba o 2 % je dostačující s přihlédnutím k tomu, že pojištěnec bude pobírat starobní důchod o pět let dříve než je obecný důchodový věk.²⁷⁹ Není též zřejmé, jak by na tuto právní úpravu reagovali samotní horníci, kterým by byl sice umožněn dřívější odchod do starobního důchodu, ale jeho výše by mohla být nižší, než kolik činí výše starobních důchodů horníků, na něž dopadá § 76a DůchPoj.

6.7. NÁROK NA STAROBNÍ DŮCHOD OD DOSAŽENÍ VĚKU 65 LET A VYŠŠÍHO

Nárok na starobní důchod nejdříve od dosažení věku 65 let může vzniknout z několika důvodů, které souvisí jednak s nesplněním obecných podmínek nároku na starobní důchod stanovených v § 29 odst. 1 DůchPoj,²⁸⁰ jednak se zánikem nároku na invalidní důchod od dosažení věku 65 let.

Pro bývalé zaměstnance v hornictví, kteří jsou poživateli invalidního důchodu a nepožádali o přiznání starobního důchodu, má primární význam zákonem stanovená transformace tohoto důchodu na starobní důchod upravená v § 61a DůchPoj. Jedná se o vznik nároku na starobní důchod *ex lege*, neboť dnem dosažení věku 65 let zaniká nárok na invalidní důchod a automaticky vzniká nárok na starobní důchod ve výši, v jaké náležel dosavadní invalidní důchod. Tento nárok však nevylučuje vznik nároku na starobní důchod podle § 29 odst. 1, 2 nebo 3 DůchPoj za předpokladu, že ke dni souběhu výplat

---

²⁷⁹ Srov. kupř. stanovisko Hospodářské komory, podle něhož „Pokud už by se měl připustit snížený důchodový věk pro určitou skupinu zaměstnanců, měl by být rozpočtově neutrální, tj. na základě principů pojistné matematiky při dřívějším odchodu snížit výši důchodu tak, aby po celou seniorskou dobu důchodce pobíral v úhrnu (s co největší pravděpodobností) tu samou sumu peněz, jaká by mu byla v úhrnu vyplacena v případě standardního věku odchodu do penze.“ In Vypořádání připomínek k materiálu s názvem: Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů [online]. 2014-12-03. s. 5. Vláda České republiky, ©2009-2016 [cit. 2015-09-23]. Dostupné z [www: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX>](https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX).

²⁸⁰ Kupř. podle § 29 odst. 2 písm. a) DůchPoj vzniká nárok na starobní důchod od 65 let věku, pokud tohoto věku pojištěnec dosáhl před rokem 2010 a získal alespoň 15 let doby pojištění.

bude vyšší než starobní důchod vzniklý transformací invalidního důchodu dle § 61a DůchPoj. Bývalým zaměstnancům v hornictví, kteří jsou poživateli invalidního důchodu, se tedy tento důchod ode dne, v němž dosáhnou věku 65 let, automaticky transformuje na starobní důchod. Tyto osoby mají i nadále možnost požádat o přiznání starobního důchodu podle § 29 odst. 1 DůchPoj, s přihlédnutím k nárokům na snížení důchodového věku podle § 74, § 74a nebo § 76 DůchPoj, nařízení vlády č. 363/2009 Sb. či zákona č. 213/2016 Sb., včetně stanovení výše procentní výměry starobního důchodu podle § 76a DůchPoj. Starobní důchod dle shora uvedeného ustanovení však bude náležet pouze tehdy, pokud jeho výplata bude vypočtena ve vyšší částce než starobní důchod dle § 61a DůchPoj.²⁸¹

Sporadicky se naproti tomu budou horníků týkat další ze zákonem vymezených podmínek vzniku nároku na starobní důchod od dosažení věku 65 let (za předpokladu, že důchodový věk není vyšší), které byly přijaty pro specifickou situaci nesplnění obecných podmínek vzniku nároku na starobní důchod podle § 29 odst. 1, 2 nebo 3 DůchPoj.²⁸²

6.8. VÝŠE STAROBNÍHO DŮCHODU

Starobní důchod horníků se obecně stanoví podle stejných zásad, kterými se řídí výpočet starobního důchodu v případě ostatních pojištěnců. V tom spočívá i univerzálnost českého důchodového systému, v němž není výše důchodu odvozována od zvláštních soustav důchodového pojištění podle profesí (státní úředníci, horníci, posádky námořních lodí a letadel apod.), ale je všeobecná pro všechny pojištěnce. Dílčí odchylky platné pouze pro vymezený okruh horníků, kteří před 1. lednem 1993 vykonávali zaměstnání zařazené do I. pracovní kategorie, byly zapracovány do přechodných ustanovení zákona č. 155/1995 Sb., popř. byly přijaty až následně, zprvu pouze jako fakultativní nároky, a posléze i jako zákonná úprava.

Samotná výše starobního důchodu se dle § 33 DůchPoj skládá ze dvou složek, a to ze základní výměry a procentní výměry. Zatímco **základní výměra** je stanovena zákonem jednotně jako 9 % průměrné mzdy (v roce 2016 se jedná o částku 2 440 Kč měsíčně), výše procentní výměry důchodu se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu, tj. z redukováného osobního vyměřovacího základu, který představuje měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů pojištěnce za rozhodné období. Rozhodující veličinou pro stanovení výše starobního důchodu je dále doba pojištění získaná před vznikem nároku na starobní důchod a po vzniku nároku na starobní důchod. Náhradní

---

²⁸¹ K tomu srov. § 58 DůchPoj nebo rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. srpna 2011, č.j. 3 Ads 91/2011-35.

²⁸² Srov. § 29 odst. 4 DůchPoj.

doby pojištění se přitom zahrnují do doby pojištění získané od 18. roku věku do dne předcházejícímu dni vzniku nároku na starobní důchod. Minimální výše procentní výměry starobního důchodu činí nejméně 770 Kč měsíčně, maximální hranice není stanovena, je však nepřímo ovlivňována redukčními hranicemi uvedenými v § 15 DůchPoj.

Pokud jde o konkrétní pravidla pro **výpočet procentní výměry** starobního důchodu, její výše se do 31. prosince 2015 stanovila procentní sazbou z výpočtového základu v závislosti na tom, zda se získaná doba pojištění kryje nebo nekryje s dobou účasti na důchodovém spoření podle zákona č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření. V souvislosti se zrušením důchodového spoření byly zákonem č. 377/2015 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ukončení důchodového spoření, provedeny parametrické úpravy příslušných ustanovení ve vztahu k výpočtu důchodu. V základních principech se v podstatě jednalo o navrácení ke stavu před zavedením důchodového spoření, s tím, že dílčí otázky vypořádání účasti na důchodovém spoření jsou upraveny v článku XIII shora citovaného zákona.

Podle § 34 odst. 1 DůchPoj za každý celý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na starobní důchod, na který vznikl nárok podle § 29 odst. 1 a 3 DůchPoj, pojištěnci náleží 1,5 % výpočtového základu měsíčně. Do doby pojištění se zahrnují též náhradní doby pojištění získané do vzniku nároku na starobní důchod, po tyto účely se však hodnotí jen v rozsahu 80 % (počet dnů se zaokrouhluje na celé dny směrem nahoru), vyjma základní vojenské služby v ozbrojených silách České republiky, osobní péče o dítě ve věku do čtyř let a osobní péče o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I, nebo o osobu, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni II, III nebo IV, které se pro výši starobního důchodu hodnotí v rozsahu 100 %. Výši starobního důchodu lze podle § 34 odst. 2 až 5 DůchPoj zvýšit i za výdělečnou činnost vykonávanou po vzniku nároku na starobní důchod podle § 29 odst. 1 nebo § 29 odst. 3 písm. a) DůchPoj, s tím, že s účinností od 1. ledna 2010 je výslovně umožněna výplata starobního důchodu v souběhu s výdělečnou činností, a to jak v plné výši nebo na žádost pojištěnce ve výši poloviny základní výměry a poloviny procentní výměry, popř. poloviny procentní výměry podle § 59 DůchPoj, pokud je procentní výměra krácena na polovinu z důvodu souběhu s jiným důchodem.²⁸³

Výše tzv. trvale kráceného předčasného starobního důchodu se stanoví obdobným způsobem jako starobní důchod přiznávaný ode dne dosažení důchodového věku, avšak procentní výměra je podle § 36 DůchPoj krácena za každých i započatých 90 kalendářních

---

²⁸³ Možnost pobírání výplaty starobního důchodu v souběhu s výdělečnou činností zakládající účast na pojištění byla zavedena novelou provedenou zákonem č. 306/2008 Sb. Nadále je souběh výplaty starobního důchodu a výdělečné činnosti vyloučen toliko u starobních důchodů přiznávaných podle § 31 DůchPoj, a to až do doby, než pojištěnec dosáhne důchodového věku. Srov. § 37 odst. 2 DůchPoj.

dnů z doby ode dne, od kterého se přiznává starobní důchod, do dosažení důchodového věku o 0,9 % výpočtového základu za období prvních 360 kalendářních dnů, o 1,2 % výpočtového základu za období od 361. kalendářního dne do 720. kalendářního dne a o 1,5 % výpočtového základu za období od 721. kalendářního dne. Výše procentní výměry po tomto snížení však nesmí klesnout pod minimální částku procentní výměry starobního důchodu. Jak bylo již uvedeno, tuto sankci v podobě krácení procentní výměry starobního důchodu za jeho předčasné přiznání lze zmírnit, pokud je po přiznání tohoto typu starobního důchodu bez výplaty vykonávána výdělečná činnost. Za dobu výdělečné činnosti vykonávané po dosažení důchodového věku se již procentní výměra zvyšuje podle § 34 odst. 2 až 4 DůchPoj.

Určité (a v řadě případů nikoliv nepodstatné) zvýhodnění výše starobního důchodu horníků pracujících v hlubinných dolech oproti jiným pojištěncům představuje **zvláštní zvýšení procentní výměry**, které bylo v zákoně č. 155/1995 Sb. poprvé zakotveno novelou provedenou zákonem č. 188/2001 Sb., dále bylo obsaženo v pověření ministra práce a sociálních věcí z roku 2003 a jeho doplňku vydaném v roce 2005, aby pak bylo v revidované podobě včleněno mezi přechodná ustanovení zákona č. 155/1995 Sb. s účinností od 1. července 2006. Tyto fakultativní a obligatorní nároky na zvýšení procentní výměry starobního důchodu, včetně geneze současné právní úpravy, však představují natolik rozsáhlou materii, že jim bude věnována samostatná kapitola.

7. ZVLÁŠTNÍ ÚPRAVA STAROBNÍCH DŮCHODŮ HORNÍKŮ

7.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

Preferenční zachování nároku na snížení věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchod oproti obecnému důchodovému věku pro vybraný okruh zaměstnanců v hornictví přineslo v praxi jeden zásadní problém, a to **nízkou výši starobního důchodu**. Ta byla způsobena především „výpadkem“ části doby pojištění a vyměřovacích základů. Zatímco právní úprava platná před 1. lednem 1996 při stanovení průměrného měsíčního výdělku vycházela z průměru hrubých výdělků dosažených v pěti výdělkově nejvýhodnějších kalendářních letech v rozhodném období, podle současné právní úpravy je při stanovení výše důchodu rozhodujícím faktorem délka doby pojištění a výše úhrnu ročních vyměřovacích základů získaných v rozhodném období. V důsledku nižšího důchodového věku tak je procentní výměra starobního důchodu horníků stanovena z kratší doby pojištění a nižšího úhrnu vyměřovacích základů. Pokud totiž pojištěnci kupř. vznikl nárok na starobní důchod již od dosažení věku 50 let, může být rozhodné období pro stanovení osobního vyměřovacího základu o více než 10 let kratší a procentní sazba o více než 15 % nižší než u jiných poživatelů starobních důchodů.

Oproti ostatním pojištěncům, u nichž byl starobní důchod, který byl přiznán podle předpisů účinných po 31. prosinci 1995, zpravidla vyšší než starobní důchod přiznaný podle zákona č. 100/1988 Sb.,²⁸⁴ tak u horníků často docházelo k opačné situaci, neboť dřívější právní předpisy **preferovaly zaměstnání v hornictví** nejen co do snížení důchodového věku, ale i pokud jde o výši důchodu. Vzhledem k dikci § 71 odst. 2 DůchPoj se v případech, v nichž je zjištěno, že starobní důchod vypočtený podle zákona č. 100/1988 Sb. je vyšší, než kolik by činil starobní důchod vypočtený podle zákona č. 155/1995 Sb., důchod přizná ve výši stanovené podle předpisů platných před 1. lednem 1996. Tato garance však v praxi nezastavila proces prohlubování rozdílů mezi výší nově přiznaných starobních důchodů horníků, přičemž příčiny tohoto stavu byly shledávány i v zásadách stanovených pro pravidelné zvyšování důchodů.²⁸⁵ Politická reprezentace tak

---

²⁸⁴ Rozdíl mezi vyplácenými nekrácenými starobními důchody „novodůchodců“ a „starodůchodců“ činil v prosinci 2011 v průměru 1 421 Kč ve prospěch „novodůchodců“, a to i přesto, že důchody „starodůchodců“ byly řadu let výhodněji valorizovány. Viz *Pojistněmatematická zpráva o důchodovém pojištění 2012* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, s. 34, [cit. 2015-03-31]. Dostupné z [www: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>](http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf). V prosinci 2013 činil tento rozdíl již 1 570 Kč (15,2 %). Viz *Pojistněmatematická zpráva o důchodovém pojištění 2014* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, s. 34 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z [www: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/20304/PMZ_2014_final.pdf>](http://www.mpsv.cz/files/clanky/20304/PMZ_2014_final.pdf).

²⁸⁵ Srov. *důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 188/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění*, [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=773&CT1=0>](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=773&CT1=0).

dlouhodobě čelila tlaku ze strany horníků, kteří se domáhali změny pravidel stanovených pro výpočet starobních důchodů horníků za účelem jejich zvýšení.²⁸⁶ Situace se stávala stále více neudržitelnou, zvláště pro poživatele starobních důchodů přiznávaných od dosažení 50 let věku, u nichž se problém s nízkou výší důchodů projevoval nejmarkantněji. Pro hornické starobní důchody byla následně autoritativně přijata řada opatření, na základě nichž byla zvyšována procentní výměra důchodu nad rámec obecných ustanovení zákona č. 155/1995 Sb. a platných výpočtových pravidel. Tato opatření lze diferencovat dle toho, zda se jednalo o zákonné normy, anebo akty vydávané v rámci institutu odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení. Zvýšení procentní výměry tak při splnění stanovených podmínek náleží:

- dle příslušných ustanovení zákona č. 155/1995 Sb. a souvisejících novel a předpisů (§ 76 odst. 3 DůchPoj, ve znění účinném do 30. června 2006, článek II zákona č. 188/2001 Sb., § 76a DůchPoj, ve znění zákona č. 264/2006 Sb., článek LXVII bod 1 zákona č. 264/2006 Sb., nařízení vlády č. 363/2009 Sb., § 37c odst. 2 DůchPoj, ve znění zákona č. 213/2016 Sb.), anebo
- dle individuálních normativních aktů ministra práce a sociálních věcí vydaných podle § 4 odst. 3 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení.

V následující části bude o legislativních změnách a příslušných individuálních aktech pojednáno podrobněji.

7.2. ZVÝŠENÍ STAROBNÍHO DŮCHODU PODLE § 76 ODST. 3 ZÁKONA Č. 155/1995 SB.

První z novel, jejímž cílem bylo vyrovnat nepoměr mezi hornickými starobními důchody, byla přijata již zmíněným **zákonem č. 188/2001 Sb.**, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Cílem novely bylo sjednotit výši vyplácených mimořádných hornických starobních důchodů přiznávaných po 31. prosinci 1995 s výší těchto důchodů přiznaných před 1. lednem 1996, které byly omezeny nejvyšší výměrou 5 100 Kč dle § 4 odst. 1 věty druhé zákona č. 76/1995 Sb., o zvýšení vyplácených důchodů a důchodů přiznávaných v roce 1995. Navrhovatelé právní úpravy zvolili namísto zvýšení důchodu o pevně stanovenou částku cestu právní fikce, na základě níž měly být dotčené důchody natrvalo považovány za důchody přiznané před 1. lednem 1996 s tím, že procentní výměry těchto důchodů budou zvýšeny podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne přiznání starobního důchodu. Přijatou novelou pak byl do § 76 DůchPoj vložen nový odstavec 3, který zakotvil **nárok na**

---

²⁸⁶ Srov. článek TĚŠÍK, Antonín. „Co dělal a dělá Oborový svaz PHGN pro hornické důchody?“. *Horník, geolog, naftař* [online], 2013, roč. 43, č. 7, s. 3-4, [cit. 2015-03-31]. Dostupné na www.ihornik.cz/archiv/hornik-2013-07.pdf/.

specifické zvýšení procentní výměry mimořádného hornického starobního důchodu přiznaného podle § 76 odst. 1 DůchPoj po 30. červnu 2001, jestliže výše tohoto důchodu byla stanovena v souladu s § 71 DůchPoj podle předpisů platných ke dni 31. prosince 1995 a byla omezena na částku 5 100 Kč dle § 4 odst. 1 věty druhé zákona č. 76/1995 Sb., o zvýšení vyplácených důchodů a důchodů přiznávaných v roce 1995.

Tento způsob zvýšení procentní výměry tedy spočíval v tom, že procentní výměra stanovená (a omezená) k datu přiznání starobního důchodu na částku 5 100 Kč se mimořádně zvýšila podle **předpisů o zvýšení důchodů**, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne, který předchází dni, od něhož byl starobní důchod přiznán, tedy *de facto* o všechny valorizace schválené v období po 31. prosinci 1995, ačkoliv důchod byl přiznán po 30. červnu 2001. Pro účely dalšího zvyšování se na tyto důchody nadále pohlíží tak, jako by byly přiznány ke dni 31. prosince 1995, což prakticky znamená vyšší valorizaci v letech, v nichž se starobní důchod zvyšuje s ohledem na datum přiznání důchodu o vyšší částku.²⁸⁷ Touto právní úpravou tak byla v zákoně č. 155/1995 Sb. zavedena preference úzce vymezeného okruhu zaměstnanců v hornictví, i pokud jde o výpočet důchodu, neboť zakládala nárok na zvýšení procentní výměry zcela odlišným způsobem než u ostatních pojištěnců, jimž byl starobní důchod přiznán ode dne účinnosti zákona č. 155/1995 Sb.

Na mimořádné hornické starobní důchody přiznané v období od 1. ledna 1996 do 30. června 2001 se vztahovalo přechodné ustanovení uvedené v článku II zákona č. 188/2001 Sb., podle něhož se procentní výměra ve výši stanovené ke dni přiznání zvýšila od splátky důchodu splatné po 30. červnu 2001 dle obdobných principů, které byly uvedeny v § 76 odst. 3 DůchPoj, tj. prakticky na částku 8 057 Kč měsíčně. Spolu se základní výměrou v částce 1 310 Kč takto zvýšené starobní důchody od červencové splátky v roce 2001 činily částku 9 367 měsíčně. Od této splátky jsou pak s ohledem na dikci jednotlivých předpisů o zvyšování důchodů nadále zvyšovány tak, jako kdyby šlo o důchody přiznané před 1. lednem 1996 (následující valorizace podle nařízení vlády č. 345/2001 Sb. tedy náležela ve výši 11 %, nikoliv ve výši 8 %). Uvedené zvýšení se provádělo *ex offio*, pojištěnec tedy nemusel podávat žádost o zvýšení procentní výměry. V případě, že zvýšení nebylo v rámci povyměřovací agendy z nějakého důvodu provedeno, mohl být důchod pochopitelně přepočten kdykoliv později dle § 56 odst. 1 písm. b) DůchPoj.

Příklad č. 1:

Mimořádný hornický starobní důchod podle § 76 odst. 1 DůchPoj byl přiznán od 15. června 2004. Procentní výměra starobního důchodu stanovena podle zákona č. 100/1988 Sb. byla vyšší, než kolik činila procentní výměra stanovena podle zákona č. 155/1995 Sb., a zároveň byla k datu přiznání omezena na částku 5 100 Kč podle zákona č. 76/1995 Sb. Od 15. června 2004 se tato procentní výměra zvýšila na částku 9 535 Kč (tj. o 4 435 Kč), která představuje částku 5 100 Kč zvýšenou podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od

---

²⁸⁷ Srov. kupř. § 4 písm. d) nařízení vlády č. 415/2005 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2006.

1. ledna 1996 do 14. června 2004. Od červencové splátky 2004 je důchod dále zvyšován podle předpisů o zvyšování důchodů, které nabyly účinnosti po tomto datu, a to tak, jako kdyby byl důchod přiznán před 1. lednem 1996.

Příklad č. 2:

Mimořádný hornický starobní důchod podle § 76 odst. 1 DůchPoj byl přiznán od 4. listopadu 1998. Procentní výměra starobního důchodu stanovená podle zákona č. 100/1988 Sb. byla vyšší, než kolik činila procentní výměra stanovená podle zákona č. 155/1995 Sb., a zároveň byla omezena na částku 5 100 Kč podle zákona č. 76/1995 Sb. Od červencové splátky 2001 se tato procentní výměra zvýšila na částku 8 057 Kč (tj. o 2 152 Kč), která představuje částku 5 100 Kč zvýšenou podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do 30. června 2001. Od červencové splátky 2001 je důchod dále zvyšován podle předpisů o zvyšování důchodů, které nabyly účinnosti po tomto datu, a to tak, jako kdyby byl důchod přiznán před 1. lednem 1996.

7.3. FAKULTATIVNÍ NÁROKY NA ZVÝŠENÍ STAROBNÍHO DŮCHODU

Vzhledem k tomu, že právní úprava uvedená v zákoně č. 188/2001 Sb. se vztahovala jen na konkrétní skupinu poživatelů mimořádného hornického starobního důchodu, jehož procentní výměra byla omezena na částku 5 100 Kč podle zákona č. 76/1995 Sb., docházelo v praxi k dalšímu prohlubování rozdílů v přiznávaných starobních důchodech. Kritizována byla zvláště podmínka omezení procentní výměry na 5 100 Kč, v důsledku níž se zvýšení netýkalo všech poživatelů hornických starobních důchodů, a to ani těch, jejichž procentní výměra byla nižší než 5 100 Kč. Zároveň bylo poukazováno na skutečnost, že v podobné situaci jako poživatelé mimořádného hornického starobního důchodu přiznaného podle § 76 odst. 1 DůchPoj se nacházeli, pokud jde o výši důchodu, i pracovníci uranového průmyslu, kterým byl starobní důchod přiznán od dosažení věku 50 let na základě mimořádného opatření přijatého k provedení usnesení vlády ČSSR č. 465 ze dne 17. prosince 1968. Na tyto důchody však novela provedená zákonem č. 188/2001 Sb. nedopadala. Jejich poživatelům tak nezbylo, než se nároku na zvýšení procentní výměry domáhat cestou odstranění tvrdosti zákona nebo soudně. Vzhledem k tomu, že judikurní přezkum se opíral o zákonnou dikci, a ani Ústavní soud v tomto ohledu vybočení z ústavních mezí neshledal,²⁸⁸ řada bývalých horníků apelovala na orgány sociálního zabezpečení, aby bylo přijato takové opatření, na základě něhož by došlo ke zvýšení procentní výměry širší skupině poživatelů hornických starobních důchodů.

I přes kritické připomínky k zákonnému vymezení okruhu pojištěnců, kteří byli dotčeni zákonem č. 188/2001 Sb., nebylo přistoupeno k přípravě návrhu novelizace § 76 odst. 3 DůchPoj, ale věc byla řešena příkazem ministra práce a sociálních věcí

---

²⁸⁸ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 29. listopadu 2006, sp. zn. II. ÚS 450/03: „...Nejvyšší správní soud v dané věci rozhodl striktně podle v té době účinné právní úpravy a v žádném případě nemohl aplikovat znění zákona č. 188/2001 Sb. i na stěžovatele, protože ten zákonná kritéria zde uvedená nesplňoval. Případnou tvrdost zákona přitom nemohl odstranit soud, který by tím vybočil ze svých oprávnění, ale pouze ministr práce a sociálních věcí, který tak - podle zjištění Ústavního soudu - nedlouho po podání předmětné ústavní stížnosti učinil.“

č. 27/2003,²⁸⁹ vydaným na základě zmocnění uvedeného v § 4 odst. 3 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Tímto příkazem ministr práce a sociálních věcí pověřil nositele pojištění k odstraňování tvrdostí u vymezeného okruhu případů, a to formou zvýšení procentní výměry starobního důchodu, jestliže:

- starobní důchod byl přiznán po 31. prosinci 1995, nejdříve však od dosažení důchodového věku,
- pro jeho přiznání byly splněny podmínky stanovené nařízením vlády č. 557/1990 Sb. nebo mimořádným opatřením z roku 1968 pro snížení důchodového věku na 50 let,
- výše procentní výměry ke dni přiznání důchodu byla stanovena podle zákona č. 155/1995 Sb. ve výši přesahující částku 5 100 Kč a ke dni, od něhož měla být upravena, nedosahovala částku, jakou k témuž dni dosahovala procentní výměra důchodů upravených podle zákona č. 188/2001 Sb., anebo výše procentní výměry byla stanovena podle zákona č. 100/1988 Sb., ve znění účinném ke dni 31. prosince 1995, a ke dni přiznání důchodu nedosahovala částku 5 100 Kč.²⁹⁰

Obdobně jako právní úprava uvedená v § 76 odst. 3 DůchPoj i pověření ministra práce a sociálních věcí stanovilo, že na starobní důchody, na které se pověření vztahuje, bude pro účely zvýšení pohlíženo jako na důchody přiznané před 1. lednem 1996. Způsob zvýšení procentní výměry starobního důchodu pak byl odvislý od výše procentní výměry, která byla stanovena ke dni přiznání starobního důchodu. V případě, že procentní výměra k datu přiznání přesahovala částku 5 100 Kč a ke dni 1. ledna 2004 nedosahovala částku, jakou k témuž dni dosahovala procentní výměra starobních důchodů upravovaných podle zákona č. 188/2001 Sb., zvyšovala se na částku, na kterou se zvyšovala procentní výměra podle zákona č. 188/2001 Sb. Jednalo se tedy o částku 5 100 Kč zvýšenou podle předpisů o zvyšování důchodů, které nabyly účinnosti od 1. ledna 1996 do dne přiznání důchodu, a to tak, jako kdyby šlo o důchod přiznaný před 1. lednem 1996. V případě, že výše procentní výměry byla v souladu s § 71 DůchPoj stanovena podle zákona č. 100/1988 Sb., ve znění účinném ke dni 31. prosince 1995, a ke dni přiznání starobního důchodu nedosahovala částku 5 100 Kč, zvyšovala se podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti od 1. ledna 1996, a to tak, jako kdyby šlo o důchod přiznaný před 1. lednem 1996.²⁹¹ Procentní výměra starobního důchodu těchto horníků tedy byla po jejím zvýšení nižší, než u těch, jejichž procentní výměra se upravovala z částky 5 100 Kč. Jednalo se o nerovnost pouze zdánlivou, z objektivního hlediska tito horníci nebyli nikterak poškozeni, neboť procentní výměra se zvyšovala z její reálné (neomezené) výše.

---

²⁸⁹ Příkaz byl zrušen s účinností od 25. listopadu 2006 v souvislosti s přijetím zákona č. 264/2006 Sb.

²⁹⁰ Příkaz ministra práce a sociálních věcí č. 27/2003 [nepubl.].

²⁹¹ Ibid.

Příklad č. 3:

Mimořádný hornický starobní důchod podle § 76 odst. 1 DůchPoj byl přiznán od 1. června 1999. Procentní výměra starobního důchodu byla stanovena podle zákona č. 100/1988 Sb. a ke dni přiznání činila částku 4 720 Kč měsíčně. Od 1. ledna 2004 se tato procentní výměra zvýšila na částku 8 826 Kč:

Právní předpis	Původní		Po zvýšení	
	procentní sazba	částka	procentní sazba	částka
nařízení vlády č. 19/1996 Sb.	-	-	8 %	5 098 Kč
nařízení vlády č. 218/1996 Sb.	-	-	6 %	5 098 Kč
nařízení vlády č. 129/1997 Sb.	-	-	8 %	5 837 Kč
nařízení vlády č. 104/1998 Sb.	-	-	9 %	6 363 Kč
nařízení vlády č. 64/1999 Sb.	5 %	4 956 Kč	7,5 %	6 841 Kč
nařízení vlády č. 353/2000 Sb.	5 %	5 204 Kč	9 %	7 457 Kč
nařízení vlády č. 345/2001 Sb.	8 %	5 621 Kč	11 %	8 278 Kč
nařízení vlády č. 438/2002 Sb.	3,8 %	5 835 Kč	4 %	8 610 Kč
nařízení vlády č. 337/2003 Sb.	2,5 %	5 981 Kč	2,5 %	8 826 Kč

Spolu se základní výměrou ve výši 1 310 Kč tak starobní důchod od lednové splátky 2004 činil částku 10 136 Kč měsíčně. Mimořádný hornický starobní důchod, který ke dni lednové splátky 2004 původně činil 7 291 Kč, se tak zvýšil o částku 2 845 Kč.

Příklad č. 4:

Mimořádný hornický starobní důchod podle § 76 DůchPoj byl přiznán od 1. června 1999. Procentní výměra starobního důchodu byla stanovena podle zákona č. 155/1995 Sb. a ke dni přiznání činila částku 5 890 Kč měsíčně. Od 1. ledna 2004 se tato procentní výměra zvýšila na částku 9 535 Kč (částka 5 100 Kč zvýšená podle předpisů o zvyšování důchodů, které nabýly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do 31. května 1999). Spolu se základní výměrou ve výši 1 310 Kč tak starobní důchod od lednové splátky 2004 činil částku 10 612 Kč měsíčně. Mimořádný hornický starobní důchod, který ke dni lednové splátky 2004 původně činil 8 775 Kč, se tak zvýšil o částku 1 837 Kč.

Pověření ministra práce a sociálních věcí explicitně stanovilo pevné datum, od něhož měla být provedena úprava již přiznaných starobních důchodů. Tyto důchody se upravovaly od 1. ledna 2004, později přiznávané starobní důchody pak od data jejich přiznání. Výše takto upravené procentní výměry byla výchozí veličinou pro případné zvýšení za výdělečnou činnost vykonávanou po vzniku nároku na starobní důchod. Ke zvýšení důchodu v rámci odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení se překvapivě nevyžadovalo podání žádosti ve smyslu § 106 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ačkoliv se v podstatě jednalo o rozpor s dispoziční zásadou ve správním řízení. Důvodem pro tento postup byla zřejmě skutečnost, že pověření ministra práce a sociálních věcí mělo v podstatě doplňovat právní úpravu uvedenou v zákoně č. 188/2001 Sb., na základě níž se výše procentní výměry upravovala též bez žádosti. Nositel pojištění byl dále oprávněn zamítat podané žádosti v případech, v nichž nebyly splněny podmínky stanovené pověřením pro úpravu procentní výměry.

Z jakého důvodu byly pro odstranění tvrdosti vybrány pouze případy, v nichž procentní výměra starobního důchodu vypočtená podle zákona č. 155/1995 Sb. přesahovala částku 5 100 Kč, a případy, v nichž byla procentní výměra vypočtena dle zákona č. 100/1988 Sb. v nižší výši než 5 100 Kč, není zcela zřejmé. Jisté je, že i přes

námítky příslušného odborového svazu²⁹² nebylo úmyslem zvýšit všechny hornické starobní důchody, ale jen ty, u nichž se předpokládalo, že při jejich výpočtu byli horníci nejvíce poškozeni. Důsledkem této úpravy však nebylo „zklidnění“ situace, nýbrž zahlcení ministra práce a sociálních věcí žádostmi dalších horníků, kteří nesplňovali podmínky stanovené v § 76 odst. 3 DůchPoj, ani podmínky uvedené v pověření ministra práce a sociálních věcí. Jak vyplývá z textu pověření, z jeho věcné působnosti byly vyloučeny jednak starobní důchody přiznané před dosažením důchodového věku dle § 30 a § 31 DůchPoj, jednak důchody podmíněné dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem (částečné invalidní důchody, plné invalidní důchody) a pozůstalostní důchody (vdovské, vdovecké a sirotčí důchody). Paradoxně se ale pověření nevztahovalo ani na starobní důchody, které byly sice přiznány od dosažení 50 let věku dle § 76 odst. 1 DůchPoj nebo na základě mimořádného opatření z roku 1968, avšak jejich procentní výměra vypočtená dle zákona č. 155/1995 Sb. byla nižší než 5 100 Kč nebo náležela právě ve výši 5 100 Kč (neomezené zákonem č. 76/1995 Sb.), což poškozovalo zejména pojištěnce, jimž byl starobní důchod přiznán dle uvedeného mimořádného opatření.²⁹³ Tuto disproporci lze ilustrovat na následujícím příkladu:

Příklad č. 5:

Mimořádný hornický starobní důchod podle § 76 odst. 1 DůchPoj byl osobě AB přiznán od 1. června 1999. Procentní výměra starobního důchodu stanovená podle zákona č. 100/1988 Sb. byla vyšší než procentní výměra stanovená podle zákona č. 155/1995 Sb. a zároveň byla omezena na částku 5 100 Kč podle zákona č. 76/1995 Sb. Od červencové splátky 2001 tato procentní výměra po zvýšení podle zákona č. 188/2001 Sb. činila částku 8 057 Kč měsíčně.

Mimořádný hornický starobní důchod podle § 76 odst. 1 DůchPoj byl osobě XY přiznán od 1. června 1999. Procentní výměra starobního důchodu stanovená podle zákona č. 100/1988 Sb. byla nižší než procentní výměra stanovená podle zákona č. 155/1995 Sb., která činila částku 4 690 Kč. Od červencové splátky 2001 tato procentní výměra činila částku 6 482 Kč měsíčně, neboť byla zvyšována pouze podle předpisů o zvyšování důchodů, které nabýly účinnosti ode dne přiznání důchodu.

Shora uvedeným pověřením se tedy nevyřešily namítané nerovnosti ve stanovení výše starobních důchodů u dalších skupin poživatelů hornických důchodů přiznávaných s přihlédnutím k výkonu zaměstnání v preferované pracovní kategorii s nárokem na snížení důchodového věku na 50 let. Nastalá situace byla nadále řešena cestou odstranění tvrdosti zákona, zpočátku však toliko individuálními rozhodnutími ministra práce a sociálních věcí, kterými docházelo k úpravám starobních důchodů u těch horníků, kteří nesplňovali podmínky uvedené v § 76 odst. 3 DůchPoj nebo příkazu ministra práce a sociálních věcí č. 27/2003. Toto individuální řešení však mělo dvě úskalí. Jednak na

²⁹² Srov. článek TĚŠÍK, Antonín. „Co dělal a dělá Odborový svaz PHGN pro hornické důchody?“ *Horník, geolog, naftař* [online], 2013, roč. 43, č. 7, s. 3-4, [cit. 2015-03-31]. Dostupné na [www: <http://www.ihornik.cz/archiv/hornik-2013-07.pdf>](http://www.ihornik.cz/archiv/hornik-2013-07.pdf).

²⁹³ Na rozdíl od starobních důchodů přiznaných na základě mimořádného opatření bylo možno starobní důchody přiznané podle § 76 odst. 1 DůchPoj, jejichž procentní výměra byla stanovena dle § 71 DůchPoj a omezena na částku 5 100 Kč, zvýšit dle § 76 odst. 3 DůchPoj nebo dle článku II zákona č. 188/2001 Sb.

kladné rozhodnutí ministra práce a sociálních věcí není právní nárok, podání žádosti o odstranění tvrdosti zákona je tedy spojeno s vysokou mírou právní nejistoty (a zároveň i s velkým očekáváním žadatelů), jednak právní úprava nestanoví žádné lhůty pro vydání rozhodnutí, což vzhledem k přetížené administrativě vedlo k dlouhým lhůtám v rozhodovací činnosti. Z procesního hlediska bylo k realizaci odstranění tvrdosti zákona nutno vydat dva individuální právní akty, a to rozhodnutí ministra práce a sociálních věcí, jímž byla odstraněna tvrdost příslušného ustanovení, a dále rozhodnutí nositele pojištění, kterým byla následně zvýšena procentní výměra starobního důchodu oprávněné osoby.

S ohledem na četnost žádostí o odstranění tvrdosti zákona, které se v podstatě týkaly obdobné problematiky, vydal ministr práce a sociálních věcí v roce 2005 opět individuální normativní akt, jímž dle zákonného zmocnění uvedeného v § 4 odst. 3 zákona č. 582/1991 Sb. pověřil nositele pojištění k odstraňování tvrdostí u dalšího okruhu případů, čímž odpadl „mezičlánek“ nutný pro zvýšení procentní výměry starobního důchodu, tj. vydání individuálního rozhodnutí ministra práce a sociálních věcí. Toto pověření k odstranění tvrdosti zákona bylo přijato formou **dodatku č. 1 k příkazu ministra práce a sociálních věcí č. 27/2003**, který se vztahoval na starobní důchody:

- přiznané po 31. prosinci 1995, nejdříve však od dosažení důchodového věku (pověření se tedy nadále netýkalo starobních důchodů přiznaných před dosažením důchodového věku podle § 30 a § 31 DůchPoj),
- pro jejichž přiznání byly splněny podmínky stanovené nařízením vlády č. 557/1990 Sb. nebo mimořádným opatřením z roku 1968 pro snížení důchodového věku na 50 let a
- výše jejich procentní výměry byla ke dni přiznání starobního důchodu stanovena podle zákona č. 155/1995 Sb. ve výši nedosahující částku 5 100 Kč, anebo byla omezena na 5 100 Kč, pokud šlo o starobní důchody, pro jejichž přiznání byly splněny podmínky stanovené mimořádným opatřením vydaným k provedení usnesení vlády ze dne 17. prosince 1968 č. 465 (bez ohledu na to, zda byly splněny podmínky uvedené v nařízení vlády č. 557/1990 Sb. či nikoliv), popř. činila částku 5 100 Kč, aniž na ni byla omezena.²⁹⁴

Pokud byla procentní výměra stanovena podle zákona č. 155/1995 Sb., avšak nedosahovala částky 5 100 Kč, zvyšovala se v rámci pověření podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti od 1. ledna 1996 do dne přiznání důchodu. Zvýšení náleželo v procentní sazbě stanovené pro starobní důchody přiznané ke dni 31. prosince 1995. V tomto případě se pro úpravu procentní výměry důchodu již vyžadovalo podání

---

²⁹⁴ Příkaz ministra práce a sociálních věcí č. 27/2003, ve znění dodatku č. 1 k tomuto příkazu [nepubl.].

žádosti o odstranění tvrdosti zákona, přičemž datum doručení žádosti nositeli pojištění nebo Ministerstvu práce a sociálních věcí bylo rozhodující pro stanovení data, od něhož měla být úprava výše procentní výměry provedena. Pověření totiž stanovilo, že pokud byla žádost doručena před 20. říjnem 2005 a o žádosti nebylo do dne nabytí účinnosti dodatku č. 1 k příkazu ministra č. 27/2003 (tj. do 20. října 2005) rozhodnuto, úprava výše důchodu se provede nejdříve od 1. listopadu 2005 (resp. od splátky důchodu splatné po tomto datu). Pokud byla žádost doručena po 19. říjnu 2005, zvyšovala se procentní výměra nejdříve od prvního dne kalendářního měsíce bezprostředně následujícího po měsíci, v němž byla žádost o úpravu starobního důchodu doručena (resp. od nejbližší splátky).²⁹⁵

V případě, že procentní výměra byla omezena na částku 5 100 Kč a pro přiznání důchodu byly splněny podmínky stanovené mimořádným opatřením z roku 1968, anebo činila částku 5 100 Kč, aniž by na ni byla omezena zákonem č. 76/1995 Sb., zvyšovala se podle principů uvedených v zákoně č. 188/2001 Sb. Oproti předchozí situaci se však výše procentní výměry neupravovala na žádost, ale z úřední povinnosti, a to od 1. ledna 2004, nejvýše však tři roky nazpět ode dne zahájení řízení nebo podání žádosti o úpravu důchodu.

Příklad č. 6:

Mimořádný hornický starobní důchod byl přiznán podle § 76 odst. 1 DůchPoj od 1. června 2001. Procentní výměra starobního důchodu byla stanovena podle zákona č. 155/1995 Sb. a ke dni přiznání činila částku 4 910 Kč měsíčně. Dne 7. února 2006 byla nositeli pojištění doručena žádost o odstranění tvrdosti zákona ve věci úpravy procentní výměry starobního důchodu. Od březnové splátky 2006 se tato procentní výměra zvýšila na částku 10 257 Kč.

Právní předpis	Původní		Po zvýšení	
	procentní sazba	částka	procentní sazba	částka
nařízení vlády č. 19/1996 Sb.	-	-	8 %	5 303 Kč
nařízení vlády č. 218/1996 Sb.	-	-	6 %	5 622 Kč
nařízení vlády č. 129/1997 Sb.	-	-	8 %	6 072 Kč
nařízení vlády č. 104/1998 Sb.	-	-	9 %	6 619 Kč
nařízení vlády č. 64/1999 Sb.	-	-	7,5 %	7 116 Kč
nařízení vlády č. 353/2000 Sb.	-	-	9 %	7 757 Kč
nařízení vlády č. 345/2001 Sb.	8 %	5 303 Kč	11 %	8 611 Kč
nařízení vlády č. 438/2002 Sb.	3,8 %	5 505 Kč	4 %	8 956 Kč
nařízení vlády č. 337/2003 Sb.	2,5 %	5 643 Kč	2,5 %	9 180 Kč
nařízení vlády č. 565/2004 Sb.	5,4 %	5 948 Kč	5,4 %	9 676 Kč
nařízení vlády č. 415/2005 Sb.	4 %	6 186 Kč	6 %	10 257 Kč

Spolu se základní výměrou ve výši 1 470 Kč tak starobní důchod od březnové splátky 2006 činil částku 11 727 Kč měsíčně. Mimořádný hornický starobní důchod, který ke dni březnové splátky 2006 původně činil 7 656 Kč, se tak zvýšil o částku 4 071 Kč.

Příklad č. 7:

Mimořádný hornický starobní důchod byl přiznán podle § 76 odst. 1 DůchPoj od 1. června 2001. Procentní výměra starobního důchodu byla stanovena podle zákona č. 155/1995 Sb. a ke dni přiznání činila částku 5 100 Kč měsíčně. Dne 15. prosince 2005 byla nositeli pojištění doručena žádost o odstranění tvrdosti zákona ve věci úpravy procentní výměry starobního důchodu. Od 1. ledna 2006 se tato procentní výměra zvýšila na částku 10 653 Kč.

²⁹⁵ Ibid.

Právní předpis	Původní		Po zvýšení	
	procentní sazba	částka	procentní sazba	částka
nařízení vlády č. 19/1996 Sb.	-	-	8 %	5 508 Kč
nařízení vlády č. 218/1996 Sb.	-	-	6 %	5 839 Kč
nařízení vlády č. 129/1997 Sb.	-	-	8 %	6 307 Kč
nařízení vlády č. 104/1998 Sb.	-	-	9 %	6 875 Kč
nařízení vlády č. 64/1999 Sb.	-	-	7,5 %	7 391 Kč
nařízení vlády č. 353/2000 Sb.	-	-	9 %	8 057 Kč
nařízení vlády č. 345/2001 Sb.	8 %	5 508 Kč	11 %	8 944 Kč
nařízení vlády č. 438/2002 Sb.	3,8 %	5 718 Kč	4 %	9 302 Kč
nařízení vlády č. 337/2003 Sb.	2,5 %	5 861 Kč	2,5 %	9 535 Kč
nařízení vlády č. 565/2004 Sb.	5,4 %	6 178 Kč	5,4 %	10 050 Kč
nařízení vlády č. 415/2005 Sb.	4 %	6 426 Kč	6 %	10 653 Kč

Spolu se základní výměrou ve výši 1 470 Kč tak starobní důchod od lednové splátky 2006 činil částku 12 123 Kč měsíčně. Mimořádný hornický starobní důchod, který ke dni lednové splátky 2006 původně činil 7 896 Kč, se tak zvýšil o částku 4 227 Kč.

Pověření ministra práce a sociálních věcí uvedené v dodatku č. 1 k příkazu ministra č. 27/2003 se nadále nevztahovalo na starobní důchody přiznané před dosažením důchodového věku. Ostatní starobní důchody, pro jejichž přiznání byly splněny podmínky stanovené v § 76 odst. 1 DůchPoj nebo v mimořádném opatření z roku 1968 pro snížení důchodového věku na 50 let, byly kontinuálně upravovány podle příkazu ministra č. 27/2003 nebo jeho dodatku č. 1.

7.4. ZVÝŠENÍ STAROBNÍHO DŮCHODU PODLE § 76A ZÁKONA Č. 155/1995 Sb.

Vzhledem k tomu, že ani dodatkem č. 1 k příkazu ministra č. 27/2003 nebyli uspokojeni všichni žadatelé a zákonné a fakultativní nároky se navíc staly značně nepřehlednými, byl zvláštní způsob zvýšení procentní výměry starobního důchodu pro vybrané skupiny osob nakonec legislativně zakotven v § 76a DůchPoj, který byl do tohoto zákona vložen s účinností od 1. července 2006 **zákonem č. 264/2006 Sb.**, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákoníku práce. Tato nová právní úprava v podstatě do budoucna nahradila nejen předchozí pověření ministra práce a sociálních věcí, ale též právní úpravu uvedenou v § 76 odst. 3 DůchPoj, ve znění zákona č. 188/2001 Sb., o zvyšování procentní výměry u vymezených starobních důchodů. Zatímco princip zvyšování procentní výměry podle § 76a DůchPoj zůstal téměř totožný jako v pověření ministra práce a sociálních věcí, okruh pojištěnců, na které se úprava vztahuje, byl podstatně rozšířen. Podle § 76a DůchPoj mají totiž nárok na zvýšení procentní výměry starobního důchodu pojištěnci:

- jejichž důchodový věk byl stanoven podle § 74a odst. 1 DůchPoj;²⁹⁶

²⁹⁶ Ustanovení § 74a odst. 1 DůchPoj, ve znění zákona č. 264/2006 Sb., legislativně zakotvilo fakultativní nárok na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu na 50 let obsažený v mimořádném opatření z roku 1968. Podmínky jsou však v tomto ustanovení specifikovány kumulativně tak, že není pravděpodobné jejich splnění v praxi.

- jejichž důchodový věk byl stanoven podle § 76 odst. 1 DůchPoj (byly tedy splněny podmínky pro přiznání mimořádného hornického starobního důchodu dle nařízení vlády č. 557/1990 Sb.);
- kteří vykonávali před 1. lednem 1993 alespoň po dobu 15 let zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, popřípadě 10 let, jde-li o takové zaměstnání v uranových dolech, jež bylo podle předpisů účinných před tímto dnem zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku alespoň 55 let (tj. vykonávali zaměstnání I. AA nebo I. AA-URAN pracovní kategorie).

Poslední z alternativně stanovených podmínek zaručuje, že princip zvýšení procentní výměry starobního důchodu dopadá i na osoby, které odpracovaly potřebný počet let v příslušné preferované pracovní kategorii, ale mimořádný hornický starobní důchod jim nebyl přiznán z důvodu nesplnění podmínek stanovených v nařízení vlády č. 557/1990 Sb., nebo jim byl důchod na jejich žádost přiznán před dosažením důchodového věku. Oproti předchozím fakultativním nárokům lze výhody nové právní úpravy spatřovat především v možnosti aplikovat ji i na důchody přiznané před dosažením důchodového věku, neboť nárok na zvýšení procentní výměry byl rozšířen na všechny osoby, které vykonávaly před 1. lednem 1993 alespoň po dobu 15 let zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech (popřípadě 10 let takového zaměstnání v uranových dolech), které bylo podle předpisů účinných před tímto dnem zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku alespoň 55 let (I. AA nebo I. AA- URAN pracovní kategorie). Právní úprava tedy nedopadá na zaměstnání vykonávané v I. A pracovní kategorii, (s výjimkou pojištěnců, na něž se vztahuje článek LXVII bodu 1 zákona č. 264/2006 Sb. a § 74a odst. 1 DůchPoj), přestože taktéž za určitých podmínek zakládalo nárok na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu na 55 let.

Z tohoto důvodu nelze souhlasit se stanoviskem vyjádřeným v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 10. června 2015, č.j. 6 Ads 179/2014-46. V tomto řízení se Nejvyšší správní soud zabýval případem stěžovatele, který měl za to, že jeho profese mechanik úseku v uranovém dole neměla být zařazena do I. A pracovní kategorie, ale do I. AA pracovní kategorie, tj. měla být posouzena jako zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech. Soud prvního stupně jeho žalobě nevyhověl, neboť dospěl k závěru, že nejsou dány důvody pro hodnocení jeho zaměstnání v I. AA pracovní kategorii (resp. žalobce žádné průkazné doklady nepředložil). Nejvyšší správní soud však překvapivě usoudil, že otázka zařazení do I. A nebo I. AA pracovní kategorie je nerozhodná (!), s tím, že „*stěžovatel splňuje*

podmínku, že je pojištěncem, který vykonával před 1. lednem 1993 po dobu 10 let zaměstnání v uranových dolech, které bylo podle předpisů účinných před tímto dnem zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie ... Rozlišení těchto kategorií [I. A a I. AA] a zařazení do nich by však bylo rozhodné jen pro případné stanovení (snížení) věkové hranice pro odchod do důchodu pod 55 let, což není předmětem sporu, který se týká již jen výše stěžovateli přiznaného důchodu.“ Nejvyšší správní soud nicméně opomněl, že podmínkou pro zvýšení procentní výměry podle § 76a DůchPoj je nejenom, že vykonávaná profese byla zařazena do I. pracovní kategorie s nárokem na odchod do starobního důchodu v 55 letech věku, ale též že se jednalo o zaměstnání I. pracovní kategorie **se stálým pracovištěm pod zemí** v hlubinných dolech (popřípadě 10 let, jde-li o **takové zaměstnání** v uranových dolech). Pro zjištění, zda pojištěnci svědčí nárok na zvýšení procentní výměry starobního důchodu podle § 76a DůchPoj je tedy určení, zda se jednalo o I. A nebo I. AA pracovní kategorii zcela stěžejní. Z tohoto důvodu ostatně stěžovatel „přeřazení“ do výhodnější I. AA pracovní kategorie požadoval.

Rozšíření osobního rozsahu § 76a DůchPoj na všechny horníky vykonávající zaměstnání I. AA nebo I. AA-URAN pracovní kategorie sice bylo vnímáno jako pozitivní z hlediska narovnání výše starobních důchodů, nicméně tato skutečnost naproti tomu přinesla i dle mého soudu zcela neodůvodněné zvýhodnění poživatelů tzv. předčasných starobních důchodů přiznávaných před dosažením sníženého důchodového věku. Zvýšení procentní výměry jejich starobního důchodu dle § 76a odst. 1 DůchPoj totiž v řadě případů *de facto* „ruší“ krácení procentní výměry za dobu chybějící ode dne přiznání důchodu do dosažení důchodového věku (procentní výměra starobního důchodu se upravuje na stejnou úroveň jako procentní výměra nekráceného starobního důchodu). Zákonodárcem předpokládané krácení procentní výměry, které mělo být jakousi sankcí za předčasný odchod do starobního důchodu, se tak v těchto případech stává bezpředmětné. To ve svém důsledku představuje naprosto neopodstatněnou preferenci oproti jiným pojištěncům.

Příklad č. 8:

Pojištěnci vznikl nárok na starobní důchod od dosažení 55 let věku, neboť v období před 1. lednem 1993 získal 15 let zaměstnání v I. AA pracovní kategorii. Dne 16. března 2011, kdy dosáhl věku 52 let, požádal o přiznání starobního důchodu podle § 31 DůchPoj. Procentní výměra starobního důchodu stanovená ve výši 7 824 Kč byla krácena za dobu ode dne přiznání starobního důchodu do dne dosažení důchodového věku o 1 742 Kč, tj. ke dni přiznání starobního důchodu činila 6 082 Kč. Tato procentní výměra se zvýšila podle § 76a zákona č. 155/1995 Sb. o 6 082 Kč na částku 12 690 Kč.

Pokud by o přiznání starobního důchodu od 16. března 2011 požádal pojištěnec, který by k uvedenému datu dosáhl 55 let věku (tj. sníženého důchodového věku z titulu získání 15 let zaměstnání v I. AA pracovní kategorii), výše jeho procentní výměry stanovená ve výši 8 176 Kč by se zvýšila podle § 76a zákona č. 155/1995 Sb. o 4 514 Kč na částku 12 690 Kč.

V obou případech – bez ohledu na to, zda se jedná o „předčasný“ starobní důchod či nikoliv – výše procentní výměry činí částku 12 690 Kč.

Ke změně ve způsobu zvýšení procentní výměry starobního důchodu novou právní úpravou naproti tomu nedošlo a toto zvýšení se řídí stejnými pravidly, která již byla obsažena v § 76 odst. 3 DůchPoj, ve znění účinném před 1. červencem 2006, nebo v pověření ministra práce a sociálních věcí. Osoby, v jejichž případě je splněna jedna z výše uvedených podmínek, a jejichž důchod je přiznáván po 30. červnu 2006, tak mají nárok na zvýšení procentní výměry podle předpisů o zvyšování důchodů, které nabyly účinnosti v době od 1. ledna 1996 do data přiznání důchodu, a to tak, jako kdyby byl důchod přiznán před 1. lednem 1996, což prakticky znamená použití výhodnější valorizace uvedené v předpise o zvyšování důchodů (tj. té, která je určena pro „starodůchodce“), pokud ji takový předpis upravuje. Novela provedená zákonem č. 264/2006 Sb. však pro tyto účely zavedla nový institut, a to tzv. **nejvyšší výměru**, kterou nesmí procentní výměra po jejím zvýšení dle shora uvedených pravidel přesáhnout. Tato nejvyšší výměra představuje částku 5 100 Kč zvýšenou podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne, od něhož se starobní důchod přiznává. Pokud by výše procentní výměry přesáhla částku 5 100 Kč zvýšenou o tyto valorizace, omezí se touto nejvyšší výměrou. V praxi samozřejmě mohou nastat i situace, kdy procentní výměra starobního důchodu zvýšená podle předpisů o zvyšování důchodů, které nabyly účinnosti od data přiznání důchodu, je vyšší, než procentní výměra zvýšená podle § 76a DůchPoj. V takovýchto případech se pochopitelně oprávněnému ponechá vyšší částka procentní výměry, tj. nezvýšená podle § 76a DůchPoj.

Příklad č. 9:

Mimořádný hornický starobní důchod byl přiznán podle § 76 odst. 1 DůchPoj od 16. září 2010. Procentní výměra starobního důchodu byla stanovena podle zákona č. 155 /1995 Sb. a ke dni přiznání činila částku 9 567 Kč měsíčně.

Procentní výměra ve výši 9 567 Kč by po zvýšení podle § 76a DůchPoj ke dni přiznání starobního důchodu činila částku 22 903 Kč. Podle § 76a DůchPoj však procentní výměra starobního důchodu zvýšená podle tohoto ustanovení nesmí přesáhnout nejvyšší výměru, která v roce 2010 činila 12 213 Kč.

Vzhledem k tomu, že procentní výměra starobního důchodu zvýšená podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do 15. září 2010, přesahuje nejvyšší výměru, tj. částku 12 213 Kč, úprava podle § 76a DůchPoj náleží od data přiznání důchodu pouze ve výši 12 213 Kč.

Pokud by procentní výměra starobního důchodu k datu přiznání činila částku 13 580 Kč měsíčně, úprava podle § 76a DůchPoj by byla zamítnuta a pojištěnci by nadále náležela procentní výměra v přiznané výši.

Ve smyslu článku LXVII bodu 1 zákona č. 264/2006 Sb. obdobná pravidla platí i pro úpravu důchodů přiznaných v období od 1. ledna 1996 do 30. června 2006. Procentní výměra stanovená ke dni přiznání se tak na žádost zvyšuje od červencové splátky 2006 pojištěncům, kteří dosáhli věku 50 let před 1. červencem 2006 a splnili ostatní podmínky uvedené v § 74a odst. 1 DůchPoj nebo § 76 odst. 1 DůchPoj, nebo kteří vykonávali před 1. lednem 1993 alespoň po dobu 15 let zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod

zemí v hlubinných dolech (popřípadě 10 let takového zaměstnání v uranových dolech), které bylo podle předpisů účinných před tímto dnem zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku alespoň 55 let. I v tomto případě nesmí procentní výměra po jejím zvýšení přesáhnout nejvyšší výměru, tj. částku 5 100 Kč zvýšenou podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne, který předchází dni, od něhož byl přiznán starobní důchod. Platí zde i zásada, že toto zvýšení se stanoví tak, jako kdyby byl starobní důchod přiznán ke dni 31. prosince 1995. Vylučující podmínkou pro aplikaci článku LXVII bodu 1 zákona č. 264/2006 Sb. je již dřívější zvýšení procentní výměry podle § 76 odst. 3 DůchPoj, ve znění účinném do 30. června 2006, event. podle článku II zákona č. 188/2001 Sb., nebo dle zásad obdobných úpravě obsažené v § 76a DůchPoj na základě opatření přijatých ministrem práce a sociálních věcí ve smyslu § 4 odst. 3 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení.

Korelace mezi fakultativními nároky vyplývajícími z pověření ministra práce a sociálních věcí a nároky zakotvenými v § 76a DůchPoj, ve znění zákona č. 264/2006 Sb., je založena na zásadě zachování nabytých práv a upřednostnění prospěchu pojištěnce. V případě střetu nároků na úpravu důchodu podle pověření ministra práce a sociálních věcí a dle § 76 odst. 3 DůchPoj, ve znění účinném do 30. června 2006, nositel pojištění zcela legitimně rozhodoval o zvýšení procentní výměry podle právního aktu, který byl pro pojištěnce výhodnější z hlediska doplatku důchodu. Při aplikaci pověření ministra práce a sociálních věcí shora uvedený postup přicházel v úvahu v podstatě jen u případů, v nichž se procentní výměra dle pověření ministra zvyšovala z úřední povinnosti od 1. ledna 2004 (nejvýše však tři roky nazpět ode dne podání žádosti). Naopak tam, kde zvýšení procentní výměry starobního důchodu podle pověření bylo podmíněno podáním žádosti o odstranění tvrdosti zákona a finanční účinnost tohoto zvýšení se řídila datem jejího doručení, se již u žádostí doručených po 30. červnu 2006 staly fakultativní nároky zakotvené v pověření ministra práce a sociálních věcí obsoletními. Žádosti o odstranění tvrdosti zákona, které nebyly vyřízeny do dne nabytí účinnosti článku LXVII zákona č. 264/2006 Sb., a jednalo se o případy, v nichž nebyly splněny podmínky uvedené v pověření ministra práce a sociálních věcí, se vyřizovaly podle shora uvedeného článku.

7.5. ZVÝŠENÍ STAROBNÍHO DŮCHODU V DALŠÍCH PŘÍPÁDECH

Okruh pojištěnců, na které dopadá úprava uvedená v § 76a DůchPoj, byl rozšířen nařízením vlády č. 363/2009 Sb., jež v § 3 stanovilo, že výše procentní výměry starobních důchodů, u nichž jsou splněny podmínky pro snížení důchodového věku podle tohoto

nařízení (bez ohledu na to, zda byly přiznány před nebo ode dne účinnosti nařízení), se stanoví obdobně podle § 76a DůchPoj, popř. článku LXVII bodu 1 zákona č. 264/2006 Sb. Horníkům, kterým je starobní důchod přiznáván po 30. červnu 2010 s přihlédnutím k důchodovému věku uvedenému v § 2 nařízení vlády č. 363/2009 Sb., se tedy procentní výměra zvyšuje podle předpisů o zvyšování důchodů, které nabyly účinnosti v době od 1. ledna 1996 do data přiznání důchodu, a to tak, jako kdyby byl důchod přiznán před 1. lednem 1996. I v tomto případě je nutno respektovat ustanovení o nejvyšší výměře, kterou nesmí starobní důchody zvyšované podle § 76a DůchPoj přesáhnout. Obdobně je nutno postupovat i u starobních důchodů, které jsou přiznávány ode dne účinnosti nařízení vlády č. 69/2015 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 363/2009 Sb., jež parametrickou úpravou rozšířilo okruh horníků s nárokem na snížení důchodového věku dle tohoto nařízení.

Horníkům, jimž byl starobní důchod přiznán podle obecných ustanovení zákona č. 155/1995 Sb. ještě před účinností nařízení č. 363/2009 Sb., tj. před 1. červencem 2010, se v případě splnění podmínek uvedených v tomto nařízení procentní výměra přiznaného starobního důchodu na žádost přepočte s přihlédnutím ke sníženému důchodovému věku. Takto stanovená procentní výměra se pak zvyšuje podle pravidel uvedených v článku LXVII bodu 1 zákona č. 264/2006 Sb., a následně podle předpisů o zvyšování důchodů tak, jako kdyby byl starobní důchod přiznán ke dni 31. prosince 1995. Procentní výměra ve výši takto stanovené však náleží nejdříve od červencové splátky 2010. Pokud pojištěnec ke dni nově stanoveného důchodového věku nezískal potřebnou dobu pojištění, lze procentní výměru přepočítat až ode dne jejího získání.²⁹⁷

Příklad č. 10:

Pojištěnec nepřetržitě vykonával výdělečnou činnost zakládající účast na pojištění do 15. ledna 2008. Od 16. ledna 2008 mu byl přiznán starobní důchod podle § 29 DůchPoj. Žádostí doručenou dne 19. srpna 2010 požádal o úpravu starobního důchodu podle nařízení vlády č. 363/2009 Sb., neboť splňuje podmínky uvedené v tomto nařízení pro snížení důchodového věku na 55 let a 6 měsíců. S přihlédnutím k tomuto nařízení důchodového věku dosáhl dne 25. srpna 2001. Na základě této skutečnosti nositel pojištění procentní výměru přepočte tak, jako kdyby byl starobní důchod přiznán již od 25. srpna 2001, s tím, že k procentní výměře náleží zvýšení za dobu výdělečné činnosti vykonávané v období od 25. srpna 2001 do 15. ledna 2008. Takto upravená procentní výměra se následně zvýší dle § 76a DůchPoj, tj. podle předpisů o zvyšování důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne předcházejícímu původnímu přiznání důchodu, a dále se zvyšuje podle předpisů o zvyšování důchodů, a to tak, jako kdyby byl starobní důchod přiznán ke dni 31. prosince 1995. Procentní výměra v takto upravené výši náleží pojištěnci od červencové splátky 2010 za předpokladu, že je vyšší než procentní výměra valorizovaná pouze dle předpisů o zvyšování důchodů, které nabyly účinnosti od 25. srpna 2001, a zároveň je nižší nebo se rovná nejvyšší výměře vymezené v § 76a větě druhé DůchPoj.

Tytéž nároky na zvýhodněný výpočet procentní výměry starobního důchodu přísluší i horníkům, jimž vznikne nárok na snížení důchodového věku dle novely provedené zákonem č. 213/2016 Sb., která nabyla účinnosti dnem 1. října 2016. Podle

---

²⁹⁷ Srov. ŠANTRŮČEK, Václav. Důchodové nároky některých horníků. *Národní pojištění*, 2010, roč. 41, č. 7, s. 7.

§ 37c odst. 2 DůchPoj, ve znění zákona č. 213/2016 Sb., se procentní výměra starobního důchodu zvyšuje ode dne přiznání tohoto důchodu podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne, který předchází dni, od něhož se přiznává tento důchod, a to tak jako kdyby byl starobní důchod přiznán ke dni 31. prosince 1995. Jedná se tedy o tentýž princip stanovení výše procentní výměry starobního důchodu známý již z předchozích právních úprav. Novela zachovala i institut nejvyšší výměry, kterou nesmí procentní výměra po jejím zvýšení přesáhnout. Oproti nařízení vlády č. 363/2009 Sb. se však zmíněná novela nevyporádává s možností zvýšit procentní výměru starobního důchodu horníkům, jimž byl starobní důchod přiznán před 1. říjnem 2016, a to zvláště s přihlédnutím k tomu, že pozměňovacím návrhem byl důchodový věk stanovený v článku I zákona č. 213/2016 Sb., resp. v § 37c odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., ve znění zákona č. 213/2016 Sb., snížen o sedm let. Přechodné ustanovení uvedené v článku II zákona č. 213/2016 Sb. je značně vágní a v podstatě jednoznačnou možnost úpravy procentní výměry již přiznaných starobních důchodů neupravuje. Podle tohoto ustanovení byly-li podmínky pro stanovení důchodového věku podle § 37c odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., ve znění účinném ode dne 1. října 2016, splněny přede dnem 1. října 2016, stanoví se důchodový věk podle § 37c odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., ve znění účinném ode dne 1. října 2016, a výše procentní výměry se stanoví podle § 37c odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., ve znění účinném ode dne 1. října 2016. Vzhledem k dikci tohoto přechodného ustanovení lze mít za to, že na výši již přiznaných starobních důchodů nebude mít nová právní úprava účinná od 1. října 2016 žádný vliv.

8. INVALIDNÍ DŮCHOD

8.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

Invalidní důchod, který je druhou stěžejní obligatorní dávkou důchodového pojištění, v minulosti sehrál významnou úlohu při formování hornického pojištění. V podstatě „předcházet“ starobní penzi a byl považován za primární důchod, od něhož se odvozovaly důchody ostatní.²⁹⁸ Jeho účelem bylo zabezpečit kvalifikované pracovníky, zprvu pro případ úrazu utrpěného v dole, později i pro případ nemoci způsobující trvalou neschopnost k výkonu dosavadního povolání. Právní teorie v této souvislosti zmiňuje koncepci presumované invalidity, tedy předpokladu, že v jistých situacích nebo v jistém věku (stáří) již není možné vykonávat výdělečnou činnost či je možné ji vykonávat pouze s omezeními. To bylo příznačné zvláště pro hornické profese,²⁹⁹ u nichž nárok na invalidní důchod nezřídka vznikl na podkladě stavovské invalidity, která však byla z hlediska důchodových nároků zaměstnanců v hornictví stěžejní jen v období do 31. prosince 1995. S účinností od 1. ledna 1996 bylo od koncepce stavovské invalidity upuštěno, s tím, že vznik plné či částečné invalidity byl napříště odvozován toliko od míry poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti. Dle platné právní úpravy se tedy u zaměstnanců v hornictví dávkové schéma důchodů podmíněných dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem ničím neliší od pravidel aplikovaných na důchodové nároky ostatních pojištěnců. Změna dávkového schématu se přitom neočekává ani v budoucnu, neboť v podstatě žádný z dosavadních legislativních návrhů se nedotýká změn podmínek nároku horníků na invalidní důchod nebo stanovení jeho výše.

Zákonem stanovené podmínky nároku na dávky podmíněné dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem měly od 1. ledna 1996 ustálenou podobu, neboť byly založeny na uznání plné nebo částečné invalidity a získání potřebné doby pojištění (vyjma invalidity v důsledku pracovního úrazu a invalidity v mimořádných případech označované jako tzv. invalidita z mládí). Parametricky docházelo pouze k dílčím změnám, kupř. u částečného invalidního důchodu se pro nárok na výplatu této dávky od 1. února 2006 již nezkoumala ekonomická podmínka.³⁰⁰ Dávkové schéma doznalo podstatných změn až od 1. ledna 2010, kdy nabyla účinnosti novela provedená zákonem č. 306/2008 Sb. Částečné

---

²⁹⁸ Srov. *důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 44/1947 Sb., o hornickém pensijním pojištění* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0357_03.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0357_03.htm).

²⁹⁹ TOMEŠ, Igor. Úvahy o invaliditě, o její definici a o jejím zařazení do systému sociální ochrany. In BĚLINA, Miroslav, KALENSKÁ, Marie (eds.) *Pocta Petru Trösterovi k 70. narozeninám*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 402.

³⁰⁰ Podle § 46 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., ve znění účinném do 31. ledna 2006, se částečný invalidní důchod za vymezených podmínek krátil z důvodu souběhu s příjmem z výdělečné činnosti.

a plné invalidní důchody byly od tohoto data nahrazeny jedním **invalidním důchodem**, v jehož rámci se rozlišují tři stupně invalidity podle poklesu pracovní schopnosti pojištěnce s rozdílnou výší důchodu dle uznaného stupně invalidity. Dosavadní vyplácené částečné a plné invalidní důchody byly podle článku II zákona č. 306/2008 Sb. transformovány na invalidní důchod pro invaliditu prvního, druhého nebo třetího stupně v závislosti na procentní míře poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti, a to ve výši, v jaké náležely ke dni 31. prosince 2009.³⁰¹

8.2. OBECNÉ PODMÍNKY NÁROKU NA INVALIDNÍ DŮCHOD

Obecné podmínky nároku na invalidní důchod jsou vymezeny v § 38 DůchPoj, podle něhož pojištěnci vzniká nárok na invalidní důchod, jestliže nedosáhl věku 65 let nebo důchodového věku, je-li důchodový věk vyšší než 65 let, a stal se

- a) invalidním a získal potřebnou dobu pojištění, pokud nesplnil ke dni vzniku invalidity podmínky nároku na starobní důchod podle § 29, popřípadě, byl-li přiznán starobní důchod podle § 31, pokud nedosáhl důchodového věku, nebo
- b) invalidním následkem pracovního úrazu.

Právní úprava tedy vymezuje jako základní materiální podmínky nároku na invalidní důchod uznání invalidity a získání potřebné doby pojištění, anebo uznání invalidity následkem pracovního úrazu.³⁰² Zákon v tomto případě zohledňuje méně výhodné postavení pojištěnců, u kterých invalidita vzniká následkem úrazu utrpěného v zaměstnání, který je dle pracovněprávních předpisů považován za pracovní úraz. V obou případech je však vylučující podmínkou pro získání nároku na invalidní důchod dosažení věku 65 let nebo důchodového věku, je-li důchodový věk vyšší než 65 let. Pokud jde o vylučující podmínku týkající se vzniku nároku na starobní důchod podle § 29 DůchPoj, je potřeba brát v úvahu i nároky na snížení důchodového věku z titulu výkonu preferovaného zaměstnání v hornictví.³⁰³

---

³⁰¹ Plný invalidní důchod, na který vznikl nárok do 31. prosince 2009, se tedy považuje od 1. ledna 2010 za invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně. Částečný invalidní důchod, na který vznikl nárok do 31. prosince 2009, se považuje od 1. ledna 2010 za invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně, byl-li důvodem částečné invalidity pokles schopnosti soustavné výdělečné činnosti nejmenší o 50 %; v ostatních případech se částečný invalidní důchod považuje za invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně. (Článek II bod 8 zákona č. 306/2008 Sb.)

³⁰² Specifické podmínky nároku na invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně zákonodárce stanovil pro mimořádné případy vymezené v § 42 odst. 1 DůchPoj. Toto ustanovení osobám s trvalým pobytem na území České republiky, u nichž invalidita třetího stupně vznikla před dosažením 18 let věku, zaručuje nárok na invalidní důchod od 18 let bez ohledu na to, zda byly či nebyly účastny pojištění v rozsahu vymezeném zákonem. Z hlediska důchodových nároků horníků je však toto ustanovení prakticky bezpředmětné.

³⁰³ Srov. VOŘÍŠEK, Vladimír. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*, s. 134.

8.2.1. STAVOVSKÁ INVALIDITA A INVALIDITA

Pro posuzování invalidity u horníků měla před 1. lednem 1996 stěžejní význam koncepce **invalidity stavovské** (profesionální), v minulosti zvaná též jako neschopnost k povolání (Berufsunfähigkeit).³⁰⁴ Tato koncepce je doktrínou charakterizována jako „*nemožnost výkonu dosavadního zaměstnání, které je společností preferováno před jinými pro jeho prestižní význam a které bylo vykonáváno do vzniku invalidity, a vyzdvihuje zejména změny v profesním životě postiženého občana.*“³⁰⁵ Právní předpisy platné do 31. prosince 1995 stavovskou invaliditu vymezovaly v § 29 odst. 2 písm. c) zákona č. 100/1988 Sb. tak, že „*občan je invalidní, jestliže je sice schopen vykonávat soustavné zaměstnání, avšak jen zcela nepřiměřené jeho dřívějším schopnostem a společenskému významu dosavadního zaměstnání.*“ Podle § 18 odst. 2 vyhlášky č. 149/1988 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, se zaměstnáním nepřiměřeným dřívějším schopnostem a společenskému významu dosavadního zaměstnání rozumělo takové zaměstnání, k jehož výkonu byla požadována mnohem nižší kvalifikace, než která se požadovala k výkonu dosavadního zaměstnání, nebo v něm nebyla využita odborná a úzce zaměřená kvalifikace získaná v dosavadním zaměstnání, a výkonem tohoto nového zaměstnání poklesl výdělek zpravidla alespoň o polovinu výdělku, který byl dosahován v dosavadním zaměstnání, popřípadě na dosavadním pracovišti. V českém právním řádu se tato koncepce udržela až do 31. prosince 1995. Pro horníky, kteří byli vyloučeni ze zdravotních důvodů z práce v podzemí v hlubinných dolech, tedy změny v důchodovém systému provedené od 1. ledna 1996 představovaly přelom mimo jiné v tom smyslu, že jejich invalidita se začala posuzovat dle stejných zásad, které dopadají i na ostatní pojištěnce.

Důsledky, které pro horníky představovalo nezakotvení stavovské invalidity v právní úpravě účinné od 1. ledna 1996, mělo pomoci překlenout přechodné ustanovení § 78 DůchPoj, v němž je za určitých podmínek zachován nárok na tzv. stavovský invalidní důchod. V praxi se toto ustanovení aplikovalo převážně u hornických profesí, u nichž

---

³⁰⁴ Srov. kupř. NEUBAUER, Zdeněk, POSPÍŠIL, Jan. *Výklad k zákonu z 9. října 1924, č. 221 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří, ve znění novely z 8. listopadu 1928, č. 184 Sb. z. a. n.* Praha: nákladem vlastním, 1929, s. 194.

³⁰⁵ RYBA, Jan. Dávky podmíněné dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem. In TRÖSTER, Petr et al. *Právo sociálního zabezpečení*, s. 162. Dále se v právní teorii rozlišuje koncepce invalidity fyzické, která vychází ze „*snížených či vymizelých fyziologických schopností člověka, resp. vyzdvihuje stupeň zdravotního poškození, aniž by přihlížela k ekonomickým a profesionálním důsledkům zdravotního postižení*“, a invalidity všeobecné, která vychází „*z příčinné souvislosti zdravotního postižení občana a jeho zbývajících pracovního potenciálu, resp. zbývajících invalidity.*“ Ibid., s. 162-163. Ke koncepci invalidity fyzické, profesionální a všeobecné srov. též TOMEŠ, Igor. *Sociální politika. Teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. přepracované vydání. Praha: Sociopress, spol. s r.o., 2001, s. 129.

docházelo ve zvýšené míře k výstupu ze zaměstnání ze zdravotních důvodů.³⁰⁶ Pokud pojištěnec ke dni 31. prosince 1995 dosáhl věku alespoň o 10 let nižšího, než činí důchodový věk stanovený podle zákona č. 155/1995 Sb. (a to i podle jeho přechodných ustanovení), lze mu invalidní důchod odejmout jen za podmínek stanovených právními předpisy před 1. lednem 1996.³⁰⁷ Kritéria pro případné oduznání invalidity se u těchto osob tedy neposuzují podle zákona č. 155/1995 Sb., který stavovskou invaliditu již neupravuje, ale podle dřívějších právních předpisů. Pokud však došlo k pravomocnému odnětí invalidního důchodu přiznaného na podkladě stavovské invalidity, při následném posuzování podmínek nároku na invalidní důchod již nebylo možné k § 29 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb. přihlížet.³⁰⁸

Na ostatní poživatelé stavovských invalidních důchodů, kteří ke dni 31. prosince 1995 nedosáhli stanoveného věku, přechodné ustanovení § 78 DůchPoj nedopadá. Touto problematikou se zabýval i Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 31. srpna 2005, č.j. 4 Ads 5/2004-139, který se týkal stěžovatele, jemuž nositel pojištění po 31. prosinci 1995 odňal plný invalidní důchod, na který vznikl nárok před 1. lednem 1996 podle § 29 odst. 2 písm. c) zákona č. 100/1988 Sb. Nejvyšší správní soud judikoval, že osoby, které nesplňují věkovou podmínku uvedenou v § 78 DůchPoj, jsou povinny strpět negativní důsledky legislativních změn, byť by důvodem pro odnětí plného invalidního důchodu z titulu stavovské invalidity bylo pouze „*zprísnění zákonných podmínek pro uznání plné invalidity*.“ V jiném rozsudku ze dne 23. listopadu 2007, č.j. 4 Ads 86/2007-61, Nejvyšší správní soud poukázal též na to, že pro posouzení oprávněnosti odnětí invalidního důchodu je u dotčených pojištěnců nutno primárně vyřešit otázku, zda přichází v úvahu aplikace § 78 DůchPoj či nikoliv.

V minulosti byla namítána neústavnost této právní úpravy, nikoliv však ze strany nespokojeného účastníka řízení, ale Krajského soudu v Brně, který se obrátil na Ústavní soud s návrhem na zrušení § 78 DůchPoj pro rozpor s článkem 1 Listiny základních práv a svobod. Tento rozpor byl dle Krajského soudu v Brně spatřován v neodůvodněném zvýhodnění určitých zaměstnanců v hornictví, kterým zůstala zachována možnost posouzení invalidity podle předpisů platných před 1. lednem 1996, zatímco mnohem závažněji postižení poživatelé invalidních důchodů byli ponecháni bez právní ochrany. Krajský soud v Brně v této souvislosti poukázal též na § 30 a 31 DůchPoj, umožňující předčasný odchod do starobního důchodu i před dosažením věku 50 let. Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 21. ledna 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02 (N 11/29 SbNU 79), který byl

³⁰⁶ Srov. BREJCHA, Aleš, ŠANTRŮČEK, Václav. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*, s. 219.

³⁰⁷ Podle § 78 DůchPoj bylo možné plný invalidní důchod odejmout nejdříve od splátky důchodu splatné v lednu 1997. Tato část ustanovení je však vzhledem k § 56 odst. 1 písm. c) DůchPoj již v současnosti obsoletní.

³⁰⁸ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. března 2007, č.j. 3 Ads 76/2006-175, nebo rozsudek téhož soudu ze dne 29. srpna 2007, č. j. 6 Ads 73/2005-73,

publikován pod č. 40/2003 Sb., shora namítanou nerovnost neshledal. Odkázal přitom na řadu svých předchozích rozhodnutí, mimo jiné též na nález Ústavního soudu ČSFR ze dne 8. října 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92 (vyhlášen v částce 96/1992 Sb. a publikován pod č. 11 Sbírky usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR), a konstatoval, že zásadě rovnosti v právech je „*proto třeba rozumět tak, že právní rozlišování v přístupu k určitým právům nesmí být projevem libovůle, neplyne z ní však závěr, že by každému muselo být přiznáno jakékoli právo.*“ Ústavní soud zdůraznil též skutečnost, na kterou ve svém vyjádření poukázal Senát Parlamentu České republiky a Ministerstvo práce a sociálních věcí, totiž že § 78 DůchPoj se netýká toliko kategorie horníků, byť je tak v praxi vnímáno, ale vztahuje se i na další skupiny pojištěnců, neboť právní úprava platná před 1. lednem 1996 neomezovala stavovskou invaliditu jen na vybranou skupinu osob, ale její kritéria byla koncipována obecně. Hledisko, kdy důvodem přijetí právní úpravy obsažené v § 78 DůchPoj jsou zvláště nepříznivé zdravotní dopady a u kategorie horníků i dopady sociální spojené s výkonem takového povolání, pak Ústavní soud shledal v rovině ústavnosti jako rozumné, které nelze považovat za projev zákonodárcovy libovůle.

Až na shora uvedenou výjimku zakotvenou v § 78 DůchPoj, právní úprava účinná po 31. prosinci 1995 již v definici invalidity nezohledňuje výkon profese. Společenský význam vykonávaného povolání je zcela potlačen a zohlednění výdělečných činností vykonávaných před poklesem pracovního potenciálu se stalo toliko jedním z posudkových kritérií.³⁰⁹ Od 1. ledna 2010 je invalidita vymezena v § 39 odst. 1 DůchPoj, podle něhož se za invalidního považuje pojištěnec, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nastal pokles jeho pracovní schopnosti nejméně o 35 %. Zároveň je invalidita diferencována do **tří stupňů** s ohledem na pokles pracovní schopnosti v důsledku dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu pojištěnce. Pro uznání pojištěnce invalidním ve třetím stupni se vyžaduje pokles pracovní schopnosti nejméně o 70 %, v případě poklesu pracovní schopnosti o 50 % až 69 % se jedná o invaliditu druhého stupně, pokud pracovní schopnost poklesla o 35 % až 49 %, jedná se o invaliditu prvního stupně. Při změně stupně invalidity se již nárok na invalidní důchod znovu neposuzuje, dochází pouze k přepočtu výše důchodu.

Míra poklesu pracovní schopnosti se určuje podle druhů zdravotního postižení, jež jsou uvedeny v příloze k vyhlášce č. 359/2009 Sb., kterou se stanoví procentní míry poklesu pracovní schopnosti a náležitosti posudku o invaliditě a upravuje posuzování pracovní schopnosti pro účely invalidity. Došlo tak k terminologické změně oproti právní úpravě účinné před 1. lednem 2010, která invaliditu odvozovala od posudkově medicínské kategorie „*pokles schopnosti soustavné výdělečné činnosti*“. Tato byla v nové právní úpravě

---

³⁰⁹ Srov. § 39 odst. 3 DůchPoj, ve znění účinném před 1. lednem 2009.

nahrazena pojmem „pokles pracovní schopnosti“, což bylo odůvodňováno požadavkem na pojmové sjednocení posudkových kategorií s oblastí nemocenského pojištění.³¹⁰ Dalším a zároveň stěžejním znakem invalidity je její předpokládaná trvalost, resp. dlouhodobost. Zákonná definice dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je uvedena v § 26 DůchPoj, podle něhož se za dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav pro účely tohoto zákona považuje zdravotní stav, který omezuje tělesné, smyslové nebo duševní schopnosti pojištěnce významné pro jeho pracovní schopnost, pokud tento zdravotní stav trvá déle než jeden rok nebo podle poznatků lékařské vědy lze předpokládat, že bude trvat déle než jeden rok. Zákon č. 155/1995 Sb. dále v § 39 odst. 3 až 7 charakterizuje další pojmy, které představují významné posudkové hledisko při posuzování zdravotního stavu. Nejpodstatnějším z nich je pokles pracovní schopnosti, kterým se rozumí pokles schopnosti vykonávat výdělečnou činnost v důsledku omezení tělesných, smyslových a duševních schopností ve srovnání se stavem, který byl u pojištěnce před vznikem dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. Mezi další významná posudková hlediska patří též stabilizace zdravotního stavu, adaptace na zdravotní postižení či schopnost rekvalifikace pojištěnce na jiný druh výdělečné činnosti, než dosud vykonával, schopnost využití zachované pracovní schopnosti v případě poklesu pracovní schopnosti nejméně o 35 % a nejvíce o 69 % a v případě poklesu pracovní schopnosti nejméně o 70 % též to, zda je pojištěnec schopen výdělečné činnosti za zcela mimořádných podmínek.³¹¹

8.2.2. POTŘEBNÁ DOBA POJIŠTĚNÍ

Získání potřebné doby pojištění je druhou z neopomenutelných podmínek nároku na invalidní důchod podle § 38 písm. a) DůchPoj, kterou musí splnit všichni pojištěnci bez ohledu na druh jimi vykonávaného povolání. Kromě doby pojištění vymezené v § 5, § 11 a § 42 odst. 3 DůchPoj se pro nárok na invalidní důchod za dobu pojištění považuje i „*doba účasti na pojištění osob uvedených v § 5 odst. 1 písm. n) a dále doba studia na střední nebo vysoké škole v České republice, a to před dosažením 18 let věku, nejdříve však po ukončení povinné školní docházky, a po dosažení věku 18 let po dobu prvních 6 let tohoto studia.*

---

³¹⁰ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 306/2008 Sb., k bodu 41. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. Sněmovní tisky. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=435&CT1=0.

³¹¹ Tyto zcela mimořádné podmínky definuje § 6 vyhlášky č. 359/2009 Sb. jako zásadní úpravu pracovních podmínek, pořízení a využívání zvláštního vybavení pracoviště, zvláštní úpravy stávajících strojů, nástrojů, používání zvláštních pracovních pomůcek nebo každodenní podpora nebo pomoc na pracovišti formou předčitatelských služeb, tlumočnických služeb nebo pracovní asistence. Na rozdíl od předchozí právní úpravy, kdy v příloze č. 3 vyhlášky č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění, ve znění účinném do 31. prosince 2009, byl vymezen okruh zdravotních postižení umožňujících výdělečnou činnost za zcela mimořádných podmínek (srov. též § 39 odst. 1 písm. b) DůchPoj, ve znění účinném do 31. prosince 2009), právní úprava účinná od 1. ledna 2010 již okruh těchto zdravotních postižení taxativně neupravuje.

Ustanovení § 12 odst. 1 věty druhé platí zde přiměřeně.“ Takto vymezenou dobou pojištění pro účely nároku na invalidní důchod zákonodárce reagoval na zrušení účasti na pojištění z důvodu soustavné přípravy na budoucí povolání studiem na střední, vyšší odborné a vysoké škole.³¹²

Jisté znevýhodnění mladších pojištěnců, u nichž se předpokládá kratší doba účasti na pojištění, je v § 40 DůchPoj kompenzováno diferencováním doby pojištění potřebné pro nárok na invalidní důchod dle dosaženého věku. U pojištěnce ve věku do 20 let činí potřebná doba pojištění méně než jeden rok, u pojištěnce ve věku od 20 let do 22 let jeden rok, ve věku od 22 let do 24 let dva roky, ve věku od 24 let do 26 let tři roky, ve věku od 26 let do 28 let čtyři roky a ve věku nad 28 let pět roků. Rozhodným obdobím, v němž se zjišťuje podmínka potřebné doby pojištění, je období před vznikem invalidity, a u pojištěnců starších 28 let posledních 10 let před vznikem invalidity. Zákonem č. 306/2008 Sb. byla tato podmínka u pojištěnců starších 38 let zmírněna tak, aby zohledňovala jejich předchozí ekonomickou aktivitu. U těchto osob se proto od 1. ledna 2010 podmínka potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod považuje za splněnou, pokud pojištěnec získal alespoň 10 let pojištění v rozhodném období posledních 20 let před vznikem invalidity. Zákonodárce upravil též možnost získání podmínky potřebné doby pojištění po vzniku invalidity v kterémkoli dokončeném období deseti roků. U pojištěnce mladšího 24 let však zákonem vyžadovaná potřebná doba pojištění činí v takovémto případě dva roky.

8.2.3. PRACOVNÍ ÚRAZ A NEMOC Z POVOLÁNÍ

Horníci se řadí mezi skupinu zaměstnanců, která je ve zvýšené míře ohrožena nejen pracovními úrazy, ale též nemocemi z povolání, jež se pro účely důchodového pojištění kladou na roveň pracovnímu úrazu.³¹³ Vznik invalidity v důsledku pracovního úrazu je přitom relevantním důvodem pro nárok na invalidní důchod podle § 38 písm. b) DůchPoj, aniž by bylo vyžadováno získání potřebné doby pojištění. Pokud jde o pracovní úrazy zaměstnanců v hornictví, jejich počet sice není v celorepublikovém průměru tak vysoký, jako je v některých jiných odvětvích (stavebnictví, doprava či zpracovatelský průmysl), nicméně s ohledem na počet pojištěnců v odvětví „těžba a dobývání“ (31 948) ve

---

³¹² Srov. *důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 306/2008 Sb., k bodu 45* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=435&CT1=0>](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=435&CT1=0).

³¹³ Srov. § 25 odst. 2 DůchPoj.

vztahu k počtu pracovních úrazů v tomto odvětví (476) se nadále jedná o vysoce rizikové zaměstnání.³¹⁴

Stejně tak jako invalidita i vymezení pracovního úrazu podléhalo legislativním změnám, které byly odvislé od vývoje pracovněprávních předpisů. Nejinak tomu bylo i ode dne nabytí účinnosti zákona č. 155/1995 Sb., kdy se v právních předpisech důchodového pojištění opětovně prosadila definice, která odkazuje na vymezení pracovního úrazu v pracovněprávních předpisech, a byla jen drobně modifikována pro účely důchodového pojištění. Podle § 25 odst. 1 DůchPoj se tedy pracovním úrazem rozumí úraz, který utrpěl pojištěnec:

- při činnosti zakládající účast na pojištění a který se za pracovní nebo služební považuje podle pracovněprávních předpisů nebo předpisů upravujících služební poměry platných v době vzniku invalidity následkem tohoto úrazu;
- při přípravě k obraně České republiky nebo při výkonu služby v ozbrojených silách České republiky, pokud jde o pojištěnce, který není vojákem z povolání ani vojákem v další službě;
- při výkonu činnosti prováděné v rámci civilní služby podle pokynů osoby, u níž se koná civilní služba, nebo v přímé souvislosti s takovým výkonem; to platí obdobně pro onemocnění vzniklé při výkonu těchto služeb.³¹⁵

Nemoci z povolání jsou obecně vymezeny v nařízení vlády č. 290/1995 Sb., kterým se stanoví seznam nemocí z povolání, jako nemoci, které vznikají „*nepříznivým působením chemických, fyzikálních, biologických nebo jiných škodlivých vlivů, pokud vznikly za podmínek uvedených v seznamu nemocí z povolání. Nemoci z povolání se rozumí též akutní otrava vznikající nepříznivým působením chemických látek.*“³¹⁶ V kapitole II. a III. seznamu nemocí z povolání jsou uvedeny nemoci způsobené fyzikálními faktory a týkající se dýchacích cest, plic, pohrudnice a pobřišnice, typické pro hornické profese. Dále se za nemoci z povolání považují i nemoci vzniklé za podmínek uvedených v seznamu nemocí z povolání platném ke dni 31. prosince 1995. Není překvapující, že nejvíce hlášených

---

³¹⁴ Pracovní úrazovost v České republice v roce 2014 [online]. Opava: Státní úřad inspekce práce, ©2016, s. 21 a násl. [cit. 2016-03-29]. Dostupné z www: <http://www.suip.cz/_files/suip-63ed3f776131b248e013fd35166c7f8a/pracovni_uzarovost_2014.pdf>.

³¹⁵ Srov. vymezení pracovního úrazu uvedené v § 271k zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož je pracovním úrazem „*poškození zdraví nebo smrt zaměstnance, došlo-li k nim nezávisle na jeho vůli krátkodobým, náhlým a násilným působením zevních vlivů při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním*“ a „*úraz, který zaměstnanec utrpěl pro plnění pracovních úkolů.*“ Za pracovní úraz se nepovažuje „*úraz, který se zaměstnanci přihodil na cestě do zaměstnání a zpět.*“ Evidence a způsob hlášení úrazů jsou upraveny v nařízení vlády č. 201/2010 Sb., o způsobu evidence úrazů, hlášení a zasílání záznamu o úrazu.

³¹⁶ Posuzování a uznávání nemocí z povolání je upraveno ve vyhlášce Ministerstva zdravotnictví č. 104/2012 Sb., o stanovení bližších požadavků na postup při posuzování a uznávání nemocí z povolání a okruh osob, kterým se předává lékařský posudek o nemoci z povolání, podmínky, za nichž nemoc nelze nadále uznat za nemoc z povolání, a náležitosti lékařského posudku (vyhláška o posuzování nemocí z povolání).

profesionálních onemocnění se vyskytuje v Moravskoslezském kraji. Podle Zprávy o činnosti orgánů ochrany veřejného zdraví v oblasti ochrany zdraví při práci za rok 2014 vzniklo nejvíce nemocí z povolání v odvětví „těžba a úprava černého a hnědého uhlí (214 onemocnění, tj. 17,1 % případů).“³¹⁷

8.3. VÝŠE INVALIDNÍHO DŮCHODU

Od 1. ledna 1996 se v právní úpravě důchodového pojištění již nelze setkat se zvýhodněným výpočtem invalidního důchodu zaměstnanců v hornictví. Výjimku představují pouze omezené případy, na něž se vztahuje přechodné ustanovení § 71 odst. 2 DůchPoj ve vztahu ke stanovení plného či částečného invalidního důchodu podle právních předpisů platných ke dni 31. prosince 1995, byl-li by takový důchod vyšší než důchod vypočtený podle zákona č. 155/1995 Sb. V případě, že pojištěnec získal v I. nebo II. pracovní kategorii (event. v I. nebo II. kategorii funkcí) alespoň jeden rok zaměstnání, je garance stanovení výše důchodové dávky podle předpisů platných ke dni 31. prosince 1995 prozatím zachována až do 31. prosince 2018. Ze správní praxe však vyplývá, že s případy, v nichž by bylo výhodnější stanovit výši nově přiznávané dávky podmíněné dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem podle právních předpisů platných ke dni 31. prosince 1995, se lze setkat již jen ojediněle.

Výpočet invalidního důchodu horníka se tedy zpravidla neliší od výpočtu invalidního důchodu jiného pojištěnce a je primárně upraven v § 41 a násl. DůchPoj, který doznal změn s ohledem na přijetí koncepce třístupňové invalidity. Zatímco základní výměra invalidního důchodu je totožná se základní výměrou starobního důchodu a činí 9 % průměrné mzdy (je tedy stejně tak jako u starobního důchodu nezávislá na výši vyměřovacího základu a získané době pojištění), výše procentní výměry je odstupňována podle dosaženého stupně invalidity a za každý celý rok pojištění činí:

- 0,5 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně,
- 0,75 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně,
- 1,5 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně.

Změna stupně invalidity (ať už jeho snížení nebo zvýšení) se nepovažuje za nový

---

³¹⁷ Zpráva o činnosti orgánů ochrany veřejného zdraví v oblasti ochrany zdraví při práci za rok 2014 [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, ©2010, 2015-05-10, s. 88 [cit. 2015-10-30]. Dostupné z www: <http://www.mzcr.cz/Verejne/dokumenty/zprava-o-cinnosti-organu-ochrany-verejneho-zdravi-v-oblasti-ochrany-zdravi-pri-p_10855_2634_5.html>.

vznik nároku na důchod. Tato skutečnost se pozitivně odrazila v nárocích poživatelů dřívějších částečných invalidních důchodů, kteří byli uznáni plně invalidními, avšak nárok na plný invalidní důchod jim nevznikl z důvodu nesplnění podmínky potřebné doby pojištění. Při změně stupně invalidity tak dochází pouze ke změně výše procentní výměry invalidního důchodu (základní výměra zůstává beze změny), a to ode dne, od něhož došlo k uznání invalidity nižšího nebo vyššího stupně. Nová výše procentní výměry se stanoví matematickým výpočtem z dosavadní procentní výměry tak, že procentní výměra invalidního důchodu, který náležel ke dni, který předchází dni, od něhož došlo ke změně stupně invalidity, se vynásobí koeficientem stanoveným jako podíl shora uvedené procentní sazby výpočtového základu za každý celý rok doby pojištění, která odpovídá novému stupni invalidity, a procentní sazby výpočtového základu za každý celý rok doby pojištění, která odpovídá dosavadnímu stupni invalidity. Koeficient podle věty první se stanoví s přesností na 4 platná desetinná místa. Nejnižší výše procentní výměry invalidního důchodu činí 770 Kč. Přehled příslušných koeficientů je uveden v následující tabulce:

Tabulka 2 – Výpočet invalidního důchodu - koeficienty

Původní stupeň invalidity	Nový stupeň invalidity	Poměr	Koeficient
I. stupeň	II. stupeň	0,75/0,5	1,5
I. stupeň	III. stupeň	1,5/0,5	3
II. stupeň	III. stupeň	1,5/0,75	2
II. stupeň	I. stupeň	0,5/0,75	0,6667
III. stupeň	II. stupeň	0,75/1,5	0,5
III. stupeň	I. stupeň	0,5/1,5	0,3333

Vzorec: $PV\ ID, \text{ který náležel ke dni, který předchází dni, od něhož došlo ke změně stupně } ID \times \text{koeficient}$ (procentní sazba výpočtového základu za každý celý rok doby pojištění, která odpovídá novému stupni invalidity / procentní sazba výpočtového základu za každý celý rok doby pojištění, která odpovídá dosavadnímu stupni invalidity)

Zdroj: § 41 DůchPoj

Nová koncepce invalidity a jednoho invalidního důchodu však v praxi způsobovala i zcela neodůvodněné finanční zvýhodnění dřívějších poživatelů částečných invalidních důchodů, jimž byl tento důchod transformován na invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně ve výši vyplácené ke dni 31. prosince 2009, a následně došlo s použitím shora uvedených koeficientů k jeho zvýšení z důvodu uznání invalidity druhého nebo třetího stupně (procentní výměra se v takových případech zvyšovala o několik tisíc). Tato výrazná disproporce byla napravena až novelou provedenou zákonem č. 220/2011 Sb., která v článku II bodu 3 modifikovala výpočet invalidních důchodů, které se před 1. lednem 2010 považovaly za částečný invalidní důchod, a to tak že v článku II bodu 3 zákona

č. 220/2011 Sb. zakotvila specifické koeficienty pro konkrétní situace, k nimž v praxi došlo.³¹⁸

Případné nepříznivé sociální důsledky spojené s odnětím invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, který vznikl transformací plného invalidního důchodu přiznaného před 1. lednem 2010, byly zmírněny zakotvením nároku na výplatu tohoto důchodu ještě **po dobu dvanácti měsíčních splátek** ode dne konání první kontrolní lékařské prohlídky po roce 2009, ačkoliv dle objektivně zjištěného zdravotního stavu již pojištěnec není invalidní pro invaliditu třetího stupně.³¹⁹ Novela provedená zákonem č. 220/2011 Sb. doplnila úpravu pro situace, kdy výplata invalidního důchodu byla zastavena pro nedostavení se pojištěnce ke kontrolní lékařské prohlídce nebo nepodrobení se vyšetření zdravotního stavu anebo nepředložení nálezů ošetřujících lékařů nebo nesdělení údajů o dosaženém vzdělání, zkušenostech a znalostech a o předchozích výdělečných činnostech,³²⁰ a mělo by dojít ke snížení invalidního důchodu od třinácté splátky. V těchto případech se tato třináctá splátka počítá „ode dne, ve kterém kontrolní lékařská prohlídka měla být uskutečněna, nebo ode dne, kterým uplynula lhůta, v níž se měl pojištěnec podrobit vyšetření zdravotního stavu, pokud se pojištěnec tomuto vyšetření nepodrobil.“³²¹

Další významnou změnou, ke které došlo zákonem č. 306/2008 Sb., bylo zpřesnění podmínek pro **zápočet dopočetné doby**, tj. doby ode dne vzniku nároku na invalidní důchod do dosažení důchodového věku, která se pro výši invalidního důchodu hodnotí jako doba pojištění. Od 1. ledna 2010 se za důchodový věk pro tyto účely u mužů i žen bere v úvahu důchodový věk stanovený pro ženy stejného data narození, které nevychovaly žádné dítě.³²² Zároveň byla pravidla pro hodnocení dopočetné doby zpřísněna (nutno říci, že oprávněně) tak, aby již v praxi nedocházelo k situacím, že osobám, které v České republice získaly minimální dobu pojištění, byla hodnocena pro výši procentní výměry invalidního důchodu jako doba pojištění celá dopočetná doba od vzniku nároku na důchod

³¹⁸ Srov. článek II bod 3 zákona č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, nebo VOŘÍŠEK, Vladimír. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*, s. 296.

³¹⁹ Článek II bod 13 věta první zákona č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

³²⁰ § 53 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

³²¹ Článek II bod 4 zákona č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

³²² § 41 odst. 4 DůchPoj. Dle důvodové zprávy k zákonu č. 306/2008 Sb. sjednocení věku pro stanovení délky dopočetné doby bude v praxi provázeno dočasným snížením výše nově přiznávaných invalidních důchodů u mužů narozených mezi roky 1946-1955, zatímco u mužů a žen narozených po roce 1956 bude výše přiznávaných invalidních důchodů narůstat. Z dlouhodobého hlediska se předpokládá nárůst o cca 3-4 %. *Důvodová zpráva k zákonu č. 306/2008 Sb.* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=435&CT1=0>](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=435&CT1=0).

do dosažení shora uvedeného důchodového věku. Z tohoto důvodu bylo nově v § 41 odst. 5 DůchPoj zakotveno dílčení dopočtené doby, pokud není splněna některá ze stanovených podmínek.

9. POZŮSTALOSTNÍ DŮCHODY

9.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

Pozůstalostní důchody jsou poskytovány jako opakující se peněžité plnění po přechodnou dobu, po kterou zákon předpokládá sníženou schopnost pozůstalého či pozůstalých se s nastalou situací ekonomicky vyrovnat. Pozůstalostní důchody tedy plní jednak funkci alimentární, jednak stabilizační či vyrovnávací, „*tj. účelem pozůstalostních dávek je vyrovnat rozdíl v životní úrovni rodiny, který plyne ze ztráty jednoho příjmu v důsledku úmrtí jejího člena*“.³²³ Nároky osob, které vykonávají preferovaná zaměstnání v hornictví, na pozůstalostní důchod, nejsou pochopitelně nikterak odlišné od obdobných nároků ostatních pojištěnců. Pozůstalí po těchto osobách jsou však nepřímo zvýhodněni, neboť jim vzniká nárok na vyměření pozůstalostního důchodu s přihlédnutím k nařízení vlády č. 363/2009 Sb. nebo příslušným ustanovením zákona č. 155/1995 Sb., jež upravují specifické podmínky nároku na snížení důchodového věku horníků a na stanovení procentní výměry jejich starobního důchodu. S ohledem na skutečnost, že důchody pozůstalých představují kategorii nepřímých obligatorních důchodů, které jsou odvozovány od nároku zemřelého na dávkové plnění, lze hovořit o nepřímé (odvozené) preferenci.

Ze současného systému důchodového pojištění se poskytují důchody vdovské, vdovecké a sirotčí. Oproti předpisům o sociálním zabezpečení platným před 1. lednem 1996 současná právní úprava neupravuje poskytování pozůstalostního důchodu rozvedenému manželovi (manželce) či druhovi (družce).

9.2. VDOVSKÝ A VDOVECKÝ DŮCHOD

9.2.1. OBECNÉ PODMÍNKY NÁROKU NA DÁVKOVÉ PLNĚNÍ

Zákonem stanovené **podmínky nároku** na vdovský a vdovecký důchod lze rozdělit na základní, bez nichž nárok na dávkové plnění nemůže v žádném případě vzniknout, a speciální, jejichž splnění umožňuje pokračovat ve výplatě pozůstalostního důchodu. Základní podmínkou je vdovský (vdovecký) stav, z čehož vyplývá, že nárok na dávku vzniká pouze po zemřelém manželovi či manželce. Podmínkami speciálními, které zakládají nárok na podmíněčnou výplatu pozůstalostního důchodu, jsou kupř. péče

---

³²³ PŘIB, Jan. Důchody pozůstalých. In TRÖSTER, Petr et al. *Právo sociálního zabezpečení*, s. 172. Srov. též KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 126.

o nezaopatřené dítě, invalidita třetího stupně, dosažení předepsaného věku apod. Jejich splnění je (jak už bylo uvedeno výše) nezbytným předpokladem pro další trvání nároku na dávkové plnění. Právní teorie rozlišuje tzv. bezpodmínečný nárok, tj. nárok na dávku po určitý časově omezený úsek bez stanovení speciálních podmínek (tedy vyjma základních), dále tzv. podmíněčný nárok, který se odvozuje od splnění zákonem vymezených speciálních podmínek nároku.³²⁴ Sociální událostí, bez jejíž existence je nárok na dávkové plnění vyloučen, je smrt manžela či manželky, popř. prohlášení této osoby za mrtvou.

V českém právu důchodového pojištění je **bezpodmínečný nárok** na vdovský důchod zakotven v § 50 odst. 1 DůchPoj, přičemž tuto bezpodmínečnost je třeba chápat pouze ve vztahu k nároku na důchod po určitý časově vymezený úsek, nikoliv ve vztahu ke vzniku nároku jako takovému. I u bezpodmínečného nároku je totiž nutno splnit základní podmínky, které se týkají osoby, po které nárok na pozůstalostní důchod může vzniknout, resp. které tato osoba musela ke dni úmrtí splňovat. Jak již bylo uvedeno shora, právní úprava v současnosti umožňuje vznik nároku na vdovský důchod pouze po manželovi, přičemž tento nárok je odvozen od důchodu, na který měl nebo by měl nárok ke dni úmrtí. V § 49 odst. 1 DůchPoj jsou pro tyto účely vymezeny tři alternativní podmínky, a to:

- zemřelý manžel byl poživitelem starobního nebo invalidního důchodu, anebo
- ke dni úmrtí splnil podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod stanovené v § 29 nebo § 31 odst. 1 DůchPoj, anebo
- zemřel následkem pracovního úrazu.

V dikci „podmínky nároku na starobní důchod stanovené v § 29 nebo § 31 odst. 1“ jsou obsaženy i nároky na snížení důchodového věku osob vykonávajících preferovaná zaměstnání v hornictví, neboť zvláštní věková hranice pro odchod do starobního důchodu se u těchto osob považuje za důchodový věk. Výslovný odkaz na § 31 odst. 1 DůchPoj, který byl do § 49 odst. 1 písm. b) DůchPoj doplněn novelou provedenou zákonem č. 470/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, je pak důsledkem sporu mezi nositelem pojištění a veřejným ochráncem práv, který dospěl k závěru, že „pro vznik nároku na pozůstalostní dávky by mělo postačovat splnění podmínek pro to, aby pojištěnci v případě podání žádosti o předčasný starobní důchod dle ustanovení § 31 zdp mohlo být vyhověno.“³²⁵ Na základě tohoto stanoviska byl uznán nárok na vdovský a sirotčí důchod po horníkovi (roč. 52), který byl zaměstnán 20 let v hlubinných dolech v I. AA pracovní kategorii, avšak

³²⁴ PŘIB, Jan. Důchody pozůstalých. In TRÖSTER, Petr et al. *Právo sociálního zabezpečení*, s. 173.

³²⁵ Stanovisko veřejného ochránce práv sp. zn. 5070/2006/VOP/JŠL. In MOTEJL, Otakar et al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Důchody*. [online], s. 182-183, [cit. 2015-03-31].

ke dni úmrtí, tj. ke dni 17. července 2006, nesplnil podmínky pro nárok na plný invalidní důchod (nezískal potřebnou dobu pojištění). Nutno podotknout, že v daném případě hrála významnou roli skutečnost, že zemřelému svědčil nárok na snížení důchodového věku podle § 74 DůchPoj, který se pro účely důchodového pojištění považuje za důchodový věk. Pokud by se důchodový věk zemřelého posuzoval podle obecných zásad pro stanovení důchodového věku platných pro ostatní pojištěnce, nárok na pozůstalostní důchod by nevznikl ani s přihlédnutím ke stanovisku veřejného ochránce práv.

Prodloužený (podmínečný) nárok na vdovský důchod po uplynutí jednoho roku pak náleží pouze při splnění podmínek specifikovaných v § 50 odst. 2 DůchPoj, podle něhož má vdova nárok na vdovský důchod, jestliže:

- pečuje o nezaopatřené dítě;³²⁶
- pečuje o dítě, které je závislé na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost);
- pečuje o svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela, který s ní žije v domácnosti a je závislý na pomoci jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost);
- je invalidní ve třetím stupni, nebo
- dosáhla alespoň věku o 4 roky nižšího, než činí důchodový věk stanovený podle § 32 DůchPoj pro muže stejného data narození nebo důchodového věku, je-li důchodový věk nižší.³²⁷

Pro úplnost je nutno též zmínit, že podle právní úpravy platné před 1. lednem 1996 vznikal podmíněčný nárok na vdovský důchod mimo jiné i vdově, jež dosáhla 40 let ke dni smrti manžela, který zemřel následkem pracovního úrazu při plnění pracovních úkolů v zaměstnání zařazeném do I. pracovní kategorie. Podle § 82 odst. 1 DůchPoj zůstal nepřetržitý nárok na vdovský důchod za těchto podmínek zachován, jestliže byl přiznán před 1. lednem 1996 a byly splněny podmínky nároku na vdovský důchod stanovené právními předpisy platnými ke dni 31. prosince 1995, přestože ke dni 1. ledna 1996 vdova nesplňovala žádnou z podmínek stanovenou zákonem č. 155/1995 Sb.

Po zániku nároku na vdovský důchod je umožněna jeho obnova pouze ve lhůtě dvou let po zániku dřívějšího nároku na vdovský důchod. Podle právní úpravy platné před 1. lednem 2012 postačovalo pro vznik nároku splnění podmínek v pětileté lhůtě po

---

³²⁶ Pro účely nároku na vdovský a vdovecký důchod se za „dítě“ považuje dítě, které má po zemřelém nárok na sirotčí důchod, a dítě, které bylo v rodině zemřelého vychovááno, jde-li o vlastní (osvojené) dítě vdovy nebo bylo-li dítě aspoň jedním z nich převzato do dne smrti manžela do trvalé péče nahrazující péči rodičů (§ 50 odst. 3 DůchPoj). Nezaopatřenost dítěte je vymezena v § 20 odst. 4 DůchPoj.

³²⁷ Před 1. lednem 2010 bylo pro nárok na vdovský důchod vyžadováno dosažení 55 let věku u vdov a 58 let věku u vdovců. Tato podmínka zůstala zachována pro nároky na vdovské a vdovecké důchody po osobách zemřelých před 1. lednem 2010. Srov. článek II bod 7 zákona č. 306/2008 Sb.

předchozím zániku nároku. Tato pětiletá ochranná lhůta pro opětovný vznik nároku je podle článku II bodu 2 zákona č. 220/2011 Sb. v současnosti zachována pouze pro nároky na vdovský nebo vdovecký důchod vzniklé před 1. lednem 2012, jestliže v této lhůtě vznikne nárok na tento důchod po 31. prosinci 2011 znovu. Od 1. ledna 2012 se již při zániku nároku na vdovský důchod provdáním též nevypláci „odbytné“ ve výši dvanáctinásobku měsíční splátky důchodu.³²⁸ Právní úprava v § 50 odst. 5 a 6 DůchPoj výslovně zmiňuje i dvě události, na základě nichž dochází k zániku nároku na vdovský důchod. Jsou jimi pravomocné rozhodnutí soudu o tom, že vdova úmyslně způsobila smrt manžela jako pachatelka, spolupachatelka nebo účastnice trestného činu, a uzavření nového manželství.

Shora uvedené zásady platí i pro nárok na vdovecký důchod, jehož podmínky nejsou v zákoně č. 155/1995 Sb. vymezeny samostatně, ale toliko odkazem na ustanovení týkající se nároku na vdovský důchod.

9.2.2. VÝŠE VDOVSKÉHO A VDOVECKÉHO DŮCHODU

Výše vdovského nebo vdoveckého důchodu se obdobně jako přímé důchody skládá ze základní a procentní výměry. Základní výměra činí 9 % průměrné mzdy (v roce 2016 se jedná o částku 2 440 Kč měsíčně), výše procentní výměry je odvozena od procentní výměry starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, na který měl nebo by měl nárok manžel (manželka) v době smrti, a činí 50 % procentní výměry takového důchodu.³²⁹ Jestliže se tedy osobě, která vykonávala preferované zaměstnání v hornictví, procentní výměra starobního důchodu zvýší podle § 76a DůchPoj od ledna 2016 na částku 13 273 Kč měsíčně (jedná se o částku 5 100 Kč zvýšenou podle předpisů o zvyšování důchodů, které nabyly účinnosti od 1. ledna 1996 do dne předcházejícímu datu přiznání důchodu), činila by výše procentní výměry vdovského důchodu částku 6 637 Kč měsíčně.

V § 51 odst. 3 DůchPoj je od 1. ledna 2010 zakotven též nárok na zachování původní výše důchodové dávky při obnově nároku na vdovský (vdovecký) důchod. Výše procentní výměry vdovského (vdoveckého) důchodu, na který vznikl znovu nárok opětovným splněním podmínek nároku, nesmí být podle tohoto ustanovení nižší než procentní výměra vdovského (vdoveckého) důchodu, která náležela ke dni zániku nároku na tento důchod. Zákonodárce zde reagoval na poznatky z praxe, kdy při opětovném vzniku nároku na pozůstalostní důchod se tento vznik posuzoval jako nový nárok s nově

---

³²⁸ Článek I zákona č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

³²⁹ § 51 odst. 1 a 2 DůchPoj.

stanovenou výší důchodu. Jednalo se v podstatě o původní výši důchodu bez valorizací, což ve svém důsledku vedlo u dlouhodobě pobíraných pozůstalostních dávek k podstatnému snížení výše vypláceného důchodu, a to i v případech, kdy k přerušení nároku došlo na poměrně krátkou dobu (někdy i v řádu dnů).

9.3. SIROTCÍ DŮCHOD

9.3.1. OBECNÉ PODMÍNKY NÁROKU NA SIROTCÍ DŮCHOD

Nárok na sirotčí důchod a stanovení jeho výše jsou stejně tak jako u předchozích pozůstalostních důchodů ovlivněny tím, zda zemřelá osoba vykonávala preferované zaměstnání v hornictví. Pokud tak činila v rozsahu a za podmínek odůvodňujících snížení důchodového věku dle platných právních předpisů, odrazí se tato skutečnost pozitivně v důchodových nárocích sirotka zemřelého. Obecně nárok na sirotčí důchod vzniká dle § 52 DůchPoj nezaopatřenému dítěti,³³⁰ zemřel-li rodič (osvojitel) dítěte, anebo osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí soudu o svěření dítěte do výchovy jiné osoby nebo do společné výchovy manželů.³³¹ Obdobně jako u vdovského nebo vdoveckého důchodu je dále nárok podmíněn tím, zda shora uvedené osoby byly poživateli starobního nebo invalidního důchodu nebo ke dni smrti splnily podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod stanovené v § 29 nebo § 31 odst. 1 DůchPoj, anebo zemřely následkem pracovního úrazu.

Pokud zemřelá osoba ke dni smrti nesplnila podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod, je možno se při posuzování důchodových nároků sirotka opřít o fiktivní vznik nároku na starobní důchod podle § 31 DůchPoj, a to v některých případech již od 47 let nebo 52 let věku zemřelého horníka. Nutno podotknout, že tato skutečnost

---

³³⁰ Podle § 20 odst. 4 DůchPoj se za nezaopatřené dítě pro účely tohoto zákona považuje dítě do skončení povinné školní docházky, a poté, nejdéle však do 26. roku věku, jestliže a) se soustavně připravuje na budoucí povolání (§ 21 a 23); b) se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, nebo c) z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat výdělečnou činnost. Podle § 20 odst. 5 DůchPoj se za nezaopatřené dítě považuje též dítě, které je po skončení povinné školní docházky do 18. roku vedeno v evidenci krajské pobočky Úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.

³³¹ Od 1. ledna 2012 byla zákonem č. 470/2011 Sb. zrušena desítky let prosazovaná podmínka převážné odkázanosti výživou, kterou nemohli ze závažných důvodů zajistit rodiče sirotka, původně uvedená v § 52 písm. b) DůchPoj. Při jejím splnění vznikl nárok na sirotčí důchod po osobě, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů. Podmínka převážné odkázanosti výživou byla často terčem kritiky pro její administrativní náročnost, neboť pro vznik nároku na dávku bylo nutné zkoumat, zda veškerá finanční plnění vyplácená zemřelé osobě byla vyšší než plnění náležející siroťkovi (včetně dávek státní sociální podpory apod.). Srov. článek VII bod 3 zákona č. 470/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Podle § 52 odst. 3 DůchPoj nárok na sirotčí důchod nevzniká též po osobě pečující o dítě a osobě, která je vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, je-li této osobě vyplácena odměna pěstouna podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a po manželovi této osoby.

bude pro nárok na sirotčí důchod rozhodující jen v některých specifických případech, neboť novela provedená zákonem č. 470/2011 Sb. pro tyto účely modifikovala podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod, a to tak, že s účinností od 1. ledna 2012 se tato podmínka považuje za splněnou, byla-li získána alespoň polovina potřebné doby pojištění uvedené v § 40 DůchPoj. Uvedenou novelou byly vymezeny též situace, za nichž nárok na sirotčí důchod po osobě, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí soudu o svěření do výchovy jiné osoby nebo do společné výchovy manželů, zaniká. Jedná se o svěření dítěte do výchovy jiné osoby nebo do společné výchovy manželů. Dále k zániku nároku na sirotčí důchod dochází osvojením nebo dnem právní moci rozhodnutí soudu o tom, že sirotek úmyslně způsobil smrt rodiče nebo osoby vymezené v § 52 odst. 1 písm. b) DůchPoj jako pachatel, spolupachatel nebo účastník trestného činu.

9.3.2. VÝŠE SIROTCÍHO DŮCHODU

V případě, že zemřelá osoba vykonávala preferované zaměstnání v hornictví, lze výhodněji stanovit i výši procentní výměry sirotčího důchodu. Obecně se výše sirotčího důchodu skládá ze základní výměry a z procentní výměry. Základní výměra sirotčího důchodu činí 9 % průměrné mzdy (v roce 2016 činí 2 440 Kč měsíčně). Výše procentní výměry sirotčího důchodu činí 40 % procentní výměry starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, na který měl nebo by měl nárok zemřelý v době smrti. Pokud by tedy procentní výměra starobního důchodu zemřelého horníka činila s ohledem na § 76a DůchPoj od lednové splátky 2016 částku 13 273 Kč (jedná se o částku 5 100 Kč zvýšenou podle předpisů o zvyšování důchodů, které nabyly účinnosti od 1. ledna 1996 do dne předcházejícímu datu přiznání důchodu), procentní výměra sirotčího důchodu by činila 5 310 Kč.

Při obnově nároku na sirotčí důchod je pak garantována původní výše sirotčího důchodu. Výše procentní výměry sirotčího důchodu, na který vznikl znovu nárok opětovným splněním podmínky nezaopatřenosti, tak nesmí být nižší než procentní výměra sirotčího důchodu, která náležela ke dni zániku nároku na tento důchod.³³²

---

³³² § 52 a násl. DůchPoj

10. DOPAD NĚKTERÝCH ODŠKODŇOVACÍCH PŘEDPISŮ NA DŮCHODOVÉ NÁROKY HORNÍKŮ

10.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

Pojem odškodňovací předpisy není nikterak legislativně definován, jedná se o termín vlastní spíše správní praxi, která jím odlišuje specifika těchto předpisů od právních norem týkajících se důchodového pojištění. Odškodňovacími předpisy se tedy pro účely této kapitoly rozumí soubor právních norem, jejichž cílem je odstranit křivdy způsobené v období totality, a které měly mimo jiné vliv i na posouzení důchodových nároků. Obecně je lze rozdělit do dvou skupin, a to na odškodňovací předpisy, jejichž ustanovení měla či nadále mají přímý vliv na výši důchodu, a na odškodňovací předpisy, které primárně přiznávaly či přiznávají oprávněným osobám nárok na jednorázovou peněžní částku nebo opakující se plnění, které je sice vypláceno spolu s důchodem, ale nedochází ke zvýšení procentní výměry důchodu nebo k jeho sloučení s procentní výměrou.³³³

Před rokem 1989 byl vydán toliko jediný rehabilitační předpis, který měl dopad i do sféry důchodového zabezpečení, a tím byl zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci.³³⁴ Určité prvky odškodňovací povahy lze nalézt i v zákoně č. 161/1968 Sb., o zvláštním přídatku k dávkám, o změnách v důchodovém zabezpečení účastníků odboje a o některých dalších změnách v sociálním zabezpečení, kterým byly v zákoně č. 101/1964 Sb. zakotveny (mimo jiné) důchodové nároky účastníků odboje a pozůstalých po nich. Z odškodňovacích předpisů přijatých po roce 1989 mají přímý dopad na stanovení

---

³³³ Jedná se o: zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu (ve svých ustanoveních, pokud jde o odstranění křivd v sociální oblasti, odkazuje na zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci); nařízení vlády č. 51/1994 Sb., o nárocích osob, kterým byl odňat nebo snížen důchod podle dřívějších předpisů, a některých osob účastných soudní rehabilitace (vydané na základě zmocnění uvedeného v § 8 zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu); zákon č. 217/1994 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky některým obětem nacistické perzekuce, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 39/2000 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky příslušníkům československých zahraničních armád a spojeneckých armád v letech 1939 až 1945, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 261/2001 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky účastníkům národního boje za osvobození, politickým vězňům a osobám z rasových nebo náboženských důvodů soustředěných do vojenských pracovních táborů a o změně zákona č. 39/2000 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky příslušníkům československých zahraničních armád a spojeneckých armád v letech 1939 až 1945; nařízení vlády č. 622/2004 Sb., o poskytování příplatku k důchodu ke zmírnění některých křivd způsobených komunistickým režimem v oblasti sociální, ve znění pozdějších předpisů (nařízení vlády č. 405/2005 Sb., nařízení vlády č. 369/2007 Sb.); zákon č. 172/2002 Sb., o odškodnění osob zavlečených do SSSR nebo do táborů, které SSSR zřídil v jiných státech, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 357/2005 Sb., o ocenění účastníků národního boje za vznik a osvobození Československa a některých pozůstalých po nich, o zvláštním příspěvku k důchodu některým osobám, o jednorázové peněžní částce některým účastníkům národního boje za osvobození v letech 1939 až 1945 a o změně některých zákonů; zákon č. 108/2009 Sb., o jednorázové peněžní částce nahrazující příplatek k důchodu a zvláštní příspěvek důchodu a o změně některých zákonů.

³³⁴ Zákon č. 255/1946 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození, se důchodového zabezpečení dotýkal pouze tím, že upravil status osob účastných národního boje za osvobození.

výše důchodové dávky z titulu výkonu preferovaného zaměstnání v hornictví toliko zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 119/1990 Sb.“), a zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 87/1991 Sb.“).³³⁵

Nejmladším odškodňovacím předpisem je zákon č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dnem 17. listopadu 2011, nicméně na důchodové nároky zaměstnanců v hornictví má vliv pouze minimální. V oblasti důchodového pojištění se tento předpis odrazil ve specifickém způsobu stanovení výše důchodu účastníků odboje a odporu proti komunismu v období nesvobody od 25. února 1948 do 17. listopadu 1989. Účastník odboje a odporu proti komunismu, který je poživatelem přímého důchodu z českého důchodového pojištění, nebo vdova či vdovec, kteří pobírají pozůstalostní důchod po takovéto osobě, má nárok na stanovení výše procentní výměry důchodu ve výši procentní výměry průměrného starobního důchodu zjištěné pro účely zvýšení důchodů od ledna 2012, tj. v částce 8 321 Kč.³³⁶ Tato částka je základem pro stanovení procentní výměry i u důchodů přiznávaných po 31. prosinci 2011, zvyšuje se však podle předpisů o zvyšování důchodů účinných od ledna 2012 do dne, od něhož se důchod přiznává. U horníků je procentní výměra starobního důchodu zpravidla zvyšována podle § 76a DůchPoj, u důchodů přiznávaných v roce 2016 tedy většinou činí až 13 273 Kč (jedná se o částku 5 100 Kč zvýšenou podle předpisů o zvyšování důchodů, které nabyly účinnosti od 1. ledna 1996 do dne předcházejícímu datu přiznání důchodu). Zvýšení procentní výměry podle zákona č. 262/2011 Sb. se tedy může pozitivně odrazit toliko u invalidních důchodů a od nich odvozených pozůstalostních důchodů, popř. u starobních důchodů, které nebyly zvýšeny podle § 76a DůchPoj (kupř. v případě zaměstnání I. B nebo I. C pracovní kategorie). Z tohoto důvodu bude další výklad zaměřen toliko na některé základní nároky plynoucí ze soudní a mimosoudní rehabilitace.

---

³³⁵ Ustanovení týkající se hodnocení doby v I. pracovní kategorii obsahuje i zákon č. 172/2002 Sb., o odškodnění osob zavlčených do SSSR nebo do táborů, které SSSR zřídil v jiných státech, ve znění pozdějších předpisů. V daném případě se však nejednalo o způsob hodnocení doby zaměstnání v hornictví, ale doby pobytu v táborech, která se považuje za dobu výkonu zaměstnání v I. pracovní kategorii (srov. § 4 cit. zák.). Účelem shora uvedeného právního předpisu bylo odškodnit osoby, které byly odvečeny v letech 1944 až 1955 na území Svazu sovětských socialistických republik nebo do táborů jím zřízených v jiných státech. Jednalo se především o bývalé ruské emigranty, kteří se „domestikovali“ a nabyli československé státní občanství, ale i jiné československé státní občany, kteří k Rusku neměli žádnou právní ani faktickou vazbu. Důvodová zpráva uvádí, že se jednalo o představitele různých konzervativně liberálních proudů československého meziválečného politického života (agrárníci, českoslovenští legionáři, bývalí vězni nacistických táborů apod.), kteří byli zadrženi a deportováni sovětskými orgány do SSSR, někdy i za účasti československých orgánů. Cit. dle *důvodové zprávy k zákonu č. 172/2002 Sb.* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=855&CT1=0>](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=855&CT1=0).

³³⁶ Srov. VOŘÍŠEK, Vladimír. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*, s. 426.

10.2. SOUDNÍ REHABILITACE

Účelem zákona č. 119/1990 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1. července 1990, bylo odstranit křivdy způsobené v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 na úseku trestního soudnictví a v dalších oblastech vymezených v § 1 tohoto zákona.³³⁷ Ustanovení týkající se odškodnění a odstranění některých křivd jsou obsažena v oddílu šestém, přičemž inspirací pro důchodovou oblast zde zákonodárci byla právní úprava uvedená v § 28 zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, kterou tento *de facto* převzal pouze s dílčím doplněním. Provádění odškodnění v důchodové sféře bylo svěřeno plátcům důchodu, kteří na žádost oprávněného rozhodují o úpravě výše důchodu nebo o přiznání důchodu s přihlédnutím k nárokům vyplývajícím z účasti na soudní rehabilitaci.

Podkladem pro toto rozhodnutí je pravomocné usnesení soudu dokládající, že žadatel je účasten rehabilitace (může se přitom jednat i o usnesení soudu vydané v letech 1968 až 1970 na základě zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci), a další listiny prokazující délku vykonané vazby a trestu, popř. pracovní zařazení. Odškodnění je možné provést dvojím způsobem, a to buď formou hodnocení zákonem vymezené doby jako doby zaměstnání, anebo alternativně přiznáním příplatku k důchodu, který se dle § 98 DůchPoj stává součástí důchodu a následuje jeho režim, byť v praxi byl tento princip některými účastníky řízení zpochybňován. Nejvyšší správní soud i Ústavní soud však shodně judikovaly, že pokud nejsou splněny podmínky nároku na výplatu důchodu, nejsou splněny ani podmínky nároku na výplatu příplatku k důchodu podle § 25 odst. 7 zákona č. 119/1990 Sb., a to vzhledem k provázanosti obou dávek.³³⁸ Nejvyšší správní soud též konstatoval, že: *„Takovéto řešení bylo nutné již z toho důvodu, aby v budoucnosti bylo možno zachovávat výhody spojené například s valorizací dávek důchodového pojištění. Není tudíž možno vztah úpravy obsažené v § 25 zák. č. 119/1990 Sb. a předpisů o důchodovém pojištění chápat jako vztah speciálního a obecného, ale na úpravy důchodu z titulu soudní rehabilitace je nutno nahlížet jako na integrální součást dávek důchodového pojištění. Pro důchody upravené z důvodu soudní rehabilitace tak nadále platí veškerá obecná ustanovení, například o nároku či výplatě těchto dávek.“* Uvedený princip ostatně platil i podle § 58a zákona č. 100/1988 Sb.

Volba formy odškodnění je zcela v dispozici oprávněné osoby. V případě **hodnocení dob** se doba vazby a výkonu trestu odnětí svobody započítává pro důchodové účely jako doba pokračování v pracovní činnosti, kterou oprávněný vykonával před vzetím

³³⁷ Návrh na zahájení přezkumného řízení bylo možné podat pouze do dvou let ode dne účinnosti zákona č. 119/1990 Sb.

³³⁸ Cit. dle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 30. listopadu 2010, č.j. 4 Ads 18/2010-46, srov. též usnesení Ústavního soudu ze dne 22. března 2011, sp. zn. II. ÚS 177/11.

do vazby nebo před nástupem trestu. Takto se hodnotí i část doby výkonu trestu v případech, v nichž byla zrušena jen část odsuzujícího rozsudku. Horníkům a jiným oprávněným, kteří před vzetím do vazby nebo nástupem trestu vykonávaly zaměstnání v I. nebo II. pracovní kategorii, se tedy výhody plynoucí z výkonu zaměstnání zařazeného do této pracovní kategorie zachovávají a doba zaměstnání se pro důchodové účely hodnotí v příslušné preferované pracovní kategorii. Obdobným způsobem se hodnotí i doba po propuštění z výkonu trestu, po kterou oprávněný v důsledku výkonu trestu nemohl vykonávat původní zaměstnání v hornictví. Práce vykonávané v době nezákonného výkonu trestu, které by zakládaly nárok na jejich zařazení do I. nebo II. pracovní kategorie, se posuzují tak, jako kdyby šlo o výkon prací v této pracovní kategorii. Jedná se o podstatné ustanovení, neboť pracujícím odsouzeným se doba zaměstnání původně hodnotila vždy ve III. pracovní kategorii bez ohledu na vykonávanou činnost. Dle metodického pokynu bývalého Úřadu důchodového zabezpečení bylo možné výhodněji hodnotit pouze výkon prací v uranovém průmyslu, který se pro nárok na starobní důchod posuzoval jako doba zaměstnání při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy, a to v rámci odstranění tvrdosti zákona (na kladné rozhodnutí však nebyl právní nárok).³³⁹

Shora uvedený způsob hodnocení dob je dle mého názoru zcela logickým vyústěním reparační napravitelnosti křivd, která nemohla počítat pouze z prostého zápočtu dob pro účely důchodového zabezpečení, ale nutně musela reflektovat i specifickou povahu vykonávané práce, mnohdy spojenou s útrapami a fyzickým vyčerpáním. Právě zápočet doby pojištění v preferované pracovní kategorii může mít významný vliv na stanovení důchodového věku, popř. na přepočtení již přiznaného důchodu, neboť průměrný měsíční výdělek se dle zákona č. 119/1990 Sb. stanovil bez ohledu na dobu, po kterou oprávněný nemohl vykonávat původní zaměstnání (tato doba se vylučovala z rozhodného období pro stanovení průměrného měsíčního výdělku). Významný dopad mělo i zakotvení nároku na doplatek důchodu v plné výši bez omezení prekluzivní lhůtou.

Odškodnění formou přiznání **příplatku k důchodu** spočívá v poskytování měsíčních příplatků k důchodu (namísto zápočtu dob) v pevně stanovené částce, a to ve výši 20 Kč za každý měsíc vazby a výkonu trestu odnětí svobody, ve kterém oprávněný konal práce za zvlášť obtížných pracovních podmínek, které by odůvodňovaly jejich posuzování jako zaměstnání I. nebo II. pracovní kategorie, nebo 15 Kč za každý měsíc vazby a výkonu trestu odnětí svobody v ostatních případech.³⁴⁰ Příplatek k důchodu mohl

---

³³⁹ KOBLIHOVÁ, Eva, ROKNIČOVÁ, Eva, BREJCHA, Aleš, VOŘÍŠEK, Vladimír. *Soubor meritorních pokynů pro provádění dávkové agendy v ÚDZ*, s. 141.

³⁴⁰ § 25 odst. 7 zákona č. 119/1990 Sb.

být poskytován ode dne 1. července 1990 za podmínky, že oprávněný byl k tomuto dni poživitelem důchodu, jinak se poskytoval až ode dne přiznání důchodu.

V průběhu provádění zákona č. 119/1990 Sb. se ukázala být problematickou interpretace slovního spojení „za každý měsíc“ uvedeného v § 25 odst. 7 tohoto zákona. Zatímco nositel pojištění měl více méně jasno a toto slovní spojení vykládal tak, že se musí jednat o celý kalendářní měsíc, tj. 30 kalendářních dnů, Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 25. října 2006, č. j. 3 Ads 15/2006-49, č. 2/2007 Sb. NSS, dospěl k závěru, že ze shora uvedeného ustanovení nic takového nevyplývá, a naopak za jakoukoliv dobu strávenou ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody má být poskytnuto odškodnění. Za každý den trvání vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody je tedy nutno oprávněné osobě poskytnout alikvotní část z částky příplatku. Nejvyšší správní soud v této kauze poukázal též na nálezný Ústavního soudu ze dne 12. března 2001, sp. zn. II. ÚS 187/2000 (N 40/21 SbNU 353), z něhož citoval, že *„záměrům rehabilitace nelze bránit pozitivněprávním dogmatismem při výkladu právních norem. Rehabilitační předpisy je zapotřebí s ohledem na jejich smysl a účel interpretovat extenzivně ve prospěch postižených osob. Na rozdíl od restitucí majetku takový výklad nemůže vést k nepřípustným zásahům do práv jiných osob.“* S uvedeným závěrem Ústavního soudu samozřejmě nelze nikterak polemizovat, nicméně jsem toho názoru, že pokud by záměrem zákonodárce bylo poskytovat odškodnění i za jediný den, zcela jistě by se tento záměr odrazil v dikci předmětného ustanovení. Nejvyššímu správnímu soudu však nelze vyčítat, že v rámci své rozhodovací činnosti předmětné ustanovení interpretoval s ohledem na legitimní očekávání oprávněných osob.

Vzhledem k tomu, že řada osob se soudní rehabilitace vlivem vysokého věku nebo prožitých útrap nedožila, bylo zřejmé, že nárok na odškodnění se nemůže omezit toliko na přímé poživitele důchodu. Z tohoto důvodu zákonodárce v § 25 odst. 8 zákona č. 119/1990 Sb. vymezil další skupiny osob, které své nároky na získání vyšší důchodové dávky odvozují od nároků účastníka soudní rehabilitace. Pozůstalí po oprávněných osobách tedy mají nárok na to, aby se jejich pozůstalostní důchody přepočítaly na základě nově stanovené výše důchodu, z něhož byly vyměřeny, anebo aby k nim byl vyplácen příplatek ve výši 60 % k vdovskému důchodu, ve výši 50 % k sirotčímu důchodu u oboustranně osiřelého dítěte a ve výši 30 % k sirotčímu důchodu u jednostranně osiřelého dítěte z měsíčních částek příplatků shora uvedených. Výše pozůstalostního důchodu se upravuje ode dne jeho přiznání, nejdříve ode dne 1. července 1990. Na rozdíl od přímých důchodů však lze tyto důchody doplatit pouze ve lhůtách stanovených v § 55 odst. 2 a § 56 odst. 1 písm. b) DůchPoj.

10.3. MIMOSOUDNÍ REHABILITACE

Odškodnění některých křivd, ke kterým došlo v oblasti vztahů sociálního zabezpečení, upravuje také zákon č. 87/1991 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1. dubna 1991. Obdobně jako u soudní rehabilitace i zde právní úprava zakotvila odškodnění formou **zápočtu doby** trvající od skončení pracovního vztahu do dne vzniku nároku na přímý důchod, a to jako doby zaměstnání pro důchodové účely. Podmínkou pro hodnocení této doby je výslovné prohlášení neplatnosti skončení pracovního vztahu podle § 21 zákona č. 87/1991 Sb., popř. určení neplatnosti právního úkonu, na jehož základě skončil pracovní vztah podle § 22 tohoto zákona.³⁴¹ Možnost zápočtu dob v rámci mimosoudní rehabilitace zákonodárce omezil datem 31. března 1991. Doby skončení pracovního vztahu trvající po tomto datu tedy již nemají na nárok a výši důchodu vliv. U neplatných správních aktů bylo relevantní období vymezeno dobou ode dne právní moci správního rozhodnutí, které bylo prohlášeno za neplatné, do dne vzniku nároku na přímý důchod, nejpozději do 30. dubna 1990.³⁴²

Tento zápočet se vztahuje i na doby zaměstnání I. (II.) pracovní kategorie, které skončilo z důvodů uvedených v § 21 zákona č. 87/1991 Sb. nebo na základě neplatného právního úkonu podle § 22 tohoto zákona. Doba takového zaměstnání od jeho skončení do dne vzniku nároku na přímý důchod se pro důchodové účely hodnotí jako doba zaměstnání v preferované pracovní kategorii, avšak pouze v rozsahu potřebném pro vznik nároku na důchod z této pracovní kategorie. Z jakého důvodu zákonodárce zápočet těchto dob tímto způsobem omezil, není z důvodové zprávy zřejmé. Tato tolíko konstatuje: *„Pokud pracující bezprostředně před postihem vykonával zaměstnání zařazené pro účely důchodového zabezpečení do I. (II.) pracovní kategorie, zhodnotí se tato doba maximálně v takovém rozsahu, aby pracujícímu vznikl nárok na důchod z takové preferované pracovní kategorie.“*³⁴³ Naproti tomu u příslušníků ozbrojených složek se doba hodnocená v příslušné kategorii funkcí započítávala až do dne účinnosti zákona č. 87/1991 Sb. bez tohoto omezení. V tomto spatřuji nedůslednost právní úpravy i jistou nespravedlnost ve vztahu k horníkům, resp. osobám vykonávajícím zaměstnání zařazené do preferované pracovní kategorie, neboť nebylo důvodné omezovat dobu hodnotitelnou v rámci

---

³⁴¹ S ohledem na účel zákona č. 87/1991 Sb. byly tímto právním předpisem v oblasti důchodového zabezpečení odškodněny i osoby, které byly vyloučeny ze studia na vysokých školách v důsledku politické perzekuce nebo postupu porušujícího obecně uznávaná lidská práva a svobody. Těmto osobám se doba jejich vysokoškolského studia hodnotí pro důchodové účely „tak, že se rok studia včetně let předepsaných pro ukončení tohoto studia, které nebylo možno z důvodů vyloučení absolvovat, započítává jako dva roky zaměstnání,“ bez ohledu na to, zda tato osoba studium později dokončila či nikoliv. (§ 24 odst. 5 zákona č. 87/1991 Sb.)

³⁴² § 24 zákona č. 87/1991 Sb.

³⁴³ *Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 87/1991 Sb.* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0442_02.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0442_02.htm).

mimosoudní rehabilitace jako dobu zaměstnání v preferované pracovní kategorii rozsahem potřebným (jen) pro nárok na důchod. Nelze samozřejmě předjímat, zda a jaký by mělo hodnocení uvedených dob nad rámec zákonného omezení dopad na výši důchodu, nicméně nazíráno optikou oprávněné osoby jsou rozdíly v možném rozsahu hodnocení dob zaměstnání v pracovní kategorii a kategorii funkcí těžko ospravedlnitelné.

Samostatně pak bylo upraveno odškodnění osob, které byly s označením politicky nespolehliví občané zařazeny do vojenských táborů nucených prací v letech 1948 až do jejich zrušení v roce 1954 po dobu základní vojenské služby a výjimečného vojenského cvičení podle § 39 zákona č. 92/1949 Sb., branný zákon. Původně se doba výkonu vojenské služby včetně vojenského cvičení u pomocných technických praporů pro důchodové účely hodnotila dvojnásobkem v příslušné pracovní kategorii. Tento zápočet byl novelou provedenou zákonem č. 267/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, s účinností od 10. června 1992 nahrazen příplatkem k důchodu. Za vojenské tábory nucených prací se podle § 18 zákona č. 87/1991 Sb., ve znění zákona č. 78/1998 Sb., považují mimo jiné i **vojenské báňské oddíly**, jejichž příslušníci byli na důlní práce odvedeni od 25. února 1948 do 1. září 1950 a pracovali v dolech nejméně 12 měsíců bez předepsaného pravidelného střídání. Těmto osobám se poskytuje příplatek k důchodu ve výši 15 Kč za každý měsíc této služby (pokud byla výše důchodu stanovena podle zákona č. 100/1988 Sb., byla omezena nejvyšší výměrou důchodu), který je ve smyslu § 58a zákona č. 100/1988 Sb. a následně § 98 DůchPoj součástí důchodu.³⁴⁴ Úzce vymezenému okruhu osob, které byly zařazeny do tábora nucených prací nebo pracovního útvaru, se pak podle § 29 zákona č. 87/1991 Sb. přiznaly nároky vyplývající ze zákona č. 119/1990 Sb.

Obdobně se upravovaly výše pozůstalostních důchodů, které byly odvozeny od nároku na přímý důchod osoby účastné mimosoudní rehabilitace.

---

³⁴⁴ § 24 odst. 4 zákona č. 87/1991 Sb. Příplatek za tuto dobu bylo možné u vyplácených důchodů přiznat až od splátky splatné ode dne účinnosti zákona č. 78/1998 Sb., kterým se doplňuje zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, tj. ode dne 10. dubna 1998. K výkladu pojmu pomocné technické prapory srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. listopadu 2015, č. j. 1 Ads 73/2015-52, podle něhož službu v technickém praporu, který vznikl z pomocného technického praporu, je nutno pro účely zákona č. 87/1991 Sb. považovat za službu ve vojenském táboře nucených prací.

11. VYBRANÉ OTÁZKY Z MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ PROBLEMATIKY

11.1. PRINCIP ASIMILACE FAKTŮ

Po vstupu České republiky do Evropské unie se v souvislosti s migrací osob musely do důchodových nároků horníků nutně promítnout i komunitární předpisy týkající se sociálního zabezpečení. Od 1. května 2010 jsou stěžejními právními předpisy v této oblasti nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) ze dne 29. dubna 2004 č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení (dále jen „nařízení č. 883/2004“) a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) ze dne 16. září 2009 č. 987/2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení č. 883/2004. Tato nařízení jsou v České republice bezprostředně použitelná a mají obecnou závaznost.³⁴⁵ Primárním vodítkem pro aplikaci koordinačních předpisů jsou základní zásady koordinace, mezi něž patří rovnost nakládání, zásada aplikace právních předpisů jediného členského státu, princip sčítání dob pojištění a zaručení exportu dávek do jiného členského státu. Tyto zásady představují stěžejní vodítko i z hlediska důchodových nároků migrujících osob, neboť jejich primárním účelem je zajistit, aby těmto osobám nebyl upřen nárok na příslušné plnění jenom z toho důvodu, že vykonávaly výdělečnou činnost v různých členských státech Evropské unie, popř. ve členských a nečlenských státech.³⁴⁶ Výše uvedené základní zásady koordinace byly postupem času doplněny **zásadou stejného posuzování skutečností**, zvanou též zásada asimilace faktů, která byla zpočátku formulována toliko judikaturou Soudního dvora Evropské unie. Vymezení uvedené zásady převzala i doktrína, která ji charakterizovala následujícím způsobem: „*skutečností, příjmy a jiné okolnosti, které mají význam pro posouzení nároků migrujících pracovníků, nicméně nastaly v jiných státech, je třeba brát v úvahu stejně, jako by nastaly v daném členském státě.*“³⁴⁷

Pokud jde o nastalé skutečnosti, nařízení č. 883/2004 tuto zásadu výslovně

---

³⁴⁵ Tato nařízení nahradila předchozí nařízení Rady (EHS) č. 1405/71 ze dne 14. června 1971 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby, osoby samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství a prováděcí nařízení Rady (EHS) č. 574/72, kterým se stanoví prováděcí předpisy k nařízení Rady (EHS) č. 1405/71. Původní nařízení však zůstávala ve vztahu ke Švýcarsku v platnosti až do 31. března 2012 a ve vztahu k zemím Evropského hospodářského prostoru (Norko, Island, Lichtenštejnsko) do 31. května 2012.

³⁴⁶ K úloze koordinace v mezinárodním právu sociálního zabezpečení srov. kupř. PENNING, Frans. *Úvod do evropského práva sociálního zabezpečení*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003, s. 11-15.

³⁴⁷ KOLDINSKÁ, Kristina, PIKOROVÁ, Gabriela, ŠVEC, Ladislav, TOMEŠ, Igor. *Sociální zabezpečení osob migrujících mezi státy EU*, s. 57-58. Srov. též kupř. rozsudek Soudního dvora Evropské unie C-443/93 Ioannis Vougioukas v. Idrima Koinonikon Asphalisseon (IKA): „... 3. Articles 48 and 51 of the EC Treaty must be interpreted as precluding refusal to take into account, for the acquisition of the right to a pension, periods of employment completed by a person subject to a special scheme for civil servants or persons treated as such, such as an IKA staff doctor, in public hospitals in another Member State, where the relevant national legislation allows such periods to be taken into account if they have been completed in comparable establishments within that State.“ Dostupný z [www: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1422133966729&uri=CELEX:C1996/031/04>](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1422133966729&uri=CELEX:C1996/031/04) [cit. 2015-03-12].

zakotvilo v článku 5 písm. b) takto: „Nestanoví-li toto nařízení jinak a s ohledem na zvláštní prováděcí předpisy, použije se toto: (...) b) jsou-li podle právních předpisů příslušného členského státu právní účinky připisovány existenci některých skutečností nebo událostí, přihlíží tento členský stát k podobným skutečnostem nebo událostem, které nastaly v kterémkoli členském státě tak, jako by k nim došlo na jeho území.“ V preambuli nařízení č. 883/2004 jsou dále upravena pravidla pro aplikaci této zásady, tak že: „(10) Zásada zacházení s některými skutečnostmi a událostmi, které nastaly na území jiného členského státu, jako by nastaly na území členského státu, jehož právní předpisy jsou použitelné, by však neměla být v rozporu se zásadou sčítání získaných dob pojištění, zaměstnání, samostatné výdělečné činnosti nebo bydliště podle právních předpisů jiného členského státu s těmi dobami, které byly získány podle právních předpisů příslušného členského státu. Doby získané podle právních předpisů jiného členského státu by proto měly být brány v úvahu výhradně při uplatňování zásady sčítání dob. (11) Stejné posuzování skutečností nebo událostí, které nastaly v členském státě, nemůže v žádném případě způsobit, že se jiný členský stát stane příslušným nebo jeho právní předpisy se stanou použitelnými.“

Právě na princip asimilace faktů je v praxi často odkazováno v souvislosti s posuzováním důchodových nároků osob, které vykonávaly zaměstnání zařazené do preferované pracovní kategorie a dle českých právních předpisů by měly nárok na snížení důchodového věku. Vystává tedy otázka, jakým způsobem má být princip asimilace faktů aplikován v případech, kdy pojištěnec v jiném členském státě vykonával zaměstnání, které by ho z hlediska českých právních předpisů kvalifikovalo jako osobu oprávněně si nárokuje snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu. Nejčastěji mohou nastat tyto tři situace:

- 1) migrující pracovník získal v České republice dobu pojištění (zaměstnání) v preferované pracovní kategorii ve stupni a v rozsahu, který zakládá nárok na snížení důchodového věku, nebo
- 2) migrující pracovník na území jiného členského státu získal dobu pojištění (zaměstnání), která by se v České republice považovala za dobu zaměstnání v preferované pracovní kategorii, v České republice však nezískal žádnou dobu zaměstnání v preferované pracovní kategorii ve stupni a v rozsahu, který zakládá nárok na snížení důchodového věku, nebo
- 3) migrující pracovník získal v České republice alespoň jeden rok doby pojištění (zaměstnání) v preferované pracovní kategorii ve stupni a v rozsahu, který zakládá nárok na snížení důchodového věku, a zároveň na území jiného členského státu získal dobu pojištění (zaměstnání), která by se v České republice považovala za dobu

zaměstnání v preferované pracovní kategorii s nárokem na snížení důchodového věku.

Zatímco první případ nepřináší žádné nejasnosti a výkladové rozpory a takovému pojištěnci vznikne nárok na snížení důchodového věku podle českých právních předpisů, ve druhém případě je situace složitější. Nositel pojištění zde striktně aplikuje zásadu uvedenou v článku 57 nařízení č. 883/2004, podle níž členský stát není povinen poskytovat dávky na základě dob získaných podle právních předpisů tohoto členského státu, jestliže tato doba nedosahuje alespoň jednoho roku a pouze na základě těchto dob by nebylo možné dle právních předpisů členského státu získat nárok na dávku. Pokud tedy pojištěnec na území České republiky získá dobu pojištění delší jednoho roku, ale tato doba nebude dobou zaměstnání získanou před 1. lednem 1993 v preferované pracovní kategorii, bude se věková hranice pro odchod do starobního důchodu posuzovat podle obecných ustanovení zákona č. 155/1995 Sb. Ve třetím případě bude pro nárok na snížení důchodového věku rozhodující, že migrující pracovník získal na území České republiky alespoň jeden rok zaměstnání v preferované pracovní kategorii, a dále že v součtu s dobou takového zaměstnání vykonávaného v jiném členském státě získal potřebný počet let pro nárok na snížení důchodového věku podle českých právních předpisů a splnil též ostatní podmínky stanovené platnými právními předpisy v České republice (např. dosažení nejvyšší přípustné expozice).³⁴⁸

Dle ustálené správní praxe doba zaměstnání v preferované pracovní kategorii získaná v českém důchodovém systému nemusí spadat do stejné pracovní kategorie, na základě níž má pojištěnec nárok na snížení důchodového věku, ale postačí, pokud zaměstnání vykonávané na území České republiky spadá do kategorie zaměstnání, jehož výkon po odpracování předepsaného počtu let zakládá nárok na snížení věku pro odchod do starobního důchodu. Jinými slovy, nositeli pojištění pro nárok na snížení důchodového věku z výhodnější I. AA pracovní kategorie ve kvalifikovaném počtu let odpracovaných na území jiného členského státu postačí výkon zaměstnání v nižší I. A pracovní kategorii po dobu alespoň jednoho roku na území České republiky.

Příklad č. 1:

Migrující pracovník, roč. 1954, do roku 1983 byl zaměstnán 10 let v Polsku v hlubinných uranových dolech v zaměstnání, které lze podle českých právních předpisů a příslušného resortního seznamu považovat za zaměstnání I. AA-URAN pracovní kategorie. Dále získal českou dobu pojištění v rozsahu 23 let, z toho 3 roky zaměstnání spadající do I. A pracovní kategorie před 1. lednem 1993 a 20 let zaměstnání do III. pracovní kategorie. Tomuto migrujícímu pracovníkovi tedy vznikne nárok na dílčí starobní důchod z českého důchodového systému v 55 letech, neboť před 1. lednem 1993 získal 10 let zaměstnání v I. AA-URAN pracovní kategorii.

---

³⁴⁸ Žadatel o důchod potřebné údaje (zejména popis vykonávané činnosti, název a sídlo zaměstnavatele) uvádí v žádosti a na formuláři E 207 (příslušném SEDu). Popis pracovní činnosti je došetřován též u nositele pojištění členského státu, v němž byla tato činnost vykonávána, popř. výjimečně též přímo u zaměstnavatele.

Osobně se domnívám, že interpretace zásady asimilace faktů, jejímž důsledkem může být přiznání nároku na snížení důchodového věku z titulu výkonu zaměstnání ve „vyšší“ pracovní kategorii pouze s přihlédnutím k takovýmto dobám odpracovaným výlučně v jiném členském státě, není pro český důchodový systém zcela příznivá.³⁴⁹ Ustanovení § 14 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb. sice zná pouze jednu I. pracovní kategorii, nicméně v § 21 citovaného zákona je nárok na starobní důchod diferencován podle druhu zaměstnání vykonávaného v I. pracovní kategorii, tj. podle toho, zda pracovník vykonával 15 let zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech (nárok na starobní důchod v 55 letech), popř. 10 let v takovém zaměstnání v uranových dolech (nárok na starobní důchod v 55 letech) nebo 20 let v ostatních zaměstnáních v hornictví v hlubinných dolech (nárok na starobní důchod v 55 letech) či 20 let v zaměstnání v hornictví vykonávaném pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na uhlí, na radioaktivní nerosty a na nerosty, z nichž lze průmyslově vyrábět kovy, na magnezit, osinek, tuhu, kaolín, žáruvzdorné jíly, keramické lupky, sádrovec, živec a na křemen a křemenec k chemickotechnologickému zpracování nebo ke zpracování tavením (nárok na starobní důchod v 58 letech) apod. Obdobně je nárok na starobní důchod, resp. na snížení důchodového věku diferencován v § 174 zákona č. 100/1988 Sb. Nařízení vlády č. 557/1990 Sb. pak pro nárok na starobní důchod od dosažení věku 50 let vyžaduje nejen výkon zaměstnání I. pracovní kategorie v hlubinných dolech, ale musí se zároveň jednat o tzv. vybraná zaměstnání v hornictví, která jsou vyjmenována v nařízení vlády č. 117/1988 Sb. V případě, že pro splnění podmínek pro snížení důchodového věku je vyžadováno získání alespoň jednoho roku zaměstnání v preferované pracovní kategorii na území České republiky, bylo by dle mého názoru pro český důchodový systém přívětivější, pokud by se jednalo o shodnou skupinu zaměstnání I. pracovní kategorie (tj. v obou nebo více členských státech o zaměstnání typu I. AA pracovní kategorie či I. A pracovní kategorie apod.). Pokud by tato zásada byla aplikována ve shora uvedeném příkladu č. 1, migrujícímu pracovníkovi by nárok na snížení důchodového věku na 55 let v České republice nevznikl, neboť by po přičtení doby zaměstnání v Polsku k nižší pracovní kategorii v České republice získal toliko 13 let doby zaměstnání I. A pracovní kategorie.

Posouzení, jakým způsobem hodnotit dobu pojištění získanou v jiném členském státě obdobnou dobám zaměstnání v preferované pracovní kategorii, nicméně komplikuje skutečnost, že v České republice neexistuje oddělená soustava hornického důchodového pojištění. Doby zaměstnání získané před 1. lednem 1996 se tedy od tohoto data považují

³⁴⁹ Srov. preambuli nařízení č. 883/2004: „(12) S ohledem na přiměřenost je třeba dbát na to, aby bylo zajištěno, že zásada stejného posuzování skutečností nebo událostí nepovede k objektivně nezdůvodněným výsledkům nebo k případům souběhu dávek téhož druhu za tutéž dobu.“

za dobu pojištění, přičemž z dikce § 74 DůchPoj vyplývá, že doba zaměstnání v preferované pracovní kategorii je *stricto sensu* kvalifikovaným důvodem pro snížení důchodového věku, tj. nikoliv pro vznik nároku na starobní důchod, byť je to tak v praxi vnímáno. Ke vzniku nároku na starobní důchod je dále zapotřebí získat dobu pojištění podle obecných ustanovení zákona č. 155/1995 Sb., která již nemusí být dobou zaměstnání v preferované pracovní kategorii. Výklad nositele pojištění se tedy zdá být jakýmsi kompromisem mezi aplikací článku 51³⁵⁰ a 57 nařízení č. 883/2004 a principem asimilace faktů formulovaným v článku 5 písm. b) tohoto nařízení, dle něhož se má k podobným událostem nebo skutečnostem nastalým na území jiného členského státu přihlížet tak, jako by k nim došlo na jeho území, tj. s dobami získanými v preferované pracovní kategorii na území jiného členského státu by se mělo nakládat tak, jako kdyby šlo o doby získané na území České republiky. V této souvislosti je nutno poznamenat, že dobu zaměstnání v preferované pracovní kategorii bylo na území České republiky možné získat pouze před 1. lednem 1993.

Dalším problematickým aspektem je posuzování podmínek pro vznik nároku na snížení důchodového věku podle nařízení vlády č. 363/2009 Sb. S ohledem na dikci tohoto nařízení a uplatnění principu asimilace faktů lze pro účely snížení důchodového věku přihlídnout ke směnám odpracovaným v období po 31. prosinci 1992 v zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, jehož výkon před 1. lednem 1993 zakládal nárok na starobní důchod od dosažení věku 55 let podle českých právních předpisů. Dvě snížené věkové hranice pro odchod do starobního důchodu jsou dle uvedeného nařízení závislé nejen na počtu odpracovaných směn, ale (mimo jiné) též na skutečnosti, zda pojištěnec splnil podmínky pro stanovení důchodového věku dle § 174 zákona č. 100/1988 Sb. či nikoliv (toto ustanovení zakládá nárok na snížení důchodového věku na 56-59 let pouze s přihlédnutím k době zaměstnání získané před 1. lednem 1993 v preferované pracovní kategorii). V případě, že podmínky § 174 zákona č. 100/1988 Sb. pro snížení důchodového věku pojištěnec splňuje a splňuje též další podmínky stanovené v nařízení vlády č. 363/2009 Sb., činí jeho důchodový věk 55 let a 6 měsíců. V případě, že podmínky pro snížení důchodového věku podle § 174 zákona č. 100/1988 Sb. splněny nejsou, je důchodovým věkem věk o pět let nižší než činí obecný důchodový věk stanovený v § 32 DůchPoj, ve znění účinném ke dni 1. ledna 2010. Otázkou tedy zůstává, v jakém rozsahu lze pro nárok na snížení důchodového věku přihlídnout ke směnám odpracovaným v preferovaném zaměstnání v hornictví v jiném členském státě.

---

³⁵⁰ Dle článku 51 nařízení č. 883/2004 je členský stát povinen sčítat doby pojištění získané výkonem zvláštních činností nebo profesí ve zvláštním systému, a to v případě, že „byly získány v rámci odpovídajícího systému, nebo pokud tomu tak není, ve stejném povolání, případně ve stejné činnosti vykonávané zaměstnancem nebo osobou samostatně výdělečně činnou.“

Jak již bylo uvedeno výše, článek 57 nařízení č. 883/2004 umožňuje členským státům neposkytnout dávku, jestliže doba pojištění nebo bydlení nedosahuje jednoho roku a pouze na základě těchto dob nelze získat nárok na dávku. Dobu zaměstnání v preferované pracovní kategorii lze relativně jednoduše rozklíčovat s ohledem na příslušné resortní seznamy, v nichž jsou uvedeny popisy jednotlivých pracovních činností. Nařízení vlády č. 363/2009 Sb. však pro snížení důchodového věku již nevyžaduje získání potřebného počtu let zaměstnání (pojištění), ale dosažení vymezeného počtu směn odpracovaných v preferovaném zaměstnání v hornictví. Je-li potřebný počet směn odpracován a jsou splněny další podmínky pro snížení důchodového věku, je následně posuzováno splnění podmínek pro vznik nároku na starobní důchod. Pro nárok na snížení důchodového věku, který je v podstatě koncipován jako zvláštní důchodový věk, je pak nutno přihlédnout i ke směnám odpracovaným v jiných členských státech v zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, které bylo podle českých právních předpisů účinných před 1. lednem 1993 zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku alespoň 55 let. Není tedy pochyb o tom, že migrující pracovník, který před 1. lednem 1993 začal vykonávat shora uvedené zaměstnání v hlubinném dole a získal by potřebný počet směn ve třech různých členských státech, včetně České republiky, by získal nárok na snížení důchodového věku podle § 2 písm. a) nařízení vlády č. 363/2009 Sb., event. podle § 2 písm. b) cit. nař., pokud by zároveň splňoval i přísněji stanovené podmínky pro snížení důchodového věku podle § 174 zákona č. 100/1988 Sb.

Pod posledně jmenovanou podmínku nositel pojištění podřadil i podmínku uvedenou v článku 57 nařízení č. 883/2004, pro tyto případy tedy vyžaduje získání minimálně jednoho roku zaměstnání v preferované pracovní kategorii před 1. lednem 1993 v českém důchodovém systému. Tato podmínka může vyvolávat jisté pochybnosti, neboť aplikace § 174 zákona č. 100/1988 Sb. v daném případě nezakládá nárok na dávku, ale toliko na snížení důchodového věku podle § 2 písm. b) nařízení vlády č. 363/2009 Sb. Takto obecně koncipované podmínky však dopadají i na situace, v nichž migrující pracovník získal větší část preferovaného zaměstnání v hornictví v jiných členských státech. Vznik nároku na snížení důchodového věku při získání kupř. pouze jedné směny v České republice by mohlo být oprávněně považováno za porušení zásad uvedených v bodu 10 a 12 preambule nařízení č. 883/2004, na druhou stranu neuznání takového nároku by bylo porušením principu asimilace faktů zakotveného v článku 5 písm. b) nařízení č. 883/2004. Podmínka získání alespoň jednoho roku zaměstnání v preferované pracovní kategorii před 1. lednem 1993 v českém důchodovém systému pak tvoří rovnováhu mezi těmito zásadami, nicméně ji lze použít pouze u specifických nároků

odvozovaných od doby zaměstnání získané před 1. lednem 1993 v preferované pracovní kategorii a zakládající nárok na snížení důchodového věku. Dle mého soudu ji tedy nebude možné aplikovat v případě nároků na snížení důchodového věku podle zákona č. 213/2016 Sb., ve znění účinném od 1. října 2016, neboť tato právní úprava již podmínky nároku na snížení důchodového věku primárně neopírá o splnění podmínek stanovených v zákoně č. 100/1988 Sb. [na rozdíl od § 2 písm. b) nařízení vlády č. 363/2009 Sb.].

V rozhodovací praxi obecných soudů se tyto případy prozatím vyskytují sporadicky, výklad nositele pojištění tedy nelze konfrontovat s ustálenou judikaturou Nejvyššího správního soudu. Za stěžejní rozhodnutí lze prozatím považovat rozsudek tohoto soudu ze dne 8. ledna 2013, č. j. 3 Ads 25/2012-41, č. 5/2013 Sb. NSS, v němž Nejvyšší správní soud řešil případ stěžovatele, jemuž byla rozhodnutím nositele pojištění zamítnuta žádost o starobní důchod pro nesplnění podmínek § 28 DůchPoj (nedosažení důchodového věku podle českých právních předpisů) a článku 57 odst. 1 nařízení č. 883/2004. Stěžovatel v kasační stížnosti s neuznáním nároku na snížení důchodového věku nesouhlasil a namítal, že dosáhl věku 55 let a získal potřebnou dobu pojištění pro vznik nároku na starobní důchod, včetně doby zaměstnání v preferované pracovní kategorii, když pracoval jako horník nepřetržitě od 1. září 1969 do 14. října 1991 na území ČSFR u zaměstnavatele se sídlem na území Slovenské republiky (doba zaměstnání stěžovatele v preferované pracovní kategorii získaná na území ČSFR před 1. lednem 1993 se ve smyslu článku 20 odst. 1 Smlouvy považuje za slovenskou dobu pojištění). Po rozpadu ČSFR byl zaměstnán v České republice od 6. června 2001 u různých zaměstnavatelů. Dle odůvodnění rozsudku nositel pojištění ve svém vyjádření ke kasační stížnosti odkázal na článek 20 Smlouvy, s tím, že *„Použití principu sčítání dob pojištění je však podmíněno získáním minimální doby pojištění v délce jednoho roku, neboť podle čl. 57 Nařízení č. 883/2004 (obdobně též čl. 48 Nařízení č. 1408/1971) je členský stát povinen přiznat dávku důchodového pojištění s přihlédnutím k dobám pojištění získaným v jiných členských státech jen tehdy, pokud doba pojištění získaná podle jeho vnitrostátních předpisů dosahuje alespoň jednoho roku. (...) Při použití pravidla sčítání dob se vychází z principu x + 1, přičemž není možné sčítat doby pojištění získané v cizím zvláštním systému povolání nebo zaměstnání, pokud nebyly ve vlastním systému získány rovněž obdobné preferované doby. Jinak je možné zohlednit tyto doby pouze v rámci obecného nároku na důchod. Tímto způsobem se postupuje i v jiných členských státech.“* Nejvyšší správní soud po přešetření případu dospěl k závěru, že kasační stížnost není důvodná. Tento závěr opřel především o skutečnost, že stěžovatel po 31. prosinci 1992 nezískal žádnou dobu zaměstnání (pojištění) v preferované pracovní kategorii u zaměstnavatele se sídlem na území České republiky, když dobu zaměstnání získanou před 1. lednem 1993 hodnotil slovenský nositel

pojištění, který stěžovateli přiznal též zvýhodnění z výkonu tohoto zaměstnání v preferované pracovní kategorii. Nejvyšší správní soud poukázal na to, že střet zásady sčítání dob pojištění a principu asimilace faktů řeší preambule nařízení č. 883/2004 v bodech 10 a 11 a připomněl, že cílem uvedených zásad je zajištění spravedlivého zhodnocení všech získaných dob pojištění v jednotlivých pojistných systémech členských států, nikoliv však vícenásobné zhodnocení doby pojištění získané v jednom členském státě. Nejvyšší správní soud poukázal též na článek 51 nařízení č. 883/2004, který upravuje princip sčítání dob pojištění u zvláštních systémů pro zaměstnance nebo osoby samostatně výdělečně činné. Z tohoto článku dle Nejvyššího správního soudu nevyplývá povinnost nositele pojištění zhodnotit pro snížení věkové hranice pro nárok na starobní důchod doby zaměstnání v preferované pracovní kategorii získané v jiných členských státech. Nejvyšší správní soud proto uzavřel, že pokud byla stěžovateli výhoda spočívající ve snížení důchodového věku na 55 let přiznána již slovenským nositelem pojištění, nelze se této výhody domáhat opakovaně u českého nositele pojištění. Připustil však, že by to bylo možné za situace, kterou zmínil nositel pojištění ve vyjádření ke kasační stížnosti, tj. v situaci, kdy by stěžovatel získal českou dobu zaměstnání v preferované pracovní kategorii.

11.2. DOROVNÁVACÍ PŘÍDAVEK

Důchodových nároků horníků z veřejného důchodového pojištění v České republice se v mezinárodněprávní oblasti dotýká i aplikace Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení (dále též „Smlouva“), která byla publikována pod č. 228/1993 Sb. a jež se řadí mezi smluvní dokumenty přijaté v souvislosti s rozpadem ČSFR. Jejím účelem bylo upravit důchodové nároky občanů smluvních států nejen do budoucna, ale vyřešit též majetkoprávní vztahy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou, pokud jde o rozdělení nákladů na poskytování důchodů osobám, které získaly některé z dob zabezpečení před rozpadem federace. Z tohoto důvodu bylo nutné přijmout pravidlo, na základě něhož by byly tyto doby zabezpečení poměrně rozděleny mezi nástupnické státy tak, aby nedošlo k neúměrnému zatížení jejich důchodových systémů.

Kolizní určovatel nositele pojištění příslušného k hodnocení doby zabezpečení (pojištění) získané v ČSFR před 1. lednem 1993 je obsažen v **článku 20 odst. 1 Smlouvy**, podle něhož se *„doby zabezpečení získané přede dnem rozdělení ČSFR považují za doby zabezpečení toho smluvního státu, na jehož území měl zaměstnavatel občana sídlo ke dni rozdělení ČSFR nebo naposledy před tímto dnem.“* Podle odstavce 2 tohoto článku *„pokud*

občan neměl ke dni rozdělení ČSFR nebo naposledy před tímto dnem zaměstnavatele se sídlem na území ČSFR, považují se doby zabezpečení získané před tímto dnem za doby zabezpečení toho smluvního státu, na jehož území měl občan trvalý pobyt ke dni rozdělení ČSFR nebo naposledy před tímto dnem.“ Ve Správním ujednání o provádění Smlouvy bylo v článku 15 upřesněno, že sídlem zaměstnavatele se rozumí adresa, která je jako sídlo zapsána v obchodním rejstříku. Je-li zaměstnavatelem fyzická osoba, je sídlem adresa, která je v obchodním rejstříku uvedena jako místo podnikání; je-li zaměstnavatelem odštěpný závod nebo jiná organizační složka zapsaná v obchodním rejstříku, rozumí se sídlem zaměstnavatele adresa tohoto odštěpného závodu nebo organizační složky. V případě, že adresa zaměstnavatele není v obchodním rejstříku uvedena, řídí se hodnocení doby zabezpečení získané před 1. lednem 1993 místem trvalého pobytu ke dni rozdělení ČSFR nebo naposledy před tímto dnem. Smluvní strany zároveň v článku 26 Smlouvy zakotvily možnost, aby příslušné úřady smluvních států uzavřely dohodu o způsobu použití ustanovení Smlouvy, vyskytnou-li se při jejím provádění tvrdosti nebo dojde k rozdílnému výkladu.

Aplikace článku 20 Smlouvy a článku 15 Správního ujednání však postupem času měla na důchodové nároky řady pojištěnců závažný dopad. Odlišná legislativa v obou smluvních státech, rozdílný hospodářský vývoj a v neposlední řadě též rozdíly v měnových kurzech prakticky znamenaly nižší dávkové plnění z českého důchodového systému. Ministerstvo práce a sociálních věcí sice přijalo některá opatření, jimiž byly ve smyslu článku 26 Smlouvy zmírněny negativní dopady zvoleného kolizního kritéria na důchodové nároky dotčených pojištěnců,³⁵¹ nadále se však vyskytovaly případy, v nichž v důsledku aplikace Smlouvy docházelo k výraznému snížení výše důchodu. Smlouva se tak stala synonymem pro nespravedlnost a křivdu.

Ústavní soud se snažil odstranit vzniklou nerovnost přijetím právního názoru, s jehož interpretací se státní správa i obecné soudy velmi dlouho potýkaly.³⁵² Dlouhodobé

---

³⁵¹ Na základě zmocnění uvedeného v tomto článku byla příslušnými úřady přijata dohoda, která umožňovala za určitých podmínek převzít příslušnost k výplatě důchodu jedním z nositelů pojištění od nositele pojištění druhého smluvního státu, přičemž výše důchodu se po převzetí příslušnosti k výplatě stanovila podle právních předpisů přejímajícího státu, tj. pokud důchod přejímal český nositel pojištění, stanovila se výše důchodu podle českých právních předpisů, tedy i se zhodnocením doby zabezpečení získané na území společného státu před 1. lednem 1993. Jednotlivé splátky důchodu byly nositelem pojištění, který výplatu důchodu předával, refundovány na účet přejímajícího nositele pojištění. Cit. dle Dohody mezi Českou správou sociálního zabezpečení a Národní pojišťovnou v Bratislavě, [nepubl.]. Její znění je dostupné např. v MALINOVÁ, Helena. *Smlouva mezi ČR a SR o sociálním zabezpečení v praxi*. Praha: Nakladatelství Orac, s.r.o., 1999, s. 169-175.

³⁵² Dle právního názoru Ústavního soudu vyjádřeného v řadě jeho nálezů (kupř. II. ÚS 405/02, IV. ÚS 301/05, Pl. ÚS 4/06) *pokud občan, který splňuje všechny zákonné podmínky pro vznik nároku na důchod i bez existence Smlouvy a tento nárok by byl vyšší než nárok podle citované Smlouvy, je věcí nositele českého důchodového pojištění, aby zabezpečil pobírání důchodové dávky v takové výši, která odpovídá vyššímu nároku podle vnitrostátních předpisů, a rozhodl o dorovnání výše důchodu pobíraného od druhé smluvní strany tak, aby nedošlo k duplicitnímu pobírání dvou důchodů stejného typu přiznaných ze stejného důvodu od dvou různých nositelů pojištění*. K tomu srov. kupř. HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011, s. 257 a násl.

soudní spory ve věci „slovenských důchodů“, do nichž zasáhl i Soudní dvůr Evropské unie,³⁵³ nakonec vedly (z obavy před „poškozením postavení“ České republiky v Evropské unii³⁵⁴) k přípravě návrhu právní úpravy nároku na **dorovnávací přídavek** a jeho výpočet. Příslušné legislativní změny byly provedeny zákonem č. 274/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 274/2013 Sb.“). Tato novela byla přijata vcelku hladce a nabyla účinnosti dnem 1. prosince 2013. V podstatě zcela pozměnila původní účel § 106a DůchPoj, který ve znění účinném do 30. listopadu 2013 „zakazoval“ přiznání dorovnání nebo obdobných plnění, a ve znění účinném od 1. prosince 2013 naopak tuto dávku vymezil jako obligatorní nárok plynoucí z českého důchodového systému, pro jehož označení byl zákonodárcem zvolen termín dorovnávací přídavek, zřejmě z důvodu odlišit jej od plnění přiznávaných na základě dřívějších interních aktů Ministerstva práce a sociálních věcí a nositele pojištění či rozhodnutí Ústavního soudu.³⁵⁵ Novela stanovila též specifická pravidla výpočtu, avšak neodstranila všechny namítané nerovnosti, neboť dorovnávací přídavek lze přiznat pouze k vyplácenému starobnímu důchodu. Přestože tedy Ústavní soud neomezil nárok na dorovnání druhem důchodu, dorovnávací přídavek nelze přiznat k důchodu invalidnímu nebo pozůstalostnímu. Není však vyloučeno jeho přiznání cestou odstranění tvrdosti zákona.³⁵⁶

Z hlediska důchodových nároků horníků je tedy podstatné, že v případech, v nichž sídlo zaměstnavatele ke dni 31. prosince 1992 bylo ve Slovenské republice, nelze v důsledku aplikace článku 20 Smlouvy doby zabezpečení získané před 1. lednem 1993 na území ČSFR hodnotit pro vznik nároku na snížení důchodového věku. V případě, že na nároky těchto osob nelze vztáhnout ani koordinační předpisy o sociálním zabezpečení, mohou požádat o přiznání dorovnávacího přídavku. Podmínky pro jeho přiznání byly s ohledem na stávající judikaturu formulovány v § 106a odst. 1 DůchPoj velice specificky, a to tak, že **nárok na dorovnávací přídavek** má osoba, která:

- je poživatelkou starobního důchodu z České i Slovenské republiky;

³⁵³ Srov. rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie ze dne 22. června 2011 č. C-399/09 ve věci Marie Landtová proti České správě sociálního zabezpečení. Dostupný z [www: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:62009CJ0399&rid=1>](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:62009CJ0399&rid=1).

³⁵⁴ Srov. *důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 274/2013 Sb.* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. 1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=905&CT1=0>](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=905&CT1=0), a část IX. nálezu Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12 (N 24/64 SbNU 237).

³⁵⁵ V praxi se dorovnání označovalo též jako rozdílný, vyrovnávací přídavek či vyrovnávací příspěvek.

³⁵⁶ Pozměňovacím návrhem byl doplněn text novely v části týkající se změny zákona č. 582/1992 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, o ustanovení, kterým bylo ministru práce a sociálních věcí a ministru obrany, vnitra a spravedlnosti v oborech jejich působnosti svěřeno právo odstraňovat tvrdosti, které by se vyskytly při provádění § 106a až 106c DůchPoj (§123h odst. 4 zákona č. 582/1991 Sb., ve znění zákona č. 274/2013 Sb.).

- získala alespoň 25 let československé doby pojištění před 1. lednem 1993 (tj. doby zaměstnání a náhradní doby získané před 1. lednem 1993 podle československých právních předpisů), za kterou jí byl po 31. prosinci 1992 přiznán starobní důchod ze slovenského důchodového pojištění (československá doba pojištění se přitom započítává v rozsahu, v jakém se započítává podle právních předpisů České republiky účinných ke dni, od něhož byl přiznán český starobní důchod);
- získala alespoň jeden rok doby pojištění podle právních předpisů České republiky v období od 1. ledna 1993 do 31. prosince 1995 (pro účely splnění této podmínky se do doby pojištění nezahrnují náhradní doby);
- český starobní důchod a slovenský starobní důchod je jí vyplácen ke dni, od něhož žádá o přiznání dorovnávacího přídatku, a
- výše dorovnávacího přídatku má ke dni, od něhož žádá o jeho přiznání, kladnou hodnotu.³⁵⁷

Ve smyslu článku II zákona č. 274/2013 Sb. přitom dorovnávací přídatky nelze přiznat se zpětnou účinností, ale až ode dne 1. prosince 2013, přestože shora uvedené podmínky nároku by byly splněny již před tímto datem.

Novela provedená zákonem č. 274/2013 Sb. zavedla v právu důchodového pojištění další nový institut, kterým je **hypotetická výše důchodu**. Jedná se o částku starobního důchodu vypočtenou ke dni, od něhož byl přiznán starobní důchod vyplácený z českého důchodového systému, popř. zvýšenou podle právních předpisů upravujících zvyšování důchodů v období ode dne, od něhož byl přiznán český starobní důchod, do dne, od něhož se dorovnávací přídatek přiznává.³⁵⁸ Hypotetická výše starobního důchodu tedy představuje český starobní důchod ve výši, v jaké by náležel ke dni přiznání dorovnávacího přídatku, pokud by pojištěnci byla hodnocena veškerá doba pojištění získaná před 1. lednem 1993 na území ČSFR dle českých právních předpisů. Jeho výše je pak rozhodující pro stanovení dorovnávacího přídatku, který představuje rozdíl mezi hypotetickou výší důchodu a úhrnem vypláceného českého starobního důchodu a vypláceného slovenského starobního důchodu přepočteného na českou měnu dle kurzu české koruny vůči euru vyhlášeného Českou národní bankou pro první den kalendářního měsíce, do něhož spadá den, od něhož se dorovnávací přídatek přiznává.³⁵⁹

Vzhledem k tomu, že řada pojištěnců získala po 31. prosinci 1992 alespoň jeden rok pojištění i ve Slovenské republice, je nutno k této době přihlídnout i při stanovení

³⁵⁷ Od 1. ledna 2004, kdy ve Slovenské republice nabyl účinnosti zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálnom poistení, je pro řadu pojištěnců výhodnější pobírat český starobní důchod od českého nositele pojištění a samostatně slovenský starobní důchod od slovenského nositele pojištění.

³⁵⁸ § 106a odst. 3 DůchPoj.

³⁵⁹ § 106b DůchPoj.

hypotetické výše důchodu. Prakticky je tedy nutno provést srovnávací výpočet, zda je pro pojištěnce výhodnější hypotetická výše důchodu vypočtená podle článku 52 odst. 1 písm. a) nařízení č. 883/2004 (*solo* výpočet) nebo hypotetická poměrná výše důchodu vypočtená podle článku 52 odst. 1 písm. b) nařízení č. 883/2004 (*pro rata temporis* výpočet).³⁶⁰ Zjednodušeně řečeno, s dobou zabezpečení získanou na území ČSFR před 1. lednem 1993 se pro účely stanovení výše dorovnávacího přídatku zachází tak, jako kdyby se jednalo o českou dobu pojištění, a to i pro účely aplikace koordinačních předpisů o sociálním zabezpečení.

Příklad č. 2:

Horník narozený v roce 1952 v období od 1. ledna 1976 do 31. prosince 1993 vykonával zaměstnání se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech u zaměstnavatele se sídlem na území Slovenské republiky. Doba zabezpečení získaná v ČSFR před 1. lednem 1993 se proto hodnotí podle slovenských právních předpisů. Ve Slovenské republice získal celkem dobu pojištění v rozsahu 37 roků a 318 dnů. Od přiznání důchodu ve Slovenské republice v roce 2008, kdy dosáhl důchodového věku, nezískal žádnou dobu pojištění. V České republice získal dobu pojištění v období od roku 1994 do roku 1997 v rozsahu 3 let. Obecného důchodového věku podle českých právních předpisů dosáhl v 62 letech věku a 10 měsících, tj. v roce 2014, kdy mu byl přiznán poměrný starobní důchod podle § 29 odst. 1 DůchPoj a podle článku 52 odst. 1 písm. b) nařízení č. 883/2004 za dobu pojištění získanou na území České republiky od 1. ledna 1994 do 31. prosince 1997.

Spolu s žádostí o přiznání starobního důchodu současně požádal o přiznání dorovnávacího přídatku od vzniku nároku. Po předběžném posouzení podmínky pro jeho přiznání splňuje, neboť před 1. lednem 1993 získal minimálně 25 let československé doby pojištění, za kterou mu byl ve Slovenské republice přiznán starobní důchod od dosažení věku 55 let, dále v období od 1. ledna 1994 do 31. prosince 1995 získal alespoň 1 rok doby pojištění podle právních předpisů České republiky a ke dni, od něhož žádá o přiznání dorovnávacího přídatku je mu vyplácen český i slovenský starobní důchod.

Základní výměra starobního důchodu ke dni jeho přiznání v České republice činí 2 340 Kč. Výše procentní výměry starobního důchodu se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu podle doby pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod a podle doby pojištění získané po vzniku nároku na tento důchod. Vzhledem k tomu, že horník získal více než 15 let doby zaměstnání v I. AA pracovní kategorii, měla by se procentní výměra dle mého názoru stanovit též s přihlédnutím k § 76a DůchPoj. K datu přiznání by pak činila částku 13 064 Kč (jedná se o částku 5 100 Kč zvýšenou podle předpisů o zvyšování důchodů, které nabyly účinnosti v období ode dne 1. ledna 1996 do dne předcházejícího datu přiznání starobního důchodu). Hypotetická výše důchodu by za tohoto předpokladu ke dni 21. září 2013 činila 15 404 Kč měsíčně. Vzhledem ke krátké době pojištění získané na území České republiky po 31. prosinci 1992 a koeficientu dílení je zřejmé, že stanovení hypotetické výše důchodu podle koordinačních předpisů by pro horníka nebylo výhodnější. Dorovnávací přídatek by tak od data přiznání důchodu měl náležet ve výši rozdílu mezi částkou 15 404 Kč měsíčně a úhrnem českého poměrného starobního důchodu a slovenského starobního důchodu přepočteného na českou měnu.

Právní úprava nezafixovává vypočtenou výši dorovnávacího přídatku natrvalo, ale v § 106b DůchPoj stanoví zásady pro jeho přepočet ke dni 31. ledna každého kalendářního roku (vyjma situace, kdy k přiznání dorovnávacího přídatku došlo v měsíci lednu téhož kalendářního roku). Dorovnávací přídatek se tak v závislosti na valorizaci důchodů v obou státech může snížit či zvýšit, popř. jeho výplata zaniknout, pokud nečiní kladnou hodnotu.

---

³⁶⁰ Podle článku 52 odst. 1 písm. b) nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004, pokud nejsou splněny podmínky pro přiznání dávky výhradně podle vnitrostátního práva, příslušná instituce vypočte výši náležející (poměrné) dávky tak, že nejprve stanoví teoretickou výši dávky, která se rovná dávce, na kterou by dotyčná osoba měla nárok, pokud by všechny doby pojištění získané podle právních předpisů ostatních členských států byly získány ke dni přiznání dávky podle právních předpisů, které uplatňuje, a poté stanoví skutečnou výši poměrné dávky tak, že použije na teoretickou výši poměr mezi délkou dob získaných před vznikem sociální události podle právních předpisů, které uplatňuje, a celkové délkou dob získaných před vznikem sociální události podle právních předpisů všech dotčených členských států.

V případě, že nárok na dorovnávací přírvek nadále trvá, vyplácí se jeho nová výše od splátky českého starobního důchodu splatné v dubnu kalendářního roku, a to až do konce března následujícího kalendářního roku, v němž se provádí další přepočet dorovnávacího přírveku. Pokud dorovnávací přírvek nečiní kladnou hodnotu, zaniká nárok na jeho výplatu v témže časovém období, tj. od splátky splatné v dubnu do splátky splatné v březnu následujícího kalendářního roku. Jestliže tato situace nastane v období tří bezprostředně následujících kalendářních roků, nárok na něj zaniká dnem 31. ledna posledního z těchto kalendářních roků. Nová výše dorovnávacího přírveku se stanoví i při obnově výplaty českého nebo slovenského starobního důchodu, přičemž hypotetická výše starobního důchodu se stanoví s přihlédnutím k případné výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na starobní důchod.

Oproti předchozí koncepci prosazované nositelem pojištění, podle níž bylo dorovnání součástí českého starobního důchodu, resp. bylo považováno za starobní důchod, se dorovnávací přírvek sice vyplácí se starobním důchodem, nicméně nestává se jeho součástí, není vyplácen namísto českého poměrného starobního důchodu a nepodléhá valorizaci. Při souběhu starobního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti nebo s jiným důchodem se však krátí na polovinu a pro účely aplikace § 58 a § 59 DůchPoj a jiných právních předpisů se na něj hledí, jako by byl součástí starobního důchodu.³⁶¹ Původní plnění obdobné dorovnávacímu přírveku, které bylo přiznáno dle interních aktů, rozhodnutí soudů či na základě individuálních rozhodnutí ministra práce a sociálních věcí, zůstalo nadále zafixováno a vyplácí se v původní výši. Pokud by však poživatel takového plnění požádal o přiznání dorovnávacího přírveku, je možné mu vyhovět za předpokladu, že nově stanovený dorovnávací přírvek bude vyšší než doposud vyplácené plnění.

Nevyjasněnou otázkou prozatím zůstává posouzení důchodových nároků migrujících horníků, kteří získali dobu zaměstnání jak v České republice, tak i ve Slovenské republice, ale preferované zaměstnání v hornictví vykonávali pouze před 1. lednem 1993 na území ČSFR a po 31. prosinci 1992 na území Slovenské republiky. Z hlediska aplikačního pravidla článku 20 Smlouvy formulovaného Ústavním soudem by takovému migrujícímu pracovníkovi vznikl nárok na dorovnání pouze v případě, pokud by v období před 1. lednem 1993 získal minimální dobu pojištění pro vznik nároku na starobní důchod. Pokud by toto pravidlo mělo být aplikováno i na nárok na snížení důchodového věku, musel by takový pracovník získat potřebný počet let zaměstnání v preferované pracovní kategorii před 1. lednem 1993. Aplikace § 106a DůchPoj by přicházela v úvahu pouze za předpokladu splnění podmínek uvedených v tomto ustanovení, tj. zejména pokud by pojištěnec získal alespoň jeden rok doby pojištění v období od 1. ledna 1993 do

---

³⁶¹ § 106c odst. 2 a 4 DůchPoj.

31. prosince 1995. Kupř. v již prezentovaném případě stěžovatele, který byl zaměstnán na území ČSFR v preferované pracovní kategorii od 1. září 1969 do 14. října 1991 u zaměstnavatele se sídlem na území Slovenské republiky a jehož žádost o starobní důchod byla zamítnuta pro nesplnění podmínek § 28 DůchPoj (nedosažení důchodového věku podle českých právních předpisů), by nevnikl nárok na dorovnávací přídavek podle § 106a DůchPoj, neboť po rozpadu federace byl v České republice zaměstnán (jak vyplývá z odůvodnění rozsudku Nejvyššího správního soudu) až od roku 2001.³⁶² Vezmeme-li však v úvahu právní názor Ústavního soudu vyjádřený v nálezu ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12 (N 24/64 SbNU 237),³⁶³ popř. v jeho dřívějších rozhodnutích, pak by stěžovatel dle mého soudu měl nárok na dorovnání českého dílčího starobního důchodu do výše starobního důchodu stanoveného s přihlédnutím ke všem dobám pojištění na území ČSFR a České republiky s datem vzniku nároku od dosažení věku 55 let, samozřejmě za předpokladu, že by v období před 1. lednem 1993 získal dobu potřebnou pro nárok na starobní důchod a na snížení důchodového věku.³⁶⁴

11.3. BILATERÁLNÍ SMLOUVY O SOCIÁLNÍM POJIŠTĚNÍ (ZABEZPEČENÍ)

Z bilaterálních smluv týkajících se sociálního pojištění (zabezpečení), které byly uzavřeny mezi Českou republikou a jinými státy, se důchodových nároků horníků výslovně dotýkají pouze dvě smlouvy, a to smlouva uzavřená s Francií a Polskem. Obě tyto smlouvy spadají do skupiny proporcionálních bilaterálních smluv, které sice zůstávají v platnosti, ale v současnosti se již neaplikují, neboť s ohledem na členství smluvních států v Evropské unii byly nahrazeny koordinačními předpisy (s výjimkou ustanovení vložených do přílohy č. II nařízení č. 883/2004). V minulosti však byly nedílnou součástí rozhodovací praxe nositele pojištění, neboť k migraci zaměstnanců v hornictví docházelo dávno před vstupem České republiky do Evropské unie, zvláště v Moravskoslezském kraji.

Není tedy překvapující, že jednou z nejstarších bilaterálních smluv uzavřených v oblasti sociálního zabezpečení je **Úmluva mezi republikou Československou a republikou Polskou o sociálním pojištění** ze dne 5. dubna 1948 (publikována pod č. 261/1948 Sb.), která vstoupila v platnost dnem 1. října 1948. Nároky z výkonu práce zařazené do preferovaných pracovních kategorií však byly upraveny až v Dohodě o používání některých ustanovení Úmluvy mezi republikou Československou a republikou

³⁶² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. ledna 2013, č. j. 3 Ads 25/2012-41, č. 5/2013 Sb. NSS.

³⁶³ „Státní občané České republiky, kteří v době do 31. 12. 1992 byli zaměstnáni u zaměstnavatele se sídlem na území dnešní Slovenské republiky, mají z uvedených důvodů nárok na vyrovnávací přídavek k úhrnu jejich (dílčího) starobního důchodu přiznaného českým nositelem pojištění a (dílčího) starobního důchodu přiznaného slovenským nositelem pojištění, a to do výše předpokládaného (teoretického) důchodu, který by jim byl přiznán, pokud by všechny doby pojištění z doby společného státu byly počítány jako doby české.“

³⁶⁴ Srov. též nálezy Ústavního soudu ze dne 3. června 2006, sp. zn. II. ÚS 405/02 (N 80/30 SbNU 245).

Polskou o sociálním pojištění ze dne 2. května 1957, v níž se odrazila zejména změna úpravy důchodového zabezpečení horníků v Československu související s přijetím zákona č. 55/1956 Sb. Podle § 6 této dohody doby zaměstnání a doby jim na roveň postavené, které se podle československých předpisů zařazovaly do II. pracovní kategorie, hodnotil polský nositel pojištění v I. kategorii a naopak (tj. doby zaměstnání I. kategorie v Polsku byly českou institucí hodnoceny jako doby zaměstnání II. pracovní kategorie). Doby zaměstnání, které se podle polských předpisů zařazovaly do II. kategorie, pak česká instituce hodnotila jako doby zaměstnání III. pracovní kategorie. Výjimku představovaly doby zaměstnání v hornictví pod zemí a doby zaměstnání jim naroveň postavené, které se pro důchodové účely hodnotily vždy v I. pracovní kategorii v obou smluvních státech. Důvodem této úpravy byla skutečnost, že polské právní předpisy oproti československým právním předpisům rozeznávaly pouze dvě pracovní kategorie.³⁶⁵

V roce 1970 pak byla přijata nová **Dohoda o používání Úmluvy mezi republikou Československou a republikou Polskou o sociálním pojištění** (publikována pod č. 118/2002 Sb. m. s.), která v § 9 upřesnila, že doby zaměstnání a doby náhradní, které se podle československých právních předpisů zařazovaly do I. nebo II. pracovní kategorie, se podle polských právních předpisů považují za doby zaměstnání I. pracovní kategorie. Doby zaměstnání a doby náhradní, které se podle československých předpisů zařazovaly do III. pracovní kategorie, se podle polských předpisů považovaly za doby zaměstnání II. pracovní kategorie a naopak. Hodnocení dob zaměstnání a náhradních dob pro důchodové účely v České republice pak záviselo především na tom, do jaké pracovní kategorie bylo zaměstnání I. pracovní kategorie vykonávané v Polsku zařazeno podle československých předpisů. V případě, že tato doba se do I. pracovní kategorie zařazovala i podle československých předpisů, hodnotil ji český nositel pojištění v této pracovní kategorii. V ostatních případech se pak doba zaměstnání zařazená v Polsku do I. pracovní kategorie hodnotila v České republice ve II. pracovní kategorii. Ustanovení § 9 v bodu 4 upravovalo též možnost, aby se jeden ze smluvních států při hodnocení dob zaměstnání v preferované pracovní kategorii odchýlil od shora uvedených zásad na žádost důchodce nebo orgánu druhého smluvního státu v případě, že hodnocení doby zaměstnání

---

³⁶⁵ V příručce Praktické provádění československo-polské úmluvy na poli sociálního zabezpečení. Praha: Úřad důchodového zabezpečení, 1977, jsou na s. 62 uvedeny tyto práce, které se podle polských právních předpisů zařazovaly od 1. července 1954 do I. pracovní kategorie: práce *pod zemí*; práce *za podmínek škodlivých zdraví; ve vzduchoplavbě; na námořních lodích mezinárodní plavby a v polské lodní záchranné službě; v námořních loděnicích na některých pracovištích přímo při stavbě a opravách námořních lodí*; práce *učitelů podléhajících předpisům zákona ze dne 27. 4. 1956 o právech a povinnostech učitelů S. zák. č. 12, pol. 63*; práce *kolektivů formujících sklo*. Ostatní zaměstnání se v Polsku zařazovala do II. pracovní kategorie. V Československu se naproti tomu podle zákona č. 55/1956 Sb. do I. pracovní kategorie zařazovala zaměstnání v dolech a zaměstnání výkonných letců, do II. pracovní kategorie zaměstnání za zvlášť těžkých pracovních podmínek. Ostatní zaměstnání spadala do III. pracovní kategorie.

v preferované pracovní kategorii by bylo podle právních předpisů hodnotícího smluvního státu pro důchodce výhodnější.

Druhou nejstarší dohodou v oblasti sociálního zabezpečení je **Všeobecná úmluva o sociální bezpečnosti mezi Československem a Francií** ze dne 12. října 1948 (publikována pod č. 215/1949 Sb.), která vstoupila v platnost dnem 1. července 1949. K provádění úmluvy byla dne 12. října 1948 přijata Dodatková dohoda ke Všeobecné úmluvě ze dne 12. října 1948 o sociální bezpečnosti mezi Československem a Francií, která upravovala Soustavu sociální bezpečnosti platnou pro zaměstnance v dolech a závodech jim na roveň postavených. Úmluva byla poměrně pokroková, neboť zakotvila takové principy, jakými bylo sčítání dob pojištění pro nárok na dávku, dílčení důchodů apod.³⁶⁶ Dohoda se vztahovala pouze na československé a francouzské státní příslušníky, kteří pracovali v dolech nebo v podnicích na roveň jim postavených v jednom ze smluvních států, a na jejich rodinné příslušníky. Věcně se dohoda dotýkala dávek ve stáří, invaliditě a pozůstalostních dávek. Oba smluvní dokumenty pak byly novelizovány dodatky publikovanými pod č. 68/1970 Sb. Výhody plynoucí ze shora uvedené dodatkové dohody spočívaly v tom, že pracovníkům, kteří získali dobu zaměstnání v dolech v obou smluvních státech, se pro nárok na důchodové dávky, pro jejich zachování a opětovné nabytí sčítaly doby zaměstnání v dolech a doby uznané za rovnocenné těmto dobám. Zároveň platil princip stejného posuzování skutečností, podle něhož se doby zaměstnání považované za práci pod zemí podle právních předpisů jednoho ze smluvních států považovaly za doby zaměstnání pod zemí podle právních předpisů druhého smluvního státu. K dobám, které byly považovány za rovnocenné době pojištění podle právních předpisů jednoho ze smluvních států, pak přihlížel nositel pojištění toho státu, na jehož území byl pojištěnec naposledy zaměstnán v dole před touto rovnocennou dobou. Jinak tyto doby hodnotil nositel pojištění státu, v němž pojištěnec vykonával zaměstnání v dolech poprvé. Výše důchodu se pak stanovila poměrem dob pojištění získaným podle právních předpisů smluvního státu, který dávku přiznával.

Na zcela opačném principu byla založena **Dohoda mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o sociálním zabezpečení** ze dne 2. prosince 1959, která byla publikována pod č. 116/1960 Sb. Její podstata spočívala v aplikaci teritoriálního principu, dle něhož důchod přiznával nebo vyplácel ten stát, v němž měl pojištěnec trvalý pobyt. Tato dohoda platila po celá desetiletí až do

---

³⁶⁶ Ještě v roce 1960 se však prakticky neprováděla z důvodu absence administrativní dohody a dohody o výplatě dávek. *Administrativní příručka k provádění důchodové agendy*. Praha: Státní úřad sociálního zabezpečení, 1960, s. 106.

31. prosince 2008, poté několik let trval bezesmluvní vztah.³⁶⁷ V době platnosti dohody byl při přesídlení ruského občana na území České republiky vyplácen důchod Českou republikou, a to s přihlédnutím ke všem dobám pojištění, které tento občan získal v obou smluvních státech. Podmínkou nároku nebylo získání doby pojištění v České republice, důchod tedy mohl být přiznán jen za dobu zaměstnání v Rusku, na kterou se plně pohlíželo jako na českou (československou).³⁶⁸ Při přesídlení poživatele důchodu se nárok na důchod v České republice jako takový nepřezkoumával, pouze se pro výplatu důchodu vyžadovalo dosažení důchodového věku dle českých právních předpisů. Vyměřovací základy se stanovily z průměrného měsíčního výdělku zaměstnance pracujícího v obdobném oboru a kvalifikace ke dni přiznání důchodu nebo jiné dávky, tj. prakticky dle Informačního systému průměrných výdělků Ministerstva práce a sociálních věcí.³⁶⁹ Pokud byla po přesídlení na území České republiky vykonávána výdělečná činnost zakládající účast na pojištění, byla výše důchodu stanovena z dosažených vyměřovacích základů. Podle článku 4 odst. 1 uvedené dohody se při přiznávání důchodů a jiných dávek plně započítávaly i „*doby zaměstnání opravňující k přiznání důchodů za výhodnějších podmínek a ve vyšší výměře*“. Do těchto dob spadalo i zaměstnání vykonávané v I. a II. pracovní kategorii, tedy i preferované zaměstnání v hornictví. Z toho vyplývá, že horník, který přesídlil na území České republiky, měl mít podle dohody nárok na snížení důchodového věku i stanovení výše důchodu s přihlédnutím k době zaměstnání v Rusku, tak jako kdyby se jednalo o zaměstnání vykonávané v České republice. Po změně právní úpravy od 1. ledna 1996 se tyto výhody v podstatě projevíly pouze ve snížení důchodového věku, i když z hlediska pojištěnců přesídlivších z Ruska na území České republiky se stanovení důchodového věku podle českých právních předpisů jevílo problematickým, neboť v Rusku byl důchodový věk (zvláště žen pracujících v uranovém průmyslu) nižší, než v České republice. Dohoda však v článku 7 odst. 2 jednoznačně stanovila, že starobní důchod se poskytne za podmínky dosažení věku potřebného pro výplatu tohoto důchodu podle právních předpisů smluvní strany, na jejíž území důchodce přesídlil.

Nově uzavřená **Smlouva mezi Českou republikou a Ruskou federací o sociálním zabezpečení** ze dne 8. prosince 2011 (publikována pod č. 57/2014 Sb. m. s.), která vstoupila v platnost dnem 1. listopadu 2014,³⁷⁰ je založena na již klasickém principu

---

³⁶⁷ Pokud jde o nástupnické státy, pak s ohledem na nález Ústavního soudu ze dne 3. června 2009 sp. zn. I. ÚS 420/09 (N 131/53 SbNU 647) ve vztahu k Ázerbájdžánu, Turkmenistánu, Tádžikistánu, Arménii, Kazachstánu, Uzbekistánu, Bělorusku, Kyrgyzstánu, Moldávii a Gruzii pozbyla dohoda platnosti dnem 22. září 2009 (sdělení Ministerstva zahraničí č. 73/2009 Sb.m.s. až 82/2009 Sb.m.s.).

³⁶⁸ Dohoda samozřejmě platila reciprocně, nicméně ve správní praxi není znám žádný případ českého občana přesídlivšího do Ruska, v jehož případě by byla Dohoda aplikována ruskými orgány.

³⁶⁹ Srov. kupř. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. února 2012, č.j. 3 Ads 171/2011-78.

³⁷⁰ Ujednání mezi Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky a Ministerstvem práce a sociální ochrany Ruské federace k provádění Smlouvy mezi Českou republikou a Ruskou federací ze dne 8. srpna 2014 bylo publikováno pod č. 58/2014.

sčítání dob pojištění pro nárok na dávku důchodového pojištění. Jistou výjimku však představují doby pojištění (zaměstnání) získané do 31. prosince 2008 na území jedné ze smluvních stran, které podle článku 30 uvedené smlouvy hodnotí ta smluvní strana, na jejímž území měla osoba k tomuto dni trvalé bydliště, avšak pouze v rozsahu, ve kterém nejsou tyto doby již zhodnoceny pro stanovení výše důchodu nebo dávky přiznané druhou smluvní stranou a za předpokladu, že daná osoba získala k uvedenému datu alespoň jeden rok pojištění podle právních předpisů smluvní strany, která má podle tohoto odstavce doby pojištění (zaměstnání) vzít v úvahu. Pokud jde o doby preferovaného zaměstnání v hornictví, platí zde v podstatě obdobný princip, jako u hodnocení uvedených dob dle koordinačních předpisů.

Další **proporcionální bilaterální smlouvy** uzavřené s členskými státy Evropské unie pak odkazovaly toliko obecně na zvláštní soustavy povolání nebo právní úprava v nich obsažená souvisela se specifiky důchodového systému příslušné smluvní strany. Kupř. v článku 25 odstavci 3 Smlouvy mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo o sociálním zabezpečení ze dne 27. července 2001 (publikována pod č. 94/2002 Sb. m. s.), která vstoupila v platnost dnem 1. září 2002 a byla, byla zakotvena zvláštní úprava pro nárok na dávky z německého důchodového systému, u nichž se doby pojištění získané podle českých právních předpisů zohledňují v německém hornickém důchodovém pojištění, pokud byly získány v hornictví pod zemí nebo pokud se jednalo o doby jim na roveň postavené. Tato úprava však ani tak nesouvisela s českým důchodovým systémem, jako s konstrukcí důchodového systému v Německu, v němž je základní důchodové pojištění, pokud jde o některé specifické profese, členěno oborově a pojištění zaměstnanců báňských podniků je tak spravováno samostatně.³⁷¹ Řada dalších bilaterálních smluv uzavřených s členskými či nečlenskými státy pak zajišťovala pojištěncům, že pro nárok na dávku podmíněnou získáním dob pojištění v povolání podléhajícím zvláštní soustavě nebo v určité profesi či zaměstnání, bude přihlédnuto i k dobám získaným v druhém smluvním státě v obdobné soustavě nebo obdobné profesi či zaměstnání. V případě, že by podmínky pro přiznání dávky ze zvláštní soustavy nebyly splněny, přihlédlo by se k těmto dobám pro nárok na dávku z všeobecné soustavy, popř. jiné zvláštní soustavy.

---

³⁷¹ Srov. *Speciální systémy důchodového pojištění (zabezpečení, zaopatření)* [online]. B.m. Technická univerzita v Liberci, VÚPSV Praha, 2002 [cit. 2015-08-17], s. 30. Dostupné z [www: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/spesys.pdf>](http://praha.vupsv.cz/Fulltext/spesys.pdf).

12. EXKURS K „PŘEDDŮCHODŮM“

12.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

Určitým neopomenutelným aspektem, který ovlivňuje vymezení důchodových nároků horníků v rámci českého důchodového systému, je skutečnost, že v České republice nebyla v důsledku politického rozhodnutí přijata úprava zaměstnaneckého penzijního pojištění. Zákonem č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění, ve znění pozdějších předpisů, sice byla do českého právního řádu provedena transpozice směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/41/ES ze dne 3. června 2003 o činnostech institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění a dohledu nad nimi, nicméně takovým způsobem, „aby v ČR zaměstnanecké penzijní pojištění zavedeno nebylo, tedy aby nebylo umožněno licencovat instituce zaměstnaneckého penzijního pojištění na území ČR.“³⁷² Tímto zákonem bylo původně upraveno toliko provozování zaměstnaneckého penzijního pojištění institucemi zaměstnaneckého penzijního pojištění z jiných členských států Evropské unie nebo jiných států, které jsou smluvní stranou dohody o EHP, na území České republiky na dobrovolné bázi. Novelou provedenou zákonem č. 260/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění z členských států Evropské unie nebo jiných států, které jsou smluvní stranou Dohody o Evropském hospodářském prostoru, na území České republiky a o změně zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, pak došlo jen k teoretické úpravě fungování institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění se sídlem na území České republiky s ohledem na výtky uvedené v rozsudku Soudního dvora Evropské unie ze dne 14. ledna 2010 ve věci C-343/08 Evropská komise proti České republice.³⁷³

Faktická nemožnost fungování zaměstnaneckého penzijního pojištění v České republice je pak v praxi často skloňována v souvislosti s právní úpravou důchodových nároků horníků, event. též jiných tzv. namáhavých profesí, neboť tato skutečnost je pojímána jako jakýsi „dluh“ politických představitelů vůči hornickému stavu. Ozývají se

---

³⁷² Cit. dle *důvodové zprávy k zákonu č. 260/2011 Sb.* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=366&CT1=0>](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=366&CT1=0).

³⁷³ Podle tohoto rozhodnutí Česká republika pochybila, když v předepsané lhůtě nepřijala takové právní předpisy, kterými by transponovala články 8, 9, 13, 15 až 18 a článek 20 odst. 2 až 4 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/41/ES ze dne 3. června 2003 o činnostech institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění a dohledu nad nimi. Rozsudek je dostupný z [www: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/CS/TXT/?qid=1424468415998&uri=CELEX:62008CJ0343>](http://eurlex.europa.eu/legalcontent/CS/TXT/?qid=1424468415998&uri=CELEX:62008CJ0343), [cit. 2015-03-31]. K činnosti zahraničních institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění v České republice srov. též PŘIB, Jan. *Doplňkové důchodové systémy*. In TRÖSTER, P. et al. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 253-255.

dokonce hlasy pro návrat obdoby pracovních kategorií,³⁷⁴ které byly zavedeny zákonem č. 55/1956 Sb. jako jeden z nástrojů pro zvýhodňování určitých skupin zaměstnanců v rámci důchodového systému. V odborných kruzích naštěstí tyto hlasy nezaznívají a současné tendence směřují spíše k posílení role III. pilíře, který má v České republice poměrně jednoznačně definovanou strukturu v podobě doplňkového penzijního spoření. Tento doplňkový důchodový systém byl zaveden v rámci důchodové reformy spolu s důchodovým spořením, které však neustálo politické změny a bylo ukončeno zákonem č. 376/2015 Sb., o ukončení důchodového spoření.³⁷⁵ Role doplňkového penzijního spoření se naproti tomu zvyšuje, neboť aktuálně v České republice představuje jediný penzijní spořicí systém na soukromé bázi podporovaný státním příspěvkem. Doplňkové penzijní spoření se tak stalo v podstatě modernějším „nástupcem“ dříve fungujícího penzijního připojištění, které bylo v České republice zavedeno již od roku 1994 zákonem č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem. Penzijní fondy, které prováděly penzijní připojištění a do 1. ledna 2013 získaly povolení k činnosti penzijní společnosti, byly povinny vyčlenit aktiva a pasiva související s penzijním připojištěním do transformovaného fondu, jehož prostřednictvím je nadále provozováno penzijní připojištění pro jeho stávající účastníky bez možnosti přijímat do tohoto fondu účastníky nové. Ostatní penzijní fondy byly zrušeny.³⁷⁶

Doplňkové penzijní spoření je definováno v § 1 odst. 2 zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření (dále též „zákon č. 427/2011 Sb.“), jako „*shromažďování a umísťování příspěvků účastníka doplňkového penzijního spoření (dále jen „účastník“), příspěvků placených za účastníka jeho zaměstnavatelem a státních příspěvků do účastnických fondů obhospodařovaných penzijní společnostmi a vyplacení dávek z doplňkového penzijního spoření, jehož účelem je zabezpečit doplňkový příjem účastníka ve stáří nebo invaliditě.*“ Z této definice vyplývá, že jeho podstatou je doplnit důchodové dávky vyplácené z průběžného důchodového systému pro případ stáří nebo invalidity účastníka doplňkového penzijního spoření. Účastnický fond představuje soubor „*majetku,*

---

³⁷⁴ Srov. kupř. Stenoprotokol ze 44. schůze Poslanecké sněmovny konané dne 4. května 2016 - třetí čtení vládního návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk 654) [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/039schuz/s039093.htm#r1.

³⁷⁵ Systém důchodového spoření (II. pilíř) byl postaven na principu kombinace soukromého spoření a vyvázání z průběžného důchodového systému (*pay-as-you-go*), který byl v různých podobách zakotven již v jiných členských státech Evropské unie. Oproti penzijnímu připojištění, resp. doplňkovému penzijnímu spoření (III. pilíř) byl založen na principu omezené smluvní volnosti a nemožnosti revidovat rozhodnutí o účasti na důchodovém spoření při změně životní situace. Z tohoto pohledu tak důchodové spoření vyžadovalo vyšší míru aktivní účasti pojištěnce na rozhodování, neboť pouze na něm bylo, pro jakou penzijní společnost provozující důchodové spoření se rozhodl, jakou strategii spoření zvolil a s jakou životní pojišťovnou by uzavřel smlouvu o pojištění důchodu při vzniku pojistné události. Srov. zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření.

³⁷⁶ § 171 a 172 zákona č. 427/2011 Sb.

který náleží všem účastníkům a jiným osobám, na které přešlo právo na vyplacení prostředků účastníka, a to v poměru podle počtu penzijních jednotek.“ Tento soubor majetku je oddělen od vlastního majetku penzijní společnosti, nemá však právní subjektivitu. Po naspoření příslušné částky v účastnickém fondu vzniká účastníkovi doplňkového penzijního spoření nárok na starobní penzi na určenou dobu, úhradu jednorázového pojistného pro doživotní penzi, nebo úhradu jednorázového pojistného pro penzi na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu. Ze systému doplňkového penzijního spoření lze dále při splnění vymezených podmínek vyplácet invalidní penzi na určenou dobu, jednorázové vyrovnání a odbytné.³⁷⁷

Zcela oprávněně lze předpokládat, že stěžejním impulsem k novelizaci zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, která byla provedena zákonem č. 403/2012 Sb., byl právě útlum těžby v hlubinných i povrchových dolech. Tato novela parametricky upravila systém doplňkového penzijního spoření tak, aby z něj bylo možné čerpat naspořené finanční prostředky až pět let před dosažením důchodového věku uvedeného v § 32 DůchPoj. Ve správní praxi se pro toto plnění vžilo neformální označení „**předdůchod**“, které má sloužit k jeho odlišení od dávek vyplácených ze systému doplňkového penzijního spoření „nezatížených“ dalšími specifickými podmínkami výplaty. Zároveň pojem „předdůchod“ zdůrazňuje i jeho účel, kterým je pobírat příslušnou dávku v období blízkém obecnému důchodovému věku uvedenému v § 32 DůchPoj, tedy sloužit jako jakýsi „předčasný soukromý starobní důchod“, na který si účastník doplňkového penzijního spoření sám nebo s přispěním zaměstnavatele a státu naspořil.³⁷⁸ Novelou byly provedeny parametrické změny i v dalších právních předpisech, které mají zamezit poškození pojištěnce v sociální sféře. Právě z tohoto důvodu je doplňkové penzijní spoření zmiňováno jako jedna z možných alternativ, která by mohla sloužit k finančnímu zajištění zaměstnanců v hornictví nad rámec veřejného důchodového pojištění (I. pilíře)³⁷⁹ a stát se tak jakousi náhradou za nezavedené zaměstnanecké penzijní pojištění.

---

³⁷⁷ § 20 zákona č. 427/2011 Sb.

³⁷⁸ Zaměstnavatelé měli být ke zvýšení příspěvků motivováni zvýšením osvobození od daně z příjmu až do částky 30 000 Kč za rok. Dle důvodové zprávy k zákonu č. 403/2012 Sb. „*zvýšení limitu pro osvobození příspěvku zaměstnavatele od daně z příjmů má otevřít širší prostor pro kolektivní vyjednávání či ochotu zaměstnavatele zavázat se k přispívání.*“ Cit. dle důvodové zprávy k návrhu zákona č. 403/2012, kterým se mění zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, a další související zákony [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=736&CT1=0>](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=736&CT1=0).

³⁷⁹ Srov. připomínku ČMKOS uvedenou ve vypořádání připomínek (příloha VI.) k materiálu: Návrh nařízení vlády, kterým se mění nařízení vlády č. 363/2009 Sb., o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993. Dostupné z [www: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHL95GP>](https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHL95GP). [cit. 2015-03-16].

12.2. OBECNÉ PODMÍNKY NÁROKU NA „PŘEDDŮCHOD“ A JEHO VÝPLATU

Jak již bylo nastíněno výše, plnění označované jako „předdůchod“, mělo být alternativou ke starobnímu důchodu přiznávanému před dosažením důchodového věku z veřejného důchodového pojištění, který je pro své trvalé krácení finančně nevýhodný a není možný souběh výplaty tohoto důchodu s příjmem z výdělečné činnosti. Praxe však ukázala, že plnění z III. pilíře je pro řadu horníků a dalších osob vykonávajících tzv. namáhavé profese finančně nedosažitelné, neboť pro nárok na výplatu dávky je mimo jiné vyžadováno naspoření dostatečné výše finančních prostředků. Svaz průmyslu a dopravy České republiky též upozornil, že systém doplňkového penzijního spoření „nebyl a není v praxi firmami a jejich zaměstnanci zejména z oboru hornické činnosti a dalších namáhavých profesí využíván. Lze se tedy domnívat, že právě tyto firmy očekávají navrhované řešení na úkor I. pilíře.“³⁸⁰ Není divu, že počet poživatelů „předdůchodu“ stoupá jen pozvolně.³⁸¹

Základními podmínkami pro nárok na plnění zvané „předdůchod“ je dosažení věku, který je o 5 let nižší než věk potřebný pro vznik nároku na starobní důchod stanovený podle § 32 DůchPoj, a trvání spořicí doby v délce nejméně 60 kalendářních měsíců, popř. delší spořicí doby, pokud tak stanoví smlouva o doplňkovém penzijním spoření. Tato doba však nesmí přesáhnout 120 kalendářních měsíců. Specifickými podmínkami, jejichž splnění je nezbytné proto, aby pobírání „předdůchodu“ mohlo být zohledněno při stanovení dávky důchodového pojištění z I. pilíře, jsou:

- výše splátky starobní penze na určenou dobu nebo výše první splátky doživotní penze a penze na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu činí alespoň 30 % průměrné mzdy v národním hospodářství vyhlášené Ministerstvem práce a sociálních věcí podle zákona upravujícího zaměstnanost za kalendářní rok předcházející kalendářnímu roku, v němž započalo vyplácení starobní penze na určenou dobu, doživotní penze a penze na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu,³⁸²

---

³⁸⁰ Vypořádání připomínek k materiálu s názvem: Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016, s. 9. [cit. 2015-09-23]. Dostupné z [www: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX>](https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX).

³⁸¹ V prvním čtvrtletí roku 2016 bylo vypláceno celkem 1 247 „předdůchodů“, přičemž jejich průměrná výše činila 9 528 Kč. Viz *Ekonomické ukazatele penzijních společností a jejich fondů za rok 2016 – 1. čtvrtletí* [online]. Asociace penzijních společností ČR, ©2009-2016 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z <http://www.apfcr.cz/cs/vybrane-ekonomicke-ukazatele/ekonomicke-ukazatele-penzijnich-spolecnosti-a-jejich-fondu-za-rok-2016-ctvrtletne.html>.

³⁸² Dle důvodové zprávy k zákonu č. 403/2012 Sb. je účelem stanovené minimální výše 30 % průměrné mzdy v národním hospodářství omezit „možné čerpání dalších sociálních dávek ze systémů státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi“, ale na druhou stranu podstatně nebránit čerpání dávek z těchto systémů. *Důvodová zpráva k návrhu zákona o doplňkovém penzijním spoření* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu

- vyplácení splátek v neklesající výši, měsíčně, bez možnosti výplatu přerušit nebo pozastavit a
- vyplácení splátek starobní penze na určenou dobu nebo penze na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu tak, aby výplata skončila nejdříve dosažením důchodového věku příjemce potřebného pro vznik nároku na starobní důchod stanoveného podle § 32 DůchPoj sníženého o 3 roky.

Starobní penze na určenou dobu se vyplácí na základě písemné žádosti dvojitým způsobem, a to buď ve splátkách v určené výši, nebo v určitém počtu splátek, až do vyčerpání prostředků účastníka doplňkového důchodového spoření. Určení doby a výše splátek je v dispozici účastníka doplňkového důchodového spoření, musí pouze dodržet shora uvedené podmínky pro stanovení a rozvržení výplaty splátek s minimální dobou výplaty dvou let. Výplatu předdůchodu penzijní společnost oznamuje zdravotní pojišťovně a České správě sociálního zabezpečení. Obdobné zásady platí i pro výplatu jednorázového pojistného pro doživotní penzi a pro penzi na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu, s tím rozdílem, že sjednání výplaty důchodu je založeno na dohodě mezi účastníkem doplňkového penzijního spoření a pojišťovny, které penzijní společnost převede finanční prostředky účastníka na úhradu jednorázového pojistného na základě předložené pojistné smlouvy, při dodržení podmínek stanovených zákonem o doplňkovém penzijním spoření.

Vzhledem k tomu, že „předdůchody“ mají jakýsi kompenzační ráz vyrovnávat nepříznivou životní situaci ve věku blízkém řádnému odchodu do starobního důchodu, provedl zákonodárce i jednu již zmíněnou parametrickou změnu ve veřejném důchodovém pojištění, která se týká způsobu hodnocení doby pobírání „předdůchodu“ pro důchodové účely. Novelou provedenou zákonem č. 403/2012 Sb. bylo do § 16 odst. 4 DůchPoj vloženo ustanovení, které dobu pobírání „předdůchodu“ zakotvilo jako dobu, která se vylučuje z rozhodného období pro stanovení osobního vyměřovacího základu. Účelem této úpravy je zamezit rozmělnění vyměřovacích základů v období pobírání „předdůchodu“, které může být spojeno s nízkou nebo žádnou účastí ve veřejném důchodovém pojištění. Zákonodárce zároveň zachoval možnost volby pojištěnce podle § 16 odst. 8 DůchPoj i pro tuto dobu.

ZÁVĚR

Z historického i aktuálního vývoje platné právní úpravy je zřejmé, že důchodové zabezpečení horníků mělo a nadále má v České republice výjimečné postavení, neboť zřídka kdy je vliv profesních skupin na výsledném znění právní úpravy natolik patrný, jako je tomu právě u horníků. Ve svých počátcích se hornické pojištění opíralo o vzájemnostní pokladny, později se pozvolna formovalo jako hornické oborové pojištění s obligatorními příspěvky jak členů báňských bratrských pokladen, tak majitelů dolů. Přijetí zákona č. 99/1948 Sb., o národním pojištění, znamenalo (nejen) pro hornické pojištění podstatnou změnu, která spočívala v jeho začlenění do obecného pojistného důchodového systému. Zvláštní difference ohledně stanovení důchodového věku horníků a výše jejich starobního důchodu však zůstaly zachovány a do jisté míry přetrvávají i dodnes.

Výchozím momentem, který na dlouhou dobu ovlivnil důchodové nároky horníků, bylo rozdělení zaměstnání do tří pracovních kategorií, jež bylo v českém právním řádu zavedeno zákonem č. 55/1956 Sb. na základě sovětského modelu. Do I. pracovní kategorie se zařazovala nejrizikovější a nejnáročnější zaměstnání, a z tehdejšího pohledu též společensky „nejhodnotnější“. Patřilo mezi ně především zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech a zaměstnání v uranovém průmyslu. Tento stav trval po celá desetiletí až do 1. ledna 1996, kdy nabyl účinnosti zákon č. 155/1995 Sb., kterým byla právní úprava důchodových nároků horníků zakotvena pouze v jeho přechodných ustanoveních s časovým omezením do 31. prosince 2018, neboť vzhledem ke koncepci důchodového systému se předpokládalo, že preference budou přirozeným plynutím času odbourány. Uvedený vývoj byl předznamenán zrušením pracovních kategorií, ke kterému došlo zákonem č. 235/1992 Sb. s účinností od 1. června 1992. Horníkům zůstaly v podstatě zachovány nároky na snížení důchodového věku stanovené v právních předpisech platných do 31. prosince 1995 v rozmezí od 55 let do 59 let věku a speciálně též nárok na snížení důchodového věku na 50 let podle nařízení vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům. Zároveň byla nadále aplikována mimořádná opatření přijatá v rámci institutu odstranění tvrdosti zákona z let 1965 a 1968, která snižovala důchodový věk vybraným skupinám zaměstnanců uranového průmyslu na 55 let a 50 let. Později byly tyto fakultativní nároky (byť s jistými modifikacemi) zakotveny přímo v zákoně č. 155/1995 Sb., a to novelou provedenou zákonem č. 264/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákoníku práce. S účinností od 1. ledna 1996 bylo naproti tomu upuštěno od koncepce stavovské invalidity, přičemž nárok na posouzení zdravotního stavu podle právních předpisů platných před 1. lednem 1996 byl zachován pouze úzce vymezené

skupině pojištěnců, kteří ke dni 31. prosince 1995 dosáhli věku alespoň o deset let nižšího, než činil jejich důchodový věk, a to i s přihlédnutím ke sníženým věkovým hranicím pro odchod do starobního důchodu.

Legislativní řešení, které v rámci principu ochrany nabytých práv s časově omezenou platností zachovalo (nejen) horníkům dřívější nároky na snížení důchodového věku, vycházelo z teze, že v nové důchodové soustavě již není místo pro dřívější preferenční zacházení.³⁸³ Následný vývoj legislativy však tomu ne zcela odpovídal, neboť byla přijímána taková právní úprava, která kritizované preference v podstatě rozšiřovala i na další pojištěnce, kteří vykonávali zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, avšak nesplňovali dosavadní podmínky pro snížení důchodového věku nebo zvýšení procentní výměry starobního důchodu. Tyto preference, které již přesahovaly dávkové schéma stanovené v právních předpisech platných před 1. lednem 1996, byly přiznávány i na základě rozhodnutí vydaných v rámci institutu odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení.

První výraznější diferenciací oproti obecným důchodovým nárokům bylo konstruování zvláštního způsobu zvýšení procentní výměry starobního důchodu, který byl normativně upraven novelou provedenou zákonem č. 188/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Tato forma zvýšení starobního důchodu nad rámec dosavadní právní úpravy byla odůvodněna skutečností, že dávková formule vymezená zákonem č. 155/1995 Sb. již nebyla pro horníky tak příznivá, jako tomu bylo dle právní úpravy platné před 1. lednem 1996. Snahou provedené novely tedy bylo, aby starobní důchody přiznávané po 31. prosinci 1995 vymezenému okruhu horníků dosáhly stejné výše jako hornické starobní důchody přiznané před 1. lednem 1996. Způsob zvýšení procentní výměry starobního důchodu, který byl touto novelou přijat, lze zjednodušeně označit jako „retroaktivní valorizaci“, neboť procentní výměra starobního důchodu horníka se (při splnění stanovených podmínek) zvyšovala podle předpisů o zvyšování důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne předcházejícího dni přiznání starobního důchodu. Vzhledem k tomu, že tato právní úprava nedopadala na všechny horníky, kteří vykonávali preferovaná zaměstnání pod zemí v hlubinných dolech, přistoupil ministr práce a sociálních věcí k aplikaci institutu odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení, pomocí něhož promíjel další podmínky stanovené pro úpravu procentní výměry důchodu. Nakonec byl na základě tlaku příslušného odborového svazu zvláštní způsob zvýšení procentní výměry zakotven s účinností od 1. července 2006 přímo v zákoně č. 155/1995 Sb. v § 76a, přičemž

---

³⁸³ Srov. *důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, obecná část* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. ©1995-2016 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t157400d.htm>](http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t157400d.htm).

podmínky, jejichž splnění bylo pro aplikaci tohoto ustanovení vyžadováno, byly vymezeny širěji než v pověření ministra práce a sociálních věcí.

Další zásah do důchodových nároků horníků představovala novela provedená zákonem č. 118/2000 Sb., o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů, která doplnila dikci § 76 odst. 1 DůchPoj tak, že pro přiznání mimořádného hornického starobního důchodu ode dne dosažení 50 let věku podle § 2 odst. 2 nařízení vlády č. 557/1990 Sb. se již nevyžaduje „skončení výkonu vybraného zaměstnání v souvislosti se snížením nejvyšší přípustné expozice.“ Jediným důvodem této změny bylo rozšíření skupiny horníků s nárokem na snížení důchodového věku na 50 let. Nutno podotknout, že k této změně došlo po deseti letech od nabytí účinnosti shora citovaného nařízení vlády a právní úprava se tak stala benevolentnější, než v době jejího přijetí. Pozitivní změnou ve vztahu k důchodovým nárokům horníků bylo i prodloužení termínu uvedeného v § 76 odst. 1 DůchPoj, v němž musí pojištěnec dosáhnout 50 let věku, což je jedna z podmínek pro nárok na mimořádný hornický starobní důchod. Tato změna tak v praxi znamenala, že nařízení vlády č. 557/1990 Sb. mohlo být aplikováno i na další ročníky, kterých se však – vzhledem k původnímu účelu tohoto nařízení – týkat vlastně vůbec nemělo. Z tohoto hlediska se následně ukázalo problematickým splnění podmínky skončení výkonu vybraného zaměstnání v hornictví ve lhůtách uvedených v nařízení vlády č. 557/1990 Sb., neboť horníci, kteří dosáhli věku 50 let až po 31. prosinci 2000 (tj. po uplynutí původního termínu pro dosažení 50 let věku) nebyli dříve motivováni k ukončení zaměstnání. K legislativní změně již nedošlo, ale bylo opět přistoupeno k aplikaci institutu odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení. Pověřením ministra práce a sociálních věcí, jemuž předcházela řada obdobných individuálních rozhodnutí o odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení, tak byla s účinností od 1. listopadu 2005 prominuta podmínka uvedená v § 2 odst. 1 písm. c) a § 2 odst. 2 písm. c) nařízení vlády č. 557/1990 Sb. (tj. podmínka skončení výkonu vybraného zaměstnání v hornictví ve lhůtě stanovené nařízením) pro pojištěnce narozené v roce 1951 a výše, kteří splňovali ostatní podmínky pro snížení důchodového věku s přihlédnutím k uvedenému nařízení.

Není překvapující, že na zmírnění zákonem stanovených podmínek pro snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu začali poté apelovat i další horníci, kteří nezískali nárok na snížení důchodového věku dle § 21 nebo § 174 zákona č. 100/1988 Sb., ve znění účinném do 31. prosince 1995, ve spojení s § 74 DůchPoj. I v těchto případech ministr práce a sociálních věcí pověřil nositele pojištění, aby u vymezeného okruhu zaměstnanců v hornictví odstraňoval tvrdost předpisů o sociálním zabezpečení. Podle tohoto pověření se v některých případech promítá získání až 364 dnů

chybějících do dosažení 15 let zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech nebo 10 let takového zaměstnání v uranových dolech, pokud příčinou nesplnění potřebné doby zaměstnání v příslušné pracovní kategorii bylo skončení uvedeného zaměstnání ze zdravotních důvodů. Mimo to byla též prominuta podmínka trvání zaměstnání v příslušné preferované pracovní kategorii ke dni 31. prosince 1992 pro účely aplikace § 174 zákona č. 100/1988 Sb., ve znění účinném do 31. prosince 1995, jestliže ke skončení tohoto zaměstnání došlo v období od 1. ledna 1990 do 30. prosince 1992 z organizačních důvodů. Shora uvedený institut odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení se dotýká problematiky hornických důchodů již desítky let a jeho prostřednictvím v podstatě docházelo k výrazným zásahům do normativně vymezených podmínek pro nárok na snížení důchodového věku, popř. byly zakládány nároky zcela nové. Snížení důchodového věku pod zákonem vymezenou hranici pro určitou předem definovanou skupinu pojištěnců by však nemělo být opřeno o zákonné ustanovení, které je svou povahou určeno pro nápravu výrazných nespravedlností a je založeno na volném uvážení toliko jedné osoby, jež je oprávněna kogentní právní úpravu obsaženou v právní normě nahradit vlastním rozhodnutím. Poskytování výhod v rámci institutu odstranění tvrdosti předpisů o sociálním zabezpečení pak přináší větší či menší míru právní nejistoty, která je v tak citlivé otázce, jakým je vznik nároku na starobní důchod, silně nežádoucí.

Další z významných zásahů do obecných zásad pro stanovení důchodového věku byl proveden podzákonným právním předpisem, a to nařízením vlády č. 363/2009 Sb. (ve znění nařízení vlády č. 69/2015 Sb.), jímž byl snížen důchodový věk některým horníkům, kteří začali vykonávat zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných (uranových) dolech před 1. lednem 1993 a odpracovali příslušný počet směn. Tímto nařízením došlo k zakotvení nových zvláštních věkových hranic pro odchod do starobního důchodu, a to věku 55 let a 6 měsíců a věku o pět let nižšího než činí obecný důchodový věk stanovený v § 32 DůchPoj. Na toto nařízení vlády navázala novela zákona č. 155/1995 Sb. provedená s účinností od 1. října 2016 zákonem č. 213/2016 Sb., která zakotvila další zvláštní věkovou hranici pro odchod do starobního důchodu u vymezeného okruhu zaměstnanců v hornictví, a to věk o sedm let nižší než činí obecný důchodový věk stanovený v § 32 DůchPoj. Tato věková hranice, která vznikla nahrazením číslovky pět obsažené v původním vládním návrhu, v podstatě prolomila dosavadní presentované názory na nejvhodnější důchodový věk horníků. Záměr této změny, která byla provedena pozměňovacím návrhem, je zcela zřetelný. Při zvyšujících se věkových hranicích pro odchod do starobního důchodu u ostatních pojištěnců jím má být dosaženo toho, aby se

důchodový věk horníků (s použitím ustanovení o nároku na „předčasný“ starobní důchod) stále přibližoval historicky tradičnímu důchodovému věku 55 let.

Z výše uvedeného výkladu lze shrnout, že v době nabytí účinnosti zákona č. 155/1995 Sb., tj. ke dni 1. ledna 1996, byly v platné právní úpravě veřejného důchodového pojištění normativně zakotveny preference vybraného okruhu zaměstnanců v hornictví, které byly odvozovány z právních předpisů platných před 1. lednem 1996 (§ 74 a § 76 DůchPoj). Další nároky na snížení důchodového věku vznikaly na základě pokračující aplikace mimořádných opatření z let 1965 a 1968, k jejichž zrušení nedošlo ani po změně společenských poměrů. Zákon č. 155/1995 Sb. v přechodných ustanoveních též za určitých podmínek garantoval zachování tzv. stavovského invalidního důchodu (§ 78 DůchPoj) a možnost stanovení výše důchodu podle právních předpisů platných ke dni 31. prosince 1995 (§ 71 odst. 2 DůchPoj). Poté byly v platné právní úpravě zakotveny následující preference vybraného okruhu zaměstnanců v hornictví:

- snížení důchodového věku na 55 let a 6 měsíců (nařízení vlády č. 363/2009 Sb., ve znění nařízení vlády č. 69/2015 Sb.);
- snížení důchodového věku na věk o pět let nižší, než činí důchodový věk uvedený v § 32 DůchPoj, ve znění účinném ke dni 1. ledna 2010 (nařízení vlády č. 363/2009 Sb., ve znění nařízení vlády č. 69/2015 Sb.);
- snížení důchodového věku na věk o sedm let nižší, než činí důchodový věk uvedený v § 32 DůchPoj (§ 37c odst. 1 DůchPoj, ve znění zákona č. 213/2016 Sb.);
- zvláštní způsob zvýšení procentní výměry starobního důchodu (§ 76 odst. 3 DůchPoj, ve znění účinném do 30. června 2006; § 76a DůchPoj; nařízení vlády č. 363/2009 Sb., ve znění nařízení vlády č. 69/2015 Sb.; § 37c odst. 2 DůchPoj, ve znění zákona č. 213/2016 Sb.) a v některých případech i zvýhodněná valorizace starobního důchodu.

Pokud bych tedy měla odpovědět na otázku, zda vývoj právní úpravy důchodového zabezpečení horníků odpovídá procesu nastolenému od 1. ledna 1996, jehož výsledkem mělo být upuštění od preferencí ve veřejném důchodovém pojištění, odpověď by byla záporná, neboť legislativní změny provedené po nabytí účinnosti zákona č. 155/1995 Sb. překročily princip ochrany nabytých práv a odchýlily se od koncepce založené v roce 1996. Reálným poskytnutím shora uvedených výhod se upouští od zásady rovného postavení beneficentů v průběžném důchodovém systému, neboť za totéž odvedené pojistné je jedné skupině pojištěnců poskytováno (zjednodušeně řečeno) od nižšího důchodového věku vyšší plnění než ostatním pojištěncům, přičemž náklady na toto plnění jsou hrazeny z odvodů současné ekonomicky aktivní generace. Cíleně se tedy upouští od zásady rovného postavení subjektů právních vztahů důchodového pojištění a je

prosazována zásada solidarity zaměstnanců pracujících v méně namáhavých profesích s úzce vymezeným okruhem pojištěnců, který vykonává zaměstnání se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech.

Zákonodárce byl při přijetí shora uvedených preferencí veden snahou vyřešit nepříznivé sociální a zdravotní dopady spojené s výkonem shora uvedeného zaměstnání v hornictví. Objektivně jsou však touto formou některým horníkům nadále z veřejného důchodového pojištění poskytovány starobní důchody od výrazně nižšího důchodového věku, než je obecný důchodový věk s tím, že výše starobního důchodu je za určitých podmínek valorizována podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti od 1. ledna 1996, tj. před přiznáním důchodu. Původní úmysl zákonodárce přitom směřoval k nastolení bezpreferenčního důchodového systému. Je samozřejmé, že při absenci zaměstnaneckých doplňkových penzijních systémů, které by více reflektovaly spojitost mezi namáhavostí vykonávané práce, jejími dopady na zdravotní stav pojištěnce a náklady na zabezpečení ve stáří, je nutno najít kompromis mezi zásadou rovného zacházení a poskytnutím výhod vybranému okruhu zaměstnanců v hornictví. Za tento kompromis však nelze považovat nároky uvedené v § 37c DůchPoj, ve znění zákona č. 213/2016 Sb., na základě kterého vzniká s účinností od 1. října 2016 osobám vykonávajícím zaměstnání se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech nárok na snížení důchodového věku o sedm let, než činí obecný důchodový věk. Zároveň je v tomto ustanovení zakotven nárok na specifické zvýšení procentní výměry starobního důchodu bez ohledu na to, zda se jedná o starobní důchod přiznaný od dosažení důchodového věku nebo před dosažením důchodového věku. Projednávání této novely dostatečným způsobem prokázalo, že rozhodnutí o rozsahu benefitů poskytovaných horníkům z veřejného důchodového pojištění nemá pouze sociální, ale hlavně politický rozměr. Mezi politickými stranami ani profesními svazy nadále nepanuje konsensus, jakým způsobem by mělo být důchodové zabezpečení horníků upraveno, a některá z připomínkových míst zcela otevřeně poukázala na skutečnost, že veškeré náklady na poskytnutí starobního důchodu od nižšího důchodového věku a ve výhodnější výměře plynou ze stávajícího průběžného systému, a tento koncept do budoucna odmítla.³⁸⁴

Osobně jsem toho názoru, že uvedené řešení by mělo mít pouze prozatímní charakter, a to nikoliv pouze zdánlivý. Lze si povšimnout, že prodlužováním časových hranic, event. jejich dodatečným rušením či nahrazováním jinými, v podstatě dochází

³⁸⁴ Kupř. Ministerstvo financí svůj postoj k předkládanému návrhu označilo jako „velice zamítavý“ s tím, „že řešit problémy na trhu práce (uzavírání dolů) formou úpravy důchodového systému je principiálně špatný postup, který může zakládat nebezpečný precedent.“ Cit. dle Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Vypořádání připomínek k materiálu s názvem: Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů* [online]. 2014-12-03, s. 1. Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016 [cit. 2015-09-23]. Dostupné z [www: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX>](https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX).

k zakonzervování stávajícího stavu, v němž jsou kompenzace za nepříznivé zdravotní dopady vykonávaného zaměstnání poskytovány z veřejného mandatorního důchodového systému. Stát tak ve svém důsledku vybranému okruhu zaměstnanců vzhledem k náročnosti jejich profese zajišťuje v rámci veřejného důchodového systému výhodnější postavení oproti jiným pojištěncům, aniž by byly provedeny přiměřené parametrické úpravy, které by reflektovaly skutečnost, že důchodový systém v České republice je nadále založen na průběžném financování. Z hlediska *de lege ferenda* se mi tedy jeví jako vhodné, aby ve stávajícím veřejném důchodovém pojištění bylo upuštěno od dávkového schématu, v němž je snížený důchodový věk považován za „řádný“ důchodový věk a je tedy postaven na roveň obecnému důchodovému věku. Zvláštní věkové hranice pro odchod do starobního důchodu, které nejsou zakotveny v přechodných ustanoveních § 74 a § 76 DůchPoj (tj. ty, které nejsou vázány principem ochrany nabytých práv), by tedy měly zůstat zvláštními za všech okolností. Jedná se totiž o výjimku z obecných pravidel přijatých zákonodárcem pro stanovení důchodového věku. S těmito specificky vymezenými zvláštními věkovými hranicemi pro odchod do starobního důchodu by proto neměla být spojována možnost vzniku nároku na předčasný odchod do starobního důchodu před dosažením této zvláštní věkové hranice.

Má úvaha *de lege ferenda* tedy směřuje k tomu, že u těchto skupin zaměstnanců, jejichž důchodový věk je stanoven o několik let dříve než u ostatních pojištěnců, by měl být vyloučen nárok na starobní důchod podle § 31 DůchPoj. Pokud by nedošlo k vyloučení nároku na tento starobní důchod, mělo by být zvýšení procentní výměry podle § 76a DůchPoj a obdobných ustanovení parametricky upraveno tak, aby neeliminovalo princip trvalého krácení procentní výměry tzv. předčasného starobního důchodu u pojištěnců, jejichž procentní výměra činí nebo je vyšší než 5 100 Kč. To by mělo zabránit situaci, kdy je pojištěnci, který odchází do starobního důchodu přiznaného před dosažením důchodového věku podle § 31 DůchPoj (tj. kupř. ode dne dosažení 47 let nebo 52 let), důchod zvýšen na stejnou částku jako pojištěnci, který odchází do „řádného“ starobního důchodu od dosažení důchodového věku kupř. 55 let nebo 59 let. Zároveň by mělo být analogicky vyloučeno umožnění souběhu výdělečné činnosti podléhající důchodovému pojištění a výplaty starobního důchodu přiznaného s přihlédnutím ke zvláštnímu důchodovému věku, a to až do dosažení obecného důchodového věku. V tomto kontextu by pak bylo potřeba zabývat se i dalšími možnostmi financování nákladů na poskytnutí výhod spočívajících ve sníženém důchodovém věku z průběžného důchodového systému a zvýhodněném výpočtu procentní výměry starobního důchodu i s přispěním soukromých zaměstnavatelů.

De lege ferenda by bylo též možné uvažovat o vytvoření zvláštní povinné soustavy pro horníky, jež by nebyla definována dávkově (*defined benefit*), ale příspěvkově (*defined contribution*), a byla by provázána s veřejným důchodovým systémem, který by horníkům zajišťoval právo na odchod do starobního důchodu až o pět let dříve než je obecný důchodový věk. Výše předčasného starobního důchodu z veřejného průběžného důchodového systému by však byla (tak jako ostatním pojištěncům) krácena a byla by zvyšována pouze podle předpisů o zvýšení důchodů, které by nabyly účinnosti od data přiznání důchodu s tím, že negativní dopad dřívějšího odchodu do starobního důchodu by vyvážovalo plnění vyplácené z příspěvkově definované zvláštní soustavy pro horníky. Tato možnost však není v odborné literatuře často zmiňována, zřejmě s přihlédnutím k tomu, že by se jednalo o výrazný zásah do stávajícího průběžně financovaného důchodového systému. Zmínky o možnostech odlišného financování důchodových nároků horníků se tak vyskytují toliko v souvislosti s návrhy na koncepční změnu celého důchodového systému.³⁸⁵

Z geneze hornického pojištění je zřejmé, že úpravě důchodových nároků horníků byla vždy věnována zvýšená pozornost a za předpokladu hrazení příslušných členských příspěvků byly jejich důchodové nároky z převážně části koncipovány výhodněji než u jiných pojištěnců. Přetvoření hornického pojištění na „zabezpečení“ bylo dáno společensko-politickým vývojem, který nastolil směr, jímž se důchody horníků staly dávkami, za něž převzal plnou odpovědnost stát a jím řízený systém sociálního zabezpečení. Západoevropské země byly orientovány spíše na zaměstnanecké doplňkové penzijní systémy, v nichž na výhodnější penzijní nároky přispívali především zaměstnavatelé, nikoliv stát. V socialistickém Československu nebylo zaměstnaneckého penzijního systému ani potřeba, neboť zaměstnavatelem horníků byly socialistické organizace, které využívaly toho, že poškození zdraví způsobené hlubinnou těžbou bude horníkům „kompenzováno“ v důchodovém věku výhodnějšími nároky. Vakuum, které v českém důchodovém systému vzniklo po zrušení pracovních kategorií, se v důsledku politického rozhodnutí nepodařilo zacelit ani po více než dvaceti letech. Současný trend

---

³⁸⁵ Srov. návrh publikovaný Centrem pro sociálně-tržní ekonomiku a otevřenou demokracii, pod nímž jsou podepsáni Jaroslav Vostatek, Petr Zborník a Tomáš Fiala. Reforma důchodového systému podle tohoto návrhu je zjednodušeně řečeno založena na vytvoření dvou veřejných penzijních pilířů (pojistného a solidárního) a zavedení základního (rovného) starobního důchodu a pojistného starobního důchodu. Zakotvení nároku na snížení důchodového věku osob pracujících v namáhavých a rizikových profesích „s prokazatelně kratší průměrnou dobou dožití“ v jednom nebo obou z těchto pilířů návrh sám o sobě neobsahuje. Autoři v daném případě zvolili cestu částečného *opt-outu*, tedy vyvedení „části pojistného na soukromý důchodový účet sloužící k pokrytí doby před získáním nároku na státní důchod či na posílení příjmu při snížené výměře předčasného důchodu.“ Autoři však blíže nerozvádí, zda by se v případě těchto zaměstnanců jednalo o zvýšenou sazbu pojistného (tak jak kupř. navrhuje ČMKOS), popř. (pokud by sazba nebyla zvýšena), zda by z důvodu tohoto *opt-outu* byly poměrně kráceny nároky z I. pilíře. Viz FIALA, Tomáš, VOSTATEK, Jaroslav, ZBORNÍK, Petr. *Návrh penzijní reformy (verze s NDC)*. Praha: CESTA, 2012. ISBN 978-80-905134-3-3.

směřující k návratu jakési obdoby pracovních kategorií osobně odmítám, nicméně jsem si vědoma, že další řešení důchodových nároků současné generace horníků nelze odkládat o dalších dvacet let.

SHRNUTÍ

Tato práce se zabývá rozбором právní úpravy důchodového zabezpečení horníků v České republice, včetně interních normativních aktů vydávaných v rámci institutu odstranění tvrdosti zákona. Zároveň ukazuje, že důchodové zabezpečení horníků představuje neukončený proces, který má sociální i politický rozměr.

Práce je rozdělena na obecnou a zvláštní část. V první kapitole je objasněn pojem „horník“ a „hornické důchody“ v kontextu zpracovávaného tématu. Ve druhé a třetí kapitole následuje vylíčení historického vývoje důchodového zabezpečení horníků a právní úpravy platné před 1. lednem 1996. Čtvrtá a pátá kapitola se věnují genezi současné právní úpravy a charakteristice některých institutů, které se zpracovávaného tématu dotýkají, jako jsou např. pracovní kategorie a jejich prokazování. Ve zvláštní části práce jsou analyzovány tradiční důchodové dávky, a to starobní důchod, invalidní důchod a pozůstalostní důchody s přihlédnutím k důchodovým nárokům horníků nebo pozůstalých po nich. Největší důraz je kladen na právní úpravu týkající se starobního důchodu, která je v současnosti nadále modifikována s ohledem na požadavky horníků na trvalé snížení důchodového věku a zachování výhod při stanovení výpočtu procentní výměry starobního důchodu. Rozbor týkající se konkrétních důchodových dávek je doplněn o kapitolu pojednávající o některých nárocích vyplývajících z tzv. odškodňovacích předpisů, o kapitolu o vybraných problémech z mezinárodněprávní oblasti a o exkurs k tzv. předdůchodům vypláceným z doplňkového penzijního spoření.

V České republice mělo důchodové zabezpečení horníků pracujících v hlubinných dolech výjimečné postavení vzhledem k historické tradici a politické situaci před rokem 1989, která kladla důraz na společenské zásluhy vykonávaného povolání. Podle právní úpravy platné před 1. lednem 1993 byla zaměstnání rozdělena do tří pracovních kategorií na základě sovětského modelu. První pracovní kategorie zahrnovala nejrizikovější a nejnáročnější profese v hlubinných dolech a z hlediska společnosti také nejhodnotnější. Pro současné nároky na snížení důchodového věku má největší význam zařazení do tzv. I. AA pracovní kategorie (tj. zaměstnání se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech). Nároky na snížení důchodového věku byly zachovány též horníkům, jejichž profese byly zařazeny do tzv. I. A a I. B pracovní kategorie.

Od 1. ledna 1996 mají horníci nadále nárok na snížení důchodového věku v rozmezí od 50 do 59 let podle předpisů platných do 31. prosince 1995. Zároveň jsou nadále aplikována mimořádná opatření přijatá v rámci institutu odstranění tvrdosti zákona, kterými jsou prominuty některé z podmínek stanovených platnými právními předpisy pro vznik nároku na snížení důchodového věku. Část těchto fakultativních

nároků byla zakotvena v zákoně č. 155/1995 Sb. s účinností od 1. července 2006, a to novelou provedenou zákonem č. 264/2006 Sb. Naproti tomu bylo po 31. prosinci 1995 upuštěno od koncepce stavovské invalidity a nároky na tzv. stavovský invalidní důchod byly zachovány pouze úzce vymezené skupině pojištěnců.

Výhodnější stanovení důchodového věku vybrané skupině horníků bylo dále přijato nařízením vlády č. 363/2009 Sb., o stanovení důchodového věku některým horníkům, kteří začali vykonávat zaměstnání v hornictví před 1. lednem 1993, a zákonem č. 213/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. Tyto právní předpisy zakládají následující nároky na snížení důchodového věku:

- snížení důchodového věku na 55 let a 6 měsíců (nařízení vlády č. 363/2009 Sb., ve znění nařízení vlády č. 69/2015 Sb.);
- snížení důchodového věku na věk o pět let nižší, než činí důchodový věk uvedený v § 32 DůchPoj, ve znění účinném ke dni 1. ledna 2010 (nařízení vlády č. 363/2009 Sb., ve znění nařízení vlády č. 69/2015 Sb.);
- snížení důchodového věku na věk o sedm let nižší, než činí důchodový věk uvedený v § 32 DůchPoj (§ 37c odst. 1 DůchPoj, ve znění zákona č. 213/2016 Sb.).

Další z významných zvýhodnění horníků v českém důchodovém systému oproti jiným pojištěncům představuje zvláštní způsob zvýšení procentní výměry starobního důchodu, který lze zjednodušeně označit jako „retroaktivní valorizaci“. Procentní výměra hornických starobních důchodu přiznaných po 31. prosinci 1995 se zvyšuje podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti od 1. ledna 1996 do dne předcházejícímu dni přiznání starobního důchodu. Vzhledem k této skutečnosti je hornický starobní důchod stanoven ve vyšší částce, než je průměrný starobní důchod v České republice. Shora uvedeným způsobem též došlo k vyrovnání starobních důchodů přiznaných horníkům před 1. lednem 1996 se starobními důchody přiznávanými po 31. prosinci 1995.

V současnosti jsou tedy vybrané skupiny horníků, jimž jsou důchody přiznávány po 31. prosinci 1995, zvýhodněny oproti jiným pojištěncům snížením důchodového věku, zvýšením procentní výměry starobního důchodu a v řadě případů též výhodnější valorizací podle předpisů o zvýšení důchodů. Aktuální tendence směřují k zachování těchto preferencí natrvalo, přestože právní úprava, která umožňuje dříve odchod do důchodu dalším horníkům, obsahuje mimo jiné časovou podmínku zahájení výkonu tohoto zaměstnání před 1. říjnem 2016. Bude tedy úlohou politické reprezentace rozhodnout, zda by určitá skupina zaměstnanců soukromých těžebních společností měla být zvýhodněna

trvalým snížením důchodového věku a stanovením výhodnější výše procentní výměry z důvodu fyzické náročnosti vykonávané profese v podzemí hlubinných dolů, a zároveň nalézt prostředky na finanční pokrytí zvýšených nákladů důchodového systému spojených s touto preferencí.

SUMMARY

This thesis deals with the analysis of the legal regulation of the pension security of miners in the Czech Republic, including the internal normative acts issued in the framework of the Institute of the removal of the hardness of the Act. It also shows that the pension security of miners is untermiated process that has social and political dimensions.

The thesis is divided into general and special section. The first chapter explains the term “Miner” and “miner’s pensions” in the context of the topic. In the second and third chapter is followed by a summary of the historical development of the pension security of miners and the legislation in force prior to 1 January 1996. The fourth and fifth chapter is dedicated to the genesis of current legislation and characteristic of some of the legal institutes, such as the occupational categories and their proving. In a special part of the thesis there are analysed a traditional pension benefits, that is old-age pension, invalidity pension and survivors' pensions in relation to the pension entitlements of miners or survivors of them. The greatest emphasis is put on the legislation relating to the old-age pension, which is at present modified in the view of the requirements of the miners for the permanent reduction of the retirement age and maintaining the advantage in the determination of the calculation of the percentage amount of the retirement pension. Analysis of the specific pension benefits is supplemented by a chapter about some of the claims arising from the so-called reparation rules, the chapter about selected problems of international area and digression to the supplementary pension savings.

In the Czech Republic, the pension security of the miners working in underground mines had an exceptional position due to historical tradition and the political situation before 1989, which put the emphasis on the social merits of the occupation. According to the legislation in force before 1 January 1993 the occupations were divided into three occupational categories based on the Soviet model. The first occupational category included the most risky and most demanding professions in underground mines and from the perspective of the society also most valuable. For the current claims to special (lowered) retirement age has the greatest significance the inclusion in the so-called I. AA occupational category, i.e. employment with the permanent workplace in the underground mines. Claims to special (lowered) retirement age have been maintained also miners, whose professions were included in the so-called I. A and I. B occupational category.

Since the 1 January 1996 the miners continue to be entitled to a lowered retirement age in the range from 50 to 59 years of age in accordance with the provisions in force until 31 December 1995. At the same time there are applied an exceptional

provisions taken in the framework of the institute of the elimination of the rigidity of the regulations on social security, which have pardoned some of the legal conditions laid down in the applicable legislation for entitlement to a lower retirement age. Some of these optional claims were embedded to Act No 155/1995 Coll. with the force from 1 July 2006, that the amendment made by Act No. 264/2006 Coll. By contrast, the concept of vocational disability was abandoned after 31 December 1995 and the claim to assessment of state of health according to the legislation in force before 1 January 1996 was retained only to a narrowly defined group of insured. More preferable to determination of retirement age for the selected group of miners was adopted by regulation of the Government No. 363/2009 Coll., on the determination of retirement age of some miners, who began to pursue employment in the mining industry before the 1 January 1993, and by law No. 213/2016 Coll., amending Act No 155/1995 Coll., on pension insurance, as subsequently amended, and Act No. 582/1991 Coll., on the Organization and implementation of social security, as subsequently amended. These laws establish the following demands on the reduction of the retirement age:

- reduction of the retirement age to 55 years and 6 months (Decree-Law No. 363/2009 Coll., as amended by Decree-Law No. 69/2015 Coll.);
- reduction of the retirement age to the age of five years less than the retirement age provided for in section 32 Act No. 155/1995 Coll., in the version in force on 1 January 2010 (Decree-Law No. 363/2009 Coll., as amended by Decree-Law No. 69/2015 Coll.);
- reduction of the retirement age to the age of seven years less than the retirement age provided for in section 32 Act No. 155/1995 Coll. (section 37, paragraph 1, of Act No. 155/1995 Coll., as amended by Act No. 213/2016 Coll.).

Another major advantage of miners in the Czech pension system compared to other insured persons is a special method of increasing the percentage amount of the old-age pension which can be simply described as a "retroactive adjustment." Percentage amount of the miner old-age pension granted after 31 December 1995 is adjusted according to the adjustment regulations which came into force from 1 January 1996 to the day preceding the date of the award of old-age pension. Due to the fact the miner old-age pensions are higher than average old-age pension in the Czech Republic. Above mentioned way also compared the amount of old-age pensions granted to miners before 1 January 1996 with old-age pensions granted after 31 December 1995.

At present, the selected groups of miners, who are granted pensions after 31 December 1995, are (yet temporarily) advantaged in comparison of other insured persons by lowering the retirement age, increasing the percentage assessment of old-age

pension and more profitable adjustment according to adjustment regulations. The current trend is towards preserving these preferences permanently, even though the legislation that allows early retirement the other miners contains inter alia the time condition of employment before start 1. October 2016. Therefore, the role of the political representation is to decide whether a group of employees of the private mining companies should be favoured a lower retirement age and increasing the percentage assessment because of the physical demands of the profession in the underground mines, and at the same time find financial resources to cover the additional costs associated with the pension system preferences.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

1. SEZNAM MONOGRAFIÍ, STATÍ, ČLÁNKŮ A DALŠÍCH PRAMENŮ

ADAMUS, Alois. *Mining Law*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita v Ostravě, 2005. ISBN 80-248-0819-6.

BÍLEK, Jaroslav. Vznik, obsah, charakter a osud *Ius regale montanorum*. In *Ius regale montanorum aneb Právo královské horníkuov*. Kutná Hora: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš – Kuttna, 2000, s. 3-11. ISBN 80-86406-06-7.

BREJCHA, Aleš, ŠANTRŮČEK, Václav. *Právo důchodového pojištění*. Praha: Linde Praha, a.s., 1998. ISBN 80-7201-124-3.

BREJCHA, Aleš, ŠANTRŮČEK, Václav. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*. Praha: CODEX, 1996. ISBN 80-85963-07-8.

BURDOVÁ, Eva et al. *O důchodovém zabezpečení pracujících*. Praha: Práce, 1988.

CERQUIEROVÁ, Andrea. *Tikající bomba: snížení důchodového věku u horníků a dalších profesí* [online]. 2014-04-07 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z www: <<http://www.e-sondy.cz/aktualne/3860-3/tikajici-bomba-snizeni-duchodoveho-veku-u-horniku-a-dalsich-profesi>>.

CIPRA, Tomáš. *Penze: kvantitativní přístup*. Praha: Ekopress, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-86929-87-3.

CITTERBART, Karel, SCHRUTZ, Josef, VRBA, Václav. *Hornické pensijní pojištění*. Praha: Orbis, 1948.

DOBEŠ, Jan, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

DOHNAL, Lubomír, JANOUSHKOVÁ, Marcela. *Abecední seznam zaměstnání zařazených do I. pracovní kategorie. I. díl*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1980 [vydáno pro úřední potřebu].

DOHNAL, Lubomír, JANOUSHKOVÁ, Marcela. *Pracovní kategorie v důchodovém zabezpečení*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1979 [vydáno pro úřední potřebu].

FIALA, Tomáš, VOSTATEK, Jaroslav, ZBORNÍK, Peter. *Návrh penzijní reformy (verze s NDC)*. Praha: CESTA, 2012. ISBN 978-80-905134-3-3.

GALLAS, Jan, MAŘÍK, Jaromír, MIMRA, Stanislav. *Zákon o národním pojištění*. Praha: Práce, 1948.

GALVAS, Milan, GREGOROVÁ, Zdeňka. *Sociální zabezpečení*. 2. aktualizované vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2005. ISBN 80-7239-176-3.

GREGOROVÁ, Zdeňka. Zásada sociální solidarity jako jedna ze základních zásad sociálního zabezpečení. In BĚLINA, Miroslav, KALENSKÁ, Marie. (eds.). *Poceta Petru Trösterovi k 70. narozeninám*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 128-134. ISBN 978-80-7357-418-5.

GRYGÁREK, Jiří, HUDEČEK, Vlastimil, KRYL, Václav, PETROŠ, Vladimír. *Základy hornictví*. Dotisk 1. vydání. Ostrava: Vysoká škola báňská-Technická univerzita Ostrava, 2013. ISBN 978-80-248-0613-6.

HÁJEK, Lubomír. *Ženy v hornických profesích pod zemí* [online]. 2010-02-02 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z www:

<<http://www.hornicky-klub.info/view.php?cislocclanku=2010010011>>.

HLAVÁČ, Hynek, TUHÁČEK, Jiří. Prokazování dob zaměstnání v preferované pracovní kategorii. *Národní pojištění*, 2011, roč. 42, č. 11, s. 7-8. ISSN 0323-2395.

HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7380-303-2.

HOLEČKOVÁ, Romana. Atypické formy zaměstnání v kontextu českého důchodového pojištění. In MORÁVEK, Jakub, PICHRT, Jan (eds.). *Atypická zaměstnání – cesta k vyšší zaměstnanosti?* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 69-76. ISBN 978-80-7478-975-5.

HOUSER, Jaroslav. *Vývoj hornického pojištění. K bojům našich horníků za kapitalismu*. Právněhistorická knižnice č. 5, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.

Ius regale montanorum aneb Právo královské horníkuov. Kutná Hora: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš – Kuttna, 2000. ISBN 80-86406-06-7.

JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém, RUNDOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. ISBN 80-86898-27-X.

JEŘÁBKOVÁ, Ludmila, SALCMANOVÁ, Miluše. *Vývoj důchodového zabezpečení v ČSSR (1930-1956)*. Sborník č. 12 prací Výzkumného ústavu sociálního zabezpečení. Praha: Státní úřad sociálního zabezpečení, 1965.

JANGL, Ladislav. *České horní právo a báňská historie. Metodika báňsko-historického výzkumu*. Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 21. 2. doplněné vydání. Praha: Národní technické muzeum, 2010. ISBN 978-80-7037-200-5.

JANGL, Ladislav. (překl.). *České horní právo 4. Báňské řády*. B.n., b.m., 1979.

KAFKA, Jan. (ed.). *Rudné a uranové hornictví České republiky*. Ostrava: Nakladatelství ANAGRAM s. r. o., 2003. ISBN 80-86331-67-9.

KAKŠ, J. [Jan]. Počátky hornických bratrských pokladen v Čechách. In *Horník-Baník. Kalendář pro lid hornický. 1938*. LANGHAMMER, Otto (red.), roč. 51, Praha: Hornicko-hutnické nakladatelství, s. 128-129.

KALENSKÁ, Marie et al. *Československé právo sociálního zabezpečení*. Praha: Panorama, 1986.

KALINOVÁ, Lenka. *Společenské proměny v čase socialistického experimentu: K sociálním dějinám v letech 1945-1969*. Praha: Nakladatelství Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1536-5.

KANTOŘÍK, Pavel. Ukončí zákon č. 428/2011 Sb. letitý spor o česko-slovenské důchody? *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 7, s. 254-257. ISSN 1210-6410.

KLAZAR, Stanislav. *Redistribuční dopady zdanění a důchodového systému a jejich reforem*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-702-5.

KOBLIHOVÁ, Eva, ROKNIČOVÁ, Eva, BREJCHA, Aleš, VOŘÍŠEK, Vladimír. *Soubor meritorních pokynů pro provádění dávkové agendy v ÚDZ*. 2 doplněné a rozšířené vydání. Praha: Úřad důchodového zabezpečení v Praze, 1984 [vydáno pro úřední potřebu].

KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-474-2.

KOLDINSKÁ, Kristina, PIKOROVÁ, Gabriela, ŠVEC, Ladislav, TOMEŠ, Igor. *Sociální zabezpečení osob migrujících mezi státy EU*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-439-1.

KŘEPELKA, Filip. „Českoslovenští“ důchodci před Soudním dvorem Evropské unie. *Národní pojištění*, 2011, roč. 42, č. 10, s. 37-39. ISSN 0323-2395

KUBÁTOVÁ, Ludmila. Stručné dějiny Jáchymova do roku 1526. In BOK, Václav, FILIP, Vok, Václav, KUBÁTOVÁ, Ludmila. *Statuta horního města Jáchymova z roku 1526. Statuten der bergstadt Sankt Joachimsthal aus dem Jahre 1526*. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby MV ČR, 2012, s. 5-135. ISBN 978-80-86466-24-8.

KUKLÍK, Jan et al. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9.

LEPKA, František. *Český uran. Neznámé hospodářské a politické souvislosti. 1945-2002*. Liberec: Květa Vinklátová – KNIHY 555, 2003. ISBN 80-86660-05-2.

LIŠKOVÁ, Zdenka, MAŘÍK, Jaromír, PIK, Ladislav, SOUKUP, Jaroslav. *Sociální zabezpečení*. Praha: Práce, nakladatelství ROH, 1964.

LIŠKOVÁ, Zdenka, MAŘÍK, Jaromír, SOUKUP, Jaroslav. *Sociální zabezpečení pracovníků. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH, 1973.

LOUŽEK, Marek. *Důchodová reforma*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2014. ISBN 978-80-246-2612-3.

MALINOVÁ, Helena. *Smlouva mezi ČR a SR o sociálním zabezpečení v praxi*. Praha: Nakladatelství Orac, s.r.o., 1999. ISBN 80-86199-06-1.

MALÝ, Karel et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. přepracované vydání*. Praha: Linde Praha a.s., 2005. ISBN 80-7201-433-1.

MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Dotisk 1. vydání. Praha: Nakladatelství Libri, 2004. ISBN 80-7277-222-8.

MAŘÍK, Jaromír, HERMAN, František, RESLEROVÁ, Jiřina. *Dávky důchodového zabezpečení zaměstnanců*. Praha: Vydavatelstvo ROH – Práce, 1957.

MATĚJÍČEK, J. et al. *Administrativní příručka k provádění důchodové agendy národními výbory (podle stavu k 1. říjnu 1970)*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČSR, 1970 [vydáno pro úřední potřebu].

MIKYSKA, Martin et al. *Hmotné a sociální zabezpečení horníků: soubor vybraných předpisů s výkladem. Díl 1. Výklad právních předpisů a institutů o hmotném a sociálním zabezpečení horníků včetně praktických příkladů a přehledů jednotlivých dávek*. Ostrava: NEX, 1991. ISBN 80-900575-1-9.

MIKYSKA, Martin. *Odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2005. ISBN 80-7263-273-6.

Mineworkers' Pension Scheme. Handbook for Members [online]. B. v. B. n. B. r. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.mps-pension.org.uk/editorimages/members%20handbook.pdf>](http://www.mps-pension.org.uk/editorimages/members%20handbook.pdf)

MOTEJL, Otakar et al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Důchody*. [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2009. ISBN 978-80-7357-421-5. Dostupné z [www: <http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/duchody.pdf>](http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/duchody.pdf).

NEUBAUER, Zdeněk, POSPÍŠIL, Jan. *Výklad k zákonu z 9. října 1924, č. 221 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří, ve znění novely z 8. listopadu 1928, č. 184 Sb. z. a. n.* Praha: nákladem vlastním, 1929.

NOVOTNÝ, J., O. Jak se kdysi dolovalo. In *Horník-Baník. Kalendář pro lid hornický. 1938*. LANGHAMMER, Otto (red.), roč. 51, Praha: Hornicko-hutnické nakladatelství, s. 79-93.

PENNINGS, Frans. *Úvod do evropského práva sociálního zabezpečení*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003. ISBN 80-86552-55-1.

PEXÍDR, Jiří, PLACHÝ, František, VRBA, Václav. *Důchodové zabezpečení horníků*. Praha: PRÁCE, 1959.

PŘIB, Jan. *Kdy do důchodu a za kolik*. 13. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-4090-4.

PŘIB, Jan. Doplnkové důchodové systémy. In TRÖSTER, Petr et al. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 227-255. ISBN 978-80-7400-473-5.

PŘIB, Jan. Důchody pozůstalých. In TRÖSTER, Petr et al. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 172-176. ISBN 978-80-7400-473-5.

PŘIB, Jan, SAMEK, Vít. Výklad k novému zákonu o sociálním zabezpečení. *Práce a mzda*, 1988, roč. 36, č. 7-8, s. 1-77. ISSN 0032-6.

PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír et al. *Důchodové pojištění v České republice*. Praha: ANAG, 1996. ISBN 80-85646-37-4.

PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír. *Důchodové předpisy s komentářem*. 7. aktualizované vydání. Praha: Nakladatelství ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-736-2.

PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír. *Zákon o sociálním zabezpečení a související předpisy. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 1993. ISBN 80 7049 056 X.

PYTLÍK, Jaromír (zprac.) *Prezentace k dřívějším odchodům horníků do starobního důchodu* [online]. Sdružení hornických odborů Havířov, 2015-04-18. [cit. 2015-09-23]. Dostupné z [www: <http://www.odbory-sho.cz/clanky/hornicke-duchody/prezentace-sho>](http://www.odbory-sho.cz/clanky/hornicke-duchody/prezentace-sho).

RÁKOSNÍK, Jakub. Sociální zabezpečení: 1948-1960. In KUKLÍK, Jan et al. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011, s. 169-178. ISBN 978-80-87284-17-9.

RÁKOSNÍK, Jakub. *Sovětizace sociálního státu. Lidově demokratický režim a sociální práva občanů v Československu 1945-1960*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7308-304-8.

RÁKOSNÍK, Jakub, TOMEŠ, Igor et al. *Sociální stát v Československu. Právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-30-8.

RYBA, Jan. Dávky podmíněné dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem. In TRÖSTER, Petr et al. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 160-172. ISBN 978-80-7400-473-5.

RYBA, Jan. Vývoj sociálního zákonodárství a sociálního zabezpečení v Československu v letech 1945-1989. In MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav (usp.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989. Sborník příspěvků*. Praha: Nakladatelství Karolina, 2004, s. 493-518. ISBN 80-246-0863-4.

RYBA, Jan et al. *Nad sociálním zabezpečením*. Praha: Nakladatelství Orac, s.r.o., 1998. ISBN 80-86199-01-0.

SÍBRT, Marek. Jednání o předčasných odchodech horníků do důchodu pokračují. *Horník* [online], 2015, roč. 45, č. 8, s. 1 a 4. ©2016. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z [www: <http://www.ihornik.cz/index.php/archiv-isel/virtualni-pdf.html>](http://www.ihornik.cz/index.php/archiv-isel/virtualni-pdf.html).

SÍBRT, Marek. Jurášek: na změně v důchodech dále pracujeme. Jednání jsou náročná. *Horník* [online], 2015, roč. 45, č. 18, s. 1 a 4. ©2016. [cit. 2015-08-17]. ISSN 0862-7304. Dostupné z [www: <http://www.ihornik.cz/archiv/hornik-2015-18.pdf>](http://www.ihornik.cz/archiv/hornik-2015-18.pdf).

SOUKUP, Jaroslav (red.). *Důchodové zabezpečení horníků*. Praha: Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH, 1983.

ŠANTRŮČEK, Václav. Důchodové nároky některých horníků. *Národní pojištění*, 2010, roč. 41, č. 7, s. 5-9. ISSN 0323-2395.

ŠANTRŮČEK, Václav. Přepočtení starobních důchodů horníků. *Národní pojištění*, 2006, roč. 37, č. 7, s. 15-16. ISSN 0323-2395.

ŠMEJKALOVÁ, Jana, PUOBIŠ, Juraj. Nová dávka v českém systému důchodového pojištění. Dorovnávací přírůstek některým poživatelům českého a slovenského starobního důchodu. *Národní pojištění*, 2013, roč. 44, č. 11, s. 7-13. ISSN 0323-2395.

TĚŠÍK, Antonín. Co dělal a dělá Odborový svaz PHGN pro hornické důchody? *Horník, geolog, naftař* [online], 2013, roč. 43, č. 7, s. 3-4. ©2016. [cit. 2015-03-31]. ISSN 0862-7304. Dostupné z www: <<http://www.ihornik.cz/archiv/hornik-2013-07.pdf>>.

TĚŠÍK, Antonín. *Komentované nařízení vlády č. 363/2009 Sb.* [online]. Odborový svaz pracovníků hornictví, geologie a naftového průmyslu, duben 2015. ©2016. [cit. 2016-05-23]. Dostupné z www: <<http://www.osphgn.cz/clanky/dokumenty/>>.

TĚŠÍK, Antonín. *Podmínky přiznání starobního důchodu (se zaměřením na horníky)* [online]. Odborový svaz pracovníků hornictví, geologie a naftového průmyslu, 2015-04-21. ©2016. [cit. 2016-05-23]. Dostupné z www: <<http://www.osphgn.cz/clanky/dokumenty/>>.

TOMEŠ, Igor. *Sociální politika. Teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. přepracované vydání. Praha: Sociopress, spol. s r.o., 2001. ISBN 80-86484-00-9.

TOMEŠ, Igor. Úvahy o invaliditě, o její definici a o jejím zařazení do systému sociální ochrany. In BĚLINA, Miroslav, KALENSKÁ, Marie. (eds.). *Poceta Petru Trösterovi k 70. narozeninám*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 400-411. ISBN 978-80-7357-418-5.

TOMEŠ, Igor et al. *Sociální právo České republiky*. Praha: Linde Praha, a.s., 2014. ISBN 978-80-7201-938-0.

TOMKOVÁ, Milada. Sociální zabezpečení. In BOBEK, Michal, MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.) *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 670-723. ISBN 978-80-210-4844-7.

TRÖSTER, Petr et al. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-473-5.

VOPÁTEK, Jiří. Doplnkové penzijní spoření v ČR. *Národní pojištění*, 2013, roč. 44, č. 5, s. 5-9. ISSN 0323-2395.

VOPATOVÁ, Gabriela (usp.). *Dvoustranné smlouvy o sociálním zabezpečení: Koordinace sociálního zabezpečení*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2002. ISBN 80-86552-40-3.

VOŘÍŠEK, Vladimír. Co to jsou „hornické starobní důchody“? *Práce a mzda*, 2014, roč. 62, č. 6, s. 26-32. ISSN 0032-6.

VOŘÍŠEK, Vladimír. „Hornické“ starobní důchody. *Národní pojištění*, 2013, roč. 44, č. 8-9, s. 13-21. ISSN 0323-2395.

VOŘÍŠEK, Vladimír. Nové důchodové nároky některých horníků. *Národní pojištění*, 2016, roč. 47, č. 8-9, s. 13-15. ISSN 0323-2395.

VOŘÍŠEK, Vladimír. *Starobní důchod 2004*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004. ISBN 80-7201-481-1.

VOŘÍŠEK, Vladimír. *Pomýšlíte na důchod?* 2. aktualizované vydání. Praha: ASPI, a. s., 2007. ISBN 978-80-7357-251-8.

VOŘÍŠEK, Vladimír. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-576-6.

VYSOKAJOVÁ, Margerita et al. *Zákoník práce. Komentář*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-033-2.

Zákon ze dne 11. července 1922, č. 242 Sb. z. a n., o pojištění u báňských bratrských pokladen s příslušnými prováděcími nařízeními a s přehledem dosud platných předpisů v oboru hornického pojištění. Upr. ŠMÍDEK, Vladimír. Praha: B.n., 1924.

ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských 1198-1253. Proměna státu a společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, ISBN 80-7106-140-9

2. SEZNAM DALŠÍCH ZDROJŮ

Administrativní příručka k provádění důchodové agendy. Praha: Státní úřad sociálního zabezpečení, 1960 [vydáno pro úřední potřebu].

Bílá kniha. Agenda pro přiměřené, udržitelné a spolehlivé důchody [online]. Brusel: Evropská komise, 2012-02-16 [cit. 2015-09-23]. Dostupné z [www: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7341&langId=cs>](http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7341&langId=cs).

Bergleute und ihre Rente: So sind Sie gesichert [online]. 10. vydání. Nr. 215. Berlin: Deutsche Rentenversicherung Bund, ©2012-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.deutsche-rentenversicherung.de/cae/servlet/contentblob/232612/publicationFile/56510/bergleute_und_ihre_rente.pdf>](http://www.deutsche-rentenversicherung.de/cae/servlet/contentblob/232612/publicationFile/56510/bergleute_und_ihre_rente.pdf).

ČSSD: Chceme, aby horníci mohli odejít do důchodu dříve [online]. 2016-04-27 [cit. 2016-05-24]. Our Media, a.s. ©2009-2016. Dostupné z [www: <http://www.parlamentnilisty.cz/article.aspx?rubrika=1410&clanek=432905>](http://www.parlamentnilisty.cz/article.aspx?rubrika=1410&clanek=432905).

Důchodové zabezpečení pracujících. I. díl. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1971 [vydáno pro úřední potřebu].

Důchodové zabezpečení pracujících. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1985 [vydáno pro úřední potřebu].

Důchodové zabezpečení občanů. Praha: Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí ČR, 1989 [vydáno pro úřední potřebu].

Důchodové zabezpečení zaměstnanců. Příručka k provádění dávkové agendy. Praha: Státní úřad sociálního zabezpečení v Praze, 1961 [vydáno pro úřední potřebu].

Doplňující podklad pro jednání vlády ČR k materiálu čj. 1458/14 (novela zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění), který byl projednáván dne 22. července 2015, a jehož projednávání bylo přerušeno [online], 2015-09-01, Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016. [cit. 2015-09-23]. Dostupné z www: <<https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX>>.

Důvodová zpráva k návrhu nařízení vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům. Ministerstvo práce a sociálních věcí [nepubl.].

Důvodová zpráva k návrhu poslanců K. Brožíka, Ad. Pohla a soudr. ze dne 23. listopadu 1927 na změnu zákona ze dne 11. července 1922 čís. 242 Sb. o pojištění u báňských bratrských pokladen. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-07-16]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t1292_02.htm>.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o pojištění u báňských bratrských pokladen [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-07-16]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0503_01.htm>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 44/1947 Sb., o hornickém pensijním pojištění [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0357_03.htm>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0193_06.htm>.

Důvodová zpráva k návrhu zákonu č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/tisky/t0100_09.htm>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 73/1982 Sb., o změnách zákona o sociálním zabezpečení a předpisů o nemocenském pojištění [online]. Praha: Poslanecká sněmovna

Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1981fs/tisky/t0043_00.htm>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0074_08.htm>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudní rehabilitaci [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0442_02.htm>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 235/1992 Sb., o zrušení pracovních kategorií a o některých dalších změnách v sociálním zabezpečení [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1400_01.htm>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t157400d.htm>>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 134/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, zákon České národní rady č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t012100b.htm>>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 289/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 134/1997 Sb., zákon č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů, a zákon České národní rady č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t022500.htm#_h>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 188/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=773&CT1=0>>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 172/2002 Sb., o odškodnění osob odvečených do SSSR nebo do táborů, které SSSR zřídil v jiných státech [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=855&CT1=0>>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=435&CT1=0>>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=277&CT1=0>>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 267/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=252&CT1=0>>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 274/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=905&CT1=0>>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 260/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění z členských států Evropské unie nebo jiných států, které jsou smluvní stranou Dohody o Evropském hospodářském prostoru, na území České republiky a o změně zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=366&CT1=0>>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 403/2012, kterým se mění zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, a další související zákony [online]. Praha: Poslanecká

sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=736&CT1=0>](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=736&CT1=0).

Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z [www: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX>](https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX).

Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2016-05-25]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=654&CT1=0>](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=654&CT1=0).

Ekonomické ukazatele penzijních společností a jejich fondů za rok 2016 – 1. čtvrtletí [online]. Praha: Asociace penzijních společností ČR, ©2009-2016. [cit. 2016-06-15]. Dostupné z [www: <http://www.apfcr.cz/cs/vybrane-ekonomicke-ukazatele/ekonomicke-ukazatele-penzijnich-spolecnosti-a-jejich-fondu-za-rok-2016-ctvtletne.html>](http://www.apfcr.cz/cs/vybrane-ekonomicke-ukazatele/ekonomicke-ukazatele-penzijnich-spolecnosti-a-jejich-fondu-za-rok-2016-ctvtletne.html).

Metodický návod Federálního ministerstva práce a sociálních věcí č. j. 411-6285-4404-1503 83 k prokazování, zařazování a vykazování doby zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí hlubinných dolů. In SOUKUP, Jaroslav (red.). *Důchodové zabezpečení horníků*. Praha: Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH, 1983, s. 202-209.

Národní soustava povolání [online]: Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z [www: <http://www.nsp.cz>](http://www.nsp.cz).

Návrh nařízení vlády, kterým se mění nařízení vlády č. 363/2009 Sb., o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993 [online]. Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z [www: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHL95GP>](https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHL95GP).

Odůvodnění k návrhu nařízení vlády, kterým se mění nařízení vlády č. 363/2009 Sb., o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993 [online]. Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z [www: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHL95GP>](https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHL95GP).

Odůvodnění návrhu poslanců K. Procházky, Klimenta, Štětky, Hádka a soudr. ze dne 21. března 1933 na vydání zákona o sanaci pojištění u báňských bratrských pokladen

a zachování jeho samostatnosti. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-07-16]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2202_00.htm>.

Pojistněmatematická zpráva o důchodovém pojištění 2012 [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, [cit. 2015-03-31]. Dostupné z www: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>>.

Pojistněmatematická zpráva o důchodovém pojištění 2014 [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, [cit. 2015-03-31]. Dostupné z www: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/20304/PMZ_2014_final.pdf>.

Pozměňovací návrh poslance Mgr. Romana Sklenáka k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk 654) [online]. Stav projednávání ke dni 18. dubna 2016. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2016-04-18]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=654>>.

Pozměňovací návrh poslankyně Ing. Radky Maxové k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk č. 654/0) [online]. Stav projednávání ke dni 18. dubna 2016. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2016-04-18]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=654>>.

Pracovní úrazovost v České republice v roce 2014 [online]. Opava: Státní úřad inspekce práce, ©2016, s. 21 a násl. [cit. 2016-03-29]. Dostupné z www: <http://www.suip.cz/_files/suip-63ed3f776131b248e013fd35166c7f8a/pracovni_urazovost_2014.pdf>.

Předkládací zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z www: <<https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX>>.

Předkládací zpráva k návrhu nařízení vlády, kterým se mění nařízení vlády č. 363/2009 Sb., o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993 [online]. Praha: Vláda České republiky,

©2009-2016. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z www: <<https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHL95GP>>.

Příkaz ministra práce a sociálních věcí č. 27/2003, ve znění dodatku č. 1 k tomuto příkazu [nepubl.].

Příkaz ministra práce a sociálních věcí č. 30/2006, ve znění dodatků 1 – 7 k tomuto příkazu [nepubl.].

Sněmovní tisk 654/0 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2016-05-10]. Dostupný z www: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=654&CT1=0>>.

Sociální zabezpečení osob migrujících v rámci Evropské unie. Výběr textů vztahujících se k základním předpisům – nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 987/2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení č. 883/2004. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009. ISBN 978-80-7421-009-9.

Speciální systémy důchodového pojištění (zabezpečení, zaopatření) [online]. Technická univerzita v Liberci, VÚPSV Praha, 2002 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <<http://praha.vupsv.cz/Fulltext/spesys.pdf>>.

Stanovisko Českomoravské konfederace odborových svazů k návrhu věcného záměru zákona upravujícího zvyšování důchodového věku při dosažení 65 let a implementaci mechanismu pravidelné revize stanovení důchodového věku [online]. Odborový svaz pracovníků hornictví, geologie a naftového průmyslu, 2015-08-21. eStránky.cz, ©2016. [cit. 2015-09-23]. Dostupné z www: <<http://www.osphgn.cz/clanky/aktuality/stanovisko-cmkos-k-navrhu-vecneho-zameru-zakona-upravujiciho-zvysovani- duchodoveho-veku.....html>>.

Stanovisko Rady seniorů ČR k „hornické“ novele zákona o důchodovém pojištění [online]. Praha: Rada seniorů České republiky, o.s., 2014-04-24. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z www: <<http://www.rscr.cz/2014/04/stanovisko-rs-cr-k-hornicke-novele-zakona-o-duchodovem-pojisteni>>.

Stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 12. února 2010, sp. zn. 6712/2008/VOP/JKV, k posouzení ust. § 74a odst. 2 zákona o důchodovém pojištění [online]. Brno: Kancelář Veřejného ochránce práv, 2010. [cit. 2016-03-10]. Dostupné z www: <http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Stanoviska/stanovisko_6712_2008_JKV.pdf>

State Social Insurance Agency, Latvia. *Answer – a pension security scheme of miners* [online]. Message to: Romana Holečková. 2014-11-25 [cit. 2015-09-23]. Osobní komunikace.

State Pension [online]. [cit. 2015-09-23]. Dostupné z www: <<https://www.gov.uk/browse/working/state-pension>>.

National Social Security Institute, Republic of Bulgaria. *Information about the pension rules of miners in Bulgaria* [online]. Message to: Romana Holečková. 2004-12-03 [cit. 2015-09-23]. Osobní komunikace.

Stenoprotokol z 15. schůze Poslanecké sněmovny konané dne 14. října 1997 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-08-11]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/015schuz/s015006.htm#r11>>.

Stenoprotokol ze 48. schůze Poslanecké sněmovny konané dne 21. října 2005 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016 [cit. 2015-08-11]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/048schuz/s048278.htm#r2>>.

Stenoprotokol z 210. schůze NS konané dne 24. června 1929 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2015-07-16]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/210schuz/s210003.htm>>.

Stenoprotokol z 39. schůze Poslanecké sněmovny konané dne 20. ledna 2016 - první čtení vládního návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk 654) [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2016-04-18]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/039schuz/s039093.htm#r1>>.

Stenoprotokol ze 44. schůze Poslanecké sněmovny konané dne 4. května 2016 - třetí čtení vládního návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk 654) [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2016-06-15]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/039schuz/s039093.htm#r1>>.

Tisková zpráva „Ministryně Marksová nechce horníkům komplikovat život. Až 3500 by jich mělo odejít do předčasného důchodu.“ [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015-09-25. [cit. 2015-10-06]. Dostupné z www:

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/22043/TZ_250915b.pdf>.

Tisková zpráva „Michaela Marksová vítá změnu stanoviska ministra financí k hornickým důchodům“ [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015-03-18. [cit. 2015-09-23]. Dostupné z www: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/20594/TZ_180315a.pdf>.

Tisková zpráva „Společnost OKD podala u Krajského soudu v Ostravě dlužnický insolvenční návrh spojený s návrhem o povolení reorganizace“ [online]. Karviná: OKD, a.s., 2016-05-03. ©2012. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z www: <<http://www.okd.cz/cs/media/tiskove-zpravy/spolecnost-okd-podala-u-krajskeho-soudu-v-ostrave-dluznicky-1>>.

Tisková zpráva „Vláda schválila věkový strop, do důchodu se bude odcházet v 65 letech“ [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016-09-05 [cit. 2016-09-05]. Dostupné z www: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/27824/TZ_MPSV_-_Do_duchodu_se_bude_odchazet_v_65_letech.pdf>

Tisková zpráva „Výsledky 142. zasedání LRV dne 29. 1. 2015“ [online], Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z www: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/tiskove-zpravy/vysledky-142--zasedani-lrv-dne-29--1--2015-126385>>.

Usnesení Poslanecké sněmovny č. 1205 ze 44. schůze ze dne 4. května 2016 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z www: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&v=US&ct=1205>>.

Unesení vlády ČR ze dne 9. listopadu 2015 č. 908 k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů [online], Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016. [cit. 2016-03-21]. Dostupné z www: <<https://apps.odok.cz/attachment/-/down/VPRAA4BB8Y48>>.

Praktické provádění československo-polské úmluvy na poli sociálního zabezpečení. Praha: Úřad důchodového zabezpečení, 1977 [vydáno pro úřední potřebu].

Výnos Federálního ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 10. srpna 1982 č.j. F 43-5324-4303-82, kterým se vydává pro účely důchodového zabezpečení srovnávací seznam vybraných zaměstnání v hornictví. In SOUKUP, Jaroslav (red.). *Důchodové zabezpečení horníků*. Praha: Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH, 1983, s. 145-201.

Výnos Federálního ministerstva hutnictví a těžkého strojírenství ze dne 20. prosince 1978 č.j. 033/947/78, kterým se vydává resortní seznam zaměstnání zařazených pro účely důchodového zabezpečení do I. a II. pracovní kategorie [vydáno pro úřední potřebu].

Výnos Federálního ministerstva paliv a energetiky č. 6/78 ze dne 7. prosince 1978 čj. 994/05, kterým se vydává resortní seznam zaměstnání zařazených pro účely důchodového zabezpečení do I. a II. pracovní kategorie [vydáno pro úřední potřebu].

Výnos Federálního ministerstva paliv a energetiky č. 5/1988 ze dne 29. září 1988 čj. 1966/03, o změně a doplnění výnosu č. 6/1978, kterým se vydává resortní seznam zaměstnání zařazených pro účely důchodového zabezpečení do I. a II. pracovní kategorie, ve znění výnosů č. 2/1980, č. 8/1982, č. 4/1985 a č. 1/1987 [vydáno pro úřední potřebu].

Vypořádání připomínek k materiálu s názvem: Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Vláda České republiky, ©2009-2016. [cit. 2015-09-23]. Dostupné z www: <<https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9PHKLSFX>>.

Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2014 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z www: <http://www.vupsv.cz/sites/File/prispevky/duchod_reformy-2014-12.pdf>.

Zpráva o činnosti orgánů ochrany veřejného zdraví v oblasti ochrany zdraví při práci za rok 2014 [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, ©2010, 2015-05-10. [cit. 2015-10-30]. Dostupné z www: <http://www.mzcr.cz/Verejne/dokumenty/zprava-o-cinnosti-organu-ochrany-verejneho-zdravi-v-oblasti-ochrany-zdravi-pri-p_10855_2634_5.html>.

Zpravodaj Ministerstva práce a sociálních věcí ČSR. Praha: 1969, roč. V., č. 4.

3. SEZNAM AUTORSKÝCH ČLÁNKŮ, KTERÉ JSOU SOUČÁSTÍ PRÁCE (V UPRAVENÉ PODOBĚ)

HOLEČKOVÁ, Romana. Geneze hornického provisního pojištění v období první republiky. In VYSOKAJOVÁ, Margerita (ed.). *Konference k 90. výročí sociálního pojištění v ČR*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2016, s. 25-40. ISBN 978-80-87975-34-3.

HOLEČKOVÁ, Romana. Role pracovních kategorií v současném právu důchodového pojištění. In *Právní rozhledy*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, roč. 22, č. 17, č. 9, s. 585-590. ISSN 1210-6410.

4. SEZNAM ELEKTRONICKÝCH DATABÁZÍ

Elektronická knihovna připravované legislativy [online]. Praha: Vláda České republiky, ©1995-2016. Dostupná z www: <<https://apps.odok.cz>>.

Přístup k právu Evropské unie [online]. Dostupné z www: <<http://eur-lex.europa.eu/homepage.html?locale=cs>>

SALÁK, Pavel, TAUCHEN, Jaromír. *Virtuální knihovna právních předpisů. Říšská sbírka zákonů 1848-1918* [online]. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity. ©1996-2016.

Dostupná z www:

<<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>>.

Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, ©1995-2016. Dostupná z www: <<http://www.psp.cz/eknih/index.htm>>.

Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, ©2016. Dostupné z www: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>>.

5. SEZNAM CITOVANÝCH ROZHODNUTÍ SOUDŮ

SOUD	ROZSUDEK/NÁLEZ/ USNESENÍ ZE DNE	Č. J.	
Nejvyšší soud	27. 5. 1959	Cz 130/59	
Nejvyšší správní soud	14. 1. 2005	4 Ads 45/2003-132	č. 11/2006 Sb. NSS
Nejvyšší správní soud	31. 8. 2005	4 Ads 5/2004-139	
Nejvyšší správní soud	25. 10. 2006	3 Ads 15/2006-49	
Nejvyšší správní soud	28. 3. 2007	3 Ads 76/2006-170	
Nejvyšší správní soud	29. 8. 2007	6 Ads 73/2005-73	
Nejvyšší správní soud	23. 11. 2007	4 Ads 86/2007-61	
Nejvyšší správní soud	30. 1. 2008	6 Ads 23/2007-101	č. 5/2008 Sb. NSS
Nejvyšší správní soud	30. 10. 2008	4 Ads 38/2008-40	
Nejvyšší správní soud	27. 11. 2008	3 Ads 88/2008-173	č. 1/2012 Sb. NSS
Nejvyšší správní soud	14. 5. 2009	3 Ads 4/2009-44	
Nejvyšší správní soud	27. 5. 2009	4 Ads 12/2009-83	
Nejvyšší správní soud	31. 8. 2009	4 Ads 157/2008-48	

Nejvyšší správní soud	31. 8. 2009	4 Ads 187/2008-39	
Nejvyšší správní soud	23. 9. 2009	3 Ads 65/2009	
Nejvyšší správní soud	17. 2. 2010	6 Ads 74/2009-43	
Nejvyšší správní soud	21. 4. 2010	6 Ads 122/2009-59	č. 8/2010 Sb. NSS
Nejvyšší správní soud	26. 5. 2010	3 Ads 13/2010-35	
Nejvyšší správní soud	27. 10. 2010	3 Ads 78/2010-93	
Nejvyšší správní soud	30. 11. 2010	4 Ads 18/2010-46	
Nejvyšší správní soud	3. 8. 2011	3 Ads 91/2011-35	
Nejvyšší správní soud	14. 9. 2011	6 Ads 91/2011-98	
Nejvyšší správní soud	21. 9. 2011	3 Ads 88/2011-178	
Nejvyšší správní soud	15. 2. 2012	6 Ads 141/2011-87	
Nejvyšší správní soud	27. 6. 2012	3 Ads 7/2012-28	
Nejvyšší správní soud	28. 11. 2012	6 Ads 33/2012-54	
Nejvyšší správní soud	28. 12. 2012	4 Ads 22/2012-21	
Nejvyšší správní soud	8. 1. 2013	3 Ads 25/2012-41	č. 5/2013 Sb. NSS
Nejvyšší správní soud	12. 6. 2013	4 Ads 8/2013-31	
Nejvyšší správní soud	20. 8. 2013	4 Ads 136/2012-16	
Nejvyšší správní soud	29. 8. 2013	4 Ads 30/2012-66	
Nejvyšší správní soud	23. 10. 2013	3 Ads 123/2012-32	
Nejvyšší správní soud	23. 7. 2014	2 Ads 94/2014-26	
Nejvyšší správní soud	10. 6. 2015	6 Ads 179/2014-46	
Nejvyšší správní soud	15. 6. 2015	6 Ads 221/2014-28	
Nejvyšší správní soud	10. 11. 2015	1 Ads 73/2015-52	
Vrchní soud v Praze	15. 7. 1994	(Rc) 2 Cao 82/94	
Ústavní soud	8. 10. 1992	Pl. ÚS 22/92	č. 96/1992 Sb.
Ústavní soud	12. 3. 2001	II. ÚS 187/2000	N 40/21 SbNU 353
Ústavní soud	21. 1. 2003	Pl. ÚS 15/02	N 11/29 SbNU 79, č. 40/2003 Sb.
Ústavní soud	3. 6. 2006	II. ÚS 405/02	N 80/30 SbNU 245
Ústavní soud	29. 11. 2006	II. ÚS 450/03	
Ústavní soud	20. 3. 2007	Pl. ÚS 4/06	N 54/44 SbNU 665

Ústavní soud	13. 11. 2007	IV. ÚS 301/05	N 190/47 SbNU 465
Ústavní soud	3. 2. 2009	IV. ÚS 1036/08	
Ústavní soud	3. 3. 2009	I. ÚS 1375/07	N 41/52 SbNU 417
Ústavní soud	3. 6. 2009	I. ÚS 420/09	N 131/53 SbNU 647
Ústavní soud	23. 10. 2009	I. ÚS 1942/09	
Ústavní soud	23. 3. 2010	Pl. ÚS 8/07	N 61/56 SbNU 653, č. 135/2010
Ústavní soud	12. 8. 2010	III. ÚS 1012/10	N 161/58 SbNU 383
Ústavní soud	23. 8. 2010	I. ÚS 1415/10	N 168/58 SbNU 457
Ústavní soud	7. 10. 2010	I. ÚS 2256/10	
Ústavní soud	22. 3. 2011	II. ÚS 177/11	
Ústavní soud	31. 1. 2012	Pl. ÚS 5/12	N 24/64 SbNU 237
Ústavní soud	15. 9. 2015	III. ÚS 1015/13	
Soudní dvůr EU	22. 11. 1995	C-443/93	Ioannis Vougioukas v. Idrima Koinonikon Asphalisseon (IKA)
Soudní dvůr EU	14. 1. 2010	C-343/08	Evropská komise vs. ČR
Soudní dvůr EU	22. 6. 2011	C-399/09	Marie Landtová vs. ČSSZ

Judikatura správních soudů online dostupná z: <http://www.nssoud.cz>, Nejvyšší správní soud České republiky, ©2003-2010.

Judikatura Ústavního soudu online dostupná z: <http://www.usoud.cz>, Ústavní soud České republiky, ©2015.

Judikatura Soudního dvora Evropské unie online dostupná z: <http://curia.europa.eu/juris>.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: *Přehled důchodového věku - § 174 zákona č. 100/1988 Sb.*

Tabulka 2: *Výpočet invalidního důchodu – koeficienty*

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: *Vybraná ustanovení zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění účinném do 30. 9. 2016, a některých novel*

Příloha č. 2: *Nařízení vlády ČSFR č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům, ze dne 30. listopadu 1990*

Příloha č. 3: *Nařízení vlády č. 363/2009 Sb., o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993, ze dne 5. října 2009*

Příloha č. 4: *Nařízení vlády č. 69/2015 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 363/2009 Sb., o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993*

Příloha č. 5: *Zákon č. 213/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů*

Příloha č. 6: *Přehled zvláštních věkových hranic pro odchod do starobního důchodu horníků v ČR*

Příloha č. 7: *Nejvyšší výměra procentní výměry starobního důchodu podle § 76a zákona č. 155/1995 Sb.*

PŘÍLOHY

**VYBRANÁ USTANOVENÍ ZÁKONA Č. 155/1995 SB., O DŮCHODOVÉM POJIŠTĚNÍ,
VE ZNĚNÍ ÚČINNÉM DO 30. 9. 2016, A NĚKTERÝCH NOVEL****§ 74**

Nároky na snížení věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchod podle předpisů platných před 1. lednem 1996 po odpracování stanovené doby zaměstnání v I. pracovní kategorii nebo v I. (II.) kategorii funkcí zůstávají zachovány do 31. prosince 2018. Snížená věková hranice pro vznik nároku na starobní důchod se přitom považuje pro účely tohoto zákona za důchodový věk.

§ 74a

(1) U pojištěnců, kteří vykonávali před 1. lednem 1993 aspoň po dobu 10 let zaměstnání při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy, které bylo podle předpisů účinných před 1. lednem 1969 zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku aspoň 55 let, činí důchodový věk 50 let, pokud tito pojištěnci nastoupili do zaměstnání v uranovém průmyslu na pracovištích s rizikem ionizujícího záření před 1. lednem 1969 a věku 50 let dosáhli po 30. červnu 2006.

(2) U pojištěnců, kteří vykonávali před 1. lednem 1993 aspoň po dobu 10 let zaměstnání při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy, které bylo podle předpisů účinných před tímto dnem zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku aspoň 55 let, činí důchodový věk 55 let, pokud tohoto věku dosáhli po 30. červnu 2006 a nesplňují podmínky uvedené v odstavci 1. Za zaměstnání při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy se pro účely věty první nepovažuje zaměstnání v hornictví vykonávané pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech (lomech) na radioaktivní suroviny.

§ 76

(1) Nároky na snížení věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchod podle nařízení vlády České a Slovenské Federativní Republiky č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům, zůstávají zachovány do 31. prosince 2000. Ustanovení § 74 věty druhé platí zde obdobně. Výše starobního důchodu podle věty první se stanoví podle tohoto zákona s tím, že pro výši a výplatu tohoto důchodu platí § 37 a § 71 odst. 1 a 4 obdobně. Výše procentní výměry starobního důchodu podle věty první se zvyšuje podle § 34 odst. 2 po dosažení 55 let věku. Nárok na snížení věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchod podle předpisu uvedeného ve větě první vzniká též pojištěncům, kteří dosáhli 50 let do 31. prosince 2010, pokud splňují ostatní podmínky stanovené v tomto předpisu; přitom se nevyžaduje, aby ke splnění podmínek stanovených v § 2 odst. 2 písm. c) tohoto předpisu došlo v souvislosti se snížením nejvyšší přípustné expozice.

(2) Poživatel starobního důchodu přiznaného podle odstavce 1 nemá nárok na starobní důchod podle tohoto zákona.

§ 76a

Procentní výměra starobního důchodu, který je přiznáván po 30. červnu 2006 pojištěncům, jejichž důchodový věk byl stanoven podle § 74a odst. 1 nebo § 76 odst. 1, a pojištěncům, kteří vykonávali před 1. lednem 1993 aspoň po dobu 15 let zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech (popřípadě 10 let, jde-li o takové zaměstnání v uranových dolech), které bylo podle předpisů účinných před tímto dnem zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku aspoň 55 let, se zvyšuje ode dne přiznání tohoto důchodu podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne, který předchází dni, od něhož se přiznává tento důchod. Zvýšení podle věty první však spolu s procentní výměrou důchodu nesmí přesáhnout nejvyšší výměru, která se stanoví tak, že nejvyšší částka výše důchodu podle § 4 odst. 1 věty druhé zákona č. 76/1995 Sb., o zvýšení vyplácených důchodů a důchodů přiznávaných v roce 1995, se zvýší podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne, který předchází dni, od něhož se přiznává starobní důchod. Zvýšení podle věty první a druhé se stanoví tak, jako kdyby starobní důchod byl přiznán ke dni 31. prosince 1995.

§ 78

Poživateli plného invalidního důchodu přiznaného před 1. lednem 1996, který ke dni 31. prosince 1995 dosáhl aspoň věku o deset let nižšího, než je jeho důchodový věk stanovený podle tohoto zákona [§ 32, 74, 76 a § 94 písm. a)], lze odejmout tento důchod nejdříve od splátky důchodu splatné v lednu 1997, a to jen za podmínek stanovených předpisy platnými před 1. lednem 1996, jestliže byl tento plný invalidní důchod přiznán pro invaliditu způsobenou dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem, pro který jeho poživatel mohl vykonávat soustavné zaměstnání, avšak jen zcela nepřiměřené jeho dřívějším schopnostem a společenskému významu dosavadního zaměstnání.

§ 107

(...)

(2) Vláda může nařízením stanovit, že u pojištěnců, kteří začali před 1. lednem 1993 vykonávat zaměstnání v hornictví, uvedené v § 76a větě první, se důchodový věk s přihlédnutím k délce zaměstnání v hornictví stanoví v nižších věkových hranicích, než jsou věkové hranice stanovené podle tohoto zákona, podmínky pro stanovení těchto nižších věkových hranic, přičemž tyto nižší věkové hranice a podmínky pro jejich stanovení nebudou stanoveny výhodněji, než tomu bylo podle právních předpisů účinných k 31. prosinci 1992, a dále způsob, jak se toto zaměstnání vykonávané po 31. prosinci 1992 prokazuje; zaměstnavatelé, kteří po 31. prosinci 1992 zaměstnávali tyto pojištěnce, jsou přitom povinni výkon tohoto zaměstnání potvrzovat. Vláda dále může stanovit, jakým způsobem se přepočtou starobní důchody pojištěnců uvedených ve větě první, kteří splnili podmínky pro stanovení těchto nižších věkových hranic.

Čl. II zákona č. 188/2001 Sb. Přechodné ustanovení

Byla-li výše starobního důchodu podle § 76 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 134/1997 Sb., zákona č. 289/1997 Sb. a zákona č. 118/2000 Sb., přiznaného v období od 1. ledna 1997 do 30. června 2001 stanovena podle § 71 odst. 1 a 4 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 134/1997 Sb., a procentní výměra tohoto důchodu byla omezena podle § 4 odst. 1 věty druhé zákona č. 76/1995 Sb., o zvýšení vyplácených důchodů a důchodů přiznávaných v roce 1995, zvyšuje se procentní výměra tohoto důchodu od splátky důchodu splatné po 30. červnu 2001 podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od

1. ledna 1996 do 31. prosince kalendářního roku, který předchází kalendářnímu roku, do něhož spadá den, od něhož byl tento starobní důchod přiznán. Zvýšení podle věty první se stanoví tak, jako kdyby starobní důchod uvedený ve větě první byl přiznán ke dni 31. prosince 1995.

Čl. LXVII zákona č. 264/2006 Sb.

Přechodná ustanovení

1. Procentní výměra starobních důchodů přiznaných v období od 1. ledna 1996 do 30. června 2006 osobám, které dosáhly věku 50 let před 1. červencem 2006 a splnily ostatní podmínky uvedené v § 74a odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění čl. LXVI tohoto zákona, osobám uvedeným v § 76 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a osobám, které vykonávaly před 1. lednem 1993 aspoň po dobu 15 let zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech (popřípadě 10 let, jde-li o takové zaměstnání v uranových dolech), které bylo podle předpisů účinných před tímto dnem zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku aspoň 55 let, se na žádost zvýší od splátky důchodu splatné po 30. červnu 2006 podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do 31. prosince kalendářního roku, který předchází kalendářnímu roku, do něhož spadá den, od něhož byl starobní důchod přiznán. Zvýšení podle věty první však spolu s procentní výměrou důchodu nesmí přesáhnout nejvyšší výměru, která se stanoví tak, že nejvyšší částka výše důchodu podle § 4 odst. 1 věty druhé zákona č. 76/1995 Sb., o zvýšení vyplácených důchodů a důchodů přiznávaných v roce 1995, se zvýší podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne, který předchází dni, od něhož byl přiznán starobní důchod. Zvýšení podle věty první a druhé se stanoví tak, jako kdyby starobní důchod uvedený ve větě první byl přiznán ke dni 31. prosince 1995. Starobní důchod se podle věty první nezvýší, pokud byl zvýšen podle § 76 odst. 3 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 188/2001 Sb., nebo podle čl. II zákona č. 188/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, nebo pokud byl zvýšen na základě opatření přijatých ministrem práce a sociálních věcí podle § 4 odst. 3 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, podle zásad obdobných úpravě obsažené v § 76a zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění čl. LXVI tohoto zákona.

**NAŘÍZENÍ VLÁDY ČSFR č. 557/1990 Sb.,
O MIMOŘÁDNÉM POSKYTOVÁNÍ STAROBNÍHO DŮCHODU NĚKTERÝM HORNÍKŮM
ZE DNE 30. LISTOPADU 1990**

Vláda České a Slovenské Federativní Republiky nařizuje podle § 176 písm. a) a b) zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení (dále jen "zákon"):

§ 1

(1) Toto nařízení upravuje podmínky mimořádného poskytování starobního důchodu občanům, kteří vykonávali vybraná zaměstnání v hornictví, byli zaměstnáni nejméně 25 roků a dosáhli věku 50 let do 31. prosince 2000.

(2) Vybranými zaměstnáními v hornictví se pro účely tohoto nařízení rozumějí zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech¹⁾ uvedená pod č. 1 až 7 a 11 v příloze č. 2 nařízení vlády Československé socialistické republiky č. 117/1988 Sb., o zařazování zaměstnání do I. a II. pracovní kategorie pro účely důchodového zabezpečení.

(3) Za dobu zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech se pro účely tohoto nařízení považují

a) doba výkonu zaměstnání uvedeného v odstavci 2 a

b) doby uvedené v § 18 odst. 3 zákona a v § 5 odst. 1 písm. a) až f) nařízení vlády Československé socialistické republiky č. 117/1988 Sb., jestliže jsou obklopeny dobou výkonu zaměstnání uvedeného v odstavci 2.

§ 2

(1) Občan uvedený v § 1 odst. 1 má nárok na starobní důchod, jestliže

a) byl zaměstnán nejméně 15 roků ve vybraných zaměstnáních v hornictví,

b) dosáhl nejvyšší přípustné expozice ²⁾ a

c) skončil výkon vybraného zaměstnání v hornictví do 31. března 1991.

(2) Občan uvedený v § 1 odst. 1 má nárok na starobní důchod též, jestliže

a) byl zaměstnán nejméně 10 roků ve vybraných zaměstnáních v hornictví v uranových dolech,

b) překročil nejvyšší přípustnou expozici ²⁾ a

c) skončil výkon vybraného zaměstnání v hornictví v uranových dolech do 31. prosince 1990 v souvislosti se snížením nejvyšší přípustné expozice. ²⁾

§ 3

Občan uvedený v § 1 odst. 1, který do 31. března 1991 nesplnil podmínku stanovenou v § 2 odst. 1 písm. a) nebo b), má nárok na starobní důchod, jestliže splnil chybějící podmínku a skončil výkon vybraného zaměstnání v hornictví do 31. prosince 1992.

§ 4

Začne-li občan uvedený v § 1 odst. 1 po splnění podmínek uvedených v § 2 nebo v § 3 znovu vykonávat vybrané zaměstnání v hornictví, nárok na starobní důchod podle tohoto

nařízení mu nevznikne, popřípadě zanikne, a to od prvního dne výkonu takového zaměstnání.

§ 5

Pro výši starobního důchodu podle tohoto nařízení se přičítá k získané době zaměstnání doba ode dne přiznání důchodu do dosažení věku 55 let jako doba zaměstnání III. pracovní kategorie.

§ 6

zrušen

§ 7

Splní-li občan podmínky stanovené pro nárok na starobní důchod podle tohoto nařízení před 1. lednem 1991, vznikne mu nárok na tento důchod dnem 1. ledna 1991.

§ 8

Organizace, které zaměstnávají nebo zaměstnávaly pracovníky ve vybraných zaměstnáních v hornictví, jsou povinny zabezpečit vedení a předkládání záznamů o skutečnostech rozhodných pro nárok na starobní důchod podle tohoto nařízení na předepsaném tiskopise; jde-li o starobní důchod, na který vznikl nárok podle tohoto nařízení dnem 1. ledna 1991, je organizace povinna tak učinit nejpozději do 31. ledna 1991.

§ 9

Toto nařízení nabývá účinnosti dnem 1. ledna 1991.

Čalfa v. r.

¹⁾ § 14 odst. 2 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

²⁾ § 4 odst. 1 zákona č. 98/1987 Sb., o zvláštním příspěvku horníkům, ve znění zákona č. 160/1989 Sb.

NAŘÍZENÍ VLÁDY Č. 363/2009 SB., O STANOVENÍ DŮCHODOVÉHO VĚKU A PŘEPOČTU STAROBNÍCH DŮCHODŮ NĚKTERÝCH HORNÍKŮ, KTERÍ ZAČALI VYKONÁVAT SVÉ ZAMĚŠTNÁNÍ PŘED ROKEM 1993, ZE DNE 5. ŘÍJNA 2009

Vláda nařizuje podle § 107 odst. 4 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 108/2009 Sb.:

§ 1

Toto nařízení se vztahuje na osoby, které

- a) vykonávaly před 1. lednem 1993 zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, které bylo podle předpisů účinných před tímto dnem¹⁾ zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku aspoň 55 let, (dále jen „zaměstnání v hornictví“),
- b) odpracovaly před 1. lednem 2009 v zaměstnání v hornictví celkem aspoň 3 300 směn, popřípadě, jde-li o zaměstnání v hornictví v uranových dolech, 2 200 směn, nebo, pokud výkon zaměstnání v hornictví skončily z důvodu dosažení nejvyšší přípustné expozice, odpracovaly před 1. lednem 2009 v zaměstnání v hornictví celkem aspoň 3 081 směn, popřípadě, jde-li o zaměstnání v hornictví v uranových dolech, 1 981 směn. Počet těchto odpracovaných směn za dobu před 1. lednem 1993 se zjistí tak, že počet kalendářních dnů zaměstnání v hornictví se vynásobí koeficientem 0,6 a zaokrouhlí směrem nahoru; za dobu po 31. prosinci 1992 se za odpracovanou směnu považuje každá směna, v níž osoba uvedená v písmenu a) po převážnou část vykonávala podle potvrzení vydaného podle § 4 zaměstnání v hornictví, a
- c) nesplnily podmínky uvedené v zákoně č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění účinném ke dni 31. prosince 1995, pro stanovení důchodového věku 55 let.

§ 2

U osob uvedených v § 1, které

- a) nesplnily podmínky pro stanovení důchodového věku podle § 174 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění účinném ke dni 31. prosince 1995, se důchodový věk stanoví tak, že od důchodového věku stanoveného podle § 32 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění účinném ke dni 1. ledna 2010, se odečte 5 let,
- b) splnily podmínky pro stanovení důchodového věku podle § 174 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění účinném ke dni 31. prosince 1995, důchodový věk činí 55 let a 6 měsíců; za důchodový věk se přitom považuje věk dosažený v posledním přičteném kalendářním měsíci v den, který se číslem shoduje se dnem narození pojištěnce, a neobsahuje-li takto určený měsíc takový den, považuje se za důchodový věk ten věk, který je dosažen v posledním dni posledního přičteného kalendářního měsíce.

§ 3

(1) Byly-li podmínky pro stanovení důchodového věku podle § 2 splněny před 1. červencem 2010 a starobní důchod

- a) nebyl před tímto dnem přiznán, stanoví se důchodový věk podle § 2 a pro stanovení procentní výměry tohoto důchodu se použije obdobně § 76a zákona o důchodovém pojištění,

b) byl před tímto dnem přiznán, vypočte se na žádost procentní výměra starobního důchodu znovu tak, jako kdyby byl důchodový věk stanoven podle § 2, a při zvýšení procentní výměry tohoto důchodu se postupuje obdobně podle čl. LXVII bodu 1 zákona č. 264/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákoníku práce; starobní důchod se přitom zvýší nejdříve od splátky důchodu splatné po 30. červnu 2010.

(2) Byly-li podmínky pro stanovení důchodového věku podle § 2 splněny po 30. červnu 2010, použije se pro stanovení procentní výměry starobního důchodu obdobně § 76a zákona o důchodovém pojištění.

§ 4

Zaměstnavatelé, u nichž byly v období od 1. ledna 1993 do 31. prosince 2008 zaměstnány osoby vykonávající zaměstnání v hornictví, potvrzují počet směn odpracovaných v zaměstnání v hornictví na žádost těchto osob, a to na tiskopisu vydaném Českou správou sociálního zabezpečení.

§ 5

Toto nařízení nabývá účinnosti dnem 1. července 2010.

Předseda vlády:
Ing. Fischer, CSc. v. r.
Ministr práce a sociálních věcí:
JUDr. Šimerka v. r.

¹⁾ § 14 odst. 2 písm. a) a § 21 odst. 1 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění zákona č. 235/1992 Sb.

**NAŘÍZENÍ VLÁDY Č. 69/2015 SB., KTERÝM SE MĚNÍ NAŘÍZENÍ VLÁDY Č. 363/2009 SB.,
O STANOVENÍ DŮCHODOVÉHO VĚKU A PŘEPOČTU STAROBNÍCH DŮCHODŮ NĚKTERÝCH HORNÍKŮ,
KTEŘÍ ZAČALI VYKONÁVAT SVÉ ZAMĚŠTNÁNÍ PŘED ROKEM 1993**

Vláda nařizuje podle § 107 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 198/2002 Sb., zákona č. 108/2009 Sb. a zákona č. 220/2011 Sb.:

Čl. I

Nařízení vlády č. 363/2009 Sb., o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993, se mění takto:

1. Úvodní věta nařízení vlády zní: „Vláda nařizuje podle § 107 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 108/2009 Sb. a zákona č. 220/2011 Sb.“.
2. V § 1 písm. b) se ve větě první slova „před 1. lednem 2009“ zrušují a v části věty druhé za středníkem se za slova „podle § 4“ vkládají slova „pod zemí“.
3. V § 4 se slova „v období od 1. ledna 1993 do 31. prosince 2008“ nahrazují slovy „po 31. prosinci 1992“ a za slovo „odpracovaných“ se vkládají slova „pod zemí“.

Čl. II

Přechodné ustanovení

Byly-li podmínky pro stanovení důchodového věku podle § 1 a 2 nařízení vlády č. 363/2009 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto nařízení, splněny přede dnem nabytí účinnosti tohoto nařízení a starobní důchod

- a) nebyl před tímto dnem přiznán, stanoví se důchodový věk podle nařízení vlády č. 363/2009 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto nařízení, a pro stanovení procentní výměry starobního důchodu se použije obdobně § 76a zákona o důchodovém pojištění; starobní důchod lze přitom přiznat nejdříve ode dne nabytí účinnosti tohoto nařízení,
- b) byl před tímto dnem přiznán, postupuje se obdobně podle § 3 odst. 1 písm. b) nařízení vlády č. 363/2009 Sb. s tím, že starobní důchod se zvýší nejdříve od první splátky důchodu splatné po dni nabytí účinnosti tohoto nařízení.

Čl. III

Účinnost

Toto nařízení nabývá účinnosti prvním dnem druhého kalendářního měsíce následujícího po jeho vyhlášení.

Předseda vlády:
Mgr. Sobotka v. r.
Ministryně práce a sociálních věcí:
Mgr. Marksová v. r.

**ZÁKON Č. 213/2016 SB., KTERÝM SE MĚNÍ ZÁKON Č. 155/1995 SB., O DŮCHODOVÉM POJIŠTĚNÍ,
VE ZNĚNÍ POZDĚJŠÍCH PŘEDPISŮ, A ZÁKON Č. 582/1991 SB., O ORGANIZACI A PROVÁDĚNÍ
SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, VE ZNĚNÍ POZDĚJŠÍCH PŘEDPISŮ**

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ

Změna zákona o důchodovém pojištění

Čl. I

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 134/1997 Sb., zákona č. 289/1997 Sb., zákona č. 224/1999 Sb., zákona č. 18/2000 Sb., zákona č. 118/2000 Sb., zákona č. 132/2000 Sb., zákona č. 220/2000 Sb., zákona č. 116/2001 Sb., zákona č. 188/2001 Sb., zákona č. 353/2001 Sb., zákona č. 198/2002 Sb., zákona č. 263/2002 Sb., zákona č. 264/2002 Sb., zákona č. 362/2003 Sb., zákona č. 424/2003 Sb., zákona č. 425/2003 Sb., zákona č. 85/2004 Sb., zákona č. 281/2004 Sb., zákona č. 359/2004 Sb., zákona č. 436/2004 Sb., zákona č. 562/2004 Sb., zákona č. 168/2005 Sb., zákona č. 361/2005 Sb., zákona č. 377/2005 Sb., zákona č. 24/2006 Sb., zákona č. 109/2006 Sb., zákona č. 189/2006 Sb., zákona č. 264/2006 Sb., zákona č. 267/2006 Sb., nálezů Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 405/2006 Sb., zákona č. 152/2007 Sb., zákona č. 181/2007 Sb., zákona č. 218/2007 Sb., zákona č. 261/2007 Sb., zákona č. 296/2007 Sb., zákona č. 178/2008 Sb., zákona č. 305/2008 Sb., zákona č. 306/2008 Sb., zákona č. 382/2008 Sb., zákona č. 479/2008 Sb., zákona č. 41/2009 Sb., zákona č. 108/2009 Sb., zákona č. 158/2009 Sb., zákona č. 303/2009 Sb., nálezů Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 135/2010 Sb., zákona č. 347/2010 Sb., zákona č. 73/2011 Sb., zákona č. 220/2011 Sb., zákona č. 341/2011 Sb., zákona č. 348/2011 Sb., zákona č. 364/2011 Sb., zákona č. 365/2011 Sb., zákona č. 428/2011 Sb., zákona č. 458/2011 Sb., zákona č. 470/2011 Sb., zákona č. 314/2012 Sb., zákona č. 401/2012 Sb., zákona č. 403/2012 Sb., zákona č. 463/2012 Sb., zákona č. 267/2013 Sb., zákona č. 274/2013 Sb., zákona č. 303/2013 Sb., zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb., zákona č. 182/2014 Sb., zákona č. 183/2014 Sb., zákona č. 250/2014 Sb., zákona č. 267/2014 Sb., zákona č. 332/2014 Sb., zákona č. 131/2015 Sb., zákona č. 377/2015 Sb., zákona č. 47/2016 Sb. a zákona č. 137/2016 Sb., se mění takto:

1. V § 19a odst. 1 se za slova „nebo § 102a“ vkládají slova „odst. 1“.
2. V části čtvrté hlavě první se za díl třetí vkládá nový díl čtvrtý, který včetně nadpisu zní:

„Díl čtvrtý

Zvláštní ustanovení o starobním důchodu některých pracujících v hornictví

§ 37b

(1) Ustanovení tohoto dílu se vztahují na pojištěnce, kteří

- a) před 1. říjnem 2016 začali vykonávat zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech (dále jen „zaměstnání v hlubinném hornictví“) a
- b) v zaměstnání v hlubinném hornictví odpracovali celkem aspoň

1. 3 300 směn, popřípadě, jde-li o zaměstnání v hlubinném hornictví v uranových dolech, 2 200 směn,

nebo

2. 3 081 směn, pokud zaměstnání v hlubinném hornictví skončilo z důvodu dosažení nejvyšší přípustné expozice, popřípadě, jde-li o zaměstnání v hlubinném hornictví v uranových dolech, 1 981 směn, pokud toto zaměstnání skončilo z důvodu dosažení nejvyšší přípustné expozice.

(2) Směnou v zaměstnání v hlubinném hornictví za dobu po 31. prosinci 1992 se rozumí taková směna, v níž pojištěnec vykonával zaměstnání v hlubinném hornictví po převážnou část pod zemí. Počet směn v zaměstnání v hlubinném hornictví za dobu před 1. lednem 1993 se zjistí tak, že počet kalendářních dnů zaměstnání v hlubinném hornictví, které bylo podle právních předpisů účinných před tímto dnem zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku aspoň 55 let, se vynásobí koeficientem 0,6 a zaokrouhlí směrem nahoru.

(3) Ustanovení tohoto dílu se nevztahují na pojištěnce, jimž byl při přiznání starobního důchodu důchodový věk stanoven podle prováděcího právního předpisu vydaného podle § 107 odst. 2.

§ 37c

(1) Důchodový věk pojištěnce uvedeného v § 37b se stanoví tak, že od důchodového věku stanoveného podle § 32 se odečte 7 let; při stanovení důchodového věku tohoto pojištěnce se u žen postupuje stejně jako u mužů stejného data narození.

(2) Procentní výměra starobního důchodu pojištěnce, jehož důchodový věk je stanoven podle odstavce 1, se zvyšuje ode dne přiznání tohoto důchodu podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne, který předchází dni, od něhož se přiznává tento důchod. Zvýšení podle věty první však spolu s procentní výměrou důchodu nesmí přesáhnout nejvyšší výměru, která se stanoví tak, že nejvyšší částka výše důchodu podle § 4 odst. 1 věty druhé zákona č. 76/1995 Sb., o zvýšení vyplácených důchodů a důchodů přiznávaných v roce 1995, se zvýší podle předpisů o zvýšení důchodů, které nabyly účinnosti v období od 1. ledna 1996 do dne, který předchází dni, od něhož se přiznává starobní důchod. Zvýšení podle věty první a druhé se stanoví tak, jako kdyby starobní důchod byl přiznán ke dni 31. prosince 1995.“

3. V § 74 větě první se slova „do 31. prosince 2018“ zrušují.

Čl. II

Přechodné ustanovení

Byly-li podmínky pro stanovení důchodového věku podle § 37c odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, splněny přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, stanoví se důchodový věk podle § 37c odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, a výše procentní výměry starobního důchodu se stanoví podle § 37c odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona.

ČÁST DRUHÁ

Změna zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení

Čl. III

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění zákona č. 590/1992 Sb., zákona č. 37/1993 Sb., zákona č. 160/1993 Sb., zákona č. 307/1993 Sb., zákona č. 241/1994 Sb., zákona č. 118/1995 Sb., zákona č. 160/1995 Sb., zákona č. 134/1997 Sb., zákona č. 306/1997 Sb., zákona č. 93/1998 Sb., zákona č. 225/1999 Sb., zákona č. 356/1999 Sb., zákona č. 360/1999 Sb., zákona č. 18/2000 Sb., zákona č. 29/2000 Sb., zákona č. 132/2000 Sb., zákona č. 133/2000 Sb., zákona č. 155/2000 Sb., zákona č. 159/2000 Sb., zákona č. 220/2000 Sb., zákona č. 238/2000 Sb., zákona č. 258/2000 Sb., zákona č. 411/2000 Sb., zákona č. 116/2001 Sb., zákona č. 353/2001 Sb., zákona č. 151/2002 Sb., zákona č. 263/2002 Sb., zákona č. 265/2002 Sb., zákona č. 309/2002 Sb., zákona č. 320/2002 Sb., zákona č. 518/2002 Sb., zákona č. 362/2003 Sb., zákona č. 424/2003 Sb., zákona č. 425/2003 Sb., zákona č. 453/2003 Sb., zákona č. 53/2004 Sb., zákona

č. 167/2004 Sb., zákona č. 281/2004 Sb., zákona č. 359/2004 Sb., zákona č. 436/2004 Sb., zákona č. 501/2004 Sb., zákona č. 168/2005 Sb., zákona č. 361/2005 Sb., zákona č. 381/2005 Sb., zákona č. 413/2005 Sb., zákona č. 24/2006 Sb., zákona č. 70/2006 Sb., zákona č. 81/2006 Sb., zákona č. 109/2006 Sb., zákona č. 112/2006 Sb., zákona č. 161/2006 Sb., zákona č. 189/2006 Sb., zákona č. 214/2006 Sb., zákona č. 267/2006 Sb., zákona č. 342/2006 Sb., nálezů Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 405/2006 Sb., zákona č. 585/2006 Sb., zákona č. 152/2007 Sb., zákona č. 181/2007 Sb., zákona č. 261/2007 Sb., zákona č. 270/2007 Sb., zákona č. 296/2007 Sb., zákona č. 305/2008 Sb., zákona č. 306/2008 Sb., zákona č. 382/2008 Sb., zákona č. 479/2008 Sb., zákona č. 41/2009 Sb., zákona č. 158/2009 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 281/2009 Sb., zákona č. 303/2009 Sb., zákona č. 326/2009 Sb., zákona č. 347/2010 Sb., zákona č. 73/2011 Sb., nálezů Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 177/2011 Sb., zákona č. 180/2011 Sb., zákona č. 220/2011 Sb., zákona č. 263/2011 Sb., zákona č. 329/2011 Sb., zákona č. 341/2011 Sb., zákona č. 348/2011 Sb., zákona č. 364/2011 Sb., zákona č. 365/2011 Sb., zákona č. 366/2011 Sb., zákona č. 367/2011 Sb., zákona č. 375/2011 Sb., zákona č. 428/2011 Sb., zákona č. 458/2011 Sb., zákona č. 470/2011 Sb., zákona č. 167/2012 Sb., zákona č. 399/2012 Sb., zákona č. 401/2012 Sb., zákona č. 403/2012 Sb., zákona č. 274/2013 Sb., zákona č. 303/2013 Sb., zákona č. 313/2013 Sb., zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb., zákona č. 64/2014 Sb., zákona č. 136/2014 Sb., zákona č. 250/2014 Sb., zákona č. 251/2014 Sb., zákona č. 267/2014 Sb., zákona č. 332/2014 Sb., zákona č. 131/2015 Sb., zákona č. 317/2015 Sb., zákona č. 377/2015 Sb., zákona č. 47/2016 Sb. a zákona č. 137/2016 Sb., se mění takto:

1. V § 35a odst. 4 písm. d) se za slova „odst. 2“ vkládají slova „a 3“.

2. V § 37 se za odstavec 2 vkládá nový odstavec 3, který včetně poznámky pod čarou č. 83 zní:

„(3) Zaměstnavatel, který zaměstnává zaměstnance, kteří pracují v zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech (dále jen „zaměstnání v hlubinném hornictví“), dále vede pro účely stanovení důchodového věku podle § 37c odst. 1 zákona o důchodovém pojištění o těchto zaměstnancích

a) jejich seznam,

b) evidenci o směnách, v nichž bylo zaměstnání v hlubinném hornictví po převážnou část směny vykonáváno pod zemí v hlubinných dolech,

c) název povolání, které vykonává zaměstnanec v zaměstnání v hlubinném hornictví, a popisy pracovních činností, které vykonává zaměstnanec v těchto povoláních; při zpracování těchto popisů a označení názvu povolání se používají pracovní činnosti a názvy povolání obsažené v Národní soustavě povolání⁸³⁾, přičemž se zároveň uvede, že pracoviště tohoto zaměstnance má charakter stálého pracoviště pod zemí v hlubinných dolech,

d) záznam o dni dosažení nejvyšší přípustné expozice;

e) zaměstnavatel vystavuje potvrzení o údajích podle písmen b) a d) na předepsaných tiskopisech. Zaměstnavatel je povinen vystavit toto potvrzení občanu na jeho žádost, a to do 30 kalendářních dnů od obdržení této žádosti; zaměstnavatel je dále povinen vystavit občanu toto potvrzení a stejnopis potvrzení předložit České správě sociálního zabezpečení, a to do 30 kalendářních dnů po skončení zaměstnání v hlubinném hornictví.

⁸³⁾ § 6 odst. 1 písm. f) zákona č. 435/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů.“.

Dosavadní odstavce 3 až 7 se označují jako odstavce 4 až 8.

3. V § 37 se na konci odstavce 4 doplňuje věta „Občané předkládají potvrzení uvedené v odstavci 3 v souvislosti se žádostí o přiznání důchodu nebo v souvislosti se žádostí o přepočítání důchodu podle zvláštního právního předpisu⁸⁴⁾“.

Poznámka pod čarou č. 84 zní:

„⁸⁴⁾ Nařízení vlády č. 363/2009 Sb., o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993, ve znění nařízení vlády č. 69/2015 Sb.“.

4. V § 37 odst. 6 a 7 se slova „odstavce 4“ nahrazují slovy „odstavce 5“.

Čl. IV

Přechodné ustanovení

Zaměstnavatel uvedený v § 37 odst. 3 zákona č. 582/1991 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, je povinen v potvrzení vydávaném podle tohoto ustanovení po skončení zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech uvést též údaje za dobu přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona.

ČÁST TŘETÍ

ÚČINNOST

Čl. V

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. října 2016.

PŘEHLED ZVLÁŠTNÍCH VĚKOVÝCH HRANIC PRO ODCHOD DO STAROBNÍHO DŮCHODU HORNÍKŮ V ČR

Důchodový věk	Právní předpis/akt	Poznámka
50, 50 +	<ul style="list-style-type: none"> opatření ministra PSV ČSR z roku 1968, úč. 21. 2. 1969 nařízení vlády č. 557/1990 Sb., úč. 1. 1. 1991 § 76 odst. 1 DůchPoj, úč. 1. 1. 1996 § 74a odst. 1 DůchPoj, úč. 1. 7. 2006 dodatek č. 1 k příkazu ministra č. 27/2003, úč. 20. 10. 2005 - 24. 11. 2006 příkaz ministra č. 30/2006, úč. 25. 11. 2006 	od 1. 1. 2001 se nevyžaduje skončení vybraných zaměstnání v hornictví „v souvislosti se snížením nejvyšší přípustné expozice“;
55, 55 +	<ul style="list-style-type: none"> opatření před. býv. SÚSZ z roku 1965, úč. 1. 10. 1965 § 21 zákona č. 100/1988 Sb., úč. 1. 1. 1988, ve spojení s § 74 DůchPoj, úč. 1. 1. 1996 § 74a odst. 2 DůchPoj, úč. 1. 7. 2006 výklad MPSV k aplikaci opatř. před. býv. SÚSZ z roku 1965, úč. 1. 7. 2006 dodatek č. 4 k příkazu ministra č. 30/2006, úč. 1. 8. 2008 	
55 let a 6 měsíců	<ul style="list-style-type: none"> nařízení vlády č. 363/2009 Sb., úč. 1. 7. 2010, ve znění nařízení vlády č. 69/2015 Sb., úč. 1. 6. 2015 	
56, 56 +	<ul style="list-style-type: none"> § 174 zákona č. 100/1988 Sb., ve spojení s § 74 DůchPoj, úč. 1. 1. 1996 dodatek č. 4 k příkazu ministra č. 30/2006, úč. 1. 8. 2008 	
57, 57 +	<ul style="list-style-type: none"> § 174 zákona č. 100/1988 Sb., ve spojení s § 74 DůchPoj, úč. 1. 1. 1996 dodatek č. 4 k příkazu ministra č. 30/2006, úč. 1. 8. 2008 	
58, 58 +	<ul style="list-style-type: none"> § 174 zákona č. 100/1988 Sb., ve spojení s § 74 DůchPoj, úč. 1. 1. 1996 § 21 odst. 1 zákona č. 100/1988 Sb., úč. 1. 10. 1988, ve spojení s § 74 DůchPoj, úč. 1. 1. 1996 dodatek č. 4 k příkazu ministra č. 30/2006, úč. 1. 8. 2008 	
59, 59 +	<ul style="list-style-type: none"> § 174 zákona č. 100/1988 Sb., ve spojení s § 74 DůchPoj, úč. 1. 1. 1996 dodatek č. 4 k příkazu ministra č. 30/2006, úč. 1. 8. 2008 	
věk o 5 let nižší než je důchodový věk stanovený v § 32 DůchPoj	<ul style="list-style-type: none"> nařízení vlády č. 363/2009 Sb., úč. 1. 7. 2010, ve znění nařízení vlády č. 69/2015 Sb., úč. 1. 6. 2015 	důchodový věk se stanoví tak, že od důchodového věku stanoveného podle § 32 DůchPoj, ve znění účinném ke dni 1. 1. 2010, se odečte 5 let
věk o 7 let nižší než je důchodový věk stanovený v § 32 DůchPoj	<ul style="list-style-type: none"> zákon č. 213/2016 Sb. (§ 37b-§ 37c DůchPoj, ve znění účinném od 1. 10. 2016). 	důchodový věk se stanoví tak, že od důchodového věku stanoveného podle § 32 DůchPoj se odečte 7 let

**NEJVYŠŠÍ VÝMĚRA PROCENTNÍ VÝMĚRY STAROBNÍHO DŮCHODU
PODLE § 76A ZÁKONA Č. 155/1995 SB.**

Právní předpis	Procentní sazba	Částka
nařízení vlády č. 19/1996 Sb.	8 %	5 508 Kč
nařízení vlády č. 218/1996 Sb.	6 %	5 839 Kč
nařízení vlády č. 129/1997 Sb.	8 %	6 307 Kč
nařízení vlády č. 104/1998 Sb.	9 %	6 875 Kč
nařízení vlády č. 64/1999 Sb.	7,5 %	7 391 Kč
nařízení vlády č. 353/2000 Sb.	9 %	8 057 Kč
nařízení vlády č. 345/2001 Sb.	11 %	8 944 Kč
nařízení vlády č. 438/2002 Sb.	4 %	9 302 Kč
nařízení vlády č. 337/2003 Sb.	2,5 %	9 535 Kč
nařízení vlády č. 565/2004 Sb.	5,4 %	10 050 Kč
nařízení vlády č. 415/2005 Sb.	6 %	10 653 Kč
nařízení vlády č. 461/2006 Sb.	6,6 %	11 357 Kč
nařízení vlády č. 256/2007 Sb.	3 %	11 698 Kč
nařízení vlády č. 211/2008 Sb.	-	-
nařízení vlády č. 363/2008 Sb.	4,4 %	12 213 Kč
nařízení vlády č. 281/2010 Sb.	3,9 %	12 690 Kč
vyhláška MPSV č. 286/2011 Sb.	1,6 %	12 894 Kč
vyhláška MPSV č. 324/2012 Sb.	0,9 %	13 011 Kč
vyhláška MPSV č. 296/2013 Sb.	0,4 %	13 064 Kč
vyhláška MPSV č. 208/2014 Sb.	1,6 %	13 273 Kč
Vyhláška MPSV č. 244/2015 Sb.	-	13 273 Kč